

I. ANALIZA SITUAȚIEI CURENTE

1. SITUAȚIA SOCIO-ECONOMICĂ

1.1. Privire geografică de ansamblu

Galben = UE-15; **Albastru** = NSM-10; **Violet** = Țările în curs de aderare; **Roz** = Țările candidate

Sursa: www.eurunion.org

România este situată în centrul geografic al Europei, la egală distanță de coasta Atlanticului și de Munții Ural. De altfel, paralela 45° latitudine nordică și meridianul 25° longitudine estică se intersectează chiar în apropierea capitalei țării, București.

Amplasată în interiorul și exteriorul arcului Carpatic, pe cursul inferior al Dunării (1075 km) și cu ieșire la Marea Neagră (245 km), România se învecinează cu Ucraina - la nord și est, cu Republica Moldova - la est, cu Bulgaria - la sud, cu Serbia și Muntenegru - la sud-vest și cu Ungaria - la vest.

Urmare a celei de-a 5-a extinderi din istoria Uniunii Europene, România este poziționată la frontiera externă a UE (granița cu Ungaria), fapt ce îi conferă un rol deosebit de important pentru interconectarea și/sau integrarea rețelelor de transport, energie, telecomunicații și a zonei de cercetare europene cu cele ale statelor vecine (Federația Rusă, Ucraina, Belarus, Moldova, statele balcanice și cele mediteraneene), incluse în noua politică de vecinătate⁴ a UE. Acest rol va fi accentuat după aderarea României la Uniunea Europeană, granițele de nord, est și sud-vest ale țării devenind frontiere externe ale Uniunii Europene.

Trăsăturile majore ale topografiei sunt caracterizate de existența unor mari zone de șes, cu un sol de înaltă fertilitate și a unor întinse regiuni colinare și montane, străbătute radial de numeroase râuri pe văile cărora s-au putut structura excelente căi de comunicații.

⁴Com(2003) 104, „Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours”, 11.03.2003, pg.13

Clima este temperat continentală de tranziție, cu influențe oceanice spre vest, mediteraneene dinspre sud-vest și continental excesivă în partea de nord-est. Temperatura medie multianuală este diferențiată latitudinal: 8°C în nord și 11°C în sud, și altitudinal: cu valori cuprinse între -2,5°C în zonele montane (Vârful Omu din Masivul Bucegi) și 11,6°C în câmpie (orașul Zimnicea din sudul țării - județul Teleorman). Precipitațiile anuale scad în intensitate de la vest la est, respectiv de la 600mm la 500mm în Câmpia Română și sub 400 mm în Dobrogea, iar în zonele montane acestea ajung la 1.000-1.400mm.

Resursele minerale utile ale României sunt variate: petrol, gaze naturale, cărbuni, minereuri feroase și neferoase, zăcăminte de aur, argint și bauxită, sare, izvoare de ape minerale (peste 2000), etc.

Principalele 10 orașe ale României sunt: București, Iași, Constanța, Timișoara, Cluj-Napoca, Brașov, Craiova, Galați, Ploiești și Brăila.

Deschiderea României la Marea Neagră este asigurată prin 2 porturi maritime: Constanța și Mangalia, iar cea la Dunăre prin 17 porturi: Moldova Nouă, Orșova, Drobeta-Turnu Severin, Calafat, Corabia, Turnu Măgurele, Zimnicea, Giurgiu, Oltenița, Călărași, Cernavodă, Hârșova, Măcin, Brăila, Galați, Tulcea, Sulina.

Principala poartă aeriană internațională a țării este Aeroportul „Henri Coandă” de la București; de asemenea, alte 15 aeroporturi sunt situate în principalele municipii.

Comparativ cu celelalte state europene, România este o țară de dimensiuni medii (a 11-a în Europa), având un teritoriu de 238.391 km², din care 87% (207.372 km²) aparține spațiului rural și 13% spațiului urban (31.018 km²).

Populația țării era de 21.623.849 locuitori la 1 iulie 2005, reprezentând cca. 5% din cea a UE-25.

La data de 1 iulie 2005, densitatea medie a populației era de 90,7 locuitori/km², cu variații semnificative de 1 la 8,1 între densitatea populației din mediul rural (47 locuitori/km²) și densitatea populației în mediul urban (383 locuitori/km²).

În anul 2004 România producea 1,5% din PIB (PCS) UE-25, conform statisticilor. În același an⁵, în România, PIB pe locuitor era de 7000 PCS, fiind de cca. 3,5 ori mai mic decât media UE-15, respectiv de 3,2 ori mai mic decât media UE-25.

Pondere PIB* România comparativ cu statele Uniunii Europene

- % -

	2003	2004
PIB UE- 25	1,4	1,5
PIB UE – 15	1,5	1,6
PIB NSM-10	16,5	17,2

*exprimat în miliarde PCS

Cu un PIB(PCS)/locuitor care atingea, în anul 2004, 31,1% din media UE25, România întrunește criteriile de eligibilitate pentru Obiectivul „Convergență” de intervenție a fondurilor structurale, obiectiv care se adresează celor mai slab dezvoltate regiuni din cadrul UE, și anume cele care înregistrează un nivel al PIB/locuitor mai mic de 75% din media UE.

⁵ Date provizorii. Sursa: baza de date New Cronos - Eurostat

Indicatori comparativi
România – Uniunea Europeană

Nr. crt.	INDICATORI	UM	ANUL	ROMÂNIA	UE - 15	UE - 25
1	Populația (la 1 iulie)	mii pers	2004	21.673,3	379.353 ¹⁾	453.788 ¹⁾
2	Suprafața	km ²	2004	238.391	3.234.568 ¹⁾	3.973.452 ¹⁾
3	Densitatea populației	loc/km ²	2004	90,9	117,3 ¹⁾	114,2 ¹⁾
4	Evoluția populației	%	2004/2003	-0,3	+0,8 ¹⁾	+0,5 ¹⁾
5	Structura populației pe grupe de vârstă:	%	2004	100,0	100,0 ²⁾	-
	- 0-14 ani	%	2004	16,1	16,9	-
	- 15-64 ani	%	2004	69,4	67,0	-
	- 65 ani și peste	%	2004	14,5	16,1	-
6	PIB	Mld PCS	2004	152,6 ^P	9401,9 ^P	10370,8 ^P
7	PIB/locuitor	PCS/loc	2004	7000,0 ^P	24.400,0 ^P	22.500,0 ^P
8	PIB/locuitor (PCS)	% față de media UE-25	2004	31,1 ^P	108,1 ^P	100,0
9	Rata de creștere a PIB	%	2004/2003	8,3	2,3	2,4
10	Investiții (formarea brută de capital fix)	% în PIB	2004	22,3 ^P	19,3 ¹⁾	-
11	Structura populației ocupate:	%	2004	100,0	100,0 ⁶⁾	100,0 ⁶⁾
	- agricultură ³⁾	%	2004	31,6	3,8	5,0
	- industrie ⁴⁾	%	2004	31,2	27,0	27,8
	- servicii ⁵⁾	%	2004	37,2	69,2	67,2
12	Rata șomajului BIM	%	2003	7,0	8,0	9,0
13	Rata mortalității infantile	‰	2004	16,8	4,5 ¹⁾	4,8 ¹⁾
14	Durata medie a vieții					
	- masculin	Ani	2004	67,7	75,8 ¹⁾	74,8 ¹⁾
	- feminin	Ani	2004	75,1	81,6 ¹⁾	81,1 ¹⁾
15	Nivelul educațional al populației cu vârsta între 25-64 ani	% în total populație 25-64 ani	2004	100,0	100,0 ⁶⁾	-
	- scăzut	% în total populație 25-64 ani	2004	28,5	34,1	31,3
	- mediu	% în total populație 25-64 ani	2004	60,9	42,9	46,8
	- înalt	% în total populație 25-64 ani	2004	10,6	23,0	21,9
16	Rata inflației	%	2004	11,9	2,0	2,1

Notă : 1) 2002; 2) 2000; 3) inclusiv silvicultură și piscicultură; 4) inclusiv sectorul energetic și construcții; 5) sunt incluse restul ramurilor; 6) Eurostat – Baza de date „New Cronos” – date aferente trimestrului II 2004;

P - date provizorii;

Sursa: Institutul Național de Statistică – „Ancheta asupra forței de muncă în gospodării”, 2003; EUROSTAT – „Anuarul 2002”; Comisia Europeană – „Unitate, solidaritate, diversitate pentru Europa, locuitorii săi și teritoriul său” 2001; EUROSTAT – „Date cheie privind țările candidate”, nr. 129/2001; EUROSTAT - "The Enlarged European Union", 2004; EUROSTAT - Baza de date "New Cronos".

Structura administrativă și regională

Din punct de vedere administrativ-teritorial, România cuprinde 314 orașe (din care 103 municipii) și 2.827 de comune (la 1 ianuarie 2005). Municipiile, orașele și comunele sunt grupate în 41 de județe care, împreună cu capitala țării, municipiul București, corespund nivelului statistic NUTS III⁶.

Mai mult de jumătate din cele 314 orașe ale României (66%) au o populație sub 20.000 locuitori și, în general, depind de o singură activitate economică, în special industrială. Un număr de 25 de municipii au o populație de peste 100.000 de locuitori.

Pentru atingerea obiectivelor de bază ale politicii de dezvoltare regională în România, în anul 1998, Legea nr.151 a permis constituirea a 8 regiuni de dezvoltare, prin asocierea voluntară a județelor – corespunzătoare, în prezent, nivelului statistic NUTS II, conform sistemului practicat în țările UE. Spre deosebire de comune, orașe, municipii și județe, regiunile de dezvoltare nu sunt unități administrativ – teritoriale și nu au personalitate juridică. Cadrul instituțional, obiectivele, competențele și instrumentele specifice politicii de dezvoltare regională în România au fost revizuite în anul 2004, în contextul negocierilor privind Cap. 21 „Politica regională și coordonarea instrumentelor structurale”, prin aprobarea Legii nr. 315/2004 privind dezvoltarea regională în România.

Județele și Regiunile de Dezvoltare ale României

⁶ NUTS – Nomenclatorul Unităților Teritoriale pentru Statistică.

Structura administrativă și regională a României

NUTS I	NUTS II Regiune de Dezvoltare	NUTS III Județe	SUPRAFAȚA TOTALĂ la 31.dec.2003 (km ²)	POPULAȚIA la 1 iulie 2004 (număr persoane)
ROMÂNIA			238.391	21.673.328
	1. Regiunea Nord-Est		36.850	3.738.601
		Bacău	6.621	722.961
		Botoșani	4.986	459.195
		Iași	5.476	821.621
		Neamț	5.896	570.367
		Suceava	8.554	705.202
		Vaslui	5.318	459.255
	2. Regiunea Sud-Est		35.762	2.850.318
		Brăila	4.766	371.749
	Buzău	6.103	495.878	
	Constanța	7.071	713.825	
	Galați	4.466	621.161	
	Tulcea	8.499	253.419	
	Vrancea	4.857	394.286	
3. Regiunea Sud-Muntenia			34.453	3.342.042
	Argeș	6.826	647.437	
	Călărași	5.088	318.588	
	Dâmbovița	4.054	538.126	
	Giurgiu	3.526	288.018	
	Ialomița	4.453	293.102	
	Prahova	4.716	829.026	
	Teleorman	5.790	427.745	
4. Regiunea Sud-Vest Oltenia			29.212	2.317.636
	Dolj	7.414	720.554	
	Gorj	5.602	386.097	
	Mehedinți	4.933	305.901	
	Olt	5.498	488.176	
	Vâlcea	5.765	416.908	
5. Regiunea Vest-România			32.033	1.939.514
	Arad	7.754	460.466	
	Caraș-Severin	8.520	332.688	
	Hunedoara	7.063	484.767	
	Timiș	8.697	661.593	
6. Regiunea Nord-Vest			34.160	2.738.461
	Bihor	7.544	596.961	
	Bistrița-Năsăud	5.355	318.558	
	Cluj	6.674	686.825	
	Maramureș	6.304	516.562	
	Satu Mare	4.418	371.759	
	Sălaj	3.864	247.796	
7. Regiunea Centru			34.100	2.539.160
	Alba	6.242	382.971	
	Brașov	5.363	596.140	
	Covasna	3.710	223.878	
	Harghita	6.639	328.547	
	Mureș	6.714	584.089	
	Sibiu	5.432	423.535	
8. Regiunea București-Ilfov			1.821	2.207.596
	Ilfov	1.583	280.037	
	Municipiul București	238	1.927.559	

Sursa: Institutul Național de Statistică

1.2. Situația demografică

1.2.1. Caracteristici demografice

Populația României este într-un proces continuu și lent de scădere de la începutul anilor '90, astfel încât la recensământul populației din anul 2002 s-a înregistrat o populație totală de cca. 21,7 mil. persoane, față de 22,8 mil. persoane la recensământul din anul 1992. În perioada 1999-2005⁷ populația totală a scăzut de la 22,5 milioane la 21,7 milioane. Scăderea demografică din ultimii ani a fost determinată atât de sporul natural negativ, cât și de soldul negativ al migrației externe.

După numărul populației, România face parte din categoria țărilor mijlocii ale globului, iar față de UE-25 populația României reprezintă cca. 5%. Între cele 10 noi state membre ale UE, România este a doua țară ca efectiv, succedând Poloniei, iar în formula lărgită a UE (UE-27) va fi pe poziția a șaptea, după Germania (82,5 mil. locuitori la 01.01.2004), Marea Britanie (59,7 mil. locuitori), Franța (59,9 mil. locuitori), Italia (57,9 mil. locuitori), Spania (42,3 mil. locuitori) și Polonia (38,2 mil. locuitori).

Dinamica fenomenelor demografice din ultimii 5 ani este rezultatul unor evoluții specifice pe care le-a înregistrat populația României după 1989, reflectându-se marcant asupra situației actuale a societății românești.

În condițiile unei scăderi drastice a natalității (de la 13,6 născuți vii la 1000 de locuitori în anul 1990, la 10,0‰ în anul 2004) și a unei creșteri semnificative a mortalității (de la 10,6 decese la 1000 locuitori în 1990, la 11,9‰ în 2004), sporul natural al populației a scăzut în mod accentuat de la 2,9‰ în 1990 la -2,5‰ în 1996. Acest deficit s-a mai atenuat până în anul 1999, ajungând la -1,4 la 1000 locuitori, dar ulterior s-a evidențiat o nouă scădere, până la -2,5 la 1000 locuitori în anul 2003 și -1,9‰ în anul 2004.

Deși a crescut comparativ cu perioada 1989-1991, *durata medie a vieții* se menține la valori scăzute în context european. În perioada 2002-2004, durata medie a vieții în România era de 71,32 ani, cu diferențe accentuate masculin-feminin, ca urmare a creșterii morbidității masculine (67,7 ani pentru populația masculină și 75,06 ani pentru populația feminină). Comparativ, la nivelul UE-15 durata medie a vieții depășește 75 ani pentru bărbați și 80 ani pentru femei. De asemenea diferențe se înregistrează și în durata medie a vieții în mediul urban și rural, ca urmare a accentuării discrepanțelor între cele două medii de rezidență (70,34 ani în rural față de 72,15 ani în urban).

Durata medie a vieții pe sexe și medii

- ani -

Perioada	Total	Masculin	Feminin	Diferență(F-M)	Urban	Rural
1989-1991	69,76	66,59	73,05	6,46	70,39	68,88
1999-2001	71,19	67,69	74,84	7,15	71,94	70,20
2000-2002	71,18	67,61	74,90	7,29	72,02	70,08
2001-2003	71,01	67,42	74,78	7,36	71,81	70,08
2002-2004	71,32	67,74	75,06	7,32	72,15	70,34

Sursa: Institutul Național de Statistică

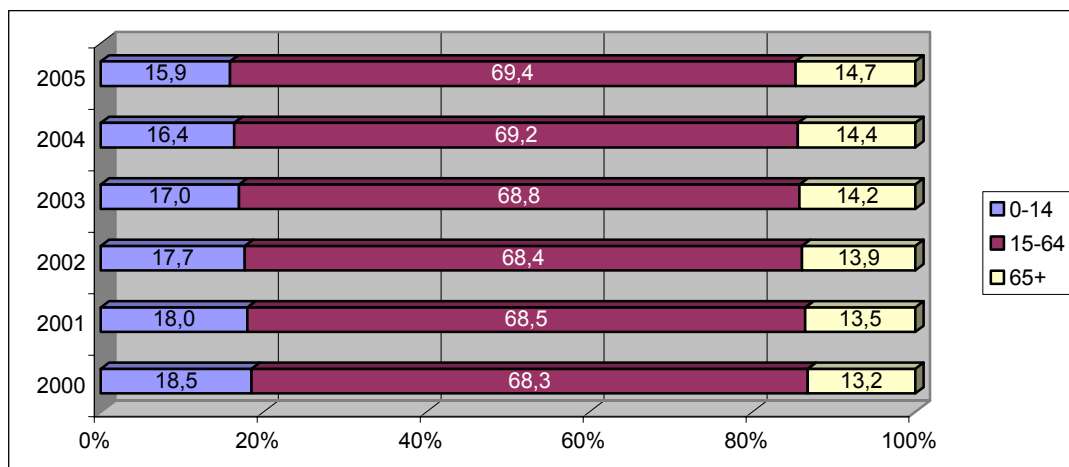
Structura populației pe grupe de vârstă a înregistrat modificări importante, în primul rând ca rezultat al scăderii continue a natalității începând cu anii '90. Piramida vârstelor pentru populația României în perioada 1990-2005 evidențiază un proces lent dar continuu de îmbătrânire a populației.

În aceste condiții, se înregistrează o creștere a "presiunii" populației vârstnice asupra populației adulte - potențial active, implicit asupra unor importante sisteme din societate (sănătate, asistență socială, bugetul

⁷ Începând din anul 2002, datele au fost stabilite pe baza rezultatelor Recensământului Populației și Locuințelor din martie 2002.

asigurărilor sociale), cu implicații pentru politica economică și socială. Populația sub 15 ani este în continuă scădere, fiind în 2005 de 15,9%, față de 19,5% în 1999, în timp ce populația de 65 ani și peste a crescut de la 13,0% la 14,7% .

Structura populației pe principalele grupe de vârstă, în perioada 2000–2005 (1 ianuarie)

Sursa: Institutul Național de Statistică

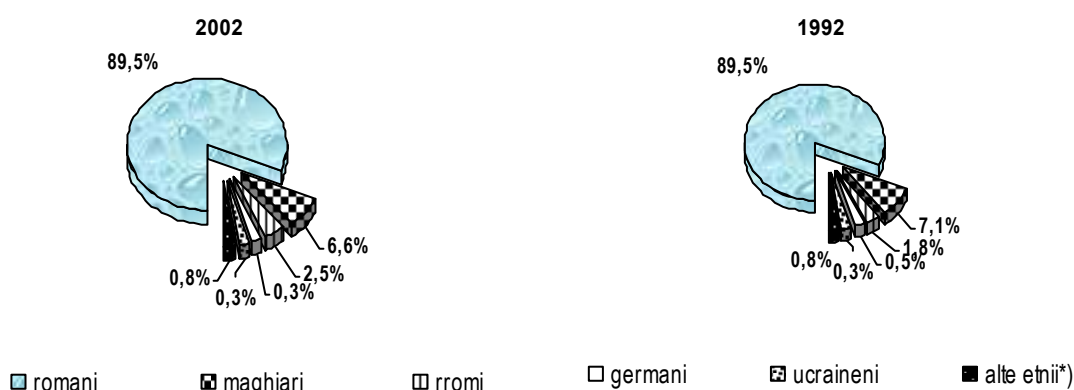
Proporția persoanelor de 65 de ani și peste în România, de 14,7% în anul 2005, reprezintă mai puțin decât media la nivelul UE-25 de 16,3%, iar proporția tinerilor, de 15,9%, este aproximativ egală cu media UE-25 de 16,6%, ceea ce înseamnă că procesul de îmbătrânire demografică este mai accentuat la nivelul UE, comparativ cu România. În aceste condiții, „presiunea” demografică pe care o exercită atât tinerii, cât și vârstnicii (persoane potențial inactive) asupra adulților (persoane potențial active) este de 44 persoane tinere și vârstnice ce revin la 100 persoane în vârstă de muncă, cu o ușoară tendință de scădere din cauza diminuării presiunii populației tinere, ca urmare a scăderii natalității.

1.2.2. Minoritățile etnice

Minoritățile etnice reprezintă circa 10,5% din populația României. Cea mai numeroasă minoritate este cea maghiară, 1,4 mil. locuitori, reprezentând, conform datelor ultimului recensământ (2002), 6,6% din populația țării (într-un ușor declin față de recensământul din anul 1992, când reprezenta 7,1% din populația țării, deși declinul absolut, în condițiile scăderii generale a numărului populației este nesemnificativ).

Populația roma număra la recensământul din 2002, 535.140 persoane (respectiv 2,5% din populație), reprezentând minoritatea etnică cu cea mai accentuată dinamică pozitivă după 1990. În 1992, populația roma reprezenta numai 1,8% din totalul populației, iar în termeni absoluți diferența față de anul 2002 depășește 100.000 persoane (410.580 persoane de etnie romă la recensământul din 1992).

Structura etnică a populației la cele două recensăminte 1992 și 2002

Sursa: Institutul Național de Statistică

1.2.3. Densitatea populației și caracteristicile demografice ale localităților

Fiind o țară de dimensiuni medii, cu un teritoriu de 238.391 km² și o populație de 21.623.849 locuitori la 1 iulie 2005, densitatea medie a populației în România este de 90,7 locuitori/km², mai mică (3-4 ori) decât în Germania, Marea Britanie sau Olanda, mai mare (5-6 ori) decât în Finlanda și Suedia și apropiată de cea a Greciei și Spaniei.

Fenomenele demografice specifice României care au caracterizat ultimul deceniu și mobilitatea populației au influențat distribuția spațială a acesteia. La nivelul județelor, densitatea populației prezintă variații însemnate. În multe din județele industrializate înainte de 1990 (Prahova, Dâmbovița, Iași, Galați), densitatea populației se situează cu mult peste densitatea medie a țării (130-180 loc./km²), urmare a fenomenului intens de migrație rural-urban pentru ocuparea numeroaselor locuri de muncă ce au fost create în procesul de industrializare.

Sub aspectul densității populației există, de asemenea, diferențe între regiuni. Fără a lua în considerare Regiunea București-Ilfov care are 1213,5 loc.km² - ca urmare a prezenței aglomerației urbane a Capitalei - cea mai mare densitate a populației se înregistrează în Regiunea Nord-Est (101,4 locuitori/km²), regiunea cu cel mai mare dinamism demografic din țară, iar cea mai scăzută densitate este în Regiunea Vest (60,4 locuitori/km²), regiunea cu cel mai mare declin al populației și cu relief muntos pe o mare parte din suprafață.

Comparativ cu recensământul din 1992, recensământul din anul 2002 a evidențiat menținerea preponderenței populației urbane a țării (52,7%). Dacă populația urbană s-a redus în perioada dintre cele două recensăminte cu un ritm mediu anual de -0,8%, pentru populația rurală ritmul mediu de scădere a fost de numai -0,2%, diminuându-se astfel decalajul procentual între cele două medii. Se asistă în prezent, la o temporizare a procesului de urbanizare.

Gradul de urbanizare al României este și el relativ diferit în profil teritorial. Cu excepția Regiunii București-Ilfov, cele mai urbanizate regiuni sunt Regiunile Vest și Centru, care au peste 60% populație urbană. În schimb, în partea de est a țării (Regiunea Nord-Est) și în toată partea de sud (Regiunile Sud-Muntenia și Sud-Vest Oltenia) predomină încă populația rurală, acestea fiind zone cu întinse suprafețe de câmpie, unde activitățile agricole sunt preponderente.

După ce decenii întregi numărul de locuitori din orașe a înregistrat o creștere semnificativă, după 1990 populația urbană a înregistrat o descreștere continuă în toate regiunile de dezvoltare. Principala cauză a

descreșterii populației urbane a reprezentat-o migrația atât către mediul rural, cât și în afara țării. Aceasta a fost determinată de declinul economic, în urma căruia o parte din locuitori au părăsit orașele în care rămăseseră fără locuri de muncă. În paralel, la descreșterea populației urbane au contribuit și alte fenomene demografice (de exemplu sporul natural negativ), însă amploarea acestora a fost mult mai redusă.

Deschiderea granițelor și accesul liber al populației peste hotare a afectat unele din orașele situate în Transilvania și Banat, cu o pondere importantă a populației germane. Emigrarea masivă a acestora a fost mai puțin evidentă la nivelul marilor orașe din zonele respective, dar foarte pregnantă în cazul unor orașe mici și mijlocii.

Fenomenul de îmbătrânire demografică este mai accentuat în mediul rural decât în urban. La 1 ianuarie 2005 aproape 19% din populația rurală a depășit vârsta de 65 ani, din care cea mai mare parte o reprezintă femeile. Vârsta medie a populației din mediul rural este de 39,4 ani, cu 1,7 ani mai mare decât cea urbană (37,7 ani). În mediul urban, vârsta medie a populației feminine este cu 2,4 ani mai mare decât cea a populației masculine, iar în mediul rural cu 3,3 ani.

Evoluțiile demografice din ultimul an au marcat scăderea populației în centrele urbane din categoria celor cu peste 300.000 locuitori, accentuând și mai mult discrepanța între capitală și centrele considerate de prim rang în rețeaua de localități a României, conform Planului Național de Amenajare a Teritoriului, Secțiunea 4—Rețeaua de Localități. În aceste condiții, în context regional sistemul urban românesc se confruntă cu fenomenul de hipertrofiere excesivă a capitalei și scăderea semnificativă a populației din celelalte orașe mari ale țării, care ar trebui să fie nuclee importante pentru funcționarea și susținerea rețelei naționale de localități. Această scădere are drept consecință scăderea rolului și funcțiilor lor în teritoriu, determinând slăbirea potențialului de dezvoltare în întreaga arie de influență.

Bucureștiul, cu cele aproape 2 mil. de locuitori, ocupă locul 6 între metropolele europene și are cea mai numeroasă populație între marile orașe din estul Europei, ceea ce determină atracția preferențială a investițiilor și întărirea rolului său de metropolă economică a țării.

1.2.4. Migrația

Schimbările în fluxurile migratorii au constituit, pe lângă sporul natural negativ, cea de-a doua cauză care a influențat actualele structuri ale populației României. În special migrația unor categorii importante din populația României (cu precădere populația înalt calificată și pregătită) s-a intensificat.

Migrația externă a fost unul din factorii care au contribuit la scăderea numerică a populației, generând un sold negativ însemnat. După explozia fluxului migrației externe din 1990, numărul emigranților a scăzut treptat până la cifre nesemnificative (13.082 persoane în anul 2004, de 7 ori mai puțin decât în 1990).

Principali indicatori ai migrației externe

	1990	2001	2002	2003	2004
Soldul migrației externe					
- număr (mii)	-86,8	0,4	-1,6	-7,4	-10,1
- la 1000 locuitori	-3,7	0,02	-0,07	-0,34	-0,47
Masculin (la 1000 locuitori)	-3,5	0,03	-0,03	-0,25	-0,31
Feminin (la 1000 locuitori)	-4,0	0,01	-0,12	-0,42	-0,62
Emigranți					
- număr (mii)	96,9	9,9	8,2	10,7	13,1
- la 1000 locuitori	4,20	0,44	0,37	0,49	0,60

Sursa: Institutul Național de Statistică

Eliminarea vizelor pentru spațiul Schengen începând cu 1 ianuarie 2002 a determinat creșterea semnificativă a numărului de emigranți. Migrația temporară a forței de muncă în străinătate se estimează a fi și mai mare decât datele oficiale (în jur de 1,7 mil.⁸ în anul 2003).

Până în 1999, principalele țări de destinație către care s-au îndreptat emigranții români au fost Germania (către care s-a îndreptat aproape jumătate din totalul emigranților), Ungaria, (11%), SUA (9%), cele mai masive plecări înregistrându-se în 1990 și cu precădere în Germania. Începând cu anul 1999, pe fondul reducerii puternice a fluxului migrator către Germania și Ungaria, se constată schimbarea structurii emigrației permanente pe țări de destinație, în principal către Canada, Italia și SUA. Dacă în anul 2003 cei mai mulți emigranți au ales ca destinație SUA, anul 2004 marchează o orientare a migrației spre țări din Europa Occidentală. Circa 15% din totalul emigranților se îndreaptă către America de Nord, în principal datorită procedurilor mai puțin restrictive de obținere a rezidenței.

În prezent, fenomenul migrației externe definitive de la începutul anilor '90 a fost înlocuit cu o migrație externă temporară, fără schimbarea rezidenței, având motivație economică.

O situație îngrijorătoare o reprezintă creșterea continuă a migrației externe a populației înalt calificate și pregătite. România se confruntă din ce în ce mai mult cu așa-numitul fenomen al „migrației creierelor”, în anul 2004, peste un sfert din forța de muncă emigrantă având studii superioare.

Emigranți după nivelul studiilor, în perioada 1999-2004

Anul	Total	Studii				
		Superioare	Liceale postliceale	Profesionale tehnice	Primar și gimnazial	Alte situații
1999	12.594	2.450	3.316	570	2.645	3.613
2000	14.753	3.384	4.740	749	2.389	3.491
2001	9.921	2.688	2.940	608	1.496	2.189
2002	8.154	2.187	3.435	290	1.495	747
2003	10.673	2.753	4.941	171	1.761	1.047
2004	13.082	3.491	6.407	198	2.282	704

Sursa: Institutul Național de Statistică

Totodată, după profesii, categoriile inginerilor și arhitecților, economiștilor, tehnicienilor și muncitorilor sunt cele mai reprezentate în cadrul forței de muncă emigrante, cu toate că aceste profesii sunt foarte solicitate și pe piața muncii din România, însă la nivele incomparabile de salarizare.

Migrația internă⁹

Declinul economic general al țării, în special cel industrial, a generat un tip nou de migrație: din mediul urban către mediul rural, necunoscut în țările Europei Occidentale. Dacă în anul 1990 fluxul migrator rural-urban a fost maxim ca urmare a eliminării restricțiilor privind stabilirea reședinței în anumite orașe, după această dată, sensul fluxului migrator al populației s-a schimbat treptat. Evoluția șomajului urban, creșterea costului vieții în marile orașe, restituirea terenurilor agricole prin Legea nr. 18/1991, au fost printre principalii factori care au favorizat creșterea ponderii celor plecați din mediul urban în rural. Migrația internă s-a accentuat în perioada 1999-2004, crescând de la 275,7 mii persoane la 369,9 mii persoane, iar fluxurile migratorii au înregistrat un sold negativ în mediul urban și pozitiv în mediul rural. În anul 2004, rata migrației pe grupe de vârstă a înregistrat intensități mai mari pentru femeile din segmentul de populație 20-

⁸ Estimări ale Oficiului Internațional pentru Migrații. Numai în Italia, de exemplu, s-au înregistrat în 2003 peste 100.000 de muncitori români cu permis oficial de lucru.

⁹ Migrația internă este determinată de schimbările de domiciliu în interiorul granițelor țării. Nu sunt incluse schimbările de domiciliu în cadrul aceleiași localități, de pe o stradă pe alta, sau dintr-un sat în altul, în cadrul aceleiași comune.

34 ani, cele mai mobile persoane fiind cele din grupa 25-29 ani (1,5%). Soldul schimbărilor de domiciliu a înregistrat valori negative pentru populația rurală cu vârsta între 25-34 ani. Schimbările de domiciliu datorate problemelor de muncă și problemelor de familie au continuat să predomine la grupele de vârstă tinere. Migrația populației vârstnice de peste 60 ani, mai puțin mobilă, a înregistrat ponderi scăzute, cu valori mai mari însă în cazul fluxului urban-rural, față de fluxul rural-urban.

Fluxurile migrației interne joacă un rol important în configurația tipologiilor demografice regionale. Reducerea migrației pe distanțe lungi în favoarea celei pe distanțe scurte, în creștere, a făcut ca “migrația intrajudețeană” să depășească semnificativ “migrația interjudețeană”.

Migrația interregională a prezentat particularități determinate de specificul evoluțiilor economice regionale. În anul 2004 cea mai mare dinamică migratorie s-a înregistrat în Regiunea Nord-Est, regiunea cu cea mai numeroasă populație, Regiunea Sud-Vest Oltenia, în contextul atragerii forței de muncă disponibilizate din regiunea minieră Valea Jiului, și în Regiunea București-Ilfov, a cărei dinamică este determinată de prezența capitalei, caracterizată de fluxuri migratorii accentuate. Regiunile Vest și Centru sunt singurele regiuni, în afară de regiunea București-Ilfov, care au înregistrat în 2004 un sold pozitiv al fluxului migratoriu. Fenomenul poate fi explicat prin atracția din ce în ce mai mare exercitată de aceste regiuni ca urmare a vecinătății directe sau apropierii de granița cu un stat membru al UE (Ungaria) și dezvoltării centrelor urbane sub influența europeană. Soldul majoritar negativ al fluxurilor migratorii în celelalte regiuni de dezvoltare demonstrează încă o dată creșterea migrației externe a populației. Cea mai mare creștere a soldului migratoriu a fost în regiunea București (6.987 persoane în 2004).

Schimbările de domiciliu, pe regiuni, în perioada 2000-2004

-rate la 1000 locuitori-

Regiunea	2000		2001		2002		2003		2004	
	Plecați	Sosiți	Plecați	Sosiți	Plecați	Sosiți	Plecați	Sosiți	Plecați	Sosiți
Nord-Est	11,7	11,3	12,7	11,8	14,6	13,6	14,7	13,5	16,3	14,9
Sud-Est	10,7	10,6	12,6	12,4	15,1	14,9	15,1	14,6	16,6	16,4
Sud Muntenia	10,0	10,6	11,9	11,0	14,0	13,7	14,5	13,8	16,5	16,0
Sud-Vest Oltenia	12,6	12,8	13,5	13,2	15,6	15,4	15,5	14,7	17,9	17,6
Vest	11,5	12,4	12,2	13,9	13,6	14,8	14,4	16,0	16,3	17,6
Nord-Vest	9,1	8,7	10,2	9,4	12,6	12,1	12,8	12,2	14,7	14,4
Centru	10,5	10,5	11,6	12,0	13,8	14,0	14,1	14,2	15,5	15,5
București- Ilfov	11,7	11,0	17,9	20,6	19,2	21,2	22,5	26,4	24,2	27,4

Sursa: Institutul Național de Statistică

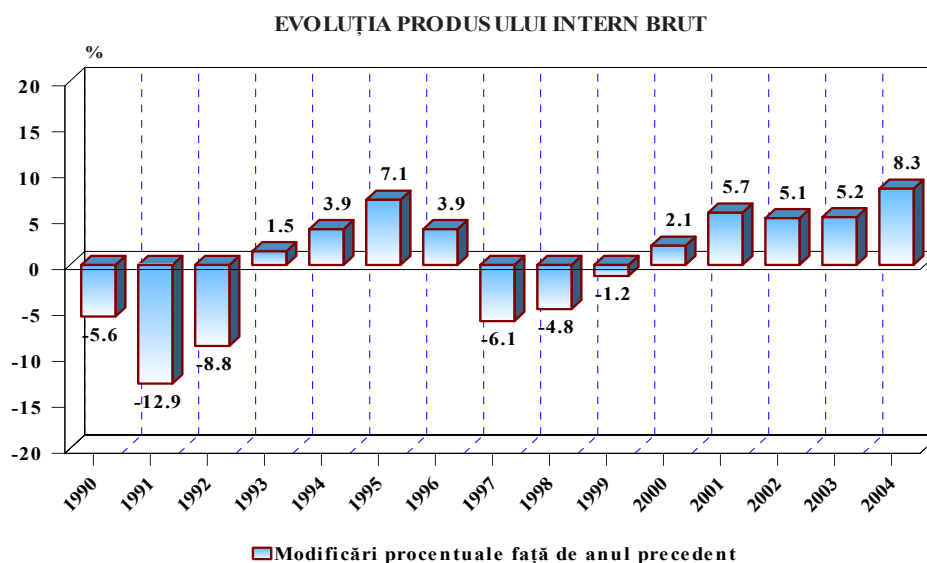
1.3. Situația macroeconomică

1.3.1. Produsul intern brut

Guvernul României a implementat în ultimii ani politici macroeconomice care au vizat susținerea creșterii economice. O politică fiscală disciplinată, care a completat o politică monetară strânsă și susținută de un progres semnificativ al reformelor economice, a condus la îmbunătățirea climatului de afaceri și a caracterului funcțional al economiei românești. Printr-o coordonare a acestora a rezultat o creștere în ritmuri ridicate a PIB, însoțită de reducerea pronunțată a inflației și de menținerea deficitelor fiscale și de cont curent în limite sustenabile.

România se află în prezent în al șaselea an de creștere economică continuă, ritmurile anuale de circa 5%, începând cu 2001, asigurând reducerea graduală a decalajelor față de țările Uniunii Europene. Dacă în anul 2000 creșterea reală a PIB a fost de numai 2,1%, în perioada 2001-2004 ritmul mediu de creștere a fost de 6,1%, în 2004 înregistrându-se o creștere economică puternică de 8,3%. Totodată, trebuie menționat faptul că dezechilibrele interne și externe s-au menținut și în cursul primului semestru al anului 2005: principalul factor

de creștere economică a rămas consumul gospodăriilor, iar majorarea importurilor, ca sursă a acoperirii cererii, s-a accentuat.

Sursa: Comisia Națională de Prognoză, pe baza datelor Institutului Național de Statistică

O evoluție pozitivă a fost înregistrată și de indicatorul PIB/loc., care a crescut de la 1.795,3 euro în anul 2000 la 2.718,3 euro în anul 2004. Exprimat prin standardul puterii de cumpărare, PIB/loc. a atins nivelul de 7.000 PPS în 2004 (reprezentând 28,8% din media UE-15 și respectiv 31,1% din media UE-25), crescând față de nivelul din 2000, când era de 5.000 PPS (reprezentând la acel moment 23,1% din media UE-15).

În ceea ce privește evoluția principalilor indicatori ce caracterizează utilizarea produsului intern brut, se constată o creștere puternică a formării brute de capital fix, atât prin construcții noi cât și prin importuri de bunuri de capital realizate în vederea modernizării și re tehnologizării capacităților de producție. Structura exporturilor s-a modificat în favoarea bunurilor de complexitate înaltă.

Utilizarea produsului intern brut

- modificări procentuale față de anul anterior -

	2000	2001	2002	2003	2004	Ritm mediu 2000-2004 (%)
Cererea internă, din care:	4,3	8,4	3,9	7,4	10,2	6,8
- Consumul individual efectiv al populației	0,2	6,8	4,8	7,2	10,8	5,9
- Consumul colectiv efectiv al adm. publice	20,5	-0,2	6,0	4,6	4,6	6,9
- Formarea brută de capital fix	5,5	10,1	8,2	9,1	10,1	8,6
- Modificarea stocurilor	2,2	1,6	-1,6	0,1	0,1	-
Exportul net	-2,3	-3,1	0,9	-2,7	-2,8	-
- Exporturi de bunuri și servicii	23,4	12,1	17,5	11,4	14,1	15,6
- Importuri de bunuri și servicii	27,1	18,4	12,0	16,4	17,8	18,3
Produsul intern brut	2,1	5,7	5,1	5,2	8,3	5,3

Sursa: Comisia Națională de Prognoză, pe baza datelor Institutului Național de Statistică

Cererea internă a reprezentat pe întreaga perioadă factorul principal de creștere, înregistrând un ritm mediu anual de 6,8%. În anul 2004 a crescut—în termeni reali—cu 10,2%, ca urmare a creșterii atât a consumului individual efectiv al populației, care și-a consolidat cu 3,6 puncte procentuale ritmul față de 2003 (10,8%), cât și a formării brute de capital fix (10,1%). Un factor important de creștere a cererii interne l-a constituit în 2004 reducerea impozitelor pe venitul personal și pe profitul întreprinderilor, prin introducerea cotei unice de 16%. Formarea brută de capital fix a fost de-a lungul perioadei componenta cea mai dinamică a cererii interne, înregistrând un ritm mediu anual de 8,6%.

Exportul net a avut, în general, o contribuție negativă la creșterea PIB, ca urmare a unor importuri de bunuri și servicii crescute, în medie, cu 18,3%, din cauza dependenței ridicate a economiei românești de importurile energetice și de materii prime, și a unor exporturi crescute, în medie, cu 15,6%.

Contribuțiile componentelor de utilizare la creșterea reală a produsului intern brut evidențiază o îmbunătățire a structurii economice și o politică de satisfacere a cererii interne în primul rând din producția internă și compensarea acesteia din import.

Cererea agregată în creștere, a fost satisfăcută în perioada 2000-2004 de oferta internă în proporție de circa 70%. Analiza produsului intern brut pe ramuri, evidențiază menținerea la cote ridicate a activității industriale și de construcții, dar și a celei din sectorul serviciilor.

Produsul intern brut pe ramuri

- modificări procentuale anuale -

	2000	2001	2002	2003	2004	Ritm mediu 2000-2004 (%)
Valoarea adăugată brută, Din care:	2,2	6,7	5,1	4,9	8,2	5,4
Industrie	5,9	4,4	5,1	4,4	6,2	5,2
Agricultură	-18,1	28,0	-6,7	5,0	22,2	4,7
Construcții	6,3	11,1	7,6	7,0	9,0	8,2
Servicii	5,5	3,6	7,1	5,3	6,1	5,5
Produsul intern brut	2,1	5,7	5,1	5,2	8,3	5,3

Sursa: Comisia Națională de Prognoză, pe baza datelor Institutului Național de Statistică

Spre deosebire de evoluțiile de până în anul 2000, caracterizate, în principal, prin reducerea pronunțată a ponderii industriei și majorarea contribuției serviciilor, în perioada 2000-2004, ritmurile ridicate de creștere ale VAB din agricultură și construcții au determinat majorarea ponderii acestor ramuri în PIB. În România, agricultura, ramură care deține o pondere semnificativă în produsul intern brut, are o influență puternică asupra creșterii economice. Astfel, în timp ce anii 2000 și 2002 au avut o contribuție negativă la creșterea produsului intern brut, ca urmare a efectelor secetei asupra producției agricole, anii 2001 și 2004 au beneficiat de condiții meteorologice deosebit de bune care au determinat o creștere puternică a valorii adăugate brute din agricultură, contribuind semnificativ la creșterea economică (3,1 procente în 2001 și 2,6 procente în 2004).

Structura produsului intern brut pe ramuri

- % -

	2000	2001	2002	2003*	2004**
Valoarea adăugată brută din:					
Industrie	27,3	27,7	28,1	27,3	27,0
Agricultură	11,1	13,3	11,4	11,7	13,0
Construcții	4,9	5,3	5,8	6,0	6,1
Servicii	46,3	44,5	45,3	44,7	44,1
Alte componente	10,4	9,2	9,4	10,3	9,8
Produsul intern brut	100	100	100	100	100

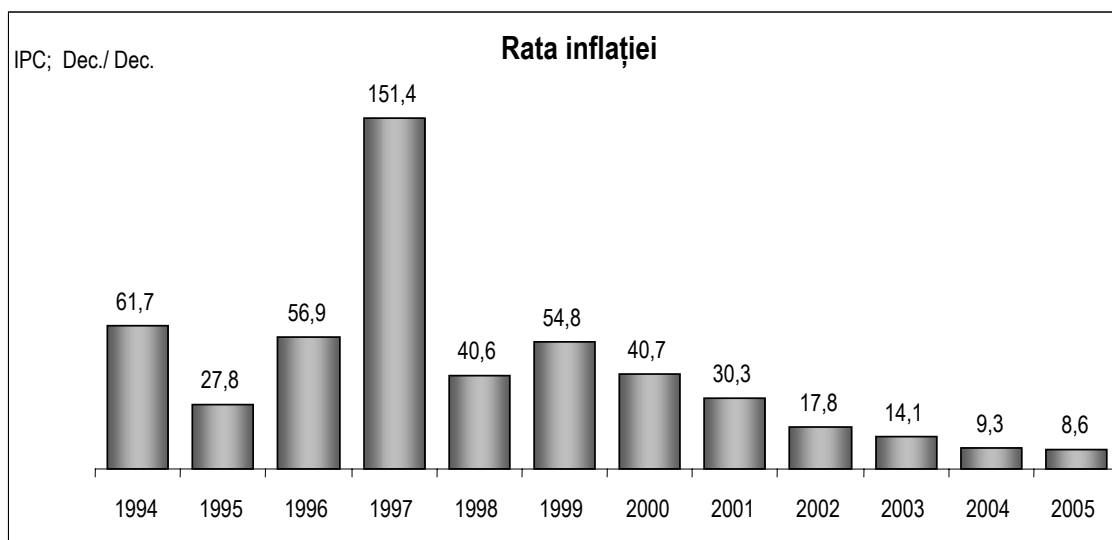
* Date semidefnitive. ** Date provizorii

Sursa: Comisia Națională de Prognoză, pe baza datelor Institutului Național de Statistică

În perioada 2000-2004, rolul **sectorului privat** în economie a continuat să crească, în anul 2004 având o pondere de 70,8% în PIB. În VAB din agricultură și construcții, ponderea acestuia este de peste 90% (99,2%, și respectiv 109,7%). În industrie și servicii această pondere este de 84,8%, respectiv 67,8%.

1.3.2. Inflația

După ce în anul 1997, în urma ultimei etape de liberalizări a prețurilor, rata inflației a atins 151,4%, începând cu anul 2000, România a consemnat un proces susținut de dezinflație, ritmul de creștere a prețurilor de consum reducându-se de la 40,7% în 2000 la 14,1% în 2003, 9,3% în 2004 și în scădere la 8,6% în decembrie 2005.

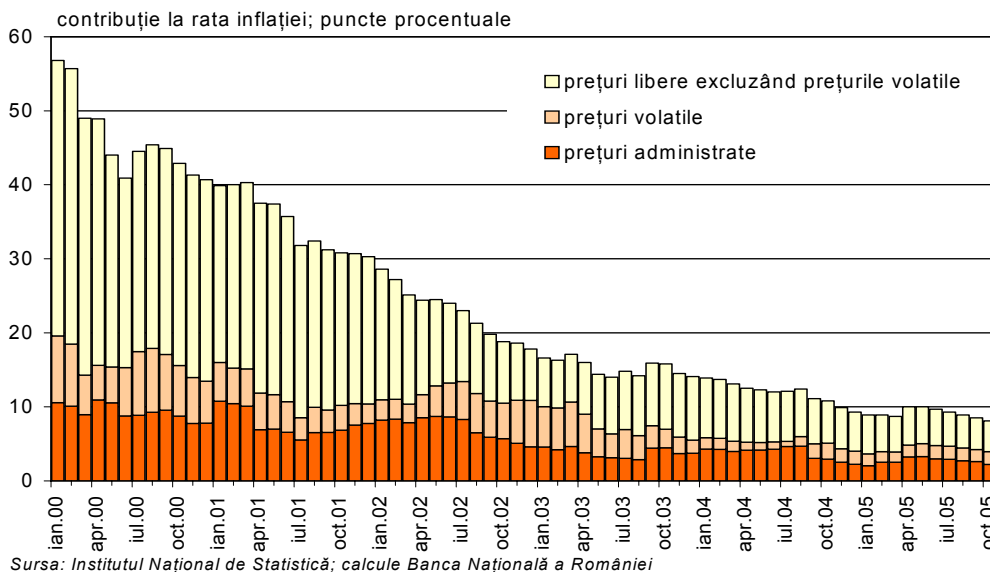
Sursa: Institutul Național de Statistică

În pofida trendului dezinflaționist din ultimii ani, România continuă să dețină, după Turcia, cel mai ridicat nivel al inflației în rândul statelor membre UE și candidate.

Creșterea prețurilor în perioada analizată a fost rezultatul acțiunii unui complex de factori interni și externi, cei mai importanți fiind: scumpirea materiilor prime importate (țigări, gaze naturale, grâu) cu efecte directe propagate asupra unor prețuri de consum (energie, combustibili, transport); accelerarea ritmului de creștere a costului mediu unitar cu forța de muncă în industrie; devansarea, în anul 2005, a calendarului de modificare a regimului accizelor convenit cu Uniunea Europeană; șocuri pe piața agroalimentară ca urmare a condițiilor meteorologice nefavorabile.

De asemenea, presiuni inflaționiste au exercitat ajustările prețurilor administrate a căror rată anuală de creștere s-a situat constant peste rata inflației consemnând o tendință de accelerare în 2005: 9,9% în decembrie 2004, 14,8% în mai 2005 și în scădere la 10% în octombrie 2005; ponderea bunurilor și serviciilor de acest tip în coșul de consum s-a majorat de la 9% în anul 1997 la aproape 23% în anul 2004. În cadrul acestora, cea mai mare influență revine energiei electrice, energiei termice și gazelor naturale, care reprezintă circa 50%; corecțiile aplicate prețurilor la energie vor continua periodic, astfel încât să se asigure recuperarea costurilor și, în cazul gazelor naturale, alinierea, până în anul 2007, a prețului aferent producției interne la nivelul celui de import.

Rata anuală a inflației

Din perspectiva cererii, creșterea rapidă a consumului – efect al majorării veniturilor disponibile ale populației și al extinderii ofertelor de finanțare bancară și nebancară – a creat un mediu permisiv de propagare în prețuri a tensiunilor acumulate la nivelul costurilor.

Potențialul inflaționist al excedentului de cerere a fost însă parțial atenuat de orientarea consumatorilor către importuri la prețuri avantajoase, pe fondul aprecierii nominale a monedei naționale și al trendului favorabil al prețurilor externe ale produselor ne-energetice. La reducerea ritmului de creștere a prețurilor de consum a contribuit, de asemenea, intensificarea competiției pe segmentul de *retail*, ca urmare a extinderii operatorilor comerciali de mari dimensiuni, dar și creșterea expunerii sectorului productiv la presiunea concurențială externă.

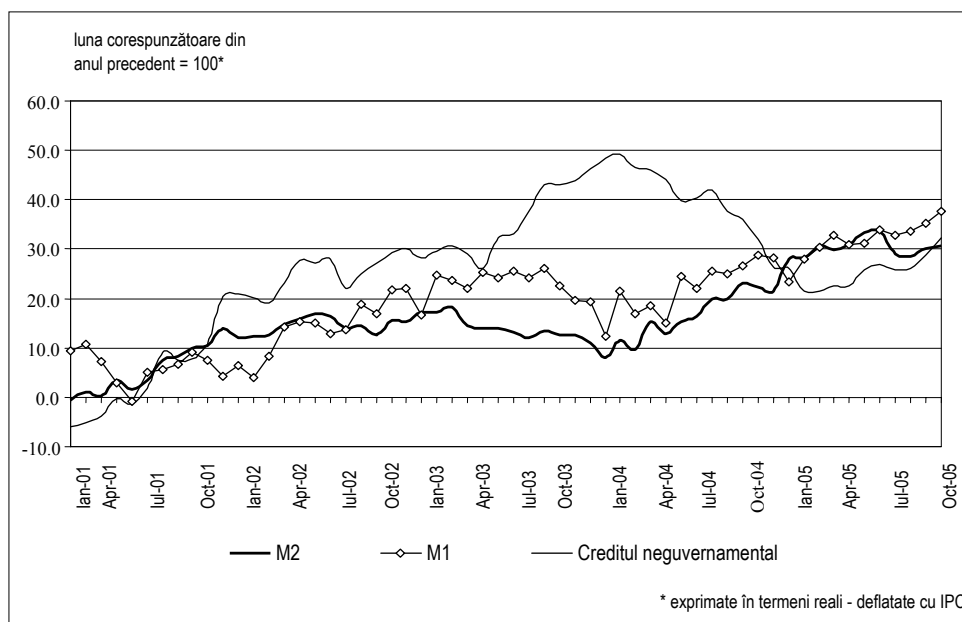
Este de subliniat că obiectivul pentru anul 2004 de a reduce rata inflației (decembrie/decembrie) până la nivelul unei singure cifre a fost atins.

1.3.3. Politica monetară și a cursului de schimb

Evoluțiile monetare și mișcările cursului de schimb al leului în ultimii patru ani au reflectat progresele pe care România le-a făcut în planul stabilizării macroeconomice și financiare, precum și în cel al schimbărilor structurale și comportamentale din economie.

Astfel, după o perioadă prelungită de restrângere a intermedierei bancare și de demonetizare a sistemului economic - datorate atât inconsecvenței anterioare a reformei economice, cât și efectelor adverse ale unor procese de restructurare -, în ultimii patru ani s-a declanșat și a avansat - deși într-un ritm lent – un proces de refacere și de sporire a adâncimii financiare a economiei. Lichiditatea din economie (M2) a crescut în termeni reali într-un ritm mediu anual de 16,8%, ponderea sa în PIB majorându-se de la 23% în anul 2000 la 27% în 2004.

Masa monetară, masa monetară în sens restrâns și creditul neguvernamental ianuarie 2001-octombrie 2005

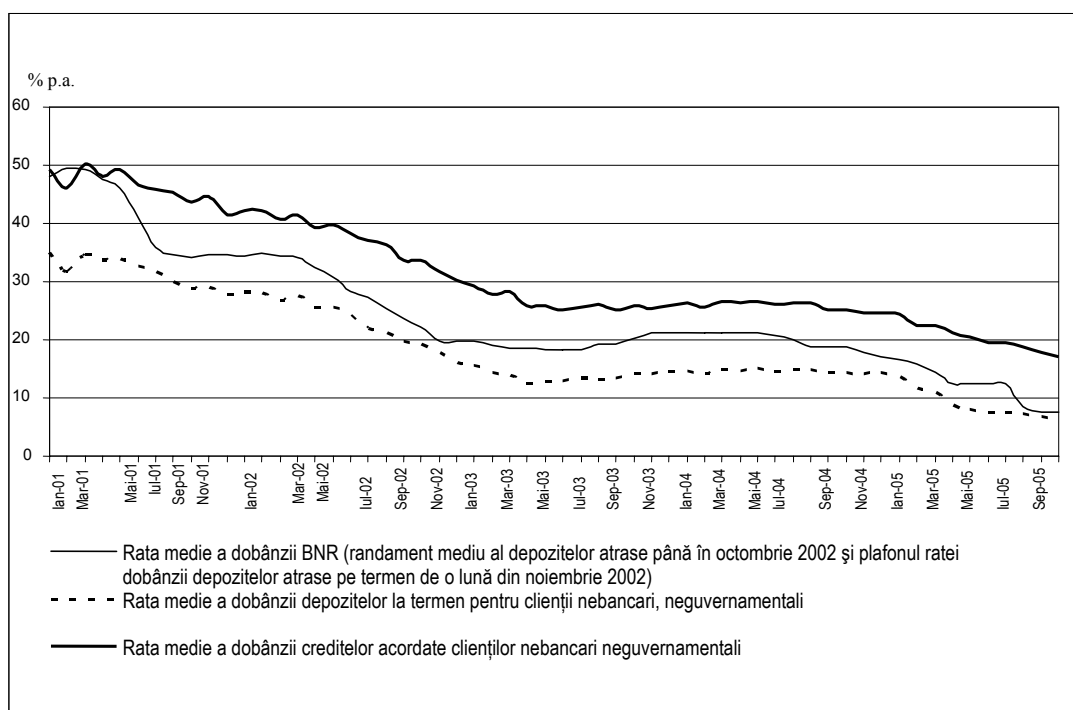

Sursa: Banca Națională a României

În perioada 2001-2004, creșterea monetară a fost indusă alternativ de acumularea de active externe nete de către sistemul bancar (în principal, de banca centrală) și de creditul neguvernamental, care în anul 2003 a constituit aproape unica sursă de creație monetară. Crescând în termeni reali într-un ritm mediu anual de 31%, creditul neguvernamental și-a sporit ponderea în PIB de la 9,3% în 2000 la 17,5% în 2004. În anul 2005, creditul neguvernamental a redevenit principalul determinant al creșterii masei monetare, ritmul anual de creștere al acestuia s-a accelerat, el atingând în luna octombrie 2005 valoarea de 32,2%. În pofida trendului constant ascendent al celor doi indicatori reprezentativi ai adâncimii financiare, nivelul atins de aceștia continuă să fie, însă, mult inferior valorilor similare din economiile UE-15 și chiar celor consemnate de noile state membre UE.

Chiar dacă erau benefice din perspectiva reducerii acestui decalaj, accelerarea fără precedent a ritmului de creștere a creditului neguvernamental în anul 2003 (+ 48,5% în termeni reali), în special a celui acordat populației, și revenirea pe un trend ascendent a acestui ritm în 2005 au indus riscuri atât din perspectiva asigurării sustenabilității dezinflației cât și din cea a prezervării stabilității financiare. Creșterea spectaculoasă a creditului din 2003 și apoi reluarea expansiunii relativ rapide a acestuia în 2005 au fost susținute atât de factori ai ofertei cât și de cei ai cererii de împrumuturi. Pentru a frâna ritmul riscant de creștere a creditelor, în a doua parte a anului 2003, banca centrală a recurs la întărirea politicii ratei dobânzii. În același timp, pentru a crește eficacitatea influenței sale asupra procesului de creditare, BNR a asociat acțiunilor de politică monetară, măsuri de natură prudențială care au vizat în principal creditele acordate populației.

Ratele medii anuale ale dobânzilor ianuarie 2001 - octombrie 2005

Sursa: Banca Națională a României

Pe acest fond, în anul 2004, viteza de creștere a creditului acordat sectorului neguvernamental s-a încetinit, în special cea a componentei în lei a acestuia, iar economisirea în monedă națională s-a revigorat. Ca urmare a acestor evoluții favorabile și decelerării progresive a inflației, BNR a procedat la relaxarea graduală a politicii ratei dobânzii și la ajustarea, în noiembrie 2004, a regimului cursului de schimb în sensul reducerii gradului de control exercitat asupra acestei variabile de către banca centrală.

Efectul temperării creditării asupra lichidității din economie a fost mai mult decât contrabalansat în anul 2004 de impactul creșterii activelor externe nete ale băncii centrale pe seama încasărilor din privatizare dar mai ales a sterilizării de către BNR a unei părți importante a intrărilor de capital pe termen scurt, achizițiile nete de valută ale BNR atingând un volum record.

Revenirea, în 2005, a ritmului de creștere a creditului neguvernamental pe o curbă excesiv urcătoare a fost catalizată, pe de o parte, de relaxarea relativ rapidă a politicii ratei dobânzii de politică monetară - ca reacție la constrângerea exercitată de amplificarea intrărilor de capital speculativ - și pe de altă parte, de intensificarea acțiunii factorilor favorabili creșterii creditului denominat în valută, ritmul anual de creștere a acestuia continuând să-l devanseze consistent pe cel al componentei în lei. Atât amplificarea intrărilor de capital străin cât și creșterea cererii de finanțare în valută au avut ca determinant persistența tandemului format din diferențialul înalt al ratelor dobânzilor față de piețele internaționale și trendul de apreciere nominală a leului în raport cu euro. La rândul ei, această persistență a fost potențată de efectul coroborat al manifestării așteptărilor de menținere a unei conduite a politicii monetare consistente cu contextul macroeconomic specific și cu strategia *inflation targeting*¹⁰ și al derulării unei etape importante de liberalizare a mișcărilor de capital¹¹.

Pe termen scurt, este de așteptat ca procesul de remonetizare și de adâncire financiară a economiei să progreseze și chiar să se accelereze în condițiile consolidării performanțelor macroeconomice pozitive din

¹⁰ În luna august 2005, BNR a adoptat în mod oficial strategia *inflation targeting*.

¹¹ În aprilie 2005, a fost liberalizat accesul nerezidenților la constituirea de depozite la termen în monedă națională.

ultimii ani și ale urgentării reformelor structurale. Un rol decisiv în acest context îl va avea politica monetară, care se va concentra asupra asigurării decelerării sustenabile a inflației, în contextul utilizării cadrului analitic specific strategiei de țintire a inflației, dar și a *mix*-ului de măsuri de natură prudentială și administrativă implementat de curând de banca centrală. Se preconizează că strategia țintirii inflației va continua să fie sprijinită de aprecierea în termeni reali a leului în raport de euro, care se va produce în consonanță cu îmbunătățirea fundamentelor economice. Rolul politicii ratei dobânzii se va reface și se va consolida, la acestea urmând să contribuie creșterea calității controlului lichidității; rata dobânzii de politică monetară va spori eficacitatea ancorării anticipațiilor inflaționiste. Totodată, această variabilă va fi calibrată astfel încât, prin menținerea unui ritm adecvat al creditării și prin stimularea procesului de economisire, să asigure¹² eliminarea, până la sfârșitul anului 2006, a excedentului de cerere.

Pe orizontul de timp 2007-2013, se va elimina gradual o mare parte din rămânerea în urmă în ceea ce privește intermedierea bancară și adâncirea financiară a economiei. Cuplarea cursului de schimb al leului la ERM II și intrarea în etapa de testare a sustenabilității stabilității prețurilor și a ratei de schimb se preconizează a se realiza în intervalul 2010-2011, procesul fiind condiționat de progresele făcute în planul convergenței reale, iar adoptarea euro s-ar putea realiza în perioada 2012-2014.

În conformitate cu Legea nr. 348/2004 privind **denominarea monedei naționale**, la data de 1 iulie 2005, moneda națională a României, leul, a fost denominată astfel încât 10.000 lei vechi, aflați în circulație la această dată, au fost preschimbați pentru 1 leu nou. BNR a pus în circulație noile bancnote și monede începând cu data de 1 iulie 2005.

BNR consideră că strategia de dezinflație treptată a fost și a rămas cea adecvată, iar țintirea inflației este cadrul potrivit de politică monetară pe termen mediu pentru România.

1.3.4. Finanțele publice

În perioada 2000-2004, strategia de consolidare a finanțelor publice, focalizată pe sustenabilitatea și stabilitatea acestora, poate fi caracterizată prin câteva elemente esențiale:

- îmbunătățirea managementului cheltuielilor publice, utilizarea fondurilor publice fiind bazată pe obiective clar definite, identificate în cadrul programelor elaborate de ordonatorii principali de credite;
- creșterea transparenței fiscale prin eliminarea sau includerea în bugetul de stat a fondurilor speciale și a veniturilor reținute în sistem extrabugetar de unele instituții publice;
- instituirea unor reguli și principii noi în domeniul politicii bugetare vizând procedurile de construcție și execuție a bugetului, programarea bugetară multianuală, prezentarea întregului efort bugetar necesar desfășurării activității ordonatorilor principali de credite.

În acest cadru, cheltuielile bugetare au jucat un rol activ în sprijinirea procesului investițional, cu implicații directe asupra creșterii economice.

Deși deficitele bugetare, calculate conform ESA 95, au fost relativ ridicate în anii 1999-2000 (4,5% și respectiv 4,4% din PIB) ca urmare a influenței creditelor neperformante din sistemul bancar preluate la datoria publică, ulterior trendul acestora a evoluat descendent, contribuind în mod esențial la reducerea inflației, precum și la creșterea creditului intern neguvernamental.

În același timp însă, ponderea cheltuielilor și a veniturilor bugetare în PIB s-a diminuat continuu, cu o ușoară îmbunătățire din anul 2003. Se estimează că acest trend evolutiv va continua și în 2006, ca urmare a continuării politicii de relaxare fiscală.

¹² Eficacitatea politicii monetare și a ratei dobânzii de politică monetară au ca premisă implementarea *mix*-ului auster de politici macroeconomice format din politica fiscală și cea a veniturilor.

Totodată, stabilitatea macroeconomică, îmbunătățirea constantă a ratingului de țară și diminuarea continuă a inflației au condus la scăderea cheltuielilor cu dobânzile aferente datoriei publice, dând astfel posibilitatea orientării fondurilor publice către celelalte sectoare.

Ponderea veniturilor, cheltuielilor și deficitului bugetar în PIB

- % din PIB -

Indicatori	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005 ¹	2006 ¹
Venituri bugetare	35,4	34,0	32,4	31,4	33,1	32,05	33,35	32,9
Cheltuieli bugetare	39,8	38,4	35,9	33,4	35,1	33,5	33,7	33,6
din care: dobânzi	5,4	3,8	3,2	2,2	1,6	1,4	1,2	1,1
Deficitul bugetar	-4,5	-4,4	-3,5	-2,0	-2,0	-1,5	-0,4	-0,7

¹⁾ estimări

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice; datele sunt calculate în conformitate cu metodologia ESA 95

Politica bugetară este axată pe continuarea și consolidarea progreselor obținute până în prezent, atât în domeniul programării și execuției bugetare, cât și în cel al sustenabilității finanțelor publice în ansamblul lor.

În acest context, principalele coordonate ale politicilor bugetare au în vedere următoarele obiective:

- menținerea ritmului de creștere economică și susținerea procesului de dezinflație;
- susținerea procesului de convergență a economiei românești cu economiile europene;
- creșterea transparenței cheltuielilor publice;
- creșterea capacității de absorbție a fondurilor comunitare.

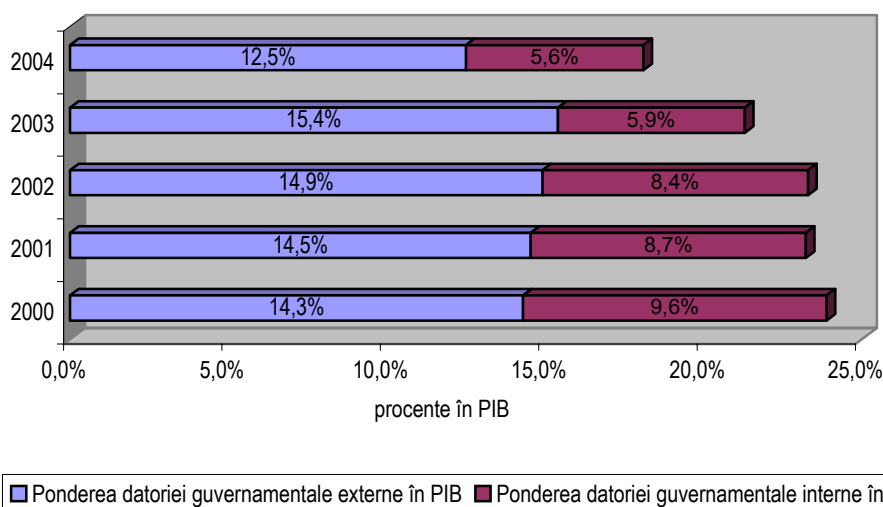
Veniturile bugetare au o tendință de scădere ușoară, dar se vor menține peste limita de 32% din PIB, evoluție marcată de o relativă stabilitate a sistemului fiscal, generată de aplicarea de la 1 ianuarie 2004 a Codului fiscal, de introducerea din anul 2005 a cotei unice de 16%, de adaptarea continuă a reglementărilor fiscale la legislația UE, precum și de creșterea gradului de colectare a veniturilor. Politica de relaxare fiscală va continua prin reducerea, în perioada 2006-2008, cu câte două puncte procentuale a contribuțiilor de asigurări sociale. Totuși, pentru asigurarea sumelor necesare din perspectiva aderării la Uniunea Europeană, vor fi luate anumite măsuri de creștere a veniturilor bugetare, prin lărgirea bazei de impozitare.

Cheltuielile bugetare, ca pondere în PIB, vor cunoaște doar o ușoară creștere în anii 2005-2007, date fiind constrângerile macroeconomice care impun un deficit bugetar redus, precum și de măsurile de reformă ale administrației publice și de reducerea cheltuielilor cu contribuțiile de asigurări sociale.

Datoria guvernamentală (calculată conform ESA 95) s-a redus treptat ca pondere în PIB de la 23,9% în anul 2000, la 18,1% în 2004, România având un grad de îndatorare redus, comparativ cu o serie de noi state membre UE, cum sunt Polonia (43,6%), Slovacia (42,5%), Ungaria (57,4%), Malta (75,9%) și cu mult sub limita stabilită prin Tratatul de la Maastricht de 60% din PIB.

Datoria guvernamentală internă s-a redus cu 42% ca pondere în PIB în perioada 2000-2004, ca urmare a utilizării veniturilor din privatizare și din recuperarea activelor bancare neperformante pentru răscumpărare, în timp ce ponderea datoriei guvernamentale externe în PIB a crescut ușor cu 1,1% până în 2003 pentru ca în 2004 să se reducă la 12,5% din PIB, evoluție favorizată atât de necesitățile reduse de finanțare a deficitului bugetar, cât și de costurile mai reduse ale finanțării din surse externe a deficitului bugetar ca urmare a îmbunătățirii continue a rating-ului suveran pentru România.

Datoria guvernamentală a României în PIB în perioada 2000-2004

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice

Ponderea în PIB a datoriei guvernamentale se va reduce ușor în perioada 2005-2008, rămânând sub nivelul de 20% din PIB. Partea din datoria guvernamentală reprezentată de creditele externe contractate de ministere cu garanția statului se va diminua treptat pentru că, începând cu 2005, nu se mai emit garanții de stat pentru aceste credite, iar raportul între datoria internă și cea externă se va schimba pe măsura lărgirii pieței interne de capital și finanțării deficitului bugetar în principal din surse interne. Riscul obligațiilor potențiale se va diminua ca urmare a eliminării graduale a facilității de garantare de către stat a creditelor externe contractate de companii.

Ponderea datoriei guvernamentale și a cheltuielilor bugetare cu dobânzile în PIB în perioada 2005-2008

Indicatori	- % din PIB -			
	2005	2006	2007	2008
Datoria guvernamentală	17,1	15,1	14,6	14,6
Cheltuielile bugetare cu dobânzile	1,2	1,1	1,0	1,0

Notă: Indicatorii datoriei guvernamentale au fost calculați de Ministerul Finanțelor Publice conform ESA 95

Un element de risc care grevează cheltuielile bugetare cu datoria guvernamentală este indus de garanțiile acordate de stat pentru creditele externe contractate de companii cu capital majoritar de stat sau privat. Rata eșecului (calculată ca raport dintre plățile făcute din buget pentru companii și serviciul total aferent creditelor externe garantate de stat) a scăzut de la 40,6% în 2000 la 12,6% în 2004.

1.3.5. Ocuparea și câștigurile salariale

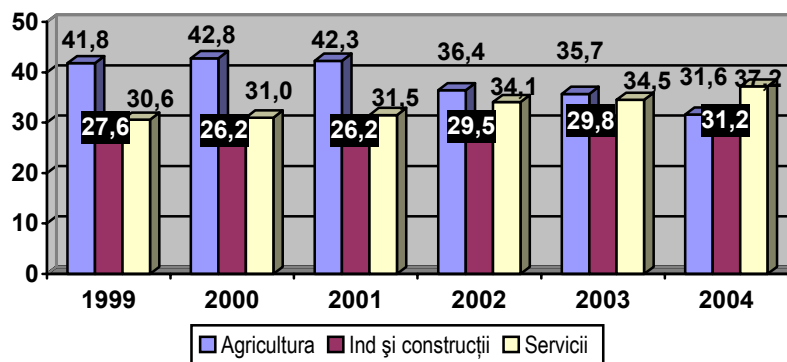
În perioada 1999-2004¹³, populația ocupată a României a scăzut cu 1,618 mil. persoane, adică cu 15%. Practic, cu excepția următoarelor domenii: construcții, tranzacții imobiliare, închirieri și activități servicii prestate în principal întreprinderilor, sănătate și asistență socială, comerț, administrație publică și apărare, hoteluri și restaurante, populația ocupată a înregistrat scăderi.

¹³ Sursa datelor: INS, Ancheta forței de muncă în gospodării (AMIGO); datele pentru 2002 și 2003 au fost estimate pe baza rezultatelor Recensământului Populației și Locuințelor din martie 2002 și nu sunt comparabile cu seria de date din anii precedenți.

În perioada 1999-2004, **ponderea populației ocupate**:

- *s-a redus în agricultură* cu 10,2 puncte procentuale, continuând totuși să fie de aproximativ 6,3 ori mai mare decât media UE-25. Astfel, dacă ponderea populației ocupate în sectorul agricol a fost, în România, de 31,6% în anul 2004, în același an, față de 5% în UE-25 și 3,8% în UE-15;
- *a crescut în următoarele domenii: servicii*, cu 6,6 puncte procentuale, nivelul înregistrat în România în 2004, de 37,2%, rămânând totuși de aproape 2 ori mai mic față de media UE-15 (69,2%), cât și față de media UE-25 (67,2%); *industrie și construcții*, cu 3,6% (31,2%). În UE-25 ponderea populației ocupate în acest sector este de 27,8%, iar în UE-15 este de 27%.

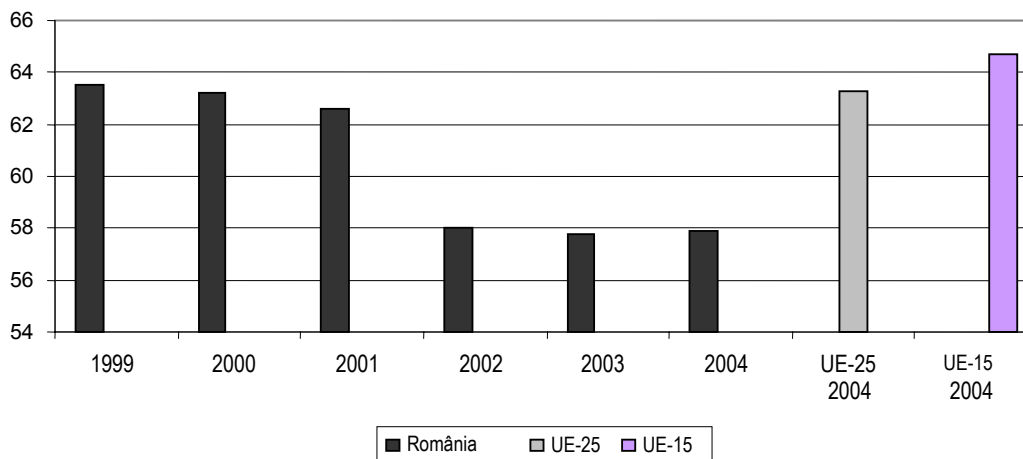
Structura populației ocupate pe sectoare de activitate

Sursa: Institutul Național de Statistică; datele pentru 2002 și 2004 au fost extinse pe baza rezultatelor Recensământului Populației și Locuințelor din martie 2002

În România, în anul 2004, **rata de ocupare a populației cu vârste cuprinse între 15-64 de ani** era de 57,9%, în comparație cu 63,3% în UE-25 și 64,7% în UE-15.

Rata de ocupare a populației în vârstă de muncă (15-64 ani) (%)

În ceea ce privește rata de ocupare a populației în vârstă de muncă (15-64 de ani) pe regiuni de dezvoltare, cele mai înalte rate s-au înregistrat în anul 2004 în regiunile Sud-Vest Oltenia (59,9%) și Nord-Est (62,4%), la polul opus aflându-se regiunile Centru (53,9%) și Sud-Est (54,7%).

Rata șomajului BIM a avut în perioada 1999-2004 o evoluție ușor crescătoare (de la 6,8% în 1999 la 8,0% în 2004), nivelul acestui indicator în 2004 fiind totuși inferior mediei UE-25 (9,0%) și UE-15 (8,0%).

În perioada 1999-2004, **indicele câștigului salarial real** a crescut cu 21,3 puncte procentuale.

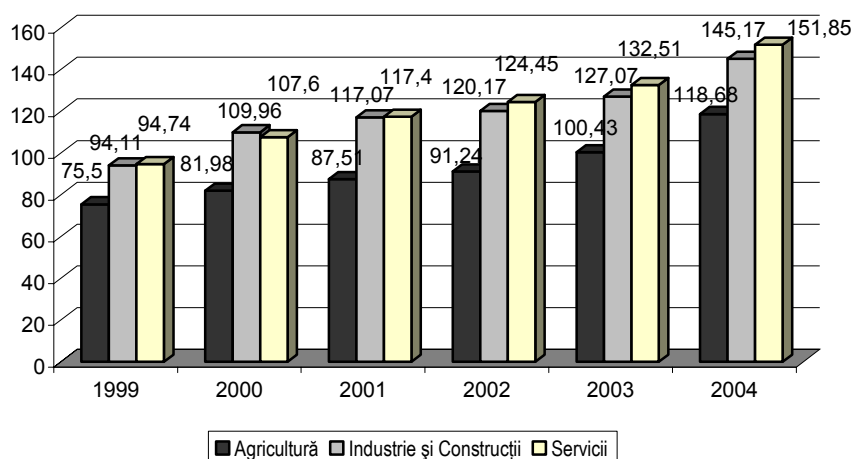
Indicele câștigului salarial real

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Indicele câștigului salarial real 1990=100	57,0	59,4	62,4	63,9	70,8	78,3

Sursa: INS, Anuarul Statistic al României, 2005

Câștigul mediu salarial, exprimat în euro/persoană, a crescut în 2004 față de 1999, cu 54 euro (respectiv cu 58,0%). Cele mai importante evoluții se înregistrează în domeniile: intermediere financiare (creștere cu 140 euro), poștă și telecomunicații (creștere cu 97 euro), administrație publică (creștere cu 77euro), transport și depozitare (creștere cu 68 euro).

Câștigul salarial nominal mediu net lunar, pe activități ale economiei naționale (euro/persoană)

Sursa: INS, Ancheta costului forței de muncă în întreprinderi

Notă: Date provizorii pentru anul 2004

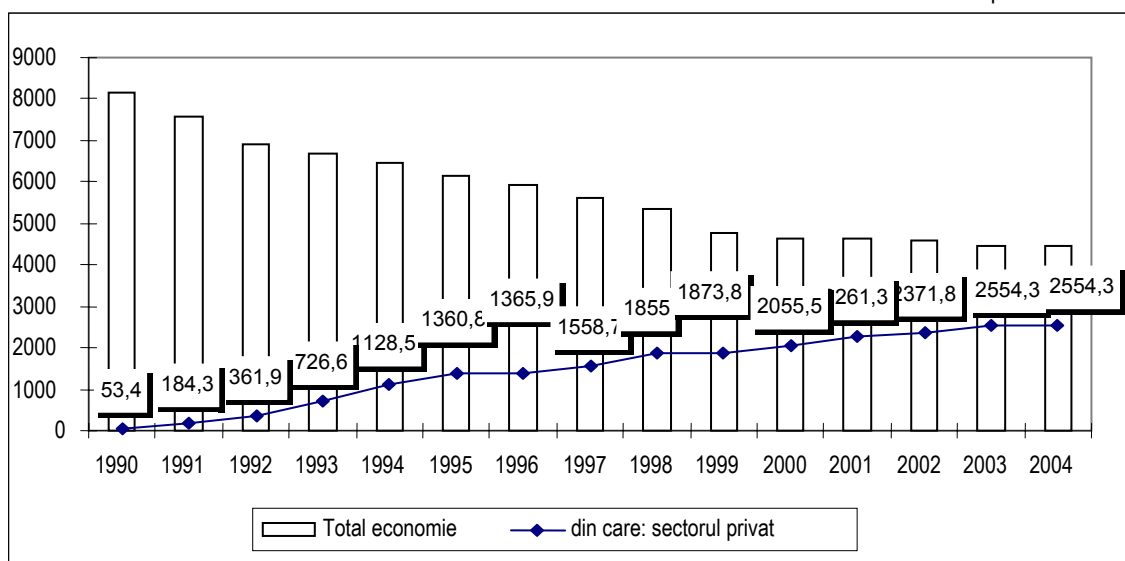
Activitățile economice cu cele mai mari câștiguri salariale sunt: intermediere financiare (de 2,61 ori peste medie), poștă și telecomunicații (de 1,71 ori peste medie), administrație publică (de 1,41 ori peste medie). La celălalt pol, se află activități economice pentru care veniturile salariale sunt sub media pe economie: hoteluri și restaurante (68,7% din medie), comerț (73,3%), agricultură (74,5%), sănătate și asistență socială (87%), silvicultură, exploatare forestieră și economia vânatului (98,4%).

Salariul de bază minim brut pe țară a crescut de la 450.000 lei în 1999 la 3.100.000 lei (86 Euro) în 2005, ceea ce reprezintă o creștere de 6,9 ori; începând cu 1 ianuarie 2006, valoarea acestuia va crește la 3.300.000 lei (90 euro). La nivelul anului 2005, în UE-15, salariul minim pe economie înregistra cele mai scăzute niveluri în Portugalia-437 euro pe lună, Spania-599 euro, Grecia- 668 euro, la polul opus situându-se Irlanda-1.293 euro pe lună și Luxemburg-1.467 euro. În rândul noilor membri, cel mai bine se situează Malta, cu 563 euro, urmată de Cehia-239 euro, Ungaria-229 euro, Polonia-207 euro, Estonia-172 euro, Slovacia - 169 euro, Lituania - 159 euro, Letonia - 116 euro. În Bulgaria, salariul minim este de 77 euro, iar în Turcia ajunge la 240 euro.

Nivelul redus al salariilor este determinat de productivitatea redusă pe tot parcursul tranziției, cu progrese ceva mai însemnate doar în ultimii doi-trei ani (apropierea valorii salariului mediu brut de valoarea de circa 240 euro către finele anului 2004).

Numărul mediu anual al angajaților

- mii persoane-

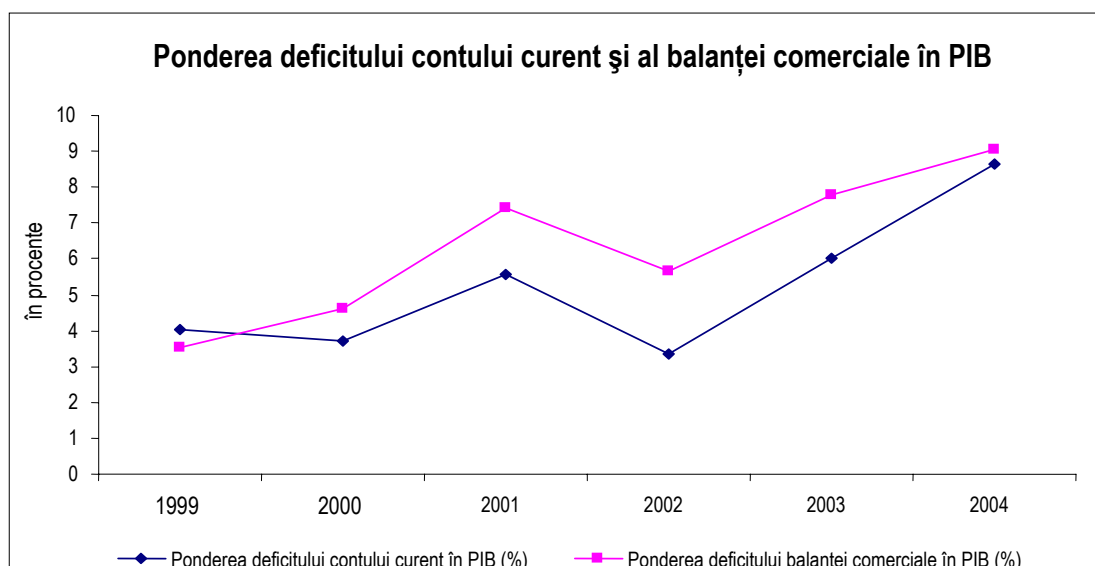
Sursa: Institutul Național de Statistică, Ancheta costului forței de muncă în întreprinderi

Din analiza regională reiese că forța de muncă ocupată în IMM-uri se concentrează în regiunea București – Ilfov, precum și în regiunile de Nord - Vest și cea de Vest. În ceea ce privește forța de muncă ocupată în IMM-uri la 1000 de locuitori, în regiunea București – Ilfov aceasta este de 112 la 1000 de locuitori, fiind urmată de regiunea Vest (118 la 1000 de locuitori) și regiunea Centru (109 la 1000 de locuitori).

Evoluția **productivității muncii** (PIB la paritatea puterii de cumpărare/persoană ocupată) a înregistrat un trend pozitiv, dar, cu toate acestea, în anul 2004 productivitatea economiei românești reprezenta numai 35,3% din productivitatea înregistrată în UE-25, ceea ce demonstrează necesitatea găsirii pârghiilor adecvate pentru îmbunătățirea valorii acestui indicator.

1.3.6. Contul curent

Deficitul contului curent a înregistrat o deteriorare mai accentuată în anul 2004, atingând 5,1 miliarde euro, respectiv 8,7% din PIB, pe fondul adâncirii deficitului comercial - ca efect al dublării ritmului anual de creștere a importurilor.

Sursa: Banca Națională a României

În perioada analizată, structura deficitului contului curent s-a modificat, în sensul majorării ponderii deficitului balanței comerciale și al balanței veniturilor. Efectul negativ al celor două componente asupra contului curent a fost atenuat de evoluția ascendentă a transferurilor curente.

Contul curent în perioada 1999-2004 (mil. euro)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Sold cont curent	-1.355	-1.494	-2.488	-1.623	-3.060	-5.099
Bunuri	-1.187	-1.867	-3.323	-2.752	-3.955	-5.323
Servicii	-370	-260	-129	5	62	-213
Venituri	-388	-304	-315	-488	-1.195	-2.535
Transferuri curente	590	937	1.279	1.612	2.028	2.972

Sursa: Banca Națională a României

1.3.7. Comerțul exterior

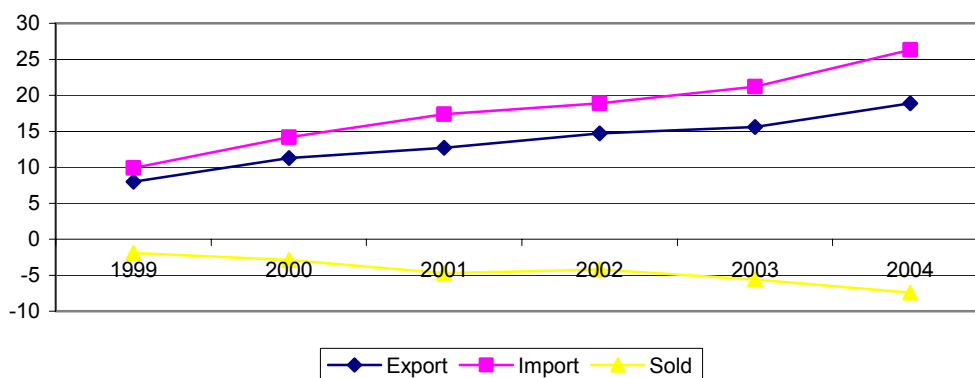
În perioada 1999-2004, volumul comerțului exterior a crescut cu peste 152%, respectiv de la o valoare cumulată (export și import) de circa 17,9 miliarde Euro în 1999 la 45,2 miliarde Euro în anul 2004. Această evoluție se datorează demonopolizării activităților de comerț exterior, creșterii competitivității economiei, inclusiv pe calea majorării investițiilor străine, precum și liberalizării tot mai accentuate a comerțului, atât ca rezultat al negocierilor multilaterale, cât mai ales al acordurilor de comerț liber încheiate cu alte țări, un loc deosebit ocupându-l Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană.

Cu toate acestea, comparativ cu statele membre ale UE, și chiar cu noile state membre, volumul comerțului exterior este redus (în anul 2004, volumul comerțului exterior al Republicii Cehe era de 107,5 miliarde Euro, al Ungariei de 93,1 miliarde Euro, iar al Poloniei de peste 130 miliarde Euro).

Gradul de deschidere a economiei românești, cu o evoluție constant ascendentă în ultimii ani, a crescut considerabil, de la 51,2% în 1999 la 73,3% în 2004, pe fondul scăderii protecționismului tarifar și al intensificării integrării României în circuitul economic mondial.

Evoluția schimburilor comerciale în perioada 1999-2004

- miliarde Euro -

Sursa: Institutul Național de Statistică

Pe toată perioada analizată (1999-2004), comerțul exterior a înregistrat o evoluție ascendentă. Exportul a crescut de la 8 mld. Euro în anul 1999 la 18,9 mld. Euro în 2004, creșterea procentuală fiind de aproape 136,3%, iar importul a crescut de la 9,9 mld. Euro în 1999 la 26,3 mld. Euro în 2004, creșterea procentuală fiind de peste 165,7%.

Amplificarea deficitului comercial în perioada 1999-2004 a contribuit la scăderea gradului de acoperire a importurilor prin exporturi (FOB-FOB), de la 87,1% în anul 1999 la 78,1% în anul 2004.

În perioada 2001-2004, evoluția comerțului exterior a fost supusă influenței combinate a unei serii de factori interni și externi, dintre care: revigorarea economiei ce a favorizat sporirea exporturilor și a importurilor; ani agricoli nefavorabili urmare a efectelor secetei prelungite; dependența încă mare a creșterii producției industriale de importuri, în special energetice și de completare; încetinirea masivă a creșterii economice mondiale și amânarea relansării în zona Euro; menținerea la un nivel ridicat a prețurilor unor resurse energetice; blocarea fluxurilor comerciale cu unele zone cu sensibilitate politică; inversarea raportului de paritate între Euro și dolarul SUA, precum și evoluția cursului de schimb al monedei naționale față de Euro.

Creșterea semnificativă a **exporturilor** în această perioadă a avut următoarele caracteristici:

- Concentrarea exportului pe un număr relativ restrâns de grupe de produse. Este important de menționat faptul că în anul 2004, patru grupe de produse dețineau 74,9% din totalul exporturilor, respectiv produse ale industriei ușoare (29,8%), construcții de mașini (24,5%), produse metalurgice (15,4%) și produse ale industriei lemnului (5,2%);
- Tendința de îmbunătățire structurală a exporturilor. În anul 2004 față de anul 1999, a fost înregistrată o creștere cu 7,3 puncte procentuale a ponderii produselor industriei construcțiilor de mașini în totalul exporturilor României (contribuția acestei grupe de produse la creșterea în valoare absolută a exporturilor a fost de 3,3 miliarde Euro în anul 2004 față de anul 1999), în timp ce creșterea exportului produselor industriei chimice și a maselor plastice a fost de 1,8 puncte procentuale.
- Orientarea din ce în ce mai fermă a exporturilor către țările europene, ajungându-se de la 84% din totalul exporturilor României în anul 1999 la 87,7% în anul 2004. În același timp, a scăzut exportul către alte zone, respectiv America și mai ales Africa - Orientul Mijlociu (de la 11,9% din total exporturi în 1999 la 2,9% în 2003).

O dezvoltare notabilă a înregistrat-o sectorul privat, a cărui pondere în total exporturi a crescut de la 65,6% în 1999 la 68,8% în 2004, iar în total importuri de la 72,1% la 74,7%, în aceeași perioadă.

Deși exportul a înregistrat creșteri, între România și unele state care au aderat recent la UE există un decalaj semnificativ în această privință. În anul 2003, volumul exporturilor României era de circa 3 ori mai redus decât cel al Poloniei, de 2,5 ori decât al Ungariei și de 2,6 ori decât al Cehiei, diferențele fiind mult mai mari comparativ cu statele membre ale UE-15.

Importurile au înregistrat o creștere de circa 164% în anul 2004 față de anul 1999. Dinamica cea mai accentuată a înregistrat-o importul de produse ale industriei construcțiilor de mașini, datorită eforturilor de modernizare a economiei și de re tehnologizare a industriei, inclusiv pe calea aportului de bunuri de investiții promovate de pătrunderea capitalului străin.

Majorarea importurilor se datorează, în principal, atât necesității susținerii creșterii economice realizate, cât și unor factori conjuncturali și climaterici (creșterea prețului pe piața mondială la țiței, gaze naturale și huiă energetică, declinul hidroenergetic cauzat de secetă și drept consecință, importurile suplimentare de păcură, ani agricoli nefavorabili). Un alt factor important pentru evoluția recentă a importurilor îl reprezintă cererea în creștere de bunuri de folosință îndelungată, încurajată de expansiunea creditului de consum.

Evoluția importurilor prezintă următoarele caracteristici:

- Concentrarea importurilor pe un număr relativ restrâns de grupe de produse, patru dintre acestea deținând, în 2004, 73% din totalul importurilor (produse ale industriei construcțiilor de mașini 34,9%, produse ale industriei ușoare 19,5%, produse minerale 13,4%, metale și articole din acestea 8,4%).
- Cea mai mare cotă din importul de mărfuri o dețin produsele industriei construcțiilor de mașini, majoritatea acestora fiind bunuri de capital pentru investiții; ponderea acestei grupe a crescut cu 5 puncte procentuale în anul 2004 față de anul 1999, în timp ce ponderea produselor industriei textile și a pielăriei a scăzut cu 6,7%; pe de altă parte, ponderea produselor minerale a crescut cu 1,5 puncte procentuale.
- Principala zonă geografică de proveniență a importurilor o reprezintă Europa, a cărei pondere în total importuri este de 82,1% în 2004. Uniunea Europeană a deținut în anul 2004 o pondere de 55,4% din total, în cadrul acesteia detașându-se Italia (17,2%), Germania (14,9%) și Franța (7,1%). Se remarcă și ponderea în importul țării noastre a Federației Ruse, care, cu 6,8 % din total, deține a patra poziție în topul furnizorilor de importuri ai României, fapt datorat, în principal, livrărilor de țiței și gaze naturale. Importurile din celelalte trei mari regiuni geografice - America, Asia-Oceania și Africa-Orientul Mijlociu - au înregistrat scăderi ale ponderilor la import.

Balanța comercială a înregistrat permanent deficite în perioada 1999-2004, cu valori între un minim de 1,9 miliarde Euro în 1999 și un maxim de 7,4 miliarde Euro în 2004, ca urmare a creșterii dependenței economiei românești de materiile prime și energia din import, precum și a sporirii accentuate a importurilor de mașini și utilaje, care au beneficiat în aproape întreaga perioadă de anumite facilități fiscale și vamale, inclusiv cele legate de promovarea investițiilor străine.

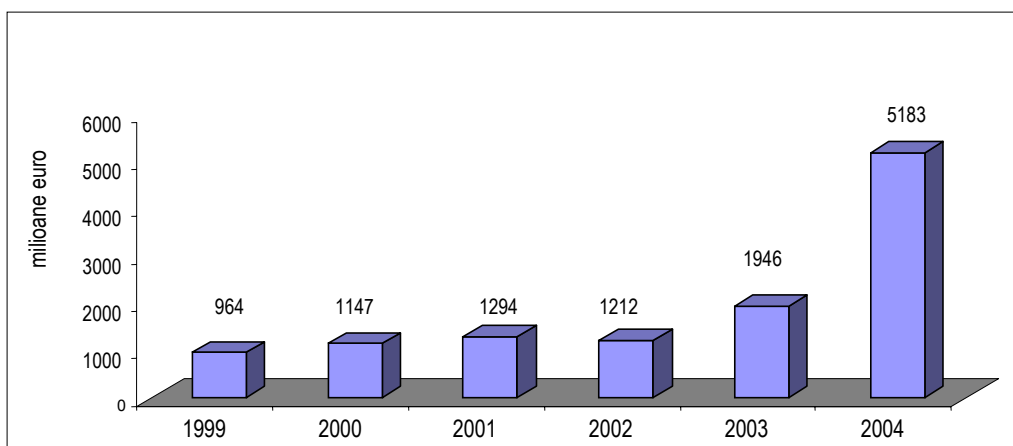
Deficitul balanței comerciale în anul 2004, de circa 7,4 miliarde Euro, s-a datorat, în principal, soldului negativ la unele grupe de produse, cum ar fi: produse ale industriei construcțiilor de mașini (-3,4 mld. Euro), produse ale industriei chimice și mase plastice (-2,2 mld. Euro), produse minerale (-2,1 mld. Euro), produse agroalimentare (-1,1 mld. Euro) și altele, sold compensat într-o oarecare măsură de excedentul înregistrat la produse ale industriei ușoare (+1,3 mld. Euro), și metale comune și articole din acestea (+0,7 mld. Euro).

1.3.8. Investițiile străine

Investițiile directe

În perioada 1999-2004, investițiile directe nete ale nerezidenților în România au însumat 10.772 mil. euro, fluxurile anuale nete înregistrând o dinamică superioară anilor precedenți.

Investițiile directe nete ale nerezidenților în România - fluxuri anuale nete -

Sursa: Banca Națională a României

Media anuală a investițiilor străine directe nete ale nerezidenților în România pe ultimii șase ani a fost de 1.958 mil. euro, comparativ cu 478,6 mil. euro, media anuală realizată în perioada 1991-1998. La sfârșitul anului 2004, soldul ISD nete ale nerezidenților în România a fost de 15 mld. Euro, fiind cel mai mare nivel înregistrat în țările din sud-estul Europei.

În anul 2004 a fost atins un record absolut în ceea ce privește capitalul străin atras, respectiv 5.183 mil. Euro, această performanță situând România pe locul 1 în țările din Europa de Sud-Est și pe locul 2 în țările din Europa Centrală și de Est după Polonia, reușind să devanseze Ungaria și Cehia. În perioada ianuarie-septembrie 2005 investițiile directe nete ale nerezidenților în România au însumat 2.740 mil. euro, mai mici cu 29,5% față de primele nouă luni ale anului 2004, din care aproximativ 73% au reprezentat participații la capital și credite primite de la investitorul străin direct, iar diferența profit reinvestit și contribuții în natură la capitalul social. La această evoluție au contribuit și finalizarea procesului de restituire a terenului care sprijină dezvoltarea proiectelor de tip greenfield, rezolvarea problemelor juridice ce țin de rețeaua de utilități, dezvoltarea parcurilor industriale, elaborarea de politici de către autoritățile locale în vederea atragerii și încurajării investițiilor străine, dezvoltarea capitalului autohton ca element semnificativ în atragerea de noi investiții prin amplificarea relațiilor economice.

Principalele activități economice spre care s-au orientat investițiile străine directe în România au fost: industria prelucrătoare (cu 45,7%), comerț (14,5%), intermediari financiare și asigurări (11,4%), poștă și telecomunicații (10,6%), servicii (5,6%), construcții (1,1%) și alte activități (1,7%).

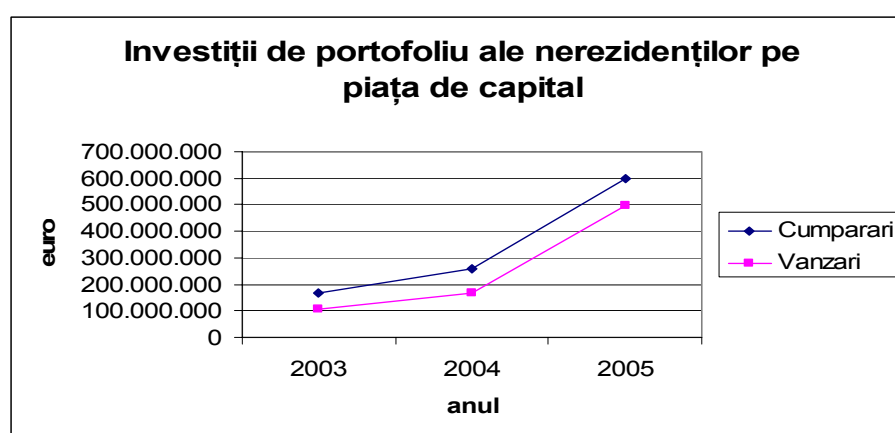
Principalele țări investitoare la sfârșitul anului: Olanda (16,3% din totalul investițiilor străine directe), Austria (15,7%), Franța (10,3%), Antilele Olandeze (8,8%), Germania (8,6%), Grecia (8,2%), Italia (4,8%), SUA. (4,3%), Cipru (4 %), Elveția (3%).

Prin aderarea la Uniunea Europeană, România își va spori gradul de atractivitate ca țară de destinație pentru investiții străine directe, atât pentru cele realizate de companiile din state membre ale UE cât și pentru cele provenind din țări nemembre ale UE.

Investițiile de portofoliu

Evoluția tranzacțiilor de cumpărare și de vânzare realizate pe piața de capital (cumulat pe Bursa de Valori București și pe Bursa Electronică Rasdaq) în perioada 2003–2005 a avut un trend pozitiv, atingând în luna octombrie 2005 suma de 2.132,6 mil. RON (5,9 mil. Euro), pentru cumpărări, respectiv suma de 1.301,8 mil. RON (3,6 mil. Euro), pentru vânzări.

În perioada 2003-2005, cumpărările au depășit ca valoare vânzările indicând astfel o încredere a investitorilor în evoluția pozitivă a pieței de capital românești. Această încredere este confirmată și de diferența pozitivă între intrările și ieșirile de capital în conturile nerezidenților deschise la intermediari.

Sursa: Comisia Națională a Valorilor Mobiliare

În 2004 piața de capital a atras investitori din SUA (25%), Luxemburg și Cipru (cca. 10%), Suedia (8%), Grecia (cca. 7%), Austria și Marea Britanie (fiecare cu cca. 6%); cei care au vândut, în 2004, din deținerile de portofoliu au fost nerezidenții din Cipru, valoarea tranzacționată reprezentând 51% din totalul tranzacțiilor de vânzare din acest an.

Din punct de vedere al domeniilor de activitate, în anul 2004, s-au efectuat tranzacții în domeniile: intermediari financiare (40% din cumpărări, 29% din vânzări), industria de prelucrare a țicleiului (14% din cumpărări, 18% din vânzări), extracția hidrocarburilor (13% din cumpărări, 12% din vânzări).

La mijlocul anului 2004, a fost lansat programul “O Piață Puternică”, care va contribui, prin obiectivele sale, prioritățile naționale de dezvoltare pentru perioada 2007-2013. Dată fiind dinamica economiei românești și evoluțiile înregistrate pe celelalte segmente ale pieței financiare, în luna iunie 2005 a avut loc lansarea “Programului de dezvoltare a pieței de capital din România”, care abordează unitar principalele trei componente pe care se poate construi o piață de capital eficientă: oferta (măsuri referitoare la privatizările prin mecanisme ale pieței de capital; diversificarea instrumentelor financiare tranzacționate pe piața bursieră); infrastructura pieței (măsuri de îmbunătățire a transparenței activității pe piața de capital; educare și formare a publicului investitor; consolidarea instituțională a pieței); cererea (măsuri de atragere pe piața bursieră a fondurilor private de pensii – pilonul I și II și a societăților de asigurări). Programul își propune să pregătească actorii și instituțiile pieței bursiere pentru momentul 2007, astfel încât să fie gata să opereze pe piața europeană a serviciilor financiare.

1.3.9. Perspective macroeconomice 2007-2013

Prognoza privind dezvoltarea economică pe perioada 2007-2013 se bazează pe ipoteza că ritmurile de creștere economică ale principalilor parteneri comerciali ai României nu vor înregistra declinuri majore și că nu vor fi șocuri negative puternice ale mediului economic internațional. Se așteaptă ca aderarea la UE în 2007 să accelereze dezvoltarea economică și socială a României. Potențialul intern de capital și de forță de muncă vor susține o creștere continuă și sustenabilă, concomitent cu trendurile manifestate la nivel mondial, și anume: globalizarea, dezvoltarea tehnologiilor de comunicare și informații, asigurarea protecției mediului.

În aceste condiții, proiecțiile macroeconomice estimează că produsul intern brut va crește în medie cu 5,5%, la începutul perioadei putând înregistra ritmuri peste medie, în vederea reducerii decalajelor economice și sociale dintre România și statele membre ale UE. Creșterea economică se va baza pe cererea internă și, în special, pe investiții care vor avea susținere financiară atât guvernamentală, cât și din fondurile structurale de la UE prevăzute pentru această perioadă.

Produsul intern brut exprimat în euro, prețuri 2004, va crește de la 66 mld. euro la 96 mld. euro, respectiv cu circa 46%. Produsul intern brut pe locuitor va crește de la 3.060 euro, prețuri 2004, la 4.580 euro, respectiv cu circa 50%.

Produsul intern brut pe elemente de utilizare

2004 = 100	2006	2013	-modificări procentuale- Ritm mediu 2007-2013 (%)
Cererea internă, din care:	17,5	76,3	6,0
- Consumul individual efectiv al populației	17,1	62,6	4,8
- Consumul colectiv efectiv al adm. publice	5,6	25,8	2,5
-Formarea brută de capital fix	23,0	143,2	10,2
Exporturi de bunuri și servicii	19,3	125,1	9,5
Importuri de bunuri și servicii	31,6	151,7	9,7
Produsul intern brut	12,0	63,1	5,5

Sursa: Comisia Națională de Prognoză

Creșterea economică în următorii ani va fi susținută de cererea internă; exportul net va avea, în general, o contribuție negativă, însă la un nivel redus față de anii anteriori (între 0,6 și 1,5 procente).

Investițiile se așteaptă să aibă o creștere semnificativă care să contribuie la modernizarea economiei, infrastructurii, concomitent cu asigurarea protecției mediului. Se așteaptă ca majorarea să fie susținută de fluxuri mai puternice de investiții străine directe, acces facil la finanțare internă și externă, alături de un nivel ridicat de absorbție a fondurilor europene. Astfel, se estimează că formarea brută de capital fix va crește cu un ritm mediu anual de circa 10%. În aceste condiții, rata de investiție se va majora de la 23,6% din PIB în 2006 la 31%.

Consumul individual efectiv al populației își va reduce creșterea după 2007 la un ritm mediu anual de circa 4,8%, inferior celui al salariului real, permițând îmbunătățirea înclinației spre economisire și investiție. În același timp, consumul colectiv efectiv al administrației publice va înregistra o creștere medie moderată de 2,5%.

Comerțul exterior se așteaptă să se dezvolte în continuare în ritmuri susținute, superioare creșterii PIB. Se așteaptă ca, în contextul statutului României de membră a UE, orientarea geografică a fluxurilor comerciale să conducă la consolidarea poziției țărilor membre UE ca principale parteneri comerciale ale României. Exporturile de bunuri și servicii vor crește în medie cu 9,5% anual, în timp ce importurile de bunuri și servicii cu 9,7%, ceea ce va influența negativ balanța comercială.

Pe latura ofertei, se preconizează ritmuri superioare de creștere față de produsul intern brut în construcții și servicii.

Produsul intern brut pe ramuri

- modificări procentuale -

2004=100	2006	2013	Ritm mediu 2007-2013 (%)
Industrie	9,6	53,0	4,9
Agricultură	-0,5	13,1	1,9
Construcții	20,1	128,2	9,6
Servicii	15,0	72,8	6,0
Produsul intern brut	12,0	63,1	5,5

Sursa: Comisia Națională de Prognoză

Se așteaptă ca deficitul contului curent ca procent din PIB să se situeze în limite sustenabile. Integrarea în Uniunea Europeană va crea premise solide pentru asigurarea sustenabilității deficitului de cont curent, atât prin ponderea importantă a influxurilor de investiții străine directe, cât și prin utilizarea fondurilor provenite din transferurile de la UE.

Pentru perioada 2007-2013, menținerea unei inflații (măsurată prin indicii prețurilor de consum) în limite, respectiv 2-3%, reprezintă un obiectiv important în contextul îndeplinirii criteriului de la Maastricht, de convergență nominală. Procesul de dezinflație în România trebuie să aibă o pantă puternică, pentru ca începând cu anul 2009 creșterea prețurilor să se situeze constant sub sau în jurul limitei de 3%. Acest lucru este posibil în condițiile dezvoltării unei discipline fiscale stricte în vederea eliminării arieratelor financiare, eficientizării activității în acele companii furnizoare de utilități care vor continua să dețină poziții de monopol, precum și menținerii unor politici restrictive ale veniturilor și a unei politici monetare strânse care să asigure realizarea obiectivului de țintire a inflației.

În domeniul resurselor umane, creșterea economică susținută va fi însoțită de o majorare a numărului de salariați în condițiile creșterii productivității muncii.

Forța de muncă

	2004	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	- modificare procentuală față de anul anterior -							
Populația activă ^{*)}	1,4	-0,1	-0,1	0,2	0,1	0,0	-0,1	-0,1
Populația ocupată ^{*)}	0,2	0,2	0,1	0,3	1,0	0,3	0,2	0,1
Salariați	4,8	0,6	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3
	- % -							
Rata de participare ^{*)}	63,2	63,5	63,6	63,7	64,0	64,2	64,4	64,6
Rata de ocupare ^{*)}	57,9	58,5	58,6	58,9	59,6	60,0	60,3	60,6
Rata șomajului BIM	8,0	7,6	7,4	7,3	6,6	6,3	6,1	6,0

^{*)} populația în vârstă de muncă (15-64 ani)

Sursa: Comisia Națională de Prognoză

Evoluția resurselor de muncă este un factor important de care s-a ținut seama în cadrul proiecțiilor realizate, având în vedere o piață a muncii globalizată. Populația României va continua să scadă ca urmare a procesului de îmbătrânire fără ca ritmul natalității să fie satisfăcător. Populația activă totală va scădea ca efect al reducerii populației de peste 65 ani, dar populația activă de 15-64 ani va crește, rata de participare ajungând la circa 65% în anul 2013.

Intrarea României în piața unică europeană a forței de muncă va determina fluxuri de forță de muncă generatoare de resurse de muncă. Se estimează că România va avea o poziție relativ echilibrată în acest proces, în sensul că va fi capabilă să ofere oportunități de noi locuri de muncă fluxurilor care vin, dar și să dea oficial forță de muncă calificată. În aceste condiții, se așteaptă ca populația ocupată totală să crească doar ușor de-a lungul perioadei. Populația ocupată în vârstă de 15-64 ani va crește, astfel încât rata de ocupare să fie de circa 61% în anul 2013.

De asemenea, se estimează că va crește numărul salariaților cu circa 150.000, în special în sectorul serviciilor care se așteaptă să-și majoreze contribuția la creșterea economică.

Rata șomajului (conform BIM) va fi într-o continuă scădere, estimându-se că va ajunge la 6%, în condițiile șomajului structural care afectează discrepanțele regionale.

2. SECTORUL PRODUCTIV

2.1. Factori de competitivitate

Creșterea economică durabilă și îmbunătățirea standardului de viață al populației sunt determinate de dezvoltarea competitivității economiei în contextul provocărilor mondiale (globalizarea economiei, deschiderea piețelor internaționale, schimbările tehnologice rapide), provocări ce trebuie să fie transformate în oportunități de economie românească. Analiza factorilor de competitivitate și identificarea problemelor cu care se confruntă România în scopul găsirii soluțiilor optime pentru rezolvarea acestora reprezintă o necesitate pentru evaluarea potențialului economic viitor al țării.

Identificarea factorilor care influențează competitivitatea României a determinat analiza atentă a economiei, a mediului de afaceri, a resurselor, atât materiale cât și umane, a costurilor, a activității investiționale, dar și a procesului de inovare.

Studiul privind competitivitatea statelor lumii efectuat de World Economic Forum (WEF) pentru anul 2005, a situat România pe locul 67 din 117 țări analizate, în urma țărilor recent intrate în UE, dar și a celorlalte țări candidate: Bulgaria (locul 58) și Turcia (locul 66). Analiza competitivității s-a făcut pe baza a trei categorii de factori: *tehnologia, cadrul instituțional și mediul macroeconomic*, plecând de la premisa că fără tehnologie nu poate fi menținut pe termen lung un standard înalt de viață realizat doar pe baza acumulării de capital, că instituțiile sunt cele care asigură dreptul de proprietate, respectarea contractelor, eficiența și transparența cheltuielilor guvernamentale, în timp ce politicile monetare și fiscale și stabilitatea instituțiilor financiare au un important rol în asigurarea dezvoltării pe termen lung. Raportul Competitivității Globale – WORLD ECONOMIC FORUM, 2003 și 2004 situa România în ceea ce privește tehnologia poziția 55, din punct de vedere al mediului macroeconomic pe locul 58, iar din punct de vedere al instituțiilor publice pe locul 67 din 80 de țări analizate.

În ultimii cinci ani, România a înregistrat o **stabilitate macroeconomică** esențială pentru dezvoltarea durabilă a țării, marcată de o creștere consistentă a PIB, bazată pe investiții, exporturi și mai puțin pe consum. Un element pozitiv care arată schimbările structurale care au avut loc în România este reprezentat de creșterea constantă a ponderii sectorului privat în PIB, care a ajuns la 70% în 2004 față de 63,7% în anul 1999.

Cu tot progresul substanțial realizat în ultimii ani, România se află încă în urma competitorilor europeni din punct de vedere al dezvoltării economice, fapt ilustrat și de nivelul PIB la PPC înregistrat, care reprezintă în jur de 50% din PIB-ul realizat de țările care au aderat la UE în 2004 și aproximativ 40% din cel al celor mai slab dezvoltate țări din UE (Grecia, Portugalia). De asemenea, nivelul PIB pe locuitor (la standardul parității de cumpărare), aflat la cca. 1/3 din media UE-25 în 2004, ilustrează decalajul substanțial față de UE.

Evoluția **productivității muncii** (PIB la paritatea puterii de cumpărare/persoană ocupată) a înregistrat un trend pozitiv, dar cu toate acestea, în anul 2004 productivitatea economiei românești reprezenta numai 35,3% din productivitatea înregistrată în UE-25, ceea ce demonstrează necesitatea găsirii pârghiilor adecvate pentru îmbunătățirea valorii acestui indicator.

Productivitatea muncii (PIB la PPC /persoană ocupată)

- % -

	2000	2001	2002	2003	2004
UE - 25	100	100	100	100	100
UE - 15	106,5	106,2	105,9	105,8	105,3
România	27,9	29,7	32,0	33,1	35,3

Sursa: Eurostat, 2005

Productivitatea muncii în industrie a crescut în medie cu 11,6% pe an în perioada 2000-2003, procent superior multor alte țări din regiune.

Indicii productivității muncii în industrie în țările central și est europene

- modificare procentuală față de anul anterior-

	2000	2001	2002	2003	Media 2000-2003
Cehia	110,6	105,0	106,4	108,9	107,7
Estonia	117,6	115,3	110,3	111,1	113,5
Ungaria	116,6	105,3	105,3	108,8	108,9
Letonia	105,0	106,7	105,8	105,1	105,7
Polonia	114,3	105,4	107,6	112,0	109,8
România	113,8	106,9	113,7	112,1	111,6
Slovenia	108,4	103,5	105,6	98,0	103,7
Slovacia	111,6	108,6	103,0	113,6	109,1

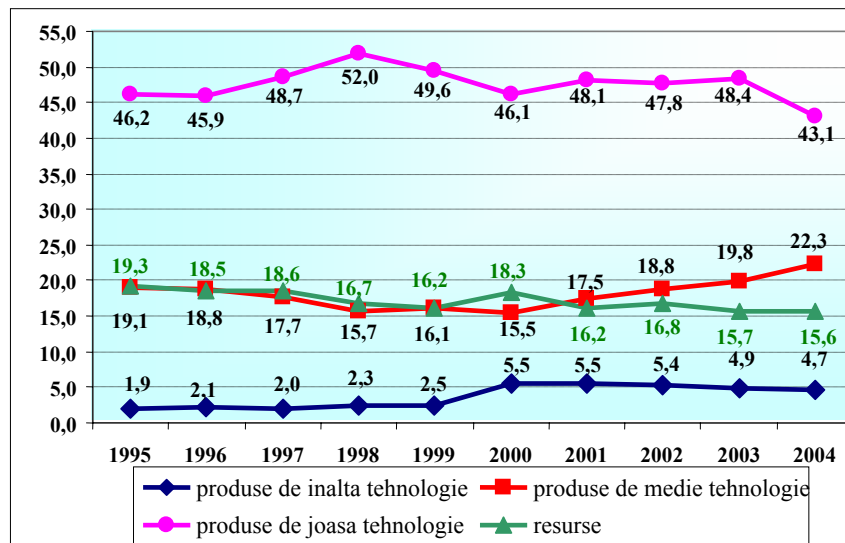
Sursa: CANSTAT 4/2003

Deși acest indicator a avut o evoluție pozitivă în toată această perioadă, trend păstrat și în 2004 (11,9%), România se situează în urma mediei țărilor UE, inclusiv a unor țări din regiune, pentru cele mai multe din activitățile economice. Creșterea productivității depinde nu numai de dezvoltarea tehnologică, dar și de creșterea calității produselor, a marketingului și a aplicării rezultatelor cercetării, dar și a altor surse care determină majorarea valorii adăugate pentru produsele realizate.

Motoarele creșterii economice din ultimii ani au fost reprezentate de export și de investiții. Exportul României a avut o evoluție marcant pozitivă în perioada 2000-2004, dar s-a bazat în mare măsură pe produse cu valoare adăugată scăzută. Cel mai mare volum de exporturi s-a înregistrat în industria confecțiilor textile, în care predomină activitatea de perfecționare activă (lohn), urmată de industria metalurgică în care se realizează în special oțeluri inferioare și mai puțin oțeluri speciale. Trebuie remarcat însă că s-au înregistrat progrese și în ceea ce privește exportul de produse ale industriei de echipamente, aparate radio, televiziune și comunicații, ale industriei de mașini și aparate electrice și industriei de mijloace de transport (în special automobile), sectoare caracterizate de produse cu valoare adăugată crescută. Astfel, la sfârșitul lui 2004, structura exporturilor românești era următoarea: produse ale industriei constructoare de mașini, inclusiv echipamente electrice (24,4%), textile și articole textile (22,3%), metale de bază și alte asemenea (15,4%), produse chimice și plastice (7,8%), produse minerale (7,2%), pantofi și articole din piele (6,5%), mobilă (5,8%), lemn, celuloză și hârtie (5,2%), alimente (3,1%), diverse produse (2,3%).

Creșterea competitivității produselor românești, înregistrată începând cu anul 2004, s-a reflectat în schimbarea structurii exportului de produse industriale. Astfel, exportul de produse de joasă tehnologie și cel de resurse a scăzut, în timp ce exportul de produse de medie tehnologie a crescut simțitor. Deși în 2004 ponderea produselor de înaltă tehnologie a avut o creștere semnificativă, după acest an nu s-au mai produs modificări deosebite.

Evoluția ponderii exporturilor de produse industriale după tipul de tehnologie în total exporturi

Sursa: Ministerul Economiei și Comerțului

În ceea ce privește importurile, ponderea produselor cu înaltă și medie tehnologie este aproximativ egală cu cea a produselor de joasă tehnologie. Aceasta demonstrează că în România tehnologia este în mare parte importată, nefiind decât în mică măsură creată la nivel local, iar atunci când este disponibilă, inovația autohtonă este dificil de promovat și transferat către firmele productive.

Valoarea mare a volumului importurilor din ultimii ani, care a determinat solduri comerciale negative, s-a datorat în primul rând importurilor de mașini și aparate industriale destinate modernizării capacităților industriale și realizării de noi investiții, ceea ce a implicat în mare măsură importul de tehnologie din țările dezvoltate industrial și mai puțin producerea de tehnologie nouă în țară. În concluzie, se poate afirma că în mare măsură produsele românești oferite la export sunt competitive prin cost și nu prin inovare.

Costul scăzut al forței de muncă este sursa dominantă de avantaj competitiv, un avantaj care va scădea progresiv odată cu aderarea la UE, determinând astfel ca principală direcție de acțiune încurajarea cercetării interne și a inovării care va avea ca rezultate benefice reducerea importurilor de tehnologii și echipamente și creșterea valorii adăugate brute a produselor atât pentru piața internă, cât și pentru export. Conform Eurostat, salariul minim pe economie în România era de 86 Euro la 1 iulie 2005, ușor mai ridicat decât în Bulgaria (77 Euro), dar mult mai mic decât în țările recent membre ale UE (Malta – 563 Euro, Republica Cehă - 239 Euro, Ungaria - 229 Euro, Polonia - 207 Euro etc.).

Investițiile reprezintă o forță motrice importantă pentru dezvoltarea economiei. Investițiile străine directe pot aduce o creștere substanțială a productivității prin faptul că aduc nu numai tehnologia proprie, dar și cea mai bună practică. În ultima perioadă s-a manifestat o creștere a volumului de investiții străine directe (ISD) în România, fluxul de ISD a totalizând 4.098 mil. Euro (conform Balanței de plăți a Băncii Naționale a României), ceea ce reprezintă o creștere cu peste 111% față de cifrele anului 2003. România a micșorat astfel decalajul și a intrat în competiție cu țări performante în atragerea ISD din Europa Centrală și de Est.

Fluxurile ISD în țările din Europa centrală și de est în 2004

Țara	Investiții străine (mil. Euro)
Polonia	4.892
România	4.098
Cehia	3.596
Ungaria	3.365
Bulgaria	2.114
Slovacia	890
Croatia	865
Slovenia	422

Sursa: Băncile Centrale

Valoarea capitalului social subscris de către societățile comerciale cu participare străină de capital a crescut în 2004 cu 136% (2.230,9 mil. Euro) față de anul 2003 când s-au înregistrat 944,3 mil. Euro. Interesul partenerilor externi pentru România ca destinație pentru investiții străine directe s-a materializat și în creșterea cu 54% a societăților comerciale cu capital străin înregistrate în anul 2004, comparativ cu 2003, cea mai mare pondere a acestora fiind în industrie (58,7%).

Orientarea investitorilor străini în special către industrie se datorează avantajelor oferite de România în acest domeniu (prețul terenului redus comparativ cu celelalte țări din regiune, forță de muncă ieftină și calificată în domeniul industrial, capacități de producție, tradiție). Pe de altă parte, amplitudinea creșterii ISD a fost afectată într-o mare măsură de gradul de dezvoltare a infrastructurilor de transport, comunicații și energetice, care nu sunt la nivel european și nu asigură realizarea în cele mai bune condiții a activității economice a țării.

Un element determinant pentru creșterea investițiilor străine directe, dar și a celor autohtone este reprezentat de **existența unui mediu de afaceri stabil și predictibil**. În vederea realizării acestui deziderat s-a elaborat un Plan de acțiuni pentru înlăturarea barierelor administrative din mediul de afaceri, prin implementarea căruia s-a realizat simplificarea procedurilor legislative și administrative aferente inițierii și dezvoltării afacerilor pe baze concurențiale și eficientizarea procesului de autorizare și aprobare.

România a parcurs pași importanți în eliminarea barierelor administrative și birocratice, în simplificarea și regularizarea procedurilor de începere a afacerilor. În anul 2003, procesul de înregistrare a unei societăți cu răspundere limitată implica 6 proceduri, dura 27 zile și costa cca. 220 USD, ceea ce plasa România deasupra mediei țărilor candidate și recent aderate la UE.

La sfârșitul anului 2003 a fost restructurat cadrul instituțional al **politicii de concurență și ajutor de stat** în România, prin unificarea celor două instituții existente într-o singură autoritate responsabilă - Consiliul Concurenței. De asemenea, a fost adoptată noua legislație cadru în domeniul concurenței și ajutorului de stat, care urmărește armonizarea cu reglementările comunitare relevante, a cărei implementare determină asigurarea unui mediu concurențial corect.

Infrastructura de transport a României a cunoscut o dezvoltare continuă, nereușind însă să atingă parametrii ceruți de o economie europeană competitivă. Astfel, densitatea drumurilor publice și cea a căilor ferate în exploatare se află sub media țărilor UE. Există doar 4 aeroporturi internaționale, aeroportul Henri Coandă din București fiind cel mai important, acoperind aproape 79% din traficul internațional de pasageri și de marfă. Porturile românești, în număr de 35 (3 maritime, 6 maritime-fluviale și 26 fluviale) au aproximativ 49.000 m² de construcții hidrotehnice pentru acostarea navelor, din care 18% sunt mai vechi de 50 de ani, necesitând modernizări.

Extinderea permanentă și susținută a pieței **tehnologiei informației și comunicațiilor** (TIC) constituie un factor important care contribuie la dezvoltarea infrastructurii informaționale și la creșterea competitivității economiei. România înregistrează, conform ultimului studiu EITO (European Information Technology Observatory) una dintre cele mai mari dinamici la nivel regional. Cu toate acestea, cheltuielile totale cu TIC ca procentaj din PIB a atins maxim 1,34% în 2004, mult sub media UE -15 (3%).

Liberalizarea pieței de comunicații la 1 ianuarie 2003 și înlăturarea monopolului deținut de Romtelecom pe piața telefoniei fixe au determinat creșterea numărului de furnizori de rețele și de servicii de comunicații electronice care activează pe piață. Rata de penetrare a telefoniei mobile (la 100 de loc.) a înregistrat de asemenea, în perioada 2000-2004, o creștere în medie cu 50% anual, rămânând totuși sub cea a UE-25 (83%).

În privința dotărilor cu PC-uri și a penetrării acestora, se remarcă o evoluție ascendentă, cu o rată medie anuală de creștere a volumului vânzărilor de peste 50%, rămânând totuși ca rată de penetrare (12 PC-uri/100 locuitori la sfârșitul anului 2004) sub media UE-15 (aprox. 40 PC-uri/100 loc.). Numărul de utilizatori Internet/100 locuitori a crescut în perioada 1999–2003 cu o rată medie anuală de 60%, rata de penetrare a Internetului rămânând redusă, mai ales în zonele rurale, unde prețul de acces este mai ridicat. Scăderea costului de acces la Internet, creșterea competiției în rândul furnizorilor de Internet, precum și consolidarea unei culturi în domeniu reprezintă avantaje comparative pentru evoluția economică a țării, coroborat cu evoluția ascendentă a industriei de software.

Dezvoltarea societății informaționale în România a fost accentuată prin crearea, începând cu anul 2001, a cadrului legal pentru sprijinirea dezvoltării aplicațiilor e-government și e-business. Începând cu anul 2003 băncile au dezvoltat programe pentru promovarea efectuării plăților prin mijloace electronice și s-a înregistrat o creștere a tendinței de utilizare a cardurilor.

Evoluția pozitivă a sectorului de tehnologie a informației a determinat World Economic Forum în Raportul Global privind Tehnologia Informației 2004-2005, care măsoară gradul de pregătire al unei țări de a participa și de a beneficia de dezvoltarea IT, să situeze România pe locul 53 din 104 țări, în creștere față de anul 2003, când se afla pe locul 61 din 102 țări.

Dezvoltarea **sectorului energetic**, infrastructură de bază a economiei naționale, asigură necesarul de energie a țării și furnizează excedente pentru export, prin realizarea interconectării la rețelele europene. În ceea ce privește dezvoltarea pieței de energie, România a depășit multe dintre țările candidate. Gradul de deschidere a pieței de energie este de la începutul anului 2005 de 82,3%, ceea ce a determinat creșterea numărului de consumatori eligibili, o parte dintre ei schimbându-și deja furnizorul ca primă reacție a funcționării principiilor pieței în acest domeniu. În ceea ce privește piața gazelor naturale, a continuat liberalizarea acesteia prin majorarea gradului de deschidere la 50% începând cu 1 ianuarie 2005. S-au făcut, de asemenea, pași importanți în privatizarea sectorului energetic (privatizarea SNP Petrom, două rețele de distribuție gaze și patru rețele de distribuție energie electrică și termică, alte proceduri de privatizare fiind în derulare).

Pentru sprijinirea utilizării surselor regenerabile a fost emis un pachet legislativ prin care sunt încurajate schemele de susținere tip „cotă obligatorie” și dezvoltarea pieței de certificate verzi. Cotele obligatorii reprezintă valori procentuale anuale din consumul național brut de energie electrică, calculate în mod progresiv din 2005 până în 2010, când trebuie atinsă ținta națională de 33% privind ponderea energiei electrice produse din surse regenerabile de energie în consumul național brut de energie, de curând fiind tranzacționate primele certificate verzi.

Prin continuarea **privatizării întreprinderilor de stat din economie** se așteaptă întărirea disciplinei financiare și dispariția arieratelor, re tehnologizarea întreprinderilor, reducerea costurilor de producție,

creșterea calificării profesionale a salariaților. De aceea, în România acest proces a fost intensificat în ultimii ani, o mare parte a industriei prelucrătoare fiind deja privatizată.

În România, activitatea de **cercetare, dezvoltare și inovare** (CDI) are la bază existența unei tradiții valoroase, acoperind în prezent peste 50 de domenii științifice și tehnologice specifice și menținând un nivel anual relativ stabil al activității și rezultatelor. Activitățile de cercetare-dezvoltare continuă să se desfășoare, în cea mai mare parte, în sectorul public (peste 60%). În anul 2003, ponderea cercetătorilor români era de 3,13 la 1000 persoane din populația ocupată, de două ori mai mică decât cea din UE-15. Un factor care poate determina creșterea competitivității activității este reprezentat de ponderea mare a cercetătorilor din domeniul științelor tehnice și inginerești. Din păcate, salariile reduse, resursele materiale puțin propice realizării de performanțe, ca și oportunitățile oferite de programele de cercetare din alte țări au condus treptat la reducerea numărului de cercetători.

Problemele principale cu care se confruntă domeniul sunt: finanțarea insuficientă din fonduri publice (0,4% din PIB în 2004); infrastructura de cercetare-dezvoltare depășită (decalajul dotărilor față de standardele actuale este de 5-10 ani); neadaptarea la condițiile concurențiale de piață, reducerea numărului și creșterea mediei de vârstă a cercetătorilor. O altă problemă majoră este legătura încă slabă dintre cercetare și economie și capacitatea relativ redusă de valorificare a rezultatelor cercetării. Interesul și implicarea agenților economici în activități de cercetare-dezvoltare și inovare este scăzut, în anul 2003 fondurile atrase de la agenții economici pentru co-finanțarea proiectelor reprezentând 35% din bugetul total al Planului Național de Cercetare, Dezvoltare și Inovare (PNCDI).

În realizarea infrastructurii de transfer tehnologic și inovare, s-au făcut primii pași prin constituirea de centre de transfer tehnologic, de informare tehnologică, incubatoare de afaceri inovative, oficii de legătură cu industria, parcuri științifice și tehnologice precum și centre de excelență, rezultatele nefiind însă satisfăcătoare.

Calitatea instruirii și dobândirea unor noi abilități de către forța de muncă devin din ce în ce mai importante ca factori de competitivitate. Din punct de vedere al educației, în România s-a înregistrat o creștere permanentă a ponderii populației între 25 și 64 ani având cel puțin studii secundare și superioare, de la 67,9% în 1999 la 70,5% în anul 2003, mai mare chiar decât a multor alte țări europene. Din păcate, ponderea celor cu studii superioare încheiate, deși în creștere (de la 8,7% în 1999 la 9,6% în 2003) este mult mai scăzută față de economii dezvoltate: SUA - 27,7%, Franța 16,4%, Germania 15%, Marea Britanie 15,4% (Cartea Albă privind Forța de muncă – DTI/UK-2003). În ceea ce privește educația continuă și formarea profesională, oferta de instruire tinde să se concentreze pe programe pentru aptitudini generale (utilizare computer, limbi străine, contabilitate etc.) și mai puțin pe aptitudini specifice.

Sectorul IMM este un sector dinamic cu mare capacitate de adaptare la cerințele pieței, care a determinat crearea de noi locuri de muncă și care absoarbe forța de muncă disponibilizată din celelalte sectoare ale economiei. La sfârșitul anului 2004, cu un număr de 403.000 IMM-urilor private active, sectorul IMM din România înregistra o creștere semnificativă, față de anul 2004, iar numărul de angajați din IMM era de 2.349.725 de salariați, cu 10% mai mulți decât la sfârșitul anului precedent. Având în vedere că un mare număr de IMM sunt nou create, se poate spune că în România există un spirit întreprinzător bine dezvoltat, care necesită însă mai multă educație economică și de cunoaștere a potențialului pieței, în special în sfera serviciilor. Astfel, la sfârșitul anului 2004, jumătate din totalul salariaților erau angajați în întreprinderi mici și mijlocii. În ceea ce privește orientarea activității IMM-urilor, se constată o creștere a ponderii IMM cu activitate industrială de la 12,7% în 2000 la 13,6% în 2004 și diminuarea ponderii firmelor cu activitate exclusivă de comerț de la 64,1% în 2000 la 53,2% în 2000 la 47,4% în 2004 (sursa: INS și Raportul anual al sectorului IMM din România, ediția 2005, publicat de ANIMMC). Având în vedere că un mare număr de IMM sunt nou create, se poate spune că în România există un spirit întreprinzător bine dezvoltat, care

necesită însă mai multă educație economică și cunoaștere a potențialului pieței, în special în sfera serviciilor.

Competitivitatea economiei este intrinsec determinată de **calitatea produselor și serviciilor** ca ansamblu al caracteristicilor care conferă aptitudinea unui produs/ proces/ serviciu, de a satisface necesități exprimate și implicite. La nivel național eforturile au fost focalizate pe transpunerea în legislația internă a reglementărilor europene și asigurarea condițiilor de implementare a acestora, la nivelul cerințelor și exigențelor comunitare. De asemenea, cadrul legislativ a fost îmbunătățit prin adoptarea legii privind evaluarea conformității produselor, iar infrastructura instituțională a fost constituită pe principalele domenii: standardizare națională, metrologie, acreditare laboratoare și organisme de certificare și inspecție. Un element pozitiv este constituit de adoptarea a peste 80% din standardele europene, dar există un număr relativ mare de standarde europene adoptate prin metoda „fila de confirmare”, abordare simplă și ieftină, dar care, în anumite domenii, determină o implementare deficitară.

Implementarea standardelor europene și instituirea unui sistem de evaluare a conformității produselor, eficient, competent, transparent, deci credibil, contribuie semnificativ la facilitarea accesului produselor românești pe piața unică și oferă oportunități mediului de afaceri din România pentru a-și îmbunătăți poziția la nivel internațional, pe baza performanței tehnice.

2.2. Industria prelucrătoare

Conceptul de politică industrială are ca scop îmbunătățirea competitivității prin stimularea performanței companiilor, punând accent pe politicile orizontale care influențează toate sectoarele industriei și anume: inovarea, noile tehnologii și dotările de prelucrare, abilitățile profesionale, educația și pregătirea profesională, managementul afacerii.

În prezent, serviciile industriale sunt slab reprezentate, fără a exista o evidență a profilului și calității acestora. Procesul de restructurare industrială inițiat are o componentă importantă de externalizare a activităților indirect legate de procesul de fabricație, cum sunt transportul, paza, aprovizionarea, întreținerea sistemelor informatice, etc. Dezvoltarea serviciilor industriale de calitate în scopul creșterii competitivității produselor este un proces deosebit de necesar la nivel național, atât prin aceea că poate genera cunoștințe în zona analizei stadiului calitativ al proceselor de fabricație și al produselor comparativ cu nivelul internațional, cât și prin stimularea aplicării celor mai bune practici în toate domeniile industriale, sectorul serviciilor fiind totodată generator de noi locuri de muncă.

Transformarea economiei României și orientarea către o dezvoltare durabilă având ca obiectiv integrarea în UE implică dezvoltarea sectorului productiv și abordarea sistematică a relației între creșterea competitivității produselor și reducerea influențelor negative asupra mediului. Aplicarea legislației de mediu în industria prelucrătoare este un proces incipient datorită adoptării relativ recente a legislației de mediu specifice, dar preocuparea industriei este din ce în ce mai mare pentru realizarea produselor în conformitate cu cerințele reglementărilor de mediu ale UE.

Situația actuală în economia globală influențează semnificativ producția industrială în Europa Centrală și de Est. Producția scade în Polonia și Ungaria și crește ușor numai în Republica Cehă. Motivul îl reprezintă continua provocare legată de investițiile internaționale, de cadrul macroeconomic specific zonei, de factorii ce pot influența competitivitatea (inovarea, știința și tehnologia, capitalul uman, piața muncii, cadrul concurențial pentru afaceri).

În timpul perioadei de conducere centralizată a economiei, toate țările central și est-europene au acordat o atenție deosebită producției mașinilor industriale (Bulgaria, România, Republica Cehă, Slovacia, Ungaria,

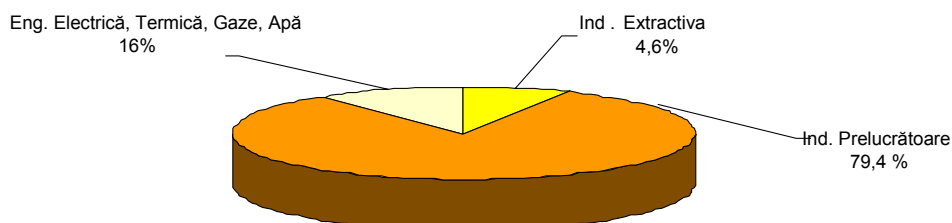
Slovenia, Polonia). Dezvoltarea industriei grele a fost una dintre prioritățile economiei planificate. Datorită dependenței de ciclurile economice, sectorul a suferit o puternică transformare și o recesiune după 1989.

În perioada 1990–2004, capacitățile de producție din România, în condițiile unei restructurări determinate de noile condiții economice, au suferit transformări cu efecte importante, precum restrângerea unor fabricații (ex. autobuze, microbuze, televizoare, echipament militar) și închiderea unor capacități de prelucrare în unele sectoare manufacturiere.

Pentru dezvoltarea industriei din România, unul dintre cei mai importanți factori favorizanți l-a constituit creșterea dinamică a industriei de transport rutier, cu o medie anuală de creștere a producției industriale în perioada 1999-2004 de 13,75%, respectiv alte mijloace de transport (în special naval), cu o medie anuală de creștere a producției industriale în aceeași perioadă de 7,5%.

Industria a înregistrat în anul 2004 o pondere de 27% din PIB, o contribuție de 98% la exportul (FOB) al României și o capacitate însemnată de asigurare de locuri de muncă (la finele anului 2004, în industrie lucra 23,10% din populația ocupată din economia națională).

Structura producției industriale în anul 2004

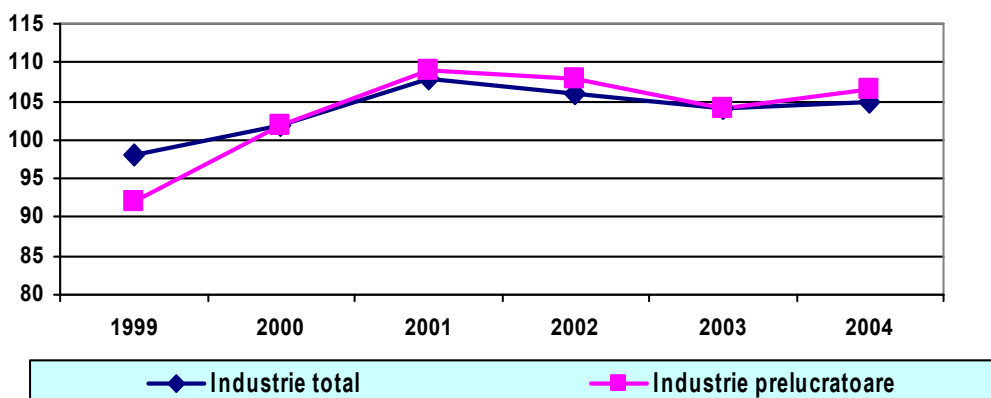
Sursa: Institutul Național de Statistică

În perioada 2001–2003, producția industrială a înregistrat creșteri continue, respectiv 8,4% în 2001, 6% în anul 2002, 3,2% în 2003 și 5,3 în 2004, rezultând o medie anuală de 5,92%.

Industria prelucrătoare este cea care a determinat creșterea pe ansamblu a producției industriale, cu o creștere medie în perioada 2001–2004 de 8,7%.

Evoluția industriei prelucrătoare în raport cu ansamblul industriei

- modificare procentuală față de anul anterior (%) -

Sursa: Institutul Național de Statistică

Industria prelucrătoare constituie componenta principală a industriei din România, acoperind în anul 2004, 83,14% din volumul de activitate industrială și în care își desfășoară activitatea 85,43% din personalul ocupat în industrie.

Volumul producției în industria prelucrătoare a scăzut puternic în perioada 1990–1992, apoi a înregistrat o creștere în perioada 1993–1996, urmată de o scădere accentuată în perioada 1997–2000, ca urmare a schimbărilor structurale: liberalizarea pieței interne prin eliminarea taxelor vamale cu țările UE și CEFTA, armonizarea legislației interne în domeniul industrial cu cea din UE și privatizarea industriei prelucrătoare. După scăderea volumului producției în industria prelucrătoare în anul 1999, cu cca. 3,2%, în perioada 2000-2004 aceasta a urmat un trend crescător, în principal datorită adoptării unui pachet coerent de politici industriale, promovării unor proiecte de investiții la nivel național (U2-Cernavodă), demarării unui amplu program de reindustrializare și de dezvoltare regională, îmbunătățirii mediului de afaceri.

Valoarea adăugată brută (VAB) a evoluat în industrie de la nivelul de 30,9% din producția industrială în 2000 la 35,1% în 2004. Ponderea VAB din industria prelucrătoare în total industrie a evoluat de la 68,3% în 2000 la 79% în 2004.

Sectoarele de bază ale industriei prelucrătoare sunt: metalurgie (27%), bunuri de consum (26%), chimie (20%), construcții de mașini (11%) și electronică-electrotehnică (4%).

Cele mai dinamice ramuri, cu creșteri semnificative, peste media din industria prelucrătoare, sunt: echipamente, radio TV, comunicații (creștere medie anuală de 30,5% în perioada 1999-2004), prelucrarea lemnului și produselor din lemn (16%), mijloace de transport rutier (13,5%), alte mijloace de transport (7,5%), industria chimică (7%).

La polul opus, ramurile cu creștere negativă în industria prelucrătoare au fost: aparatura, industria medicală, optică și fotografică (scădere medie anuală de 17,55% în perioada 1999-2004), metalurgia (13,5%), prelucrarea țiteiului, cocsificare (7%), mașini și echipamente (6%), textile (3%).

Exporturile industriei (FOB) au urmat un curs asemănător evoluției producției industriale. Un factor important în creșterea exportului l-a reprezentat volumul investițiilor străine directe din sectorul bunurilor de consum.

Importurile au avut un nivel ridicat și s-au datorat, în principal, importului temporar pentru lucrări în lohn, importului de completare și importului pentru investiții noi „green field”.

Numărul mediu de salariați în industria prelucrătoare (pe baza datelor Camerei de Comerț și Industrie a României și Municipiului București) a scăzut continuu în perioada 1999-2003, respectiv de la 1.628 mii persoane în 1999 la 1.511 mii persoane în 2003 și 1.491,2 mii persoane în 2004. Comparativ cu perioada 1990–1999, se remarcă o aplatizare a descreșterii numărului de personal, în corelare cu creșterea industrială.

Sectoare cu reduceri semnificative de salariați

- mii persoane -

Sector	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Metalurgie	194	163	168	146	144	138
Industria mijloacelor de transport	146	132	126	121	110	102
Industria chimică	142	128	122	108	108	106
Industria de mașini și echipamente	182	150	144	149	135	133

Sursa: Institutul Național de Statistică

Reducerea personalului în sectoarele prezentate s-a datorat restructurării societăților comerciale, externalizării unor activități conexe, modernizării fabricației și managementului performant impus de companiile multinaționale.

Pe de altă parte, în sectoarele fabricației de textile, încălțăminte, articole de îmbrăcăminte, mașini și aparate electrice, numărul personalului a rămas la nivelul anului 1999.

Structura întreprinderilor active după numărul de salariați s-a modificat, prin creșterea numărului de întreprinderi active mici și mijlocii, ca rezultat al restructurării din sectoarele mari și al facilităților create pentru sectorul IMM-urilor.

În anul 2004, în industrie activau 1.370 societăți mari, totalizând 1.114.902 angajați și 55.029 societăți mici și mijlocii, cu 831.582 angajați. Cifra de afaceri a societăților mici și mijlocii în industrie reprezintă 30,7% din total cifră de afaceri în industrie în anul 2004, comparativ cu 27,7% în anul 2001.

Investițiile în industrie și-au redus ponderea în total investiții de la 44,3% în anul 1999 la 40,1% în 2004. Industria prelucrătoare a beneficiat preponderent de investiții, atrăgând în medie 65% din totalul investițiilor în industrie.

Volumul investițiilor străine directe în industrie a crescut de la 5.958 mil. Euro în 1999 la 9.383 mil. Euro în 2004. Industria prelucrătoare a beneficiat de 34,2% din totalul investițiilor străine directe, în principal în sectoarele metalurgie (8,1%), construcții de mașini (7%), industria lemnului (5,7%), chimie (5,4%) și industria ușoară (3,3%). Investițiile în industrie s-au făcut atât pentru modernizarea societăților cu tradiție în industria românească, cât și în realizarea de investiții tip green-field. Principalele domenii în care s-au realizat investiții green-field cu contribuția investitorilor străini sunt: anvelope, componente auto, echipamente pentru telecomunicații, prelucrarea lemnului și materiale de construcții.

Totuși, companiile multinaționale care activează în România nu au tendința să sub-contracteze cu firmele autohtone care înregistrează deficiențe în management, abilități profesionale, calitatea produsului și a tehnologiei. Ca rezultat, companiile multinaționale importă, în general, majoritatea componentelor și nu folosesc furnizorii naționali decât în mică măsură, limitând beneficiile la nivel național. S-au făcut eforturi mari pentru integrarea unor astfel de componente în fabricația românească, crescând astfel valoarea adăugată, precum și numărul de furnizori români, prin reducerea/respectarea termenului de livrare, îmbunătățirea calității, prin formarea de clustere de companii prin diverse forme de acord între furnizori – clienți integratori. Pe de altă parte, numărul de furnizori din industria auto și inginerie electrică a crescut deoarece mulți dintre sub-furnizorii deținuți de companiile multinaționale au relocalizat producția în România și au realizat diverse forme de parteneriat cu producători autohtoni.

Principala caracteristică a produselor realizate de aceste firme este valoarea adăugată ridicată, mai ales în serviciile companiilor multinaționale (cercetare-dezvoltare, dezvoltare software, marketing, servicii financiare, educație, etc.) care se estimează că se vor dezvolta în continuare. Transformarea structurală a economiei continuă și se așteaptă ca dezvoltarea activităților cu valoare adăugată mai ridicată să fie mai pronunțată, iar conținutul de valoare adăugată pe unitatea de produs să crească. Un volum ridicat în investiții străine directe se realizează ca urmare a costurilor reduse ale forței de muncă, ceea ce va face ca, în curând, producția cu valoare adăugată mică să își schimbe localizarea în alte state din regiune.

În plus, investițiile companiilor multinaționale integratoare de produse au început să genereze formarea de clustere de companii, în diverse sectoare ale industriei prelucrătoare. Industriile cu cel mai mare potențial s-au dovedit, până acum, a fi componentele auto, lemn și textile, care sunt caracterizate de relația directă furnizor – beneficiar în lanțul de fabricație.

Procesul de restructurare a ramurilor sau fabricilor neviabile, fără potențial de dezvoltare, incluzând sectorul de exploatare a rocilor pentru construcții, fabricile de armament sau șantierele navale va continua. Multe companii din aceste sectoare au potențial de viabilitate, dar slaba lor capitalizare reclamă infuzie de capital de dezvoltare.

Productivitatea muncii în industrie a avut o evoluție crescătoare atât datorită descreșterii numărului de personal angajat, dar și ca rezultat al investițiilor pentru modernizarea fluxurilor de fabricație și unei mai bune organizări a muncii, bazată pe un management mai performant. În perioada 1999–2004, productivitatea muncii a crescut de 1,26 ori. Cu toate acestea, nivelul de productivitate în industria prelucrătoare este de cca. 4,5 ori mai mic decât media din UE.

Creșterea productivității muncii necesită realizarea programelor de instruire a personalului la toate nivelele, în special privind noile tehnologii de fabricație, conceptul de îmbunătățire continuă a procesului de fabricație, aplicarea standardelor de calitate și mediu, eficiența energetică, utilizarea de sisteme informatice, marketing și metode de contractare la distanță, specifice industriei prelucrătoare. Se remarcă accentuarea fenomenului de îmbătrânire a forței de muncă, fapt care impune realizarea de programe pentru promovarea și stimularea ocupării forței de muncă adulte sau pentru menținerea acesteia în câmpul muncii.

Paralel cu creșterea productivității în industrie, s-au îmbunătățit consumurile energetice prin extinderea contorizării la nivelul fluxurilor de fabricație, dar și ca rezultat al modernizării acestora. Liberalizarea totală a pieței de energie și alinierea la prețurile mondiale va conduce la adoptarea unor măsuri specifice de creștere a productivității cu accent pe reducerea consumurilor energetice care să compenseze influențele în costul produselor.

Industria textilă și confecții lucrează în proporție de 70% în sistem lohn, reprezentând un caz special. Dintre principalele caracteristici ale acestui sector, sunt de menționat: ponderea în PIB (2,2%), ponderea în producția industrială (8,8%), productivitatea/total producție (6.300 Euro/pers/an), ponderea în export (25,5%) și în import (15,9%). Ponderea materiilor prime și semifabricatelor pentru procesare în lohn în total export s-a redus de la 74,8% în 1999 la 69,1% în 2004. Nivelul productivității în acest sector se situează la cca. 50% față de productivitatea industriei prelucrătoare.

Inovarea în industria prelucrătoare este susținută de cercetarea proprie a firmelor, cât și de 44 institute specializate în care, în anul 2004, activau 6.669 angajați, în sectoarele: electrotehnică, electronică, mecanică fină; bunuri de consum; chimie, metalurgie; construcții de mașini.

În evoluția viitoare a sectorului industrial, un rol important este jucat de armonizarea cu directivele din capitolul "Libera circulație a mărfurilor" și implementarea acestora, și mai ales cu cele bazate pe principiile din Noua Abordare și Abordarea Globală, precum și a directivelor de produs din capitolul "Protecția mediului". Utilizarea cât mai largă a standardelor tehnice referitoare la producția industrială trebuie încurajată, și mai ales cea a standardelor armonizate. Elementele cheie în acest proces sunt: Acordul european de asociere și Protocolul de evaluare a conformității și recunoaștere a produselor industriale (PECA). Realizarea produselor conforme, certificate, marcate și sigure este o preocupare a sectoarelor industriale reglementate.

Adaptarea produselor și a fabricației la noile principii legislative introduse de legislația armonizată, precum și dezvoltarea infrastructurii calității necesară pentru evaluarea conformității este un proces foarte amplu și necesită o atenție deosebită deoarece domeniile reglementate, mai ales cele din Noua Abordare sunt bine reprezentate în industria românească, ca de exemplu: mașinile industriale, echipamentele sub presiune și cele transportabile, joasă tensiune și compatibilitatea electromagnetică, aparatele consumatoare de combustibili gazoși, boilere de apă caldă, jucăriile, etc. În egală măsură sunt reprezentate industriile reglementate de directivele din Vechea Abordare, mai ales în domeniul chimie-petrochimie, lemn, sticlă, etc.

În încheiere, sunt de menționat o serie de avantaje ale industriei prelucrătoare, care conferă oportunități reale pentru ca procesul de ajustare structurală să asigure creșterea competitivității:

- Folosește forța de muncă calificată, cu costuri scăzute, însă și cu o productivitate proporțională cu acestea;
- Se adresează unei piețe interne cu un mare potențial de absorbție;
- Utilizează o proporție importantă a resurselor naturale interne (petrol, gaze naturale, lemn, minereuri feroase și neferase);
- Are dezvoltată industria de semifabricate (lamine feroase și neferoase, sodă, mase plastice);
- Funcționează într-o zonă favorabilă fluxurilor comerciale, care vor suferi modificări ca urmare a aderării României la UE.

Probleme cheie

- Grad redus al investițiilor pentru rețehnologizare și informatizare a companiilor;
- Investiții străine reduse, necesitatea orientării lor în producție și servicii;
- Număr redus de muncitori înalt calificați și necesitatea adaptării celor cu calificare medie la metode de fabricație performante;
- Subutilizarea potențialului de cercetare și dezvoltare, lipsa implicării capitalului intelectual în cercetarea de firmă ;
- Nivelul redus al suportului guvernamental prin programe și scheme de stimulare (facilități) destinate industriei în scopul aplicării prevederilor din legislația armonizată UE și integrarea aspectelor de mediu în procesele de fabricație;
- Cererea de importuri semnificativă datorată neintegrării fabricației de componente în companiile române;
- Dependența de dezvoltarea economică europeană și mondială;
- Gradul redus al implementării reglementărilor armonizate și aplicarea pe scară largă a standardelor tehnice armonizate, dezvoltarea și modernizarea bazei de testare la nivel instituțional și în cadrul firmei;
- Promovarea imaginii de firmă și dezvoltarea aspectelor legate de branding și marketing în toate sectoarele industriale cu potențial.

Dezvoltarea parcurilor industriale

Politica de sprijinire a constituirii și dezvoltării parcurilor industriale a fost promovată pentru a soluționa o parte din problemele cu care se confrunta societatea românească (restructurarea activității unor mari întreprinderi și șomaj ridicat). Ca urmare, printre alte măsuri (ca de exemplu, sprijinirea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii) pentru atragerea de investiții și creșterea locurilor de muncă, a fost încurajată crearea de parcuri industriale.

Astfel, constituirea și dezvoltarea parcurilor industriale a avut ca premise valorificarea resurselor materiale existente (infrastructură, hale, utilități) pe platformele aferente marilor coloși industriali sau ale industriei de apărare, care se aflau în proprietatea centralizată a statului. În acest sens, a fost realizată o primă descentralizare, dreptul de proprietate al activelor disponibile fiind transferat autorităților publice locale/județene capabile să gestioneze interesele locale. Având în vedere calitatea scăzută a infrastructurii precum și dimensiunile platformelor, acestea nu erau de interes pentru o eventuală privatizare și parcurile industriale au fost o soluție pentru utilizarea acestora cu scopul folosirii spațiilor existente și evitarea degradării acestora, precum și al atragerii de investiții și creării de noi locuri de muncă.

Pornind de la această stare de fapt, s-a considerat oportună amplasarea unor locații în zone industriale strategice, în apropierea orașelor cu creștere economică, cu bună conexiune la infrastructura de transport, astfel încât să atragă industria din centru către periferie. Acest gen de locații, rezultate chiar pe green field, au putut fi realizate atât de autoritățile locale sau județene, de sectorul privat, cât și în parteneriat.

În perioada 2000 - 2002 a avut loc definitivarea cadrului legal în domeniul parcurilor industriale prin adoptarea OG nr. 65/2001 privind constituirea și funcționarea parcurilor industriale, aprobată prin Legea nr. 490/2002 și au fost inițiate la nivel local primele proiecte de parc industrial (localizate în București și Regiunea 3 Sud Muntenia).

Este important de subliniat că acest gen de afacere poate fi realizat sub orice formă legală de organizare. Statul susține financiar numai acele proiecte care respectă condițiile prevăzute de OG nr.65/2001 (deducere suplimentară din profitul impozabil, în cotă de 20% din valoarea investițiilor în construcții sau a reabilitărilor de construcții, infrastructură internă și de conexiune la rețeaua publică de utilități; scutirea de impozit pe clădirile sau construcțiile aferente; scutirea de la plata taxelor percepute pentru modificarea destinației sau pentru scoaterea din circuitul agricol a terenului).

Organizarea liberă a afacerilor de tip parc industrial este preferată de investitori și în afara cadrului stabilit prin OG nr.65/2001, în condițiile în care nu au solicitat facilitățile fiscale prevăzute de lege. Până la 1 decembrie 2005 au fost constituite 32 de parcuri industriale, cărora li se aplică prevederile OG nr.65/2001, astfel:

- pentru 26 de parcuri industriale au fost acordate titluri de parc industrial prin ordin al ministrului;
- 6 parcuri industriale au fost constituite prin Hotărâri ale Guvernului în situații specifice date de pre existența unor platforme industriale dispunând de infrastructură, dar neutilizate datorită proceselor de restructurare industrială din ultimii 15 ani;
- pentru 2 parcuri industriale este în derulare procedura legală pentru acordarea titlurilor de parc industrial;
- pentru 2 parcuri industriale se află în analiză cereri pentru acordarea titlului de parc industrial.

Din analiza celor 32 de parcuri industriale cărora li se aplică prevederile OG nr.65/2001 rezultă diverse caracteristici ale acestor infrastructuri de afaceri, astfel:

- din punct de vedere al *tipului de proprietate* asupra terenului, există 10 parcuri industriale private, 19 în care terenul aparține autorităților publice locale și 3 rezultate ca parteneriat public-privat;
- din punct de vedere al *suprafeței de teren amenajat* (construcții industriale, utilități, drumuri etc.), mai puțin de jumătate dintre cele 32 parcuri industriale dispun de asemenea amenajări, suprafața totală de acest fel fiind de 550,41 ha, dintr-un total de 1.323,35 ha.

Distribuția regională a parcurilor industriale

Regiunea de dezvoltare	Total parcuri industriale	Suprafața totală a parcurilor industriale ha	Suprafețe neamenajate (greenfield) ha	Suprafețe industriale (brownfield) ha
1- Nord Est	2	22,38	-	22,38
2- Sud Est	3	121,8	-	121,8
3- Sud Muntenia	9	493,3	254,07	239,23
4- Sud Vest	1	10,46	10,46	-
5- Vest	1	19,3	19,3	-
6- Nord Vest	3	88,19	88,19	-
7- Centru	11	534,85	400,92	133,93
8- București	2	33,07	-	33,07
Total	32	1.323,35	772,94	550,41

Sursa: Ministerul Administrației și Internelor

În general, parcurile industriale operaționale au atras aproximativ 300 de agenți economici care au creat 8.714 noi locuri de muncă.

2.3. Sectorul IMM

IMM-urile predomină absolut în economia românească, ca și în cea a țărilor europene, reprezentând peste 98% din totalul întreprinderilor și având o contribuție substanțială la formarea PIB-ului și crearea de locuri de muncă.

Numărul IMM-urilor active, funcție de categoria de mărime

Mărimea firmelor	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Micro	294.597(90,2%)	279.893(88,5%)	280.448(87,9%)	285.207(87,7%)	313.485(87,9%)	358.242(89%)
Mici	25.987(8,0%)	29.417(9,3%)	31.249(9,8%)	32.010(9,84%)	34.883(9,8%)	36.080(8%)
Mijlocii	6.102(1,8%)	6.864(2,17%)	7.455(2,3%)	7.989(2,45%)	8.342(2,3%)	8.674(2%)
Total	326.686(100%)	316.174(100%)	319.152(100%)	325.206(100%)	356.710(100%)	402.996(100%)

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice și INS

La nivelul anului 2004 erau active un număr de aproape 403.000 IMM-uri, ceea ce înseamnă o creștere de aproape 24% față de anul 1999 și respectiv 13% față de anul 2003, cea mai mare înregistrată de la an la an din perioada de referință. Datele pentru perioada 1999-2004 evidențiază o evoluție ușor oscilatorie, pe categorii de mărime.

Numărul de IMM-uri active private după sectorul de activitate

Sector de activitate	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Agricultură	10.055	9.494	8.929	10.011	10.430	11.390
Industrie	39.457	40.252	41.609	45.586	50.117	54.657
Construcții	10.956	11.705	13.990	16.312	20.378	25.115
Servicii	266.218	254.723	254.625	253.297	275.785	311.834
Total	326.686	316.174	319.152	325.206	356.710	402.996

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice și INS

Toate sectoarele înregistrează valori demografice pozitive, dinamica cea mai accentuată înregistrată în 2004 fiind în construcții 23,2%, apoi în servicii 13,1%, industrie și agricultură cca. 9%. Această evoluție deosebită în domeniul *construcțiilor* este consecința mai multor factori: extinderea infrastructurii urbane și rezidențiale ca urmare a dezvoltării sectorului imobiliar, lucrări industriale și de infrastructură rutieră (construcția de autostrăzi, reabilitarea drumurilor și a alimentărilor cu apă din mediul rural, etc. cu sprijin din partea UE, precum și a unor programe guvernamentale), lucrări în sub-sectorul energetic, cel comercial al lanțurilor de magazine și în domeniul socio-cultural, tradiția și expertiza locală în domeniul construcțiilor acumulată de-a lungul timpului.

Implicarea unui număr din ce în ce mai mare de IMM-uri în *sectorul industrial* dovedește că acest sector se află în faza de dezvoltare, proces cu multiple implicații deoarece IMM-urile din sectorul industrial sunt companii mai mari ca dimensiune, cu procese organizatorice și de producție complexe, care induc infrastructură performantă, personal calificat și stabilitate pe piață.

IMM-urile din domeniul *serviciilor* sunt mai flexibile, majoritatea încadrându-se în clasa micro-întreprinderilor cu activități de comerț care îndeplinesc funcția de intermediari pe piață. Acestea sunt caracterizate de o volatilitate suplimentară (întră / ies sau se restructurează și reorientează mult mai rapid).

Distribuția întreprinderilor pe categorii de servicii în funcție de sub-sectorul în care activează reflectă dinamica diferită a IMM-urilor din fiecare sub-sector de servicii. Se observă creșterile deosebite din categoriile: alte servicii, transport, turism, precum și reducerea numărului de IMM cu profil de comerț.

Indicii de creștere a numărului de IMM pe sub-sectoare de servicii

Anul	Comerț	Turism	Transport	Alte servicii
2000	100	100	100	100
2004	94	174	201	263

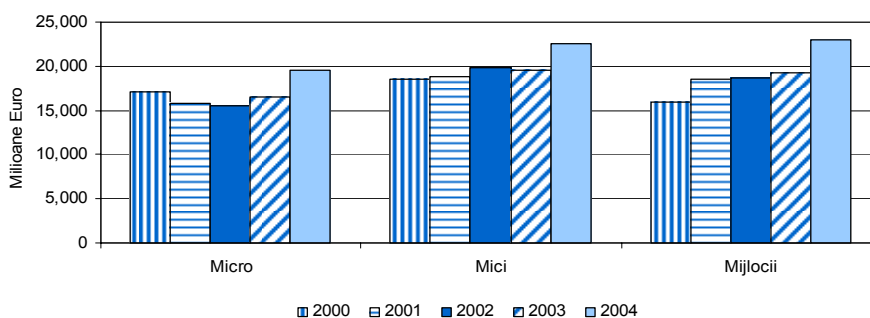
Sursa: MOF și INS, calcule proprii ANIMMC

IMM-urile sunt, prin definiție, conectate la piața locală, iar numărul acestora raportat la numărul locuitorilor este un indicator al dimensiunii acestor piețe. Numărul de IMM-uri raportat la 1000 de locuitori, în anul 2004 pe regiuni de dezvoltare variază între 41 în regiunea București-Ilfov și 12 în regiunea Nord-Est. În regiunile Nord-Vest și Centru s-au înregistrat 20 de IMM la 1000 de locuitori, în regiunea Vest – 19, în regiunea Sud-Est – 17, în regiunea Sud-Vest – 14, iar în regiunea Sud -13.

Cea mai relevantă rată de creștere a numărului de IMM-uri la 1000 de locuitori se înregistrează în regiunea București-Ilfov (45% față de nivelul anului 2000), urmată de regiunea Vest, unde dinamica acestui indicator a fost de 25% comparativ cu 2000. Regiunile Nord-est și Sud-vest Oltenia au înregistrat o creștere mult mai lentă. Aceste procente sunt influențate și de diferențele mari de densitate a populației între aceste regiuni. Dacă nu luăm în considerare regiunea București-Ilfov, care are 1.214 locuitori/km², cea mai mare densitate a populației se înregistrează în regiunea Nord-Est (aproximativ 102 locuitori/km²), unde și creșterea demografică este remarcabilă, iar cea mai mică densitate a populației se înregistrează în regiunea Vest (61 de locuitori/km²), regiune în declin demografic.

Datele de bilanț pentru 2004 indică o **cifră de afaceri** totală a sectorului IMM de 65.055 mil. Euro prețuri curente, din care 19.498 mil. de Euro realizate de micro-întreprinderi, 22.524 de mil. Euro de întreprinderi mici și 23.033 mil. Euro de întreprinderi mijlocii. Cifra de afaceri realizată de sectorul IMM este analizată de-a lungul perioadei 2000-2004 pe categorii de mărime a întreprinderilor și, ulterior pe sectoare principale de activitate. Contribuția cea mai importantă la realizarea cifrei de afaceri a sectorului IMM, au avut-o întreprinderile din categoria mijlocie, cumulând 35,4%, urmate de întreprinderile mici cu 34,6%, micro-întreprinderile realizând 30% din cifra de afaceri a sectorului IMM.

Evoluția cifrei de afaceri a IMM-urilor la fiecare categorie de mărime, în anii 2000-2004

Rata de creștere a cifrei de afaceri pe categorii de mărime a întreprinderilor a înregistrat un ritm de creștere considerabil. În anul 2004, pe total (17,6%) și pe categorii de IMM, cea mai mare creștere a fost localizată la categoria de întreprinderi mijlocii, mult superior anilor anteriori, în principal datorită stabilității fiscale consolidate în acest an.

În anul 2004 cifra de afaceri a IMM atingea 45.028 mil. de Euro în domeniul serviciilor, 13.835 mil. Euro în industrie, 4.758 mil. Euro în construcții și 1.435 mil. Euro în agricultură. Serviciile reprezintă desigur cel mai important sector din punctul de vedere al cifrei de afaceri, cu o sumă aproape triplă față de sectorul industrial, de aproape zece ori mai mare ca totalul din construcții și de peste treizeci de ori cifra de afaceri din agricultură. Toate sectoarele economice relevante prezintă creșteri constante de-a lungul întregii perioade. Construcțiile se remarcă cu o rată de creștere de 19,4% peste media sectorului IMM. Celelalte sectoare gravitează în jurul mediei.

Unul dintre cei mai importanți indicatori ai **profitabilității** este raportul dintre profitul net și cifra de afaceri, adică procentul din cifra de afaceri care se transformă în profit net.

Raportul dintre profitul net și cifra de afaceri, pe categorii de mărime

	2001	2002	2003	2004
Micro	2,3	4,4	5,4	8,6
Mici	3	2,3	2,9	3
Mijlocii	2,7	2,2	3,2	2,6
Total	2,7	3,0	4,1	4,7

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice, INS și calcule ANIMMC

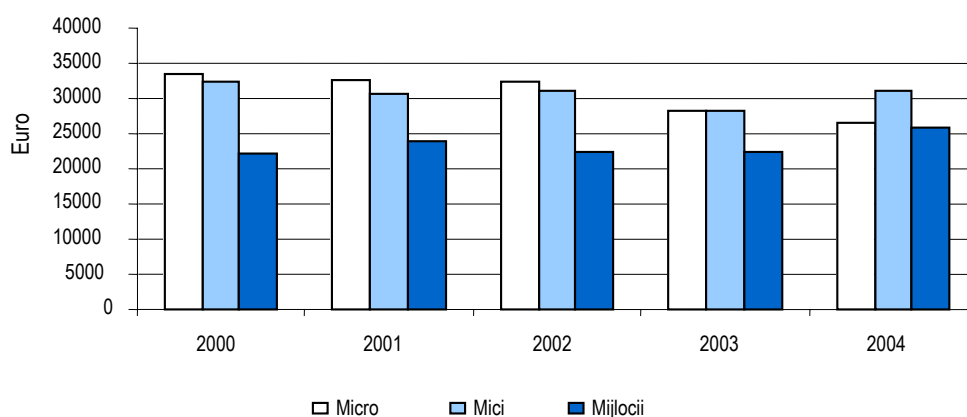
Micro-întreprinderile au fost în anul 2004 în măsură să genereze profituri nete mai mari în raport cu cifra de afaceri, fiind urmate de firmele mici, în timp ce firmele mijlocii au fost cele mai puțin profitabile în termeni relativi de analiză. Evoluția profitabilității în timp indică: micro-întreprinderile sunt cea mai dinamică categorie, cu un raport anual la acest indicator deasupra mediei pe total sector IMM și peste valorile înregistrate în celelalte categorii de întreprinderi, în schimb, în cazul celor două categorii din urmă acest raport a fost mult mai constant comparativ cu micro-întreprinderile care par a fi beneficiat de o mai bună conjunctură în 2004.

Datele statistice aferente anului 2004 arată că sectorul construcțiilor este în măsură să genereze cele mai mari profituri nete în raport cu cifra de afaceri (6,6%) urmat îndeaproape de sectorul serviciilor (4,8%) și la un nivel apropiat de industrie (3,8%), în timp ce agricultura se afla pe ultima poziție cu doar 3,1% (sub media pe total sector IMM).

În 2004, **productivitatea** se ridică la valoarea de 26.592 de Euro/angajat în cazul micro-întreprinderilor, 30.984 pentru întreprinderi mici și 25.894 pentru firme mijlocii; media pe total IMM este 27.823 de Euro.

Cel mai mare nivel al productivității în România a fost înregistrat de întreprinderile mici, respectiv cu 11,3% mai mult decât media sectorului IMM. Este de menționat că în statele UE modelul este exact opus, în sensul că cea mai mare productivitate este înregistrată de firmele mijlocii, care au cifre aproape duble față de micro-întreprinderi (Comisia Europeană, 2003). Micro-întreprinderile, care au urmat la acest indicator o evoluție descendentă din anul 2000, continuă totuși să aibă valori ridicate ale productivității, asemănător celor mijlocii. Întreprinderile mici, au avut o evoluție oscilantă de-a lungul anilor, dar în anul 2004 au înregistrat cel mai înalt nivel de productivitate față de celelalte sectoare.

Productivitatea muncii, pe categorii de mărime, exprimată în Euro/angajat

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice, INS

Analiza pe sectoare arată că în anul 2004 productivitatea IMM-urilor din domeniul serviciilor era de 36.863 Euro/angajat, în industrie de 17.303 Euro/angajat, în construcții de 18.964 Euro/angajat, iar în agricultură de 18.445 de Euro/angajat.

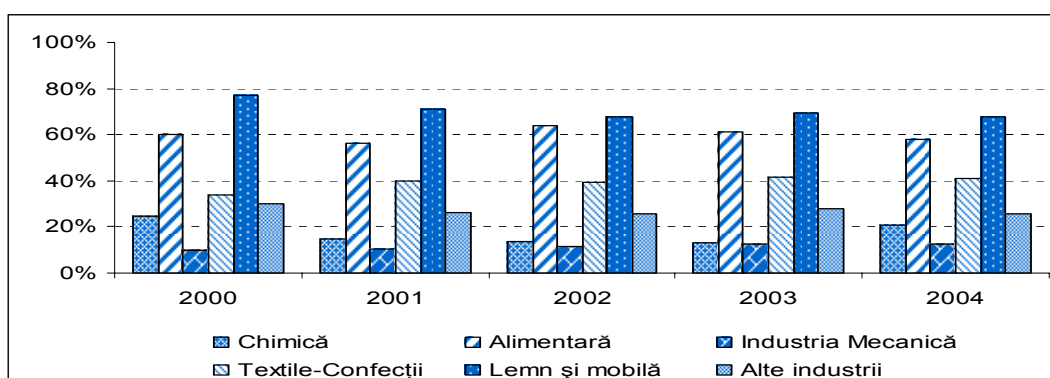
Sectorul serviciilor are cea mai mare productivitate, cu aproximativ 50% în plus față de celelalte sectoare. Deși productivitatea sectorului servicii nu diferă cu mult față de anul precedent (o creștere de doar 2,8%), totuși tendința generală de creștere a productivității muncii în sectorul IMM se datorează și ponderii ridicate a serviciilor în totalul IMM. Performanța sectorului construcții se menține peste performanța din industrie. În plus, în anul 2004, pe fondul unuia dintre cei mai buni ani agricoli din ultimul deceniu, IMM-urile din agricultură au cunoscut o productivitate mai mare, atingând un nivel valoric asemănător sectorului construcții.

În anul 2004 sectorul IMM a înregistrat un volum valoric al **exporturilor** de 6.754,8 mil. Euro și **importuri** în valoare de 13.203,7 mil. Euro. După cum se menționa la începutul acestei analize, deficitul balanței comerciale a sectorului IMM este mai accentuat decât pe ansamblul economiei și, mai ales, în comparație cu întreprinderile mari.

În cazul sectorului industriilor prelucrătoare, balanța comercială, atât pe total, cât și pe categorii de IMM-uri se îmbunătățește semnificativ. Această tendință de echilibrare a balanței comerciale în industria prelucrătoare arată orientarea IMM-urilor către economia internațională și demonstrează capacitatea lor de a aduce valută în economia românească.

Din totalul exporturilor realizate de IMM, volumul total al exporturilor realizate de IMM-urile din sectorul industriei prelucrătoare, în anul 2004, se ridică la 4.259,4 mil. Euro, ceea ce reprezintă 63,1% din totalul exporturilor sectorului IMM.

Evoluția participării IMM la exporturi pe principalele sectoare industriale

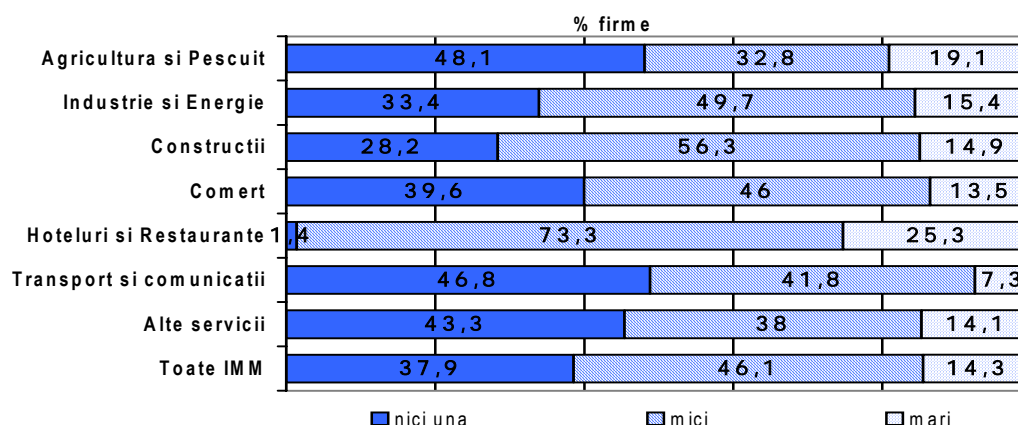
Sursa: Autoritatea Națională a Vămirilor și INS

Contribuția IMM la exporturile sectoarelor industriale respective tinde să se stabilizeze, ceea ce denotă faptul că ponderile respective nu sunt urmarea unor situații conjuncturale favorabile sau nefavorabile, ci a faptului că IMM-urile își susțin în timp gradul de competitivitate la export. Pe parcursul anilor nu sunt modificări semnificative ale ponderii IMM-urilor la exporturile sectorului industrial de care aparțin.

În 2004 IMM-urile au făcut, în marea lor majoritate, **investiții** de dimensiuni mici. 46,1% dintre IMM-uri au declarat că au făcut investiții mici în anul 2004, în timp ce 14,3% au făcut investiții de dimensiuni mari. În schimb, există și un procent semnificativ (37,9%) de întreprinderi care nu au făcut nici un fel de investiții în anul trecut.

Analiza pe sectoare de activitate scoate în evidență situația distinctă din sectorul „Hoteluri și Restaurante” față de ponderea mare a IMM-urilor din celelalte sectoare care nu au făcut nici o investiție în anul 2004. Ponderea investițiilor mici la IMM-urile care își desfășoară activitatea în sectorul „Hoteluri și Restaurante” este aproape dublă față de media pe total, respectiv 73,3%. Acesta este și sectorul cu cel mai mare număr de IMM-uri ce au făcut investiții de dimensiuni mari (25,3%). În sectorul de „Transport și telecomunicații” volumul investițiilor mici este de peste 40%.

Investițiile IMM pe sectoare de activitate și categorii de mărime

Sursa: ANIMMC, Studiul „ Situația și necesitățile IMM în 2004”

Micro-întreprinderile au cel mai scăzut procent în ceea ce privește realizarea de investiții mari (13,0%) și cea mai ridicată pondere a firmelor care nu au realizat nici o investiție (39,4%). În cazul întreprinderilor

mijlocii, cele care au efectuat investiții mari crește la 35,1%, iar ponderea celor care nu au făcut nici o investiție scade la 19,7%.

Actele corporale formează marea majoritatea a activelor fixe, reprezentând peste 86% din valoarea de investiție în fiecare categorie de mărime. Actele corporale au nivele apropiate la toate categoriile de întreprinderi, ponderi care se încadrează într-un interval cuprins între 88,3% la micro-întreprinderi și 90,4% la cele mici. Actele intangibile au un rol marginal în toate IMM-urile, în timp ce activele financiare reprezintă 9,5% din investițiile micro-întreprinderilor, 8,3% în firmele mici și 9,1% în firmele mijlocii, oglindind din nou valori apropiate.

Pe sectoarele principale de activitate, în anul 2004, activele tangibile erau reprezentate astfel: industrie - 93,9%, construcții - 89%, servicii - 86,9%. Actele intangibile au un rol ceva mai relevant în industrie și servicii, respectiv 1,5%. Actele financiare joacă un rol important în domeniul serviciilor cu 11,4% și în construcții cu 9,9 %, dar un rol mai puțin relevant în industrie (4,6%) și în agricultură (4%).

Ponderea mare a activelor corporale în totalul mijloacelor fixe din patrimoniul IMM are strânsă legătură cu structura investițiilor care s-au efectuat sau sunt în curs de realizare, investiții care sunt foarte mult orientate pe elementele de infrastructură a afacerii, oglindind faptul că IMM-urile încă se confruntă cu probleme privind baza materială necesară desfășurării activității.

România se clasează în urma altor state europene în ceea ce privește activitatea de **inovare în afaceri**. În perioada 2000-2002, numai aproximativ 17% din numărul total de firme au desfășurat activități inovatoare de succes¹⁴. Acest procent contrastează cu datele despre 15 țări din UE, unde în anii 1998-2000¹⁵, 44% din firme erau considerate ca fiind inovatoare. În schimb, este de remarcat faptul că întreprinderile mari din România se aproprie de acest procent (41%). Cu toate acestea, o importantă categorie de întreprinderi, respectiv cele cu sub 49 de angajați, au dezvoltat activități inovatoare doar în proporție de 13%.

Ponderea întreprinderilor inovatoare, în funcție de sector și categorii de mărime a întreprinderilor

	Total	Mici	Mijlocii	Mari
Industria prelucrătoare	19%	15%	22%	44%
Energie, Gaz și Apă	16%	-	-	-
Sectorul servicii	13%	11%	20%	34%
Total	17%	13%	21%	41%

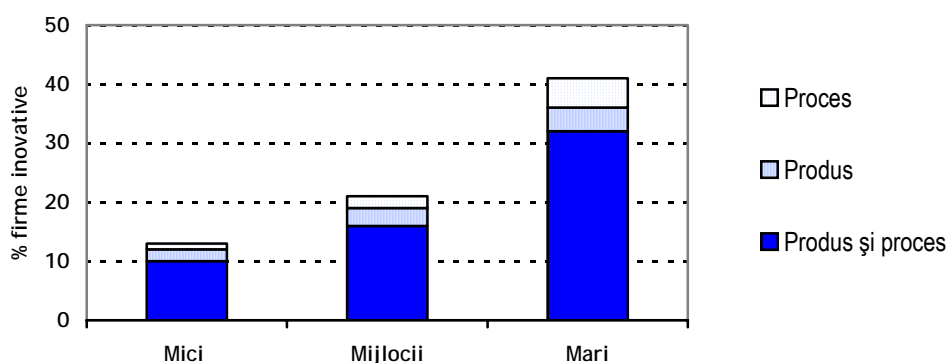
Sursă: INS, Inovarea în Industrie și Servicii, 2000-2002

Majoritatea inovațiilor (75%) se referă atât la produse cât și la procese. Ca urmare a rezultatelor Anchetei statistice privind inovarea, efectuată de INS, și în funcție de tipul de inovare, se poate presupune că marea majoritate a inovațiilor tehnologice se referă la cheltuielile cu achiziționarea de mașini și echipamente noi (53% pentru toate firmele și până la 59% pentru firmele mici).

¹⁴ Datele se bazează pe Ancheta privind inovarea în industrie și servicii în firmele românești efectuată de INS, anchetă statistică pentru următoarele sectoare: industria extractivă, industria prelucrătoare, energie electrică și termică, gaze și apă și servicii. În anchetă au fost incluse doar firme cu 10 sau mai mulți angajați.

¹⁵ Aceste date sunt comparabile din punct de vedere metodologic, având în vedere faptul că ancheta are la bază Ancheta statistică privind inovarea la nivelul C.E. (CIS 3).

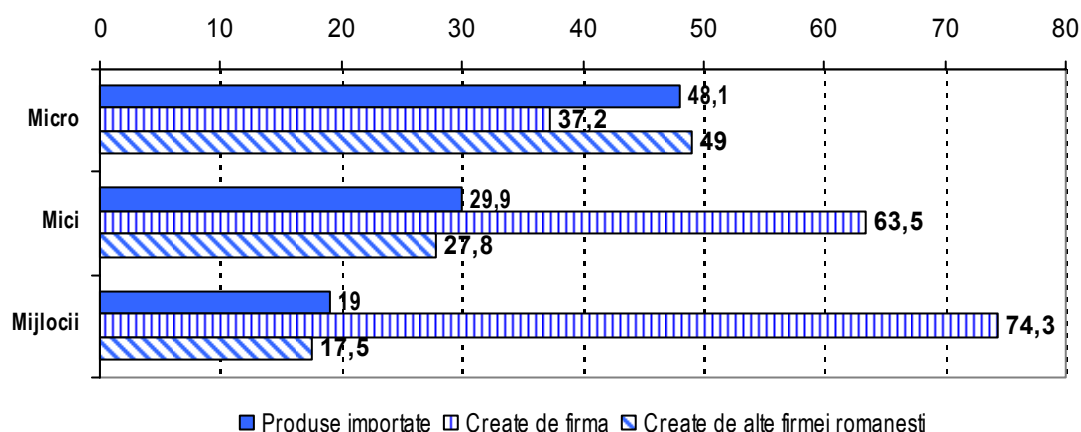
Firme inovatoare, în funcție de dimensiune și tipul de inovație

O mare parte a firmelor inovatoare (47%) au implementat schimbări ce nu au legătură cu tehnologia, adică au modificat aspectul exterior al produselor, politica de marketing, organizarea firmei, strategiile și modul de conducere. IMM-urile românești sunt mai puțin înclinate să facă schimbări de strategie sau de organizare; ele sunt mai inovatoare în activități de marketing sau design.

Doar 13% dintre întreprinderile mici și 21% dintre cele mijlocii sunt inovatoare, iar proporția IMM-urilor care cooperează cu firme străine este sub 2% pentru firmele mici, și de 4,3% pentru cele mijlocii.

Originea noilor produse și servicii, în funcție de categoria de mărime a întreprinderii

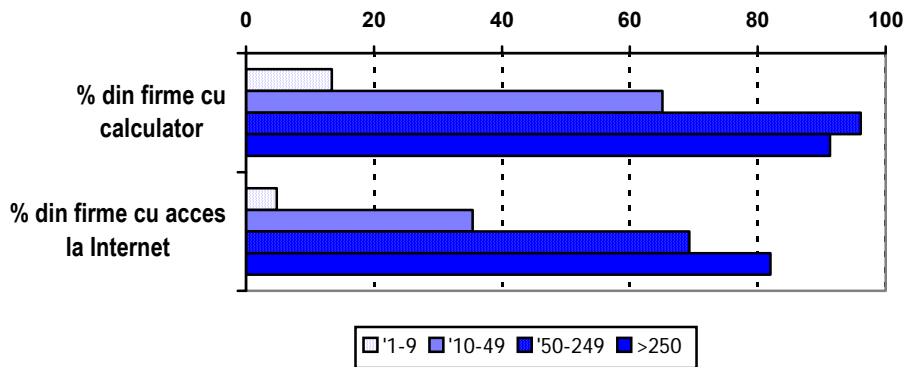

Sursă: INS, Inovarea în Industrie și Servicii, 2000-2002

IMM-urile sunt mai puțin dispuse să adopte măsuri de protecție, atât în sectorul industrial cât și în cel al serviciilor. În cazul firmelor inovatoare din industrie, metodele oficiale, cum ar fi înregistrarea modelelor industriale, a proiectelor și a mărcilor comerciale, sunt cele mai des utilizate. Mai puțin de 10% din IMM-urile inovatoare din industrie au aplicat orice tip de modalitate de protecție, cu excepția înregistrării mărcilor comerciale de către firmele mijlocii.

IMM-urile sunt mai puțin pregătite să utilizeze Tehnologia Informației, din cauza lipsei unor anumite componente de infrastructură (calculatoare și acces la Internet). IMM-urile folosesc în mică măsură Internetul pentru promovarea produselor și serviciilor proprii. Impactul TIC asupra vânzărilor, adică utilizarea comerțului electronic, reprezintă încă un procent neglijabil.

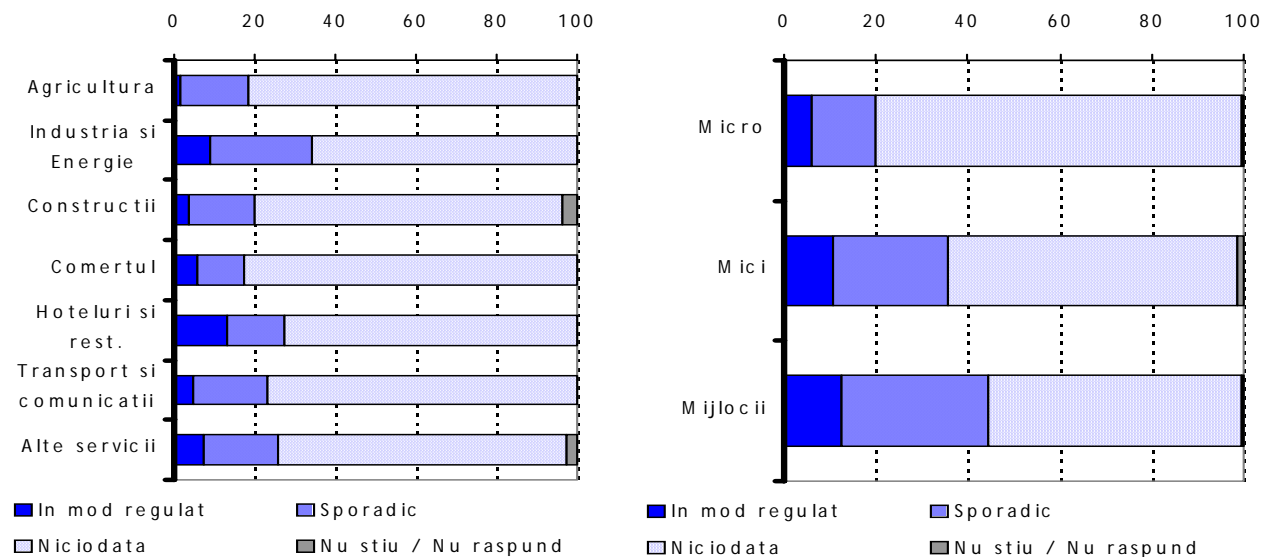
Infrastructura TIC, în funcție de categoria de mărime a întreprinderii

Sursă: INS, Statistica Informațiilor, 2004

Cererea de servicii de asistență în afaceri este încă nesemnificativă în sectorul IMM din România, așa cum reiese și din ancheta realizată de ANIMMC în decursul anului 2005. Proporția de IMM care nu a utilizat niciodată serviciile de asistență în afaceri este destul de mare (peste 60%).

Ponderea utilizării serviciilor de asistență în afaceri în sectorul IMM, în anul 2004

Sursa: ANIMMC, Ancheta "Situația și necesitățile întreprinderilor mici și mijlocii din România"

Nu există diferențe remarcabile pe sectoare, deși se poate deduce că sectorul de producție este cel mai avansat în utilizarea serviciilor de consultanță. IMM utilizează în cea mai mare măsură serviciile de pregătire profesională și cele legate de aspectele funcționale ale activităților afacerilor respective, cum ar fi finanțe, marketing, producție și concepție. Ponderea companiilor care au cerut asistență pentru standarde și certificări de calitate este destul de mică, cu excepția sectorului de construcții, unde reglementările privind siguranța sunt foarte restrictive.

Alocările financiare ale IMM pentru procurarea de servicii pentru afaceri au avut următoarele caracteristici:

- Micro-întreprinderile și-au cheltuit mai mult de jumătate din buget pentru servicii de consultanță cum ar fi cele fiscale, contabile, de planificare a afacerilor și de management; serviciile de IT

absorb 26% din cheltuieli. Micro-întreprinderile au utilizat numai 5% din bugetul lor pentru procurarea de studii și cercetări de piață, în timp ce alte companii au alocat pentru astfel de servicii numai 3%.

- Întreprinderile mici și mijlocii au alocat cea mai mare pondere a bugetului lor pentru servicii de IT, datorită faptului ca aceste companii tind să opereze sisteme mai sofisticate, a căror întreținere se externalizează.
- Cheltuielile cu serviciile de recrutare sunt mai mari la întreprinderile mijlocii, deoarece acestea au o organizare internă mai structurată și recrutează personal de pe piața muncii în loc de a utiliza canalele informale.

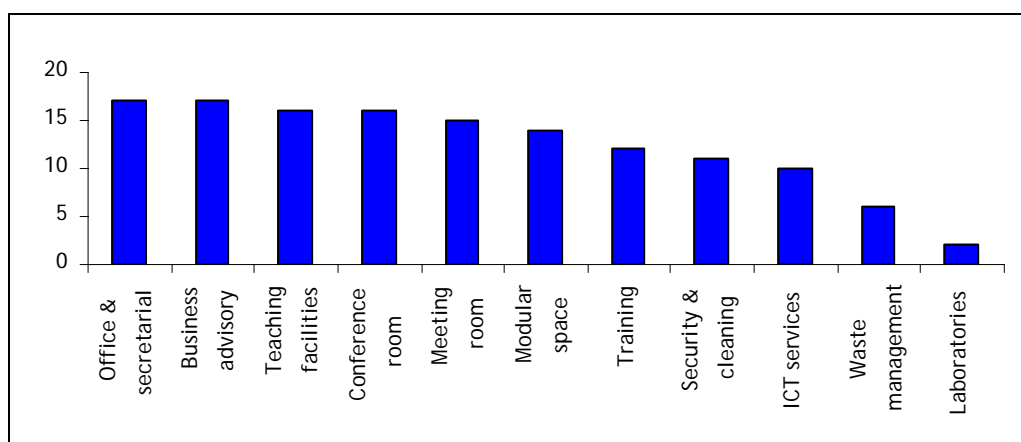
Statistica IMM din cadrul incubatoarelor de afaceri

Număr de incubatoare pe număr de companii sprijinite în 2004			Numărul IMM sprijinite, defalcare pe sectoare, în 2004	
1 la 5	6 la 15	16 la 25	Industrie	Servicii
3	6	8	60	159

Sursa: ANIMMC, Ancheta asupra incubatoarelor de afaceri și parcurilor industriale și tehnologice

În România există 21 **incubatoare de afaceri** amplasate pe tot cuprinsul țării. Incubatoarele adăpostesc în medie 11 IMM, mai puțin decât media UE - 34 întreprinderi susținute per incubator. Majoritatea IMM din incubatoare aparțin sectorului de servicii și a celui industrial, și nu există un sector țintă către care potențialii chiriași să se îndrepte cu claritate.

Tipuri de servicii oferite de incubatoarele de afaceri în 2004

Sursa: ANIMMC, ancheta asupra incubatoarelor de afaceri și parcurilor industriale și tehnologice

Obiectivul politicii de sprijinire a serviciilor de dezvoltare a afacerilor este îmbunătățirea performanțelor IMM, răspunzând necesităților lor operaționale. Scopul intervenției autorităților este bidirecționat: pe de o parte, trebuie să rezolve lipsa de competențe și abilități adecvate în rândul furnizorilor existenți de servicii, pe de altă parte trebuie să promoveze în cadrul IMM o cultură orientată către utilizarea serviciilor de consultanță și pregătire profesională.

Probleme cheie

- Utilizarea tehnologiilor și echipamentelor depășite, productivitate și profitabilitate redusă;
- Competitivitatea scăzută a IMM-urilor din sectorul productiv;
- Nivel scăzut al activităților de inovare derulate de către IMM;
- Nivel scăzut al relațiilor de colaborare între sectorul de C&D și IMM;
- Necesitatea simplificării și stabilizării reglementărilor cu impact asupra domeniului IMM și a mediului de afaceri;
- Servicii on-line care să faciliteze accesul IMM la informații publice legate de dezvoltarea afacerilor și relația cu administrația publică restrânsă;
- Dezvoltarea slabă a serviciilor suport pentru IMM adecvate unei economii competitive;
- Insuficienta dezvoltare a abilităților antreprenoriale și a mijloacelor specifice IMM pentru accesarea piețelor externe;
- Dezvoltarea slabă a culturii antreprenoriale, având drept consecință un grad insuficient de absorbție a forței de muncă specializate, în sectorul productiv.

2.4. Cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și inovare

Evoluția domeniului cercetării științifice, dezvoltării tehnologice și inovării este marcată de o serie de schimbări de referință, datorate în primul rând contextului politic generat de integrarea României în UE, și anume:

- eforturile de aliniere treptată la orientările recente ale politicii UE, prin care, conform strategiei stabilite la Consiliul European de la Lisabona din 2000, este recunoscut rolul esențial al cercetării științifice și dezvoltării tehnologice pentru creșterea competitivității economice, cu următoarele consecințe principale:
 - fixarea țintei de minim 3% din PIB cheltuieli totale pentru CD, până în anul 2010, din care minim 2% din partea industriei;
 - trecerea la implementarea Planului de acțiuni pentru atingerea obiectivului 3%, adoptat de Comisia Europeană în aprilie 2003;
- angajamentul privind participarea la Programul Cadru CDI al UE pe perioada 2002-2006 (PC6) și la implementarea Spațiului European de Cercetare;
- angajamentele asumate prin acordurile și tratatele bilaterale și internaționale în domeniul științei și tehnologiei, inclusiv prin convențiile de aderare la organisme și organizații internaționale în domeniu;
- procesul de pregătire în vederea utilizării fondurilor structurale.

Sunt de menționat, ca schimbări recente pe plan intern, cu impact deosebit asupra domeniului:

- promovarea și adoptarea pachetului legislativ specific domeniului;
- introducerea din 2003 a instrumentelor de finanțare complementare față de Planul Național CDI: planurile sectoriale CD, în coordonarea ministerelor de resort, respectiv programele nucleu de cercetare-dezvoltare ale instituțiilor de profil, coordonate de Ministerul Educației și Cercetării;
- includerea domeniului CDI în structura strategiilor de dezvoltare economică și socială în ansamblu, precum și la nivel sectorial și regional.

2.4.1. Infrastructura activității de cercetare-dezvoltare

Activitățile de cercetare-dezvoltare continuă să se desfășoare în proporție de peste 60% în sectorul public.

La nivelul anului 2003, numărul de instituții și unități care desfășurau activități de cercetare – dezvoltare, inclusiv universități, este de 719, dintre care: 120 instituții publice aflate în subordinea Ministerului Educației și Cercetării și a altor ministere, a Academiei Române și a Academiei pentru Științe Agricole și Silvicultură (din care 37 sunt institute naționale de cercetare-dezvoltare), 86 sunt instituții de învățământ superior, 25 de organizații private non-profit și 488 sunt societăți comerciale (din care 276 sunt unități de cercetare-dezvoltare și 212 sunt agenți economici care au în obiectul de activitate și cercetarea-dezvoltarea).

Statutul institutelor naționale de cercetare-dezvoltare a fost definit prin OG nr. 57/2002 aprobată prin Legea nr.324/2003, ca o nouă formă juridică de organizare, de sine stătătoare, specifică domeniului CD. Institutele naționale de cercetare-dezvoltare sunt unități CD considerate reprezentative pentru un anumit sector economic, cu un nivel de performanță științifică evaluat și acreditat periodic și care funcționează în coordonarea ministerelor de profil.

Potențialul de cercetare existent în 2003 era reprezentat de un număr total de 39.985 persoane angrenate în activitatea C-D, din care 25.968 cercetători. Din totalul cercetătorilor, circa 9.200 sunt cercetători atestați, iar circa 8.400 sunt doctori în științe. În anul 2003, în România, ponderea cercetătorilor la 1.000 persoane din populația ocupată civilă era de 3,13 comparativ cu ponderea de 5 la nivelul UE-15, dar numărul salariiștilor CD, respectiv al cercetătorilor a înregistrat o ușoară creștere comparativ cu anul 2002.

Salariile reduse și resursele materiale total neadecvate realizării de performanțe, în special lipsa sau nivelul depășit al dotărilor, au condus treptat la reducerea numărului de cercetători și la creșterea mediei de vârstă a personalului înalt calificat din activitatea de CD, astfel încât cei cu vârste de până la 45 de ani reprezintă, în prezent, aproximativ 50% din totalul cercetătorilor.

Cu toate acestea, se constată existența unui potențial uman semnificativ angajat în instituții cu activitate CD în toate domeniile științei și tehnologiei, inclusiv în toate regiunile țării, înregistrând o pondere mai mare, de cca. 53%, în domeniul științelor tehnice și ingineresti, ceea ce reprezintă o premiză favorabilă pentru adaptarea la cererea din mediul economic.

Numărul unităților CD și a cercetătorilor pe domenii științifice* în anul 2003

Domenii	Număr unități	Număr cercetători
TOTAL, din care:	719	25968
Științe naturale și exacte	85	4.403
Științe ingineresti și tehnologice	405	13.971
Științe medicale	66	2.268
Științe agricole	103	1.311
Științe sociale	37	2.590
Științe umaniste	23	1.425

Sursa : Anuarul Statistic al României 2004 și INS

Notă : *) Încadrarea s-a efectuat după domeniul științific preponderent al fiecărei unități care a desfășurat activitate de CD în 2003.

Distribuția pe regiuni a unităților și personalului care desfășoară activitate CD în anul 2003

	Număr unități	Pondere (%)	Personal CD (echivalent normă întreagă)	Pondere (%)
Total, din care:	719	100	33.077	100
Regiunea Nord-Est	81	11	2.503	8
Regiunea Sud-Est	34	5	1.227	4
Regiunea Sud	67	9	3689	11
Regiunea Sud-Vest	40	6	1.715	5
Regiunea Vest	52	7	2.222	7
Regiunea Nord-Vest	73	10	1.937	6
Regiunea Centru	80	11	2.850	9
Regiunea Bucuresti-Ilfov	292	41	16.934	51

Sursa: Anuarul Statistic al României 2004 și INS

Una din politicile urmărite în ultimii ani vizează **dezvoltarea infrastructurii specifice activității de cercetare-dezvoltare**, în vederea reducerii decalajului acut de dotare cu echipamente și aparatură de cercetare a instituțiilor din România comparativ cu instituțiile similare din UE. Acest obiectiv a fost abordat distinct în etape diferite, pornind însă de la o evaluare a potențialului existent uman și a nivelului său de performanță în activitatea CD, precum și de la o evaluare a perspectivelor domeniilor științifice, atât în context național al cererii economiei și societății, cât și în context internațional, în special în vederea integrării europene:

- în perioada 1998-2002 au fost acordate, prin competiție, granturi pentru „*baze de cercetare cu utilizatori multipli*” în cadrul instituțiilor de învățământ superior, finanțate prin Proiectul de reformă a învățământului superior și a cercetării științifice universitare (Banca Mondială). Au fost create și dezvoltate 34 centre, laboratoare și baze de cercetare în 15 instituții de învățământ superior din țară în domenii ale științelor naturale și exacte (biologie moleculară, genetică, tehnologia informației), ale științelor ingineresti și tehnologice (inginerie chimică și știința materialelor, autovehicole, mecatronică, teledetecție, microscopie electronică, compatibilitate electromagnetică, rezonanță magnetică, energetică, construcții și inginerie seismică), ale științelor agricole (agronomie, horticultură, medicină veterinară), ale științelor medicale (cardiologie, chirurgie, radioterapie oncologică, osteoporoză), ale științelor sociale și umaniste (managementul afacerilor pentru IMM și management al calității);
- în perioada 2000-2004, Planul național de cercetare-dezvoltare și inovare, principalul instrument de finanțare competitivă din domeniu, a inclus o componentă specifică dedicată *dezvoltării centrelor de excelență științifică și tehnologică în domenii prioritare* (sprijin financiar pentru achiziționarea de echipamente și aparatură). Domeniile în care au dezvoltate centre de excelență sunt următoarele: științele naturale (epidemiologie moleculară, biologie și patologii celulare, genomică, geocologia sistemelor marine, deltaice și fluviale), științele exacte (fizică, chimie, matematică, astronomie), științele ingineresti și tehnologice (micro-nanotehnologii, mecatronică, materiale și biomateriale, aerospațial, electronică și optoelectronică, energetică, automatizare, robotică, electrotehnică, vehicule de transport, protecția mediului și valorificarea deșeurilor), științele medicale (biomedicină, aplicații spațiale în medicină, hematopatologie, transplant tisular și grefe de piele, neuropatii periferice), științele agricole (amenajări silvice, pedologie și agrochimie, pomicultură, piscicultură, nutriția animalelor), științe sociale și umaniste (muncă și protecție socială). Programul de centre de excelență a promovat echipe performante de cercetare din cca. 30 de instituții cu profil CD. Cinci dintre organizațiile CD implicate iau parte și la programul de centre de excelență în țările candidate, care se desfășoară în Programul Cadru 5 de CDI al UE;
- începând din anul 2001 până în prezent se derulează programul de „*centre de excelență*”, prin care Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior evaluează și acreditează centrele de cercetare din instituțiile de învățământ superior în funcție de criterii bazate pe capacitatea, competența și performanța științifică și din care au rezultat 29 de centre de excelență în domenii ale științei și tehnologiei.

2.4.2. Finanțarea activităților de cercetare-dezvoltare și inovare

În perioada 1999-2003 cheltuielile totale pentru cercetare-dezvoltare la nivelul unui an, efectuate atât în sectorul public, cât și în cel privat, au înregistrat în general un nivel relativ stabil, dar care nu a depășit 0,40% din PIB.

În același timp, se remarcă o tendință de descreștere a cheltuielilor pentru cercetare-dezvoltare efectuate de agenții economici (de la 0,2% din PIB în 1999 la 0,16% din PIB în 2002), cu o ușoară creștere în anul 2003 (0,18%). Este de precizat, însă, că în perioada 1999-2001, cheltuielile din fondurile agenților economici au avut o pondere mai mare decât din fondurile publice alocate pentru cercetare-dezvoltare, ulterior scăzând ușor, dar de regulă, au depășit 45% din nivelul cheltuielilor totale. Pe de altă parte se constată o mică pondere a fondurilor agenților economici cheltuite pentru activitatea de cercetare-dezvoltare desfășurată de instituțiile publice de CD (între 15% în 2002 și 26% în 2001). Aceeași concluzie se desprinde și din ancheta de inovare, în sensul că ponderea cheltuielilor agenților economici pentru activitatea proprie de cercetare-dezvoltare este mult mai mare decât pentru activitățile de CD desfășurate de instituții specializate.

Cheltuieli totale C&D la nivel de țară și pe regiuni

Cheltuieli totale C&D	1998	1999	2000	2001	2002	2003
% din PIB	0,48	0,40	0,37	0,39	0,38	0,40
În plan regional * (%)	100	100	100	100	100	100
Regiunea Nord-Est	5,91	5,16	5,52	5,83	5,06	4,92
Regiunea Sud-Est	4,41	4,94	6,29	6,15	4,59	3,47
Regiunea Sud	10,88	10,53	13,27	14,09	15,82	13,91
Regiunea Sud-Vest	3,15	4,0	4,51	4,84	3,76	2,80
Regiunea Vest	3,87	4,32	5,51	3,79	4,63	6,11
Regiunea Nord-Vest	4,90	4,55	3,78	4,16	6,74	4,80
Regiunea Centru	9,50	9,57	7,81	6,05	6,70	6,66
Regiunea Bucuresti-Ilfov	57,39	56,93	53,31	55,09	52,70	57,33

Sursa: Anuarul Statistic al României 2004, INS – prelucrări date din anchete CD

Notă: *) Cheltuielile C&D în plan regional sunt raportate la total cheltuieli C&D (prelucrări INS)

Comparația cu situația din Uniunea Europeană indică un nivel foarte scăzut al cheltuielilor totale pentru cercetare-dezvoltare. Nivelul de 0,4% din PIB este inferior atât UE-15 (1,97% în 2003), cât și NSM-10 (0,83% în 2001).

Ponderea cheltuielilor C&D ale agenților economici în cheltuielile totale C&D

Cheltuieli C&D ale agenților economici	1999	2000	2001	2002	2003
% din cheltuieli totale C&D	50,21	48,96	47,60	41,57	45,39
% din cifra de afaceri	0,12	0,10	0,11	0,09	0,10
În plan regional *					
Regiunea Nord-Est	--	0,11	0,09	0,07	0,08
Regiunea Sud-Est	--	0,11	0,12	0,07	0,05
Regiunea Sud	--	0,30	0,36	0,37	0,32
Regiunea Sud-Vest	--	0,13	0,14	0,08	0,06
Regiunea Vest	--	0,11	0,11	0,08	0,13
Regiunea Nord-Vest	--	0,05	0,05	0,04	0,07
Regiunea Centru	--	0,14	0,13	0,13	0,13
Regiunea Bucuresti-Ilfov	--	0,15	0,13	0,13	0,13

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2003 (prelucrări date ale INS)

Notă: *) Cheltuielile C&D în sectorul întreprinderi, în plan regional, sunt raportate la cifra de afaceri a regiunii

Un aspect relevant este reprezentat chiar de finanțarea Planului național pentru cercetare-dezvoltare și inovare. Fondurile provenite de la agenții economici continuă să reprezinte o pondere importantă în bugetul total al Planului - în medie cca. 30%, dar insuficientă pentru a răspunde cerințelor reale de inovare din economie. Fondurile atrase de la agenții economici prin co-finanțarea proiectelor au reprezentat 28% din bugetul Planului în 2001, 35% în 2002 și 30% în 2003.

În afara fondurilor naționale (fondurile pentru CD din bugetul național, fonduri atrase de la agenții economici etc.), domeniul beneficiază de avantajele financiare datorate racordării la sistemul CDI al Uniunii Europene, respectiv asocierea la Programele Cadru CDI și Programul Euratom, precum și la alte programe CDI desfășurate în spațiul european (NATO, EUREKA, COST etc.).

Nivelul finanțării din surse externe a activităților CD a avut o creștere semnificativă în perioada 1999-2002, urmată de o scădere în anul 2003.

Cheltuieli C&D din surse externe

Cheltuieli C&D din surse externe	1999	2000	2001	2002	2003
% din cheltuieli totale C&D	2,46	4,90	8,20	7,0	5,5

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2004

Din punct de vedere al structurii cheltuielilor de CD se constată o mică pondere alocată investițiilor, în special pentru achizițiile de echipamente și aparatură și anume 9,6% din total în anul 2003.

Din punct de vedere al destinațiilor cheltuielilor de cercetare-dezvoltare pe obiective socio-economice (conform Nomenclatorului pentru analiza și compararea bugetelor și programelor științifice), se constată că ponderea majoră (cca. 42%) o reprezintă producția și tehnologiile industriale (locul 2 fiind reprezentat de cercetarea fundamentală cu o pondere de cca. 14%), ceea ce înseamnă că totuși, la nivelul economiei, există cerere pentru cercetarea-dezvoltarea orientată spre produse, tehnologii și echipamente industriale. De menționat că ponderea cheltuielilor CD din fonduri publice destinate acestui obiectiv era de numai 24% la nivelul anului 2003.

2.4.3. Situația întreprinderilor inovative

La nivel european, 51% dintre întreprinderile productive sunt tehnologic inovatoare.

Aspecte semnificative privind situația actuală a inovării în firmele românești sunt reflectate în Studiul „Romania – An assessment of the Lisbon Scorecard”, elaborat de Societatea Română de Economie în 2004, astfel:

- Costurile scăzute rămân principala sursă de competitivitate și nu inovarea produselor și tehnologiilor;
- În marea majoritate, tehnologiile noi provin din import sau prin investiții străine directe și nu prin efort local;
- Majoritatea întreprinderilor sunt orientate spre activități de asamblare, în regim de subcontractare și nu avansează spre producerea unor mărci proprii.

Din ancheta de inovare efectuată în anul 2003 de INS, pentru perioada 2000-2002, în conformitate cu metodologia EUROSTAT (CIS III), la nivel de țară și pe regiuni de dezvoltare, a rezultat că:

- întreprinderile inovative reprezintă 17% din întreprinderile active din economie (cu cca. 40% din numărul total de salariați);
- cifra de afaceri a întreprinderilor inovative are o pondere de 42% din cifra totală de afaceri a întreprinderilor active.

Structura întreprinderilor inovative are următoarele caracteristici:

- din punct de vedere al dimensiunii: 83,4% sunt IMM-uri (53,7% întreprinderi mici și 29,7% mijlocii), iar 16,6% sunt întreprinderi mari;
- din punct de vedere al domeniului principal de activitate: 73% industrie și 27% servicii (12% comerț, 10% cercetare-dezvoltare, 4,7% transporturi și comunicații).

Finanțarea din fonduri publice (bugetare) a inovării este foarte redusă, numai 10% din întreprinderile inovative primind finanțare.

Activitatea de inovare în anul 2002

- Euro -

	Cheltuieli de inovare	din care:				
		Cheltuieli C&D intramurală	Cheltuieli C&D extramurală	Achiziții echipamente aparatură	Achiziții licențe, brevete etc	Alte cheltuieli*
ROMANIA	782.736.679	173.490.829	19.348.195	418.332.059	51.282.360	120.280.879
Regiunea Nord-Est	61.481.178	12.072.198	728.917	39.527.978	2.685.283	6.466.803
Regiunea Sud-Est	69.451.450	15.792.189	385.197	48.011.589	1.131.511	4.130.964
Regiunea Sud	88.310.505	24.110.561	3.561.595	47.726.042	1.389.396	11.522.912
Regiunea Sud-Vest	56.999.971	12.557.108	1.436.726	36.171.693	2.987.908	3.846.535
Regiunea Vest	35.911.409	8.008.935	431.312	16.131.079	691.180	10.648.903
Regiunea Nord-Vest	73.379.246	11.232.247	864.447	40.194.821	1.769.828	19.317.902
Regiunea Centru	70.824.248	15.150.449	496.359	37.930.457	3.413.144	13.833.839
Regiunea Bucuresti-Ilfov	326.378.667	74.569.120	11.444.018	152.638.401	37.214.108	50.513.021

Sursa: INS – ancheta de inovare 2003

Notă : Datele statistice pe regiuni de dezvoltare se referă la întreprinderile cu personalitate juridică încadrate după sediul central

Numărul de întreprinderi cu activitate de inovare corespunde perioadei 2000-2002, pentru care s-a făcut ancheta de inovare conform CIS III (UE). Volumul eșantionului anchetat a fost de cca. 9500 de unități, dintr-un total de 23.404 unități.

*) perfecționarea personalului, introducerea pe piață a produselor (bunuri/servicii) rezultate în urma inovării, proiectarea și alte activități pregătitoare pentru producție/ livrare

Nivelul cheltuielilor de inovare este însă foarte redus, reprezentând cca. 3% din cifra totală de afaceri a întreprinderilor inovative.

Situația privind structura cheltuielilor după sursele de inovare este următoarea:

- activitatea de cercetare-dezvoltare – cca. 24,5%, din care 22% activitate în interiorul întreprinderilor și 2,5% din surse exterioare întreprinderilor
- achiziția de echipamente și aparatură - cca. 53,4%
- achiziția de licențe, brevete etc. - cca. 6,6%
- alte cheltuieli - cca. 15,5%

În consecință, se constată că:

- principala sursă de inovare în întreprinderile inovative o reprezintă importul de tehnologie și de echipamente, și nu activitatea de cercetare-dezvoltare proprie;
- la nivel regional, după regiunea București-Ilfov (care concentrează cel mai mare potențial de capacități și resurse pentru inovare), următoarea regiune cu activitate dezvoltată de inovare este Regiunea Sud, al cărei volum de cheltuieli pentru activitatea de inovare reprezintă 11% din totalul cheltuielilor la nivel de țară. La polul opus se situează Regiunea Vest care are cel mai redus volum al cheltuielilor de inovare (cca. 4,5%);

- domeniile economice, care prezintă cea mai mare pondere a cheltuielilor de inovare sunt: transport și comunicații, energie electrică, termică, gaze și apă, industria alimentară și a băuturilor, producția de mobilier și alte activități industriale, metalurgie, industria extractivă, industria de mașini și echipamente, industria mijloacelor de transport rutier.

2.4.4. Infrastructura de transfer tehnologic și de inovare

Infrastructura de transfer tehnologic și inovare, respectiv organizațiile specializate pentru difuzarea, transferul și valorificarea în economie a rezultatelor de cercetare-dezvoltare, este încă slab dezvoltată.

Prin politicile guvernamentale din domeniul CDI, dezvoltarea și consolidarea infrastructurii de transfer tehnologic și inovare este considerată un obiectiv important, care poate asigura dezvoltarea unui mediu foarte favorabil pentru:

- stimularea parteneriatelor între agenții economici și organizațiile de cercetare;
- stimularea cererii și a activităților proprii de cercetare-dezvoltare ale agenților economici, cu prioritate în domenii ale tehnologiilor de vârf;
- creșterea numărului de firme inovative în domenii tehnologice avansate, prin sprijinirea înființării și dezvoltării acestora.

Procesul de înființare a acestor organizații a cunoscut însă o ușoară revigorare începând din 2003, după adoptarea HG nr.406/2003 privind constituirea, evaluarea și acreditarea entităților din infrastructura de inovare și transfer tehnologic, respectiv: centre de transfer tehnologic, centre de informare tehnologică, centre incubatoare de afaceri inovative, oficii de legătură cu industria. Până în prezent, s-au înființat 26 astfel de entități, care au fost autorizate provizoriu și sunt funcționale.

De asemenea, pentru a stimula inovarea bazată pe absorbția rezultatelor CD și dezvoltarea parteneriatelor între unitățile cu profil CD, instituțiile de învățământ superior și partenerii industriali, a fost stimulat și susținut procesul de înființare a parcurilor științifice și tehnologice. Cadrul legal este asigurat de OG nr.14/2002 privind constituirea și funcționarea parcurilor științifice și tehnologice, aprobată prin Legea nr.50/2003. Pentru susținerea dezvoltării infrastructurii de inovare și transfer tehnologic, a fost creat Programul național „Dezvoltarea infrastructurii de inovare și transfer tehnologic – INFRATECH”, instrument prin care se acordă sprijin financiar și logistic pentru crearea și dezvoltarea instituțiilor specializate din infrastructura de inovare și transfer tehnologic, precum și parcurile științifice și tehnologice. Până în prezent s-au înființat 7 parcuri științifice și tehnologice (cu autorizare provizorie) în: Galați, Brăila, Slobozia, Brașov, București, Timișoara și Iași. Dintre acestea doar 3 sunt funcționale: Galați, Iași și Brașov.

Probleme cheie

- Infrastructura de cercetare-dezvoltare depășită tehnologic;
- Legătura fragilă între cercetare și economie;
- Resurse insuficiente ale unităților de CD pentru transformarea rezultatelor cercetării în pachete de tehnologii „la cheie”;
- Implicarea scăzută a agenților economici în activități de CDI și capacitatea redusă de absorbție a rezultatelor de cercetare-dezvoltare;
- Infrastructura și serviciile de transfer tehnologic și inovare insuficient dezvoltate și puțin viabile;
- Finanțare insuficientă a domeniului CD din fonduri publice și private (ale agenților economici);
- Reducerea numărului de specialiști și creșterea mediei de vârstă, ca efect al scăderii atractivității domeniului CD (nivel scăzut de salarizare, lipsa de echipamente etc.);
- Capacitate redusă de colaborare științifică și integrare tehnologică pe plan european și internațional.

2.5. Tehnologia Informației și Comunicații

Principalii indicatori privind societatea informațională din România se înscriu pe un trend ascendent în perioada de referință 2000-2004, reflectând atenuarea decalajelor existente comparativ cu alte țări din regiune și maturizarea pieței de Tehnologia Informației și Comunicații (TIC).

Conform raportului EITO (European Information Technology Observatory), elaborat în 2005, piața TIC din România a înregistrat una din cele mai mari rate de creștere din regiunea Europei Centrale și de Est - cu 20,2 % în 2004 față de 2003, respectiv o creștere medie anuală în perioada de referință de 14%. Totuși creșterea puternică a fost parțial datorată faptului că piața românească este mai puțin matură și din acest motiv are un potențial mai ridicat de creștere, fiind determinată și de alți factori precum creșterea cheltuielilor sectorului, expansiunea creditului de consum și subvențiile guvernamentale pentru achiziții IT.

Piața TIC 2000-2004

Indicatori	2000	2001	2002	2003	2004	Rată creștere 2004/2000	Rată medie anuală 2004/2000
Valoarea pieței TIC (mil. Euro)	2.159	2.743	2.672	3.025	3.637	68%	14%
Valoarea pieței de IT (mil. Euro)	358	553	553	648	789	120%	21%
Valoarea pieței de telecomunicații (mil. Euro)	1.801	2.190	2.118	2.377	2.848	58%	12%

Sursa: EITO (European Information Technology Observatory) 2003, 2004, 2005

În perioada 2000-2004, cheltuielile totale cu TIC ca procentaj din PIB au avut o evoluție ascendentă, înregistrând totuși valori reduse, în special cheltuielile IT/PIB în comparație cu media UE-15.

Ponderea cheltuielilor TIC în PIB

Indicatori	% din PIB				
	2000	2001	2002	2003	2004
Cheltuieli IT România	0,89	1,23	1,14	1,28	1,34
Cheltuieli IT UE-15	3,30	3,20	3,00	3,00	3,00
Cheltuieli telecomunicații România	4,46	4,88	4,37	4,69	4,84
Cheltuieli telecomunicații UE-15	3,20	3,20	3,10	3,20	3,40

Sursa: Eurostat 2005, EITO 2005

2.5.1. Infrastructura IT&C

Piața de **telecomunicații** a avut un ritm susținut de creștere în perioada de referință, respectiv o rată medie anuală de creștere de peste 12%. În 2004 raportul IDC identifica sectoarele utilităților publice, bancar, guvernamental și al telecomunicațiilor ca fiind, în ordinea menționată, piețele verticale care au generat investițiile cele mai substanțiale pe parcursul anului 2004.

În ceea ce privește **telefonie fixă**, după liberalizarea totală a pieței de comunicații electronice din România în 2002, numărul furnizorilor de rețele și servicii de comunicații electronice activi pe piață a crescut semnificativ. Astfel, la sfârșitul anului 2004, un număr de 2.500 de companii aveau dreptul de a furniza rețele sau servicii de comunicații electronice, din care 1.337 de furnizori erau activi pe piața de comunicații electronice și furnizau servicii. În prezent se poate vorbi de alternative concrete la serviciile de telefonie fixă furnizate de furnizorul fost monopolist. În iunie 2005, existau 64 de furnizori alternativi, autorizați să furnizeze servicii de telefonie prin intermediul rețelelor publice fixe, însumând un număr de 199.070 abonați; este important de menționat faptul că 49 dintre furnizorii alternativi oferă servicii de telefonie pe segmentul convorbirilor internaționale, antrenând reducerea tarifelor pentru acestea. În condițiile creșterii competiției pe piața de telefonie fixă, segmentul de convorbiri internaționale a adus deja din 2003, o scădere cu până la 60% a tarifelor față de 2002. Procesul de reducere a tarifelor continuă și în prezent

datorită măsurilor Autorității Naționale de Reglementare în Comunicații (ANRC) de a impune operatorilor stabilirea tarifelor în funcție de costuri.

Numărul liniilor fixe este în creștere atât în mediul rezidențial, cât și în cel al afacerilor, rata de creștere a numărului total de abonați între anii 2000-2004 fiind de peste 14%. Totuși, rata de penetrare a telefoniei fixe de 20,2 linii telefonice fixe/100 locuitori în 2004, este redusă comparativ cu media UE25.

Segmentul serviciilor de telefonie furnizate prin intermediul rețelelor publice fixe a înregistrat o evoluție ascendentă în perioada 2000-2004. Rata de digitalizare a înregistrat de asemenea o creștere cu aproximativ 41%, ajungând până la 77,15% în 2004, comparativ cu 54,8% în 2000. Rata de digitalizare are încă o valoare destul de redusă, fiind mai mică în zonele rurale.

Indicatori privind telefonია fixă în România

Indicatori	2000	2001	2002	2003	2004	Rata creștere 2004/2000	Rata medie anuală 2004/2000
Nr. abonați telefonie fixa (mil.)	3,813	4,026	4,210	4,330	4,390	15%	3,59%
Nr. linii fixe/100 loc.	17,7	18,8	19,4	20,00	19,70	14%	3,41%
Rata de automatizare (%)	94,6	96,5	97,6	98,0	99,0	5%	1,14%
Rata de digitalizare (%)	54,80	65,40	71,90	74,27	77,15	41%	8,93%

Sursa: ANRC, MCTI

În ceea ce privește decalajul rural-urban, conform studiului "Oglinda Telecomunicațiilor" realizat de ANRC în 2003, rata de penetrare a telefoniei fixe în 2003, variază între 9,02% în județul Ilfov și 41,03% în municipiul București, în timp ce, pe ansamblu, regiunea de dezvoltare București-Ilfov are cea mai mare densitate a liniilor telefonice fixe. Același studiu precizează că cel mai mare număr de localități fără acces la serviciul de telefonie fixă se înregistrează în județul Vâlcea (regiunea de dezvoltare Sud-Vest Oltenia), aici aflându-se 202 localități neacoperite de rețeaua publică fixă din totalul de 567 de localități existente. Județele cu cel mai mic număr de localități fără acces la serviciile de telefonie fixă sunt Maramureș (1 localitate), Covasna (3 localități) și Brașov (4 localități).

Rata de penetrare a **telefoniei mobile** (la 100 de loc.) a înregistrat în perioada 2000-2004 o creștere în medie cu 50% anual. Datorită condițiilor economice generale, penetrarea telefoniei mobile (47,12 în anul 2004), deși mai ridicată decât rata de penetrare a telefoniei fixe, rămâne sub media UE 25 (83%), potențialul de dezvoltare rămânând extrem de ridicat.

În acest moment există patru furnizori de rețele publice mobile autorizati, care utilizează diverse tehnologii: GSM (Mobifon, Orange România), DCS (Cosmorom) și CDMA2000 (Telemobil). Încă din primăvara anului 2005 au fost lansate primele servicii de tip 3G, până în acest moment 14 localități având acoperire 3G. Se estimează că evoluția telefoniei mobile de generația a treia, care oferă condiții pentru furnizarea de servicii de bandă largă, va urma un trend cel puțin egal cu cel al telefoniei mobile GSM.

Indicatori privind telefonია mobilă în România

Indicatori	2000	2001	2002	2003	2004	Rata de creștere 2004/2000	Rata de creștere medie anuală 2004/2000
Nr. abonați tel. mobilă (mil.)	2,01	3,87	4,49	7,04	10,21	408%	50,13%
Nr. linii mobile/ 100 locuitori	8,96	17,2	20,7	32	47,12	426%	51,43%

Sursa: ANRC, MCTI

La nivel național s-a înregistrat în 2004 un număr de peste 4 mil. de abonați la **televiziune prin cablu**, iar numărul de operatori ai rețelelor CATV a ajuns la 475 de distribuitori și redistribuitori de servicii. Serviciile prin cablu sunt mult mai diversificate, oferind acces pe lângă televiziune, la radio, telefonie și internet. Cu toate acestea se păstrează un decalaj de 4 la 1 între rata penetrării CATV în mediul urban față de mediul rural.

În privința **infrastructurii informaționale**, respectiv a dotărilor cu PC-uri și a penetrării acestora, se remarcă aceeași evoluție ascendentă în perioada de referință, cu o rată medie anuală de creștere a volumului vânzărilor de peste 50%. În contextul lansării *Planului de acțiune eEurope+*, rata de penetrare a PC-urilor a crescut în toate țările UE (55 PC-uri/100 locuitori în UE-25), România situându-se încă la un nivel redus (12 PC-uri/100 locuitori la sfârșitul anului 2004), cu o rată medie anuală de creștere de 37% în perioada 2000-2004.

Un sondaj realizat în iunie 2003, pentru evaluarea implementării *Planului de acțiuni eEurope+*, indică faptul că în România 22% dintre respondenți au calculator acasă, dintre care 7% au conexiune la Internet.

Factorul stimulat pentru achiziția de calculatoare a fost scăderea prețurilor datorită concurenței acerbe de pe piață și asamblării locale a unui volum important dar și introducerea pe scară largă a sistemelor de creditare pentru achiziția de bunuri de larg consum și tehnică de calcul de către populație, precum și programul guvernamental de subvenționare a achiziției de calculatoare.

Transmisiunile de date și accesul la Internet sunt afectate de lipsa infrastructurii de comunicații de bază, în special în zonele rurale. Un alt motiv al penetrării scăzute a internetului este acela că în unele situații, chiar dacă există posibilitatea conectării la o rețea în zonele rurale, tarifele practicate sunt mult mai mari decât în cazul zonelor urbane.

Ponderea majoră în furnizarea serviciilor de acces la Internet, o dețin serviciile de acces prin fire metalice torsadate (servicii de tip dial-up atât pentru gospodării cât și pentru întreprinderile mici), în timp ce accesul prin rețelele de cablu TV devine din ce în ce mai popular ca soluție de internet de bandă largă pe lângă accesul pe suport radio și prin linii închiriate și dedicate. Creșterea conexiunilor dial-up rămâne însă limitată de numărul redus de calculatoare personale. În ceea ce privește prețul, tarifele pentru serviciile de acces dial-up prin fire metalice torsadate rămân situate la nivelul celor mai mici tarife înregistrate în rândul țărilor membre ale UE, dar încă restrictive raportate la puterea de cumpărare a populației.

Indicatori privind utilizarea Internet-ului în România

Indicatori	2000	2001	2002	2003	2004	Rata creștere 2004/2000	Rata media anuală 2004/2000
Nr. utilizatori de Internet	800.000	1.000.000	2.200.000	4.150.000	5.200.000	550%	60%
Nr. utilizatori Internet/100 loc.	3,6	4,5	10,14	19	24	564%	60,7%
Furnizori de servicii internet	200	400	495	527	660	230%	34,7%
Nr. Internet hosts/100 loc.	0,185	0,206	0,189	0,226	0,23	24%	5,6%
Nr. domenii .ro	16.639	30.000	45.000	57.500	68.000	308%	42%

Surse: ITU, MCTI

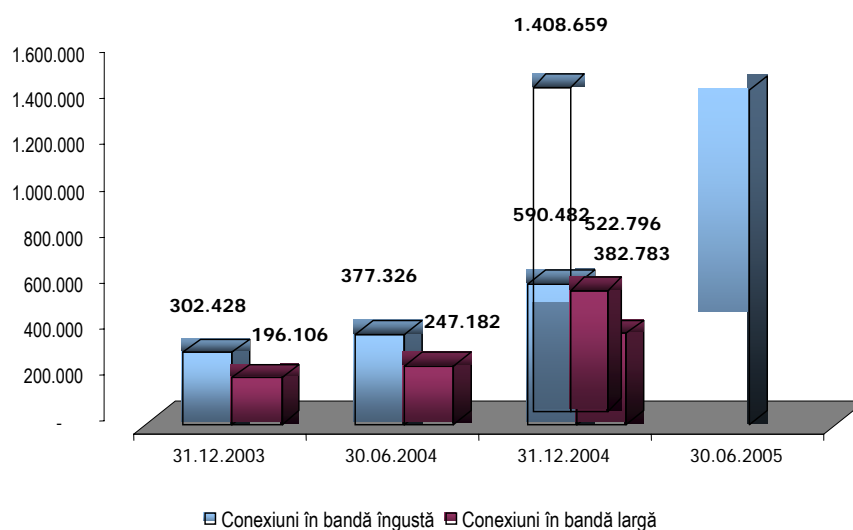
În România numărul de utilizatori Internet/100 locuitori a crescut în perioada 2000-2004 cu o rată medie anuală de 60%. În anul 2004 rata de penetrare a Internetului în gospodării era de 12,2%, destul de scăzută față de media UE-25 de 44%. Creșterea gradului de utilizare a Internetului se datorează scăderii costului de acces, creșterii competiției în rândul furnizorilor de Internet, precum și consolidării unei culturi în domeniu.

În funcție de lungimea de bandă utilizată, se constată faptul că, la sfârșitul anului 2004, **accesul în banda largă** înregistrează o tendință crescătoare mai accentuată (creștere cu peste 95%) decât conexiunile de acces la Internet în bandă îngustă (creștere cu 90%). Astfel, ponderea conexiunilor de acces la Internet în

bandă largă în totalul conexiunilor de acces la Internet era de 39%, la sfârșitul anului 2004. La nivelul întregii populației, rata de penetrare a fost la sfârșitul anului 2004 de 1,7%, mult sub media UE15 – 7,6% și UE25 – 6,5%.

România s-a bucurat în ultimii ani de investiții masive în infrastructura alternativă și dispunea la nivelul anului 2003 de magistrale de fibră optică însumând aproape 30.000 km (față de 19.570 km în 2002 și 16.500 km în anul 2001). Conform unui sondaj național realizat în mediul de afaceri, în anul 2004, 7,3% dintre utilizatorii de Internet folosesc o conexiune dedicată prin fibră optică. Potențialul de dezvoltare este în continuare ridicat.

Evoluția conexiunilor de acces la Internet, în funcție de lărgimea de bandă utilizată, în perioada 31.12.2003 - 30.06.2005

2.5.2. Serviciile Societății Informaționale

Insuficienta dezvoltare a serviciilor electronice moderne derivă din indicatorii de utilizare a acestor servicii, cu mult sub media europeană, ceea ce demonstrează că în România nu există încă o piață a consumatorilor de servicii electronice.

e-government

Începând cu 2001 s-au luat măsuri pentru crearea cadrului legislativ și a suportului necesar dezvoltării aplicațiilor de e-Government și de e-Business. Sistemul electronic național a primit calificativul de „cel mai bun conținut digital” la secțiunea e-Government, în cadrul Summitului Mondial pentru Societatea Informațională (2003) iar sistemul electronic de achiziții publice a primit eticheta de bună practică la nivel european în domeniul e-Government în cadrul Conferinței Europene la nivel înalt de e-Government (2003).

Ponderea populației/întreprinderilor care utilizează Internet-ul pentru interacțiunea cu autoritățile publice la nivelul anului 2004 înregistra valori reduse, respectiv 0,7%/12,4%.

Sistemul electronic național (SEN) a fost lansat în septembrie 2003 și este disponibil pe Internet prin intermediul portalului www.e-guvernare.ro, ca punct de acces unic pentru informații și servicii publice, destinat atât cetățenilor cât și întreprinderilor. Portalul www.e-guvernare.ro permite descărcarea gratuită a peste 200 formulare administrative, oferind companiilor servicii electronice on-line.

Sistemul Electronic de Achiziții Publice (e-procurement) - www.e-licitatie.ro, utilizat de peste 1.000 de instituții publice a permis finalizarea, în perioada martie 2002 (lansarea sistemului) – noiembrie 2005, a peste 530.000 de tranzacții, utilizatorii sistemului economisind 6.238,480 miliarde ROL de la lansare. Sistemul se află în proces de extindere prin adăugarea de noi funcționalități precum facturare online, semnarea electronică a contractelor de achiziții și efectuarea de plăți prin mijloace electronice.

Sistemul electronic pentru atribuirea autorizațiilor de transport internațional de marfă (www.autorizatiiauto.ro) era utilizat în iunie 2005 de aproximativ 3.800 de transportatori care se autentifică în sistem pe bază de certificat digital, autorizațiile fiind alocate electronic. Până în prezent au fost eliberate peste 460.000 de autorizații scutite de plată, de destinație, de tranzit sau terță, valabile pentru 44 de țări.

Sistemul electronic pentru colectarea datelor statistice (<http://e-statistica.insse.ro>), a fost lansat în anul 2003 și prin intermediul său au fost realizate deja primele 4 sondaje statistice.

Sistemul electronic de plată a taxelor și impozitelor locale (e-tax), permite cetățenilor să obțină informații despre debitele lor către administrația locală și să efectueze plata acestora prin mijloace electronice (prin Home, Mobile sau Internet banking, ATM, POS). La trei ani de la adoptare, doar 46 de localități urbane au implementat sisteme electronice de plată, alte 17 având sisteme de informare funcționale și pe cele de plată în lucru.

Ghișeu virtual de plăți – la începutul lunii decembrie 2005 a fost lansată procedura de selecție a procesatorilor de plăți on-line cu carduri în vederea operaționalizării sistemului "Ghișeu virtual de plăți". Proiectul are ca scop îmbunătățirea relației cetățeanului cu structurile administrației publice, la nivel central și local, prin asigurarea unei modalități rapide de plată a debitelor către stat (taxe, impozite, amenzi, etc.).

Activitățile vizând asigurarea securității și limitarea fraudelor realizate prin mijloace electronice au fost susținute prin proiectele următoare, lansate în primul trimestru al anului 2004:

- www.efrauda.ro - este un portal prin care se raportează fraudele comise în domeniul societății informaționale. Furnizează un mecanism de raportare ușor de utilizat, care alertează în același timp toate autoritățile implicate în gestionarea fraudelor electronice, contribuind semnificativ la diminuarea intervalului necesar unei raportări;
- www.ceris.ro - centrul de expertiză și răspuns la incidente de securitate asigură accesul la informații privind securitatea sistemelor și a rețelelor, oferind asistență instituțiilor publice cu privire la creșterea gradului de securitate a sistemelor informatice și a rețelelor de comunicații ale acestora.

e-learning

În ultimii ani, domeniul eLearning a început să se dezvolte și în România, existând în prezent mai multe aplicații funcționale, dintre care proiectul de cea mai mare anvergură este Sistemul Educațional Informatizat, desfășurat în perioada 2001-2004.

În urma aportului major pe care l-a avut acest proiect, până în prezent există 10,8 PC-uri la 100 de elevi în școli și 14,3 PC-uri la 100 de elevi din licee, iar 610 licee sunt conectate la internet și utilizează deja programul A.E.L.-Educational Assistant for Schools and Highschools, însă există mari discrepanțe între mediul urban și cel rural. Prin acest proiect sunt disponibile 530 de lecții digitale, acoperind în total 40% din curricula școlară. Pentru asigurarea succesului acestui proiect au avut loc programe de instruire a profesorilor trecându-se de la situația în care o mare parte a profesorilor erau reticenți la utilizarea tehnologiei, la situația în care aceștia promovează informatizarea. Acestui proiect guvernamental i se adaugă o serie de inițiative private prin care se promovează e-learning-ul.

e-health

În privința programelor de e-health (e-sănătate) se consideră relevantă cuantificarea procentului din populația în vârstă de peste 16 ani care utilizează Internetul pentru căutarea de informații legate sănătate, 2% în România față de 4% în țările din Europa Centrală și de Est (decembrie 2003). Conform eEurope+, în decembrie 2003 16% dintre medicii generaliști aveau acces la internet în cabinetul medical, iar 5% utilizau internetul pentru a interschimba fișele medicale ale pacienților. De asemenea, ponderea medicilor practicieni care utilizează evidența electronică a pacienților era de 49,2 % în România, comparativ cu 59 % în noile state membre.

MCTI a inițiat un proiect pilot privind realizarea unui portal care conține informații cu privire la domeniul medical. Sistemul conține o bază de date realizată cu sprijinul instituțiilor din domeniul sanitar, ce include titluri, descrieri și furnizează informații cu privire la serviciile medicale și la resursele din domeniu pe care un cetățean le poate accesa.

2.5.3. TIC în mediul de afaceri

e-Banking

Conform studiului eEurope+ 2003, în România doar 2% din intervievați utilizează Internetul pentru e-Banking și 1% alte servicii financiare. 12% din întreprinderile românești utilizează Internetul pentru astfel de servicii. Totuși, se constată un interes crescând pentru astfel de servicii, atât pe fondul popularizării de la nivel guvernamental, cât și al programelor desfășurate de bănci care se orientează preponderent spre segmentul de retail.

În 2005, 35 de instrumente de plată la distanță au fost aprobate pentru 25 de bănci. În al doilea semestru 2005, s-au înregistrat 66.000 de utilizatori comparativ cu 14.000 utilizatori în același semestru 2003, când au fost introduse aceste instrumente de plată. Valoarea tranzacțiilor a crescut de la aproximativ 6 mld. Euro în al doilea semestru 2003 la 15 mld. Euro în aceeași perioadă din 2005.

e-Commerce

Conform studiului eEurope+ 2003, în România procentajul utilizatorilor de Internet care achiziționează bunuri on-line (7%) este destul de scăzut comparativ cu media NSM-10 și țările în curs de aderare la nivelul anului 2003 (12%), dar superior procentajelor din Ungaria, Bulgaria, Letonia.

Comerțul electronic s-a dezvoltat sub potențial, iar rata de creștere s-a menținut scăzută, existând însă suficiente semnale că această situație se va schimba în perioada următoare. În anul 2004, ponderea e-commerce din totalul cifrei de afaceri a fost 1,3% în România, comparativ cu 2,1% în UE-25. Dezvoltarea comerțului electronic devine un fapt evident în România, în prezent existând 400 de magazine virtuale, dintre care 15% acceptă plăți on-line.

2.5.4. Industria de software și de hardware

La sfârșitul anului 2004 existau 9.281 de societăți comerciale în domeniul IT, față de 8.438 în anul 2003 și 3.639 în 1999, cifra de afaceri totală fiind concentrată în proporție de 70-75% în București. Industria de software a înregistrat o dezvoltare amplă, fiind considerată sectorul cu cea mai mare dinamică din regiune, stimulată de vânzarea de software și de servicii, care vor antrena și creșterea sectorului IT în ansamblu.

Începând cu 2003 creșterea volumelor de vânzări pe piața internă este mai rapidă decât cea a exporturilor de produse IT, în timp ce vânzările de software câștigă teren asupra vânzărilor de echipamente, clienții fiind din ce în ce mai interesați de proiecte complexe. Totuși, exporturile de software și servicii domină

piața de software românească, realizând un total de 97% din totalul proiectelor, ceea ce este echivalent cu un volum scăzut al vânzărilor de licențe.

În 2005, cererea pe piața IT a provenit, în special, din partea sectorului bancar, a marilor furnizori de utilități, în timp ce pentru viitor cel mai mare potențial este asociat sectorului public, mai ales având în vedere integrarea în UE. Printre cele mai cerute sunt soluțiile de gestiune a întreprinderii (ERP/EAS), soluțiile de gestiune a documentelor și a conținutului, soluțiile de securitate și soluțiile dedicate industriilor verticale (medical, bancar, administrație locală, hoteluri, distribuție). Asociate acestora sunt serviciile software de consultanță, mentenanță, audit, procesare, call-center.

Valoarea adăugată, reprezentând valoarea nou creată de firmele românești, este cel mai semnificativ indicator pentru evoluția sectorului. Deși nu are o pondere mare din totalul cifrei de afaceri (circa 36%), valoarea adăugată este în creștere, iar profitabilitatea industriei se situează în jurul a 10%.

Probleme cheie

- Cheltuieli IT/PIB și pe cap de locuitor cu valori reduse în comparație cu media UE-15 și chiar cu media noilor State Membre UE;
- Dezvoltarea insuficientă a infrastructurii specifice Societății Informaționale (hardware, software, mijloace de comunicații);
- Rata de penetrare a Internetului, precum și dotarea cu PC-uri (în special în sistemul educațional pre-universitar) sunt reduse în comparație cu media UE-15;
- Decalajul semnificativ între mediul urban și cel rural, respectiv la nivel regional privind accesul la infrastructura TIC;
- Insuficienta utilizare a noilor tehnologii informaționale și de comunicații în mediul de afaceri;
- Insuficienta dezvoltare a serviciilor de tip e-commerce și e-banking;
- Penetrare redusă a ICT în sectorul administrație, (e-government), educație (e-learning), sănătate (e-health).

2.6. Turismul

2.6.1. Potențial, capacitate de cazare, circulație turistică, ocupare

Prin poziția sa geografică, România dispune de potențial turistic cu resurse naturale de o mare diversitate și armonios repartizate, care dau posibilitatea practicării întregii game de forme de turism, de la cele clasice (montan, litoral, balnear, cultural) până la noutățile de ultimă cerere în oferta turismului rural, ecoturismului, turismului de aventură.

Pentru dezvoltarea sectorului turism, România are avantaje competitive care îi oferă în același timp și unicitate:

- varietatea formelor de relief și dispunerea acestuia simetric și în trepte, dinspre centru spre margini (munte, dealuri, mare și deltă);
- prezența cursului inferior al fluviului Dunărea, a Deltei Dunării și ieșirea la Marea Neagră cu parte generoasă de litoral;
- bogăția resurselor de ape minerale (1/3 din resursele de ape minerale europene);
- climatul temperat continental cu influențe mediteraneene în sud-vestul țării cu faună și floră unică;
- cea mai mare suprafață de pe continent de pădure virgină în compoziție naturală și de pășuni ecologice;
- zone rurale care păstrează tradițiile culturale locale în viața cotidiană;

Pe de altă parte, România a moștenit din perioada comunistă o capacitate de cazare turistică mare, comparativ cu alte țări din Europa Centrală și de Est, foste comuniste, cu realizări remarcabile în domeniul turismului, respectiv, Cehia, Croația, Polonia, Ungaria. Începând cu anii '60, România a dezvoltat capacitățile de cazare turistică, în special pe litoralul Mării Negre, politica în domeniul turismului concretizându-se în primul rând în realizarea unei infrastructuri tehnice și sociale importante. Practicarea unui turism de masă a făcut însă să predomine unitățile de cazare de categorie inferioară, astfel că ponderea structurilor de 1-2 stele pe litoralul românesc este de circa 72% din totalul unităților de cazare de pe litoral.

După anii '90, evoluția principalilor indicatori turistici reflectă traversarea a două perioade cu caracteristici distincte pe piața turistică românească, ambele marcate de o instabilitate acută a cadrului instituțional guvernamental cu rol și atribuții principale în elaborarea politicii și strategiei în domeniul turismului, ceea ce a determinat și un ritm sincopat în derularea măsurilor, programelor și proiectelor de dezvoltare pe termen mediu și lung.

Perioada 1990-2000 a fost caracterizată de o intensitate redusă a procesului de privatizare (numai 55,3% din unitățile de cazare erau proprietate privată). Dezvoltarea turismului s-a bazat în principal pe profitul din alte afaceri reinvestit în turism. Deși prin toate programele de guvernare de până în anul 2000 a fost statuat ca domeniu prioritar de dezvoltare, turismul s-a confruntat cu lipsa facilităților și subvențiilor guvernamentale necesare susținerii dezvoltării precum și subdimensionarea fondurilor alocate pentru promovarea turistică. Urmare a acestor factori, industria turistică românească a fost caracterizată de puncte slabe majore, cum ar fi: slaba valorificare și promovare a resurselor turistice naturale și antropice, în special a celor specifice, pondere scăzută în PIB și încasări valutare mici, persistența calității scăzute a serviciilor turistice, pierderea unor segmente de piață turistică internațională din statele foste comuniste cât și a unor touroperatori mari de pe piața internațională, diminuarea ponderii pieței interne inclusiv ca urmare a modificărilor intervenite în structura veniturilor familiale, promovare turistică insuficientă și neacoperitoare atât pentru resursele turistice cât și pentru cerere.

Perioada începând cu anul 2001 este cea în care turismul românesc intră pe o pantă cu continuă tendință ascendentă, datorită privatizării aproape integrale (cca. 92% din structurile de cazare aflate în patrimoniul statului au fost privatizate), creșterii volumului investițiilor de modernizare a structurilor turistice de primire și alimentație privatizate și creșterii volumului de investiții green-field. Ca o consecință, finalizarea privatizării în turism a determinat creșterea cifrei de afaceri în turism.

Trendul ascendent al sectorului turism după anul 2001 a fost susținut și de lansarea de programe naționale de dezvoltare („Superschi în Carpați”, „Croaziere pe Dunăre”, „Drumul vinului” etc.), programe sociale („Vacanța la țară”, „Litoralul pentru toți”, „O săptămână de refacere în stațiunile balneare” etc.), precum și a unor programe de formare profesională a forței de muncă pentru turism. Dezvoltarea și promovarea turistică se realizează, de asemenea prin cele două programe, „Dezvoltarea produselor turistice” și „Marketing și promovare”, finanțate din bugetul de stat la limita inferioară a necesarului.

Evoluția principalilor indicatori turistici în perioada 1999-2004

Indicatori	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Turiști sosiți în România (mii) - vizitatori la frontieră	5.224	5.264	4.938	4.794	5.595	6.600
Plecări ale cetățenilor romani în străinătate (mii) – înregistrați la frontieră	6.274	6.388	6.408	5.757	6.497	6.972
Cifra de afaceri realizată de hoteluri, alte unități de cazare și restaurante incluse în structurile acestor unități* (mld. ROL)	4.612	6.143	8.700	11.637	14.133	-
Cifra de afaceri a agențiilor de turism și asistență turistică (mld. ROL)	2.514	5.154	6.557	7.071	7.010	-
Număr unități de cazare – total, din care: - proprietate privată (%)	3.250 35,3	3.121 55,3	3.266 60,3	3.338 92,0	3.569 92,0	3.900 92,0
Locuri în capacitățile de cazare în funcțiune (mii locuri zile)	51.275	50.197	51.882	50.752	51.632	53.989
Indicele mediu de utilizare a capacității de cazare în funcțiune (%)	34,5	35,2	34,9	34,0	34,6	34,3
Turiști cazați în unitățile de cazare (mii) din care: - români (mii) - străini (mii)	5.109 4.314 795	4.920 4.053 867	4.875 3.960 915	4.847 3.848 999	5.057 3.952 1.105	5.639 4.279 1.359
Turiști cazați în hoteluri (mii) din care: - români (mii) - străini (mii)	4.074 3.337 737	3.882 3.086 796	3.829 3.000 829	3.835 2.935 900	3.984 2.990 994	4.341 3.125 1.216
Indicele mediu de utilizare a capacității de cazare în funcțiune (%)	34,5	35,2	34,9	34,0	34,6	34,3
Populația ocupată în hoteluri și restaurante (mii persoane)	100	93	79	95	105	-

Sursa: Institutul Național de Statistică. Metodologie de colectare – cercetare exhaustivă.

* Indicatorul se referă la cifra de afaceri realizată de hoteluri, alte unități de cazare și de restaurantele incluse în structurile acestor unități

Principalii indicatori ai activității turistice au avut o evoluție constant crescătoare, cu ritmuri de creștere mai puțin spectaculoase, cu excepția indicelui de privatizare, reflectat în creșterea procentului proprietății private în totalul unităților de cazare: de la 35,3% în anul 1999 la 92% în 2003, creșterea numărului de turiști străini cazați în unitățile de cazare cu 56,7% mai mare în anul 2004 comparativ cu 2000.

Cel mai important efect al finalizării privatizării în turism este creșterea cifrei de afaceri realizată de hoteluri, alte unități de cazare și restaurante incluse în structurile acestor unități, respectiv de 2,3 ori în anul 2003 față de 2000. Se remarcă și o ușoară tendință de creștere a ponderii turismului în PIB și a încasărilor valutare din turism. Totuși ambii indicatori sunt foarte mici comparativ cu potențialul turistic al României (2,19% pondere în PIB la nivelul anului 2003 și 700 mil.USD încasări valutare din turism).

Intrarea pe piața turistică din România a operatorilor mondiali de turism (Marriott, Hilton, Best Western, Howard Johnson, Golden Tulip, Accor, Cendant, IBIS, Ramada, Sofitel, Hunguest etc.), reflectată de creșterea numărului de locuri în hoteluri de categorii superioare, a avut un impact semnificativ atât în consolidarea fenomenului de dezvoltare a turismului românesc cât și în creșterea calității serviciilor turistice conferindu-le marcă. În anul 2004 numărul locurilor în hoteluri de 5 și 4 stele a crescut de 2,6 ori față de 2000 (10.880 locuri în 2004 comparativ cu 4.244 locuri în 2000), iar în hoteluri de 3 stele a crescut de cca. 2 ori (36.216 locuri în 2004 comparativ cu 17.928 locuri în 2000).

În ultimii 5 ani, numărul unităților de cazare a crescut cu cca. 25% (de la 3.121 unități în anul 2000 la 3.900 unități în anul 2004), în special datorită apariției de noi tipuri de structuri turistice de primire (pensiuni turistice

rurale, urbane și agroturistice, hosteluri etc.). Cu toate acestea, numărul locurilor de cazare pe toate tipurile de unități și categorii a scăzut cu cca. 1,45% (de la 280.005 locuri în anul 2000 la 275.941 locuri în 2004) datorită retrocedării imobilelor naționalizate, în special vile turistice, și schimbării destinației unor structuri turistice de primire mari, în principal hoteluri, în centre de afaceri cu spații pentru birouri. Acest fenomen a fost caracteristic stațiunilor turistice balneare și montane, pentru vilele turistice, și capitalei București și unor orașe reședință de județ, pentru hoteluri.

Cu respectarea principiilor dezvoltării durabile crește și numărul de locuri de cazare în Delta Dunării și orașul Tulcea (cu cca. 28%, în anul 2004 față de 2000, respectiv la 3.180 locuri de la 2.485 locuri), cea mai concentrată zonă de dezvoltare a ecoturismului în România. Aici se află Rezervația Biosferei Delta Dunării, arie protejată de importanță mondială. Dezvoltarea ecoturismului în această zonă este atent monitorizată pentru protejarea și conservarea acesteia.

Din analiza structurii locurilor de cazare rezultă că ponderea cea mai mare o au structurile turistice de pe litoral, astfel: 42,6% stațiunile de pe litoralul Mării Negre; 15,9% în București și orașele reședință de județ (exclusiv Tulcea); 15,4% în stațiunile balneare; 11,9% în stațiuni montane; 1,0% în Delta Dunării; 13,2% în alte destinații și trasee turistice.

Unitățile de cazare amplasate pe litoralul Mării Negre și în București au o capacitate mult mai mare decât în celelalte zone turistice; 271 locuri este media capacității hotelurilor de la Marea Neagră, în timp ce în zonele montane media aceasta este de 127 locuri. Acest lucru împreună cu faptul că cele două locații sunt deservite de câte un aeroport internațional, București – Otopeni și Constanța, fac litoralul Mării Negre și București-ul destinațiile preferate ale tour-operatorilor internaționali, atât pentru turismul de masă, cât și pentru turismul de afaceri.

Indicele mediu de utilizare a capacității de cazare în funcțiune s-a menținut relativ constant în ultimii 5 ani în jurul valorii de 34,5%, iar la hoteluri de 41,8%. Durata medie de ședere la nivelul întregii țări a oscilat între 3,5 și 3,7 zile în perioada 1999-2004 pe ansamblul structurilor de cazare și între 3,5 și 3,9 zile în hoteluri. Stațiunile balneare dețin primul loc în ceea ce privește durata medie a șederii, care variază între 8 și 8,9 zile, fiind urmate de stațiunile de pe litoral. În România, statul acordă bilete de tratament subvenționate pentru pensionari, prin care se acoperă o mare parte din cheltuielile de cazare și masă. Aceasta explică valoarea ridicată a indicelui mediu de utilizare a locurilor de cazare (51,5%) și duratei medii de ședere în stațiunile balneare (8,7 zile), în pofida infrastructurii turistice balneare învechite și a pachetelor de servicii slab diversificate.

Fenomenul de sezonalitate este specific mai ales pentru turismul de litoral, chiar dacă acesta nu este reflectat proporțional în indexul de utilizare a capacității de cazare (41,8% în anul 2004). Programele guvernamentale cu caracter social au printre obiective inclusiv reducerea influenței sezonalityții asupra activității turistice.

Situația sosirilor în unitățile de cazare pe principalele forme de turism reflectă cinci aspecte relevante pe piața turistică românească:

- **turismul de afaceri și congrese** este cel care generează cele mai multe sosiri (2.624.766 turiști la nivelul anului 2004, respectiv 46,6% din total turiști cazați în unitățile de cazare), dar cu durata medie de ședere scurtă;
- **turismul montan** a avut o revenire în anul 2004, cu 10,6% creștere față de anul 2000. Creșterea este determinată de investițiile care s-au făcut în modernizările și dezvoltările domeniilor pentru schi (creșterea numărului pârtiilor de schi, introducerea instalațiilor de produs zăpada artificială, diversificarea serviciilor „après-schi” etc.). Deși valoarea acestor investiții făcute în parteneriat de către autoritățile publice centrale cu autoritățile publice locale s-a ridicat la numai aproximativ 2 mil. Euro,

impactul lor în creșterea calității produsului turistic montan s-a reflectat imediat în circulația turistică. Turismul montan este deficitar la capitolul infrastructură de transport cu cablu pentru persoane, aceasta fiind veche și, chiar dacă asigură siguranța turistului, nu mai corespunde cerințelor fluxului turistic în ce privește viteza și capacitatea.

- **turismul balnear** înregistrează o pondere de 12,1% în total turiști cazați în structuri turistice de cazare. Coroborarea acestui lucru cu faptul că turismul balnear are cea mai mare durată de ședere justifică politica de susținere și dezvoltare a acestuia. De altfel, ca urmare a investițiilor începute în modernizarea bazelor de tratament, stațiunile de interes național precum Eforie Nord, Băile Felix, Covasna, Băile Herculane corespund cerințelor pieței turistice internaționale.
- **turismul de litoral**, deși înregistrează o creștere de 12,5% în 2004 față de anul 2000, este la limita inferioară de valorificare a potențialului turistic al litoralului românesc al Mării Negre. Privatizarea întârziată (stațiunea Neptun, a doua ca mărime s-a privatizat în perioada 2002-2003), capacitățile de cazare vechi, lipsa investițiilor în structurile turistice de agrement, lipsa unei politici turistice zonale de reducere a sezonității și a personalului calificat sunt numai o parte din cauzele care au scăzut competitivitatea turismului românesc de litoral pe piețele externe și au contribuit la pierderea unor tour-operatori mari precum TUI, Neckerman, Thomas Cook etc.
- **ecoturismul din zona Delta Dunării** are cea mai spectaculoasă dezvoltare, cu o creștere de 2,2 ori în 2004 față de 2000.

Pe de altă parte, statele vecine și concurente, respectiv Ungaria, Bulgaria și Polonia nu dispun de același potențial turistic în aceste sectoare. Structura înnoptărilor în structurile turistice de primire pe principalele țări de proveniență ale turiștilor la nivelul anului 2004 demonstrează că România acoperă și satisface o cerere turistică la fel de diversificată ca și potențialul ei turistic, respectiv de la turismul balnear pentru Israel, Ungaria, Germania, la turismul de litoral pentru Germania (una din piețele vechi – fosta Germanie socialistă), Franța, Italia și SUA, turismul montan pentru Israel, Anglia, Germania și Italia, Delta Dunării pentru Germania și Austria etc.

Deși piața turistică rămâne dominată de turiștii români, orientarea cererii turistice externe sugerează segmente de piață în care România poate deveni competitivă pe piața externă. Numărul mare de turiști germani (în special pe litoral), italieni și francezi, precum și preferința turiștilor israelieni pentru turismul montan și balnear pot constitui un mare avantaj pentru cultivarea relațiilor de afaceri cu aceste țări și dezvoltarea unei politici de marketing îndreptate către aceste segmente de piață. De asemenea, proporția însemnată a turiștilor străini înregistrați în București și orașele reședință de județ constituie o oportunitate pentru dezvoltarea turismului urban și de afaceri și congrese.

Structura vizitatorilor străini și a românilor care călătoresc în străinătate după mijloacele de transport utilizate indică orientarea acestora în ce privește tipurile de infrastructură de circulație și mijloacele de transport folosite. Se remarcă o creștere continuă a ponderii deținute de turiștii străini care circulă cu ajutorul mijloacelor de transport rutier (mașini personale, autocare, mașini închiriate, motociclete, etc.), de la 72,3% în 2000 la 81,8% în anul 2004 și scăderea celor care circulă pe calea ferată. Principalul punct de intrare în țară este Vama Borș care deține 14% din traficul turiștilor străini care utilizează transportul rutier. Românii care călătoresc în străinătate utilizează în proporție și mai mare (cca. 86,2% în anul 2004) mijloacele de transport rutier. Rezultă că principala direcție în care trebuie dirijate investițiile de infrastructură generală favorabile creșterii calității și a gradului de siguranță al turistului este infrastructura rutieră.

În același timp, numărul turiștilor români care călătoresc în străinătate și utilizează transportul aerian este într-o ușoară creștere (de la 8,4% în anul 2000 la 9,9% în 2004). În cazul vacanțelor-sejururi mai mari de 4 zile ale cetățenilor români în țară, ponderea cea mai mare a mijloacelor de transport utilizate o deține tot transportul rutier, (64,9%), însă în același timp transportul feroviar urcă la 34,9% ca urmare a finalizării

amplilor lucrări de modernizare, atât a parcului de vagoane cât și a liniilor de cale ferată. Aceste lucrări au inclus și liniile de cale ferată principale, de acces spre zonele de mare concentrare turistică și se impun a fi continuate având în vedere experiența statelor Uniunii Europene cu turism dezvoltat în ce privește reconsiderarea importanței, locului și rolului transportului feroviar în dezvoltarea durabilă a turismului.

Evoluția populației ocupate în hoteluri și restaurante reflectă tendințe corelate cu perioadele de descreștere și de creștere înregistrate de ceilalți indicatori turistici. Ritmul lent al procesului de privatizare în turism și salariile foarte mici comparativ cu oferta externă, emigrarea forței de muncă de înaltă calificare în țările UE, în special după eliminarea vizelor pentru spațiul Schengen și creșterea numărului contractelor de angajare încheiate cu state membre UE (Germania, Spania, Italia etc.) explică procesul accentuat de scădere a numărului populației ocupate în perioada 1997-2002.

O analiză de detaliu în ce privește structura populației ocupate în turism, structura pe sexe, evoluția numărului angajaților pe luni, sezonabilitatea etc., scoate în evidență aspecte cu implicații economice importante. Astfel la nivelul anului 2003, 96,9% din personal lucra în hoteluri și restaurante iar 3,1% în agențiile de turism (din care 11,3% ca ghizi turistici). Aceste procente sunt rezultatul slabei dezvoltări a produselor turistice complexe și accentului pus pe serviciile de cazare și masă. Structura populației ocupate în sectorul hoteluri și restaurante, după statutul profesional, reflectă un potențial nevalorificat încă pentru deschiderea afacerilor mici și mijlocii de tip familial, în special cu atragerea forței de muncă disponibilizate din alte sectoare productive: industrie, energie, minerit etc.

Structura pe grupe de vârstă și sexe a aceleiași categorii de populație ocupate în turism reflectă, pe de altă parte, faptul că acesta este un domeniu economic de mare atractivitate pentru tineri: 57% din populația ocupată în hoteluri și restaurante este tânără și foarte tânără, cu vârste cuprinse între 15 și 35 ani, iar 65,2% sunt femei. Tinerii orientați către sectorul turismului pot constitui pepiniera viitorilor patroni de afaceri mici și mijlocii. Totodată, turismul oferă oportunități excelente pentru ocuparea forței de muncă feminine afectată cel mai mult de restructurarea economiei, ca urmare a tranziției către economia de piață funcțională și a reformelor economice și sociale.

2.6.3. Specificități ale turismului în România

Turismul cultural-religios. România are un patrimoniu cultural-istoric și etno-folcloric de mare valoare și atractivitate turistică. Există peste 700 valori de patrimoniu cultural de interes internațional și național care s-au constituit ca valori ale Patrimoniului Universal sub egida UNESCO (bisericile fortificate, bisericile cu fresce exterioare, bisericile din lemn din Transilvania, Maramureș, Sălaj, cetățile săsești fortificate, cetățile dacice, parcurile arheologice etc.). Există și unicate culturale precum cetatea medievală locuită Sighișoara.

Tezaurul etnografic și folcloric românesc este de asemenea de mare originalitate și viu - încă mai sunt comunități umane care trăiesc cu respectarea tradiției în activitatea zilnică, fiind reprezentat prin:

- arhitectura specifică satelor din provinciile istorice românești Transilvania, Moldova, Bucovina, Muntenia, Oltenia, Banat;
- prelucrarea lemnului, portul popular, arta decorării obiectelor de utilitate cotidiană;
- manifestări etnoculturale și religioase tradiționale;
- comunități cu viață rurală tradițională;

Această formă de turism este susținută de o capacitate de cazare care reprezintă 13,2% din totalul locurilor existente la nivelul întregii țări. Numărul turiștilor străini în turismul cultural religios a înregistrat o creștere de aproximativ 90% în 2003, față de anul 1999.

Dezvoltarea turismului cultural impune rezolvarea problemelor legate de infrastructura de acces la obiectivele turistice (siturile arheologice, monumentele de arhitectură etc.) învechită și insuficientă, lipsa spațiilor de parcare dotate cu puncte de informare și promovare a obiectivului turistic cultural, lipsa

amenajărilor în punctele de belvedere pentru fortificații, cetăți medievale, biserici, monumente istorice și mănăstiri, lipsa spațiilor speciale de campare pentru turismul de pelerinaj.

Ecoturismul. Avantajul competitiv al României în comparație cu destinațiile turistice consacrate este acela al păstrării mediului natural nealterat de prezența și activitățile omului. Astfel, în cadrul rezervațiilor naturale sunt specii de plante și animale endemice sau monumente ale naturii. De asemenea, România încă mai păstrează mediul natural virgin, exemplare de floră și faună care în alte țări au dispărut sau nu mai pot fi văzute decât în captivitate. Valorificarea potențialului existent în acest sens este susținută de existența unui cadru legal adecvat care prevede atât delimitarea parcurilor naturale și naționale, a ariilor naturale protejate, cât și condițiile necesare instituirii administrației pentru zonele protejate, în vederea inițierii managementului acestora.

Principalele atracții ecoturistice ale României sunt areale protejate, cu statut de parcuri naționale (12), parcuri naturale (13), rezervații ale biosferei (3, dintre care rezervația Delta Dunării ocupă aproape jumătate din totalul suprafeței protejate a țării), rezervații științifice (52), monumente ale naturii (228), rezervații naturale (527).

Prin promovarea și dezvoltarea durabilă a formelor clasice de turism, în unele zone cu potențial natural preponderent ecoturistic și poziționarea central europeană a României, s-a realizat o premisă importantă de dezvoltare a ecoturismului și impunere ca o destinație turistică competitivă pe această formă de turism.

Turismul rural, agroturismul și silvoturismul. Aceste forme de turism oferă posibilitatea cunoașterii directe a tradițiilor poporului român, ospitalitatea, bucătăria tradițională din fiecare regiune istorică cu produse alimentare ecologice și creează premisele obținerii de importante venituri suplimentare de către populația din zona rurală, în special din spațiul montan. Turismul rural se poate practica pe toată durata anului, implică investiții reduse și grad de risc scăzut, reprezintă o alternativă ocupațională pentru forța de muncă rurală, o modalitate de diversificare a activităților economice din mediul rural și un factor de stabilitate și stabilizare a populației în zona montană. În același timp turismul rural are și o puternică componentă ecoturistică. Legea Muntelui stabilește unele facilități pentru dezvoltarea sistemului de turism rural din zona montană, pentru susținerea inițiativelor familiale în sensul că gospodăriile țărănești pot fi autorizate să presteze servicii turistice în calitate de pensiuni sau ferme agroturistice. Asociația Națională pentru Turism Rural Ecologic și Cultural (ANTREC), organizație nonguvernamentală înființată în 1994, are 31 de filiale județene și cca. 2500 membri în 770 de sate. Totuși, turismul rural nu este dezvoltat la nivelul cererii pieței turistice și internaționale.

Turismul balnear. România dispune de potențial turistic bine structurat, complex și de calitate, în ce privește tratamentul balnear al diferitelor afecțiuni, prevenirea acestora, dar și pentru întreținere:

- cca. 1/3 din resursele de ape minerale europene și resurse minerale unice sau foarte puțin răspândite pe plan european;
- mofete în zona Carpaților Orientali, nămoluri sapropelice la Lacul Sărat, Techirghiol;
- climat temperat continental, adecvat pentru tratamentele terapeutice, incluzând arii cu un bioclimat tonic, sedativ, marin și de salină;
- factori naturali cu valoare terapeutică și calitate fizico-chimică de cură similari sau superiori față de stațiuni balneare consacrate pe plan mondial.

România are o tradiție istorică în turismul balnear. Dezvoltarea extensivă a segmentului de turism balnear până în 1989 a fost realizată atât în vederea practicării unui turism de masă de tip social, pe plan intern, cât și pentru turismul internațional. Astfel, în România există cca. 160 de stațiuni și localități balneare care dețin resurse minerale de cură balneară din care 15% sunt stațiuni balneare de interes național, celelalte fiind de interes local. Turismul balnear ocupa locul doi în oferta turistică a României deținând cca. 15,4% din capacitatea de structuri turistice pe țară. Lipsa investițiilor în ultimii 15 ani a făcut ca multe dintre

amenajările/bazele de tratament să fie într-o stare precară de funcționare. Modernizarea stațiunilor balneare necesită investiții semnificative pe termen lung care să aducă îmbunătățiri substanțiale asupra infrastructurii și calității serviciilor turistice balneare.

Turismul de litoral. Ieșirea României la Marea Neagră, dar și conformația deosebită a țărmului care are cea mai generoasă plajă pe această porțiune, a creat condiții pentru dezvoltarea turismului de litoral. Structurile de cazare pe litoralul Mării Negre sunt concentrate cu precădere în zona de coastă, având posibilități limitate de expansiune, determinate în principal de limitele zonei litorale. În consecință, investițiile au ca scop principal modernizarea actualelor structuri, dezvoltarea structurilor turistice de agrement, crearea de evenimente pentru reducerea sezonality, diversificarea ofertei turistice.

Turismul montan. Resursele turistice montane naturale complete din România, oferite de Munții Carpați, contribuie la practicarea turismului montan complex. Între tipurile de turism montan, turismul pentru schi dispune de potențial natural de dezvoltare pentru toate categoriile de turiști. Dar, pentru ca România să fie recunoscută pe plan internațional ca o destinație turistică competitivă pentru practicarea sporturilor de iarnă este necesară îmbunătățirea infrastructurii generale, a ofertei pentru sporturile de iarnă, refacerea și dezvoltarea infrastructurii turistice pentru turismul montan (amenajarea de noi pârtii de schi cu instalațiile de transport pe cablu aferente, instalații și echipamente de producere a zăpezii artificiale și de întreținere a pârtiilor), precum și dezvoltarea, modernizarea și diversificarea structurilor turistice de primire.

Probleme cheie

- Instabilitatea cadrului instituțional guvernamental cu rol și atribuții în elaborarea politicii și strategiei în turism; lipsa de cooperare între operatorii turistici;
- Deși în ușoară creștere, contribuție redusă a sectorului turistic la formarea PIB (2,19% în anul 2003);
- Informare și promovare turistică insuficientă și neacoperitoare atât pentru cerere cât și pentru resursele turistice;
- Infrastructură generală deficitară, în special în ceea ce privește sistemul de transport și comunicații, precum și serviciile turistice;
- Ponderea ridicată a structurilor de cazare vechi și indice mediu de utilizare a capacității de cazare în funcțiune constant scăzut;
- Potențial nevalorificat încă al sectorului pentru deschiderea afacerilor turistice mici și mijlocii de tip familial;
- Slaba dezvoltare a produselor turistice complexe și accentul pus pe serviciile de cazare și masă.

3. INFRASTRUCTURA

3.1. Infrastructura de transport

3.1.1. Rețeaua de transport trans-europeană

Prin așezarea sa geografică, România reprezintă o zonă de intersecție a mai multor magistrale de transport, care leagă nordul de sudul Europei și vestul de estul acesteia. Pe de altă parte, rețeaua de transport din România asigură legătura între rețeaua de transport comunitară și rețeaua de transport a statelor necomunitare vecine, din Europa de est și Asia.

România este străbătută de următoarele coridoare pan europene:

- Coridoarele terestre nr. IV și nr. IX, (rutiere și feroviare) care au ca nod comun capitala țării, București;
- Coridorul VII, fluviul Dunărea, calea navigabilă interioară ce asigură legătura între Marea Neagră și Marea Nordului.

În conformitate cu prioritățile identificate de Grupul la Nivel Înalt asupra TEN-T și de Decizia comună a Parlamentului și a Consiliului European nr. 884/2004/EC, autostrada maritimă a Mediteranei de Sud-Est va avea o ramificație și spre Marea Neagră.

Prioritățile la nivelul Uniunii Europene cu privire la rețeaua TEN-T, având ca orizont anul 2011, pentru România, sunt:

- autostrada Nădlac – Sibiu cu continuarea spre București și Constanța;
- calea ferată Curtici – Brașov;
- eliminarea ștrangulărilor de pe Dunăre.

Aceste proiecte se regăsesc în Decizia Parlamentului European și a Consiliului nr. 884/2004, care amendează Decizia 1692/1996 privind liniile directe comunitare pentru dezvoltarea rețelei TEN-T. Proiectele respective sunt de mare anvergură, necesită costuri considerabile, sunt parte a viitoarei rețele TEN-T pe teritoriul României, iar realizarea acestora va permite efectuarea traficului între Estul și Centrul Europei pe o infrastructură la standarde europene.

Deși au fost demarate o serie de programe de reabilitare și construcție de noi infrastructuri de transport, sistemul de transport românesc este încă insuficient dezvoltat și de calitate slabă, comparativ cu statele membre UE și cu unele țări est-europene. Cu toate acestea, volumul total al transportului de mărfuri rutier, feroviar și pe căile navigabile interioare rămâne foarte ridicat (exprimat în 1000 tone-km/PNB, pentru anul 2001): 1.390 față de media comunitară de 252 sau unele state membre (Cehia 1.325, Ungaria 637, Slovenia 432)¹⁶, ceea ce are ca urmare o suprasolicitare a infrastructurii de transport existente.

3.1.2. Transportul rutier

În anul 2004, lungimea totală a rețelei drumurilor publice din România a fost de 79.454 km, distribuția acestora fiind relativ uniformă pe întreg teritoriul țării, cu excepția regiunii București-Ilfov, care dispune de o densitate mai mare a drumurilor publice.

În anul 2004, din totalul de 79.454 km (rețea națională exclusiv stradală), 15.712 km^{*} (19,8%) erau drumuri naționale și 63.742 km ^{**}) erau drumuri județene și comunale. Din punct de vedere al gradului de modernizare,

¹⁶ EUROSTAT: "Energy, transport and environment indicators 1991-2001", ediția 2004.

^{*}) în administrația CN ADNR SA - Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului.

^{**}) în administrația ADP-urilor.

rețeaua rutieră publică (întreaga infrastructură rutieră accesibilă întregii populații; rețeaua rutieră publică este alcătuită din drumuri naționale, drumuri județene și drumuri comunale) deține 26,3% (20.880 km) drumuri modernizate, 24,4% (20.200 km) drumuri cu îmbrăcămînți ușoare rutiere și 48,3% (38.374 km) drumuri pietruite și de pământ. Drumurile naționale constituie partea cea mai importantă din punct de vedere al capacității, pe ele desfășurându-se cca. 70% din traficul rutier.

Rețeaua de autostrăzi, care măsura la sfârșitul anului 2004 doar 211 km, este sub-dezvoltată atât în comparație cu media comunitară, cât și cu rețelele din noile state membre (Ungaria 448 km, Polonia 398 km, Cehia 517 km). În conformitate cu politicile europene de transport, cererea de autostrăzi va crește în Europa Centrală și de Est și implicit și în România, unde rețeaua românească nu va putea satisface necesitățile de tranzit și de trafic intern. Traficul rutier înregistrează o creștere susținută: media zilnică anuală vehicule standard, în anul 2000, a fost de 6.500 și va atinge nivelul de 11.019 vehicule standard în 2013. Trebuie menționat faptul că în prezent România nu are nici o legătură la nivel de autostradă cu rețeaua de autostrăzi din Uniunea Europeană.

Calitatea infrastructurii rutiere (capacitate, riscul de accidente, planeitate, impact asupra mediului) și foarte slaba dezvoltare a rețelei de autostrăzi nu fac față creșterii rapide a cererii generate de traficul intern și de tranzit și nici nu respectă cerințele comunitare. În ceea ce privește viitoarea rețea TEN-T pe teritoriul României, conform angajamentelor asumate în negocierile la Capitolul 9 „Politica în domeniul transporturilor”, cu privire la reabilitarea viitoarei rețele rutiere TEN-T, aceasta constituie o prioritate de prim rang. Prin urmare, până la data de 1 ianuarie 2007, pe această rețea, se vor finaliza lucrările de reabilitare, astfel încât, începând cu această dată să fie permis accesul vehiculelor cu mase și dimensiuni conform Directivei 96/53 (11,5 tone/osie simplă). În prezent, 34,22% din viitoarea rețea rutieră TEN-T (total TEN-T 4.604,6 km, inclusiv autostrăzi) de pe teritoriul României a fost reabilitată pentru a permite traficul acestor vehicule, urmând a se executa lucrări și pe restul rețelei (3.030,9 km).

Deși în perioada 1995-2004, rețeaua drumurilor publice modernizate din România a înregistrat creșteri, densitatea drumurilor publice (33,3 km/100 km² în 2004) continuă să fie foarte scăzută comparativ cu media țărilor UE (116 km/100 km² în 2002) sau chiar cu unele dintre noile state membre (79,9 km/100km² în Polonia).

Rețeaua de drumuri publice din România, în perioada 1995-2004

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Lungimea rețelei de drumuri publice (km)	72.859	73.160	73.161	73.260	73.435	78.479	78.492	78.896	79.001	79.454
Lungimea rețelei de drumuri publice modernizate (km)	17.608	17.716	17.813	18.031	18.084	19.418	19.868	19.958	20.368	20.880
Densitatea drumurilor publice (km/100 km ²)	30,6	30,7	30,7	30,7	30,8	32,9	32,9	33,1	33,1	33,3

Sursa: Anuarul Statistic al României 2004, publicații statistice INS 2005

Din rețeaua de drumuri naționale în lungime de 15.712 km, 90,5% au îmbrăcămînți moderne, 7,7% îmbrăcămînți asfaltice ușoare și 1,7% sunt pietruite și de pământ. Din totalul rețelei de drumuri naționale, 1,4% reprezintă autostrăzi (211 km în 2004), 37,3% drumuri europene (5.868 km)¹⁷, restul fiind drumuri naționale principale și secundare. O mare parte din drumurile naționale deschise traficului internațional, cunoscute și sub denumirea de «drumuri europene», nu corespund condițiilor prevăzute în «Acordul european referitor la cele mai importante artere de trafic internațional (AGR)», 60,16% din lungimea drumurilor naționale având durata de exploatare depășită în anul 2003.

¹⁷ Sursa: CN ADNR SA.

Capacitățile de circulație la intrările și ieșirile din marile orașe sunt depășite, lipsesc variantele ocolitoare ale unor localități pentru traseele deschise traficului național și internațional. Există 354 de intersecții la nivel cu calea ferată¹⁸ și porțiuni de drum cu capacități de circulație neadecvate, unde circulația se face în coloană, ceea ce generează creșterea duratei de parcurs, consumuri suplimentare de carburanți și lubrifianți, fiind totodată surse permanente de accidente de circulație și poluare a mediului. Din totalul de 3.286 poduri rutiere, în lungime de 138.568 m (94,7% fiind realizate din beton armat, 2,7% din structuri metalice, iar 2,6% din alte tipuri de structuri), un număr de 94 de poduri, cu o lungime totală de 4.131 m, necesită reparații urgente, iar aproape 50% sunt, din punct de vedere tehnic, încadrate în clasa satisfăcător sau mai jos.

Rețeaua de drumuri publice din România, pe regiuni, în 2004

Regiunea	Drumuri publice-total (km)	Drumuri naționale (km)	Drumuri județene și comunale (km)	Densitatea drumurilor publice/100 km ²
Nord-Est	13.375	2.657	10.718	36,3
Sud-Est	10.536	1.997	8.539	29,5
Sud-Muntenia	11.999	2.753	9.246	34,8
Sud Vest-Oltenia	10.480	2.043	8.437	35,9
Vest	10.205	1.882	8.323	31,9
Nord-Vest	11.858	1.955	9.903	34,7
Centru	10.129	2.134	7.995	29,7
București-Ilfov	872	291	581	47,9

Sursa: Anuarul Statistic al României 2004, publicații statistice INS 2005

Cea mai mare parte a operatorilor de transport marfă și persoane sunt operatori privați, ponderea prestațiilor realizate de sectorul privat fiind de cca. 83%.

În anul 2004, au fost transportate pe căile rutiere 294.221 mii tone marfă (din care 12.470 mii tone în trafic internațional și 34 mii tone în trafic de tranzit), respectiv 37,2 miliarde t-km, valoare situată mult sub media țărilor UE (50,2 miliarde t-km). Transportul rutier de persoane a înregistrat 216.524 mii pasageri (9,4 miliarde pasageri-km) - transport interurban și internațional, din care 4.050 mii pasageri în trafic internațional.

În ultimii ani, parcul de autovehicule s-a îmbogățit cantitativ și calitativ, datorită noilor legi privind protecția mediului și datorită creșterii cererii. În 2004, în România erau înregistrate 3.225,4 mii autoturisme, 43,1 mii autobuze/microbuze și 482,4 mii autovehicule pentru transportul de marfă. Totuși, parcul de camioane este redus față de media comunitară (în 2001, 20 camioane/1000 locuitori în România față de 64 de camioane/1000 locuitori în UE) sau noile state membre (31 camioane/1000 locuitori în Cehia, 37 camioane/1000 locuitori în Ungaria, 51 camioane/1000 locuitori în Polonia), precum și față de celelalte state candidate (39 camioane/1000 locuitori în Bulgaria)¹⁹. În schimb, rata de înnoire a parcului de camioane este destul de ridicată (camioane înregistrate pentru prima dată/număr total de camioane): 9,4% în România față de 8,3% media comunitară sau 9,0% în Ungaria.

O preocupare majoră în ceea ce privește transportul rutier o constituie dezvoltarea durabilă și diminuarea efectelor negative asupra mediului generate de poluarea chimică sau fonică. Ca urmare, normele de omologare pentru autovehicule și de inspecție tehnică periodică au fost aliniate la prevederile în domeniu din UE.

Până în prezent au fost realizați 211 km de autostrăzi: A1 București-Pitești 95,8 km, A2 Fetești-Cernavodă 17,5 km și A2 București-Drajna 97,3 km. De asemenea, a fost demarat programul de centuri de ocolire a orașelor mari, precum și programul de reabilitare a drumurilor naționale.

¹⁸ Sursa: CN ADNR SA

¹⁹ EUROSTAT: "Energy, transport and environment indicators 1991-2001", ediția 2004.

3.1.3. Transportul feroviar

În anul 2004, rețeaua de căi ferate din România avea 11.053 km de linii în exploatare (10.914 km cu ecartament normal de 1.435 mm, 78 km cu ecartament îngust și 61 km cu ecartament larg), din care 3.965 km (35,8%, față de media UE de 48%) sunt electrificați și 2.965 km (26,9%, față de media comunitară de 41%) sunt linii duble. Rețeaua de căi ferate este secționată de 996 stații și halte. Rețeaua de căi ferate și-a diminuat lungimea cu 2,9% în 2004 față de 1995, datorită desființării unor linii secundare cu trafic redus. Liniile neinteroperabile (infrastructura feroviară aferentă traficului local, conectată sau nu cu infrastructura interoperabilă, care este administrată și dezvoltată conform unor reguli interne), cu o lungime totală de 3.388 km, sunt oferite spre închiriere (au fost adjudecate la licitație până în prezent 35% dintre acestea). Lungimea desfășurată a liniilor (lungimea geografică a rețelei de cale ferată, fără a se lua în calcul faptul că unele secțiuni sunt cu linie dublă, triplă sau cu mai multe linii) este de 21.360 km, clasând România pe locul 7 în Europa, după Germania, Franța, Italia, Spania, Polonia și Ucraina. Densitatea căilor ferate în exploatare este de circa 46,3 km/1000 km² de teritoriu (în anul 2004), aflându-se sub media țărilor UE (51 km/1000 km² în anul 2003) sau a unor noi state membre (121 km/1000km² în Cehia, 83 km/1000 km² în Ungaria, 75 km/1000 km² în Slovacia)²⁰.

Rețeaua de căi ferate din România, în perioada 1995-2004

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Lungimea rețelei de căi ferate (km)	11.376	11.385	11.380	11.010	10.981	11.015	11.015	11.002	11.077	11.053
Lungimea rețelei de căi ferate electrificate (km)	3.866	3.960	3.943	3.929	3.942	3.950	3.950	3.950	3.965	3.965

Sursa: CFR SA

Realizarea doar în mică măsură a lucrărilor de întreținere a infrastructurii și modernizare a materialului rulant (învechit și insuficient atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ), a alterat în mod semnificativ transportul feroviar atât din punct de vedere al calității, cât și al siguranței, infrastructura feroviară a României situându-se sub standardele UE. Datorită stării avansate de uzură a căilor ferate și a lucrărilor de artă, are loc reducerea drastică a vitezelor maxime de circulație prin introducerea limitărilor de viteză pe diverse trasee ale căii ferate. Astfel, pe circa 27% din întreaga rețea, viteza de circulație maximă este limitată la 50km/h, iar pe circa 39% din rețea, viteza maximă este limitată la 80 km/h.

Rețeaua de metrou din municipiul București a fost dată în folosință etapizat, pe tronsoane, începând cu anul 1979, în prezent însumând 62,2 km cale dublă pe 4 magistrale, 45 stații și 4 depouri. Metroul acoperă 3,7% din lungimea rețelei de transport public a capitalei, transportând în medie 15% din volumul total de călători ce utilizează mijloacele de transport în comun, adică cca. 330.000 călători/zi.

Tendințe privind utilizarea Metroului

	1991	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Pasageri (mii)	244.356	164.418	104.815	110.000	111.000	112.000	117.450

Sursa: MTCT

În ceea ce privește traficul de mărfuri, capacitățile prezente sunt suficiente pentru a satisface cererea. În anul 2004 au fost transportate 72.738 mii tone marfă (din care 20.928 mii tone în trafic internațional și 679 mii tone în trafic de tranzit), respectiv 17 miliarde tone-km.

²⁰ EUROSTAT: "Energy, transport and environment indicators 1991-2001", ediția 2004.

Evoluția transportului de marfă

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Volumul de marfă (mii tone)	105.130	105.040	93.880	76.510	62.940	71.462	71.809	68.110	68.763	72.738
Tone-km (mil.)	27.179	26.877	24.789	19.708	15.927	17.982	17.757	17.197	16.584	17.022

Sursa: MTCT

Transportul feroviar de pasageri a fost în 2004 de 99.434 mii pasageri (din care 520 mii pasageri în trafic internațional), respectiv 8,6 miliarde pasageri-km. Cei 22 operatori privați, licențiați pentru transportul feroviar de marfă, asigură o cotă de piață de 2,5%, restul fiind asigurat de operatorul de stat. Aceste valori s-au stabilizat în ultimii ani.

Activitatea s-a desfășurat cu un parc de material rulant care cuprinde 2.059 locomotive, 218 automotoare, 60.964 vagoane de marfă și 5.584 vagoane de pasageri. Vârsta medie a locomotivelor din parcul CFR Marfă este de 30 de ani, depășind durata normată de 20 de ani. În parcul CFR Călători, vârsta medie a vagoanelor este de 25 de ani, față de 20 de ani cât este durata normată de viață.

În 2004, transportul feroviar de pasageri a reprezentat 43,8% din volumul de pasageri – km transportați în total în România, în regim de transport public, iar transportul de marfă a reprezentat 28% din volumul tone – km transportat în total. Cota de piață acoperită de transportul pe căile ferate este peste media UE, depășind chiar și pe cea din unele noi state membre (de exemplu, în Ungaria căile ferate au o cotă de piață de 28,3% în transportul pasagerilor și de 29,5% în transportul de marfă).

Între principalele avantaje ale transportului feroviar de pasageri și marfă se pot enumera: eficiența energetică (consumul pe unitatea transportată este de 10 ori mai mic decât la transportul rutier și de 3 ori mai mic decât la cel naval), gradul redus de poluare a mediului (volumul poluanților emanați în atmosferă pe unitatea transportată este de numai 1/10 față de celelalte mijloace de transport), beneficii sociale (acoperire națională prin infrastructura proprie de transport), numărul redus al accidentelor (numărul accidentelor este cel mai mic dintre toate modurile de transport).

În ultimii 15 ani cota de piață a transportului feroviar în România a înregistrat o scădere accentuată, peste media de diminuare a cotei de piață a transportului feroviar în țările UE, datorită schimbărilor economice constând în închiderea mai multor combinate și platforme industriale care produceau mărfuri pretabile la transportul pe calea ferată, cât și datorită reîmpărțirii pieței de transport de marfă și călători prin competitivitatea și agresivitatea transportatorilor rutieri.

În domeniul infrastructurii de transport feroviar, s-a acordat o atenție deosebită modernizării tronsoanelor ce fac parte din viitoarea rețea TEN, având în vedere și faptul că pe lungimea ei (circa 1/5 din lungimea totală a rețelei de cale ferată), se înregistrează aproape o jumătate din traficul total. Programul de reabilitare a căilor ferate a fost demarat în 1996, pentru întreg coridorul IV, până în prezent finalizându-se pe o secțiune de 90 de km.

3.1.4. Transportul aerian

Rețeaua de aeroporturi destinate traficului aerian public este formată din 17 aeroporturi civile, toate fiind deschise traficului internațional (12 dintre ele permanent, iar restul la cerere). Această rețea asigură o acoperire bună a întregului teritoriu al țării, cu unele excepții, cum ar fi zona municipiului Brașov. Cele mai importante aeroporturi, de interes național, sunt „Henri Coandă” București (aproape 80% din traficul aerian total), „Aurel Vlaicu” București Băneasa, „Traian Vuia” Timișoara și Constanța. Cele 4 aeroporturi de

interes național funcționează sub autoritatea MTCT, 12 sub autoritatea consiliilor județene, iar un aeroport a fost privatizat.

Flota aeriană se află într-un amplu proces de modernizare. Prin scoaterea din exploatare a aeronavelor vechi, flota de aeronave destinate traficului comercial s-a redus de la 75 de aeronave în 1992 la 34 de aeronave în 2004. Ca urmare, flota de aeronave este foarte scăzută în raport cu totalul UE-25 (5.223) sau cu flotele unor noi state membre (Polonia 83 de aeronave, Cehia 62 de aeronave, Ungaria 47 de aeronave) sau state candidate (Bulgaria 58 de aeronave, Turcia 159 de aeronave).

În România există 34 operatori aeriieni, dintre care 8 sunt operatori de transport comercial. Compania Națională TAROM este cel mai mare operator aerian român, care efectuează atât curse interne, cât și internaționale, spre destinații din Europa, Africa și Orientul Mijlociu.

În anul 2004, transportul aerian total de pasageri a fost de 3.400.000 pasageri, înregistrând o creștere de cca 14,1% față de anul 2003, dar aflându-se cu mult sub media țărilor UE. Astfel, în anul 2004 au fost transportați 62 pasageri/1000 de loc. față de media comunitară de 1.396 pasageri/1000 de loc., număr foarte scăzut și față de noile state membre (606 pasageri/1000 de loc. în Cehia, 451 pasageri/1000 de loc. în Ungaria, 455 pasageri/1000 de loc. în Slovenia) sau candidate (323 pasageri/1000 de loc. în Bulgaria și 355 pasageri/1000 de loc. în Turcia)²¹. În 2001, 58% din traficul aerian de pasageri s-a desfășurat pe relația cu statele membre UE-15, iar 13% cu celelalte 11 state candidate²².

Aeroportul Internațional București–Henri Coandă, ce deține 76% din totalul traficului de pasageri, se încadrează în grupa 4 – aeroporturi mici (conform clasificării utilizate de Comisia Europeană). Se estimează menținerea ponderii aeroportului în traficul aerian de pasageri, urmând să atingă un nivel de cca. 7 mil. de pasageri în 2010 (în 2001, în Aeroportul Amsterdam s-au înregistrat 30,3 mil. pasageri).

3.1.5. Transportul naval

Transportul naval al României cuprinde transportul maritim și transportul pe căile și canalele navigabile. Transportul naval prezintă o multitudine de avantaje față de celelalte moduri de transport: asigură transportul unor cantități mari de marfă la un singur voiaj; este mult mai puțin poluant; costurile de transport pe apă sunt mai mici decât cele din transportul rutier și feroviar; amenajarea și întreținerea infrastructurii necesită costuri relativ reduse; constituie o verigă importantă în dezvoltarea sistemului de transport combinat.

Transportul maritim

Transportul maritim este asigurat prin legătură directă la Marea Neagră prin cele 3 porturi maritime: Constanța, Mangalia și Midia, precum și prin porturile fluvial-maritime de la Dunăre: Brăila, Galați, Tulcea și Sulina, care au caracteristici tehnice ce permit accesul navelor maritime.

Portul Constanța este cel mai mare port la Marea Neagră. Situat la intersecția coridoarelor de transport pan-european nr. IV și VII – Dunărea prin canalul Dunăre–Marea Neagră. Portul Constanța are potențialul de a deveni principala poartă pentru coridorul Europa–Asia.

²¹ EUROSTAT: "Energy, transport and environment indicators 1991-2001", ediția 2004.

²² EUROSTAT: "Statistics in focus–transport", Theme 7, nr. 1-2003.

Comparație infrastructură Port Constanța cu principalele porturi europene

Porturi	Trafic 2003 (mil. to)	Suprafața totală (ha)		Lungimea cheului (km)	Număr dane	Adâncime max (m)
		apă	uscat			
Rotterdam	327,8	3.500	7.000	77		24
Antwerp	142,9	2.109	11.239	129,8		15,5
Hamburg	106,3	7.500		41	320	17
Marseilles	95,5			14,19	91	22
Le Havre	71,4	5.000		28	140	14,5
Amsterdam	70,4	600	1.900			13
Genova	53,7			20	100	14
Londra	51			19,48	140	20,1
Dunkerque	50,1			17		20,5
Bremen/Bremerhaven	49			31,2		14
Constanța	43,2	2.614	1.312	29,83	145	19

Sursa: MTCT

Capacitatea de trafic a portului Constanța, prin intrarea în funcțiune a terminalului de containere, este de cca. 105 mil. tone/an. Datorită conjuncturii economice și politice nefavorabile din zonă, traficul de mărfuri din portul Constanța a înregistrat creșteri și scăderi alternative care au condus la o exploatare a capacității de trafic în proporție de 40–50%. Astfel, traficul de mărfuri derulat prin portul Constanța în anul 2003 a fost de 43,2 mil. tone iar în anul 2004 37,5 mil. tone.

Portul se desfășoară pe o suprafață de teren de cca. 1.312 ha și un acvatoriu portuar de 2.614 ha. Infrastructura portului cuprinde o rețea de cheuri de 29,83 km cu adâncimi la dane de până la 19 m, putându-se asigura accesul navelor cu capacitate max. de 165.000 tdw pentru mărfuri în vrac și a navelor de 250.000 tdw tancuri și pentru mărfuri lichide.

Starea infrastructurii de transport naval s-a deteriorat continuu datorită vechimii și exploatării îndelungate pe o perioadă de 40 de ani. Întreținerea, repararea și menținerea caracteristicilor tehnice minime ale infrastructurii de transport naval sunt obligațiile administrațiilor portuare și sunt realizate din fondurile proprii ale acesteia, susținerea financiară a programului aferent acestora neputând fi acoperit total din fondurile proprii ale companiei.

Transportul pe căile și canalele navigabile

Rețeaua principală de căi și canale navigabile interioare este situată în partea de sud a țării și cuprinde Dunărea cu brațele secundare navigabile și canalele navigabile Dunăre-Marea Neagră și Poarta Albă-Midia Năvodari. În interior, rețeaua de căi navigabile este foarte redusă și dispersată, are un caracter local, cuprinde lacuri naturale și lacuri ale amenajărilor hidrotehnice și este folosită pentru agrement și mic trafic local de mărfuri.

Fluviul Dunărea, cale navigabilă internațională, pe sectorul românesc, de la intrarea în țară și până la vărsarea în Marea Neagră prin Canalul Sulina, are o lungime de 1.075 km, dintre care cca. 170 km, între Brăila și Marea Neagră, asigură condiții tehnice pentru accesul navelor maritime. Datorită regimului natural de scurgere al fluviului se impun măsuri de îmbunătățire a condițiilor de navigație pe Dunăre prin implementarea de programe care să asigure exploatarea eficientă în condiții de siguranță a sectorului maritim al Dunării, precum și asigurarea navigației permanente pe Canalul Sulina prin refacerea și apărarea malurilor canalului și implementarea unui sistem de măsurători topohidrografice și semnalizare pe sectorul românesc al Dunării. Totodată, pentru creșterea siguranței navigației pe sectorul românesc al Dunării se implementează sistemul de urmărire și management al traficului de nave.

Pentru îmbunătățirea condițiilor de navigație pe sectorul Călărași-Brăila este în derulare un proiect cu finanțare ISPA. Începerea lucrărilor este preconizată în anul 2006. De asemenea, este în curs promovarea unui program pentru îmbunătățirea condițiilor de navigație pe sectorul româno-bulgar al Dunării.

Canalele navigabile Dunăre-Marea Neagră (64,4 km) și Poarta Albă-Midia Năvodari (27,5km+ 5,5 km) sunt realizate artificial și sunt deschise navigației internaționale și corespund clasei a VI-a de importanță a căilor navigabile și respectiv, clasei a V-a (conform clasificării CEE-ONU) și asigură legătura optimă a Dunării la portul Constanța.

Dunărea, până la vărsarea în Marea Neagră pe brațul Sulina și Canalul Dunăre-Marea Neagră sunt parte integrantă a Coridorului de transport pan-european nr. VII și oferă României și celorlalte state dunărene oportunități majore pentru dezvoltarea sectorului de transport pe apă. În acest sens, sunt în curs de desfășurare sau în program lucrări și proiecte pentru îmbunătățirea condițiilor de navigație pe Dunăre și pentru exploatarea în siguranță a canalelor navigabile și a nodurilor hidrotehnice specifice navigației.

Pe căile navigabile interioare, România dispune de un număr de 30 de porturi și puncte de încărcare amenajate cu o capacitate totală de trafic de 52 mil. tone/an. Dintre acestea, care fac parte din rețeaua TEN, porturile Brăila, Galați, Tulcea și Sulina sunt porturi fluvio-maritime și au o capacitate totală de trafic de cca. 34 mil. tone/an, au caracteristici tehnice ce permit accesul permanent al navelor maritime cu o capacitate de până la 25.000 tdw, 180 m lungime și cu un pescaj de 7,0 m. În condiții speciale pescajul poate fi depășit.

Porturile interioare dispun de o lungime totală de cheuri de cca. 48,5 km. Starea acestora este deteriorată în procent de 85% din cauza uzurii fizice, urmare unei lungi perioade de exploatare, dar și din cauza lipsei fondurilor, întreținerea, repararea și menținerea caracteristicilor tehnice minime ale infrastructurii de transport naval fiind obligațiile administrațiilor portuare și sunt realizate din fondurile proprii ale acesteia. Lipsa dotărilor specializate duce la neutilizarea în totalitate a acestor cheuri. În sensul acesta se promovează proiecte pentru realizarea infrastructurilor pentru terminale specializate.

Datorită amplasării pe rețea trans-europeană de transport, Dunărea are potențial pentru dezvoltarea sistemului combinat de transport, dezvoltarea turistică din zona adiacentă Dunării și din Delta Dunării și îmbunătățirea exploatării actuale a porturilor fluviale. În acest sens se promovează proiecte care au în vedere tehnologiile de operare specifice porturilor și proiecte privind protecția mediului pe Dunăre și în porturi.

În anul 2004, transportul fluvial a fost realizat în proporție de 95,6% cu nave private. Traficul de mărfuri pe căile navigabile românești a fost de 14.600,5 mii tone, respectiv de 4,3 mil. tone-km, înregistrând un nivel destul de ridicat față de noile state membre (2 mil. tone în Cehia, Ungaria și Slovacia sau 10 mil. tone în Polonia, în anul 2001), dar foarte scăzut față de alte state membre (128 mil. tone în Belgia, 329 mil. tone în Olanda sau 91 mil. tone în Finlanda)²³.

Traficul portuar de marfă în anul 2004 a fost de 71.742 mii tone, din care 43,5% reprezintă traficul fluvial, respectiv 31.211 mii tone.

Flota fluvială românească a fost supusă în perioada noiembrie 2003–februarie 2004 unei ample acțiuni de verificare din punct de vedere juridic și tehnic, în conformitate cu normele românești și cu Directiva 82/714/CE. Dintr-un total de 1.563 nave propulsate și nepropulsate, 279 de nave nu au primit reconfirmarea certificatului de naționalitate, urmând a fi reparate sau dezmembrate.

²³ EUROSTAT: "Energy, transport and environment indicators 1991-2001", ediția 2004.

3.1.6. Transportul intermodal și transportul combinat

În conformitate cu „Politica Europeană în domeniul Transporturilor - orizont 2010: timpul de a decide”, Comisia Europeană intenționează să încurajeze echilibrarea între modurile de transport și creșterea eficienței transportului de marfă *door-to-door*, folosind două sau mai multe moduri de transport într-un lanț logistic integrat.

Acordul european privind marile linii de transport internațional combinat și instalații conexe (AGTC), ratificat de România în 1993, definește infrastructura de transport combinat de pe teritoriul țării noastre. Astfel, sunt identificate căile ferate importante pentru transportul internațional combinat: Ungheni-Iași-Paşcani-Buzău-Ploiești-București-Videle-Giurgiu/Ruse, Craiova-Calafat/Vidin, Arad-Deva-Brașov-București, Lokoshaza/Curtici-Arad-Timișoara-Craiova-București și București-Constanța.

Transportul în sistem ferry-boat se desfășoară pe rutele Constanța-Derince (Turcia) și Constanța-Batumi (Georgia), reducând timpul și distanța de parcurs pentru vagoanele de marfă și TIR-uri.

În prezent, în sistem Ro-La (transportul combinat cu vehicule motorizate și trenuri speciale) există o singură rută: Glogovăț-Wels (Austria) și retur, pe care în perioada septembrie 2002-mai 2004 au circulat cca. 1.000 de trenuri încărcate cu cca. 18.000 TIR-uri, traficul crescând de la 3 trenuri/săptămână/sens, la 12 trenuri/săptămână/sens. Se are în vedere deschiderea unor noi rute Ro-La cu Italia, Germania, Ungaria și Slovenia.

Transportul de containere a crescut în 2003 față de 2002 cu 54,43%, în special prin portul Constanța ca urmare a intrării în funcțiune a noului terminal de containere la Mol II sud. Se estimează că traficul de containere va crește permanent.

În prezent, există 28 de terminale de transport combinat aflate în administrarea operatorului feroviar de marfă de stat.

Parcursul mărfurilor exprimat în milioane tone-km, valoare netă

Categorie de transport	1990	1995	2000	2003	2004
Feroviar	57.253	27.179	17.982	15.039	17.022
Rutier	28.993	19.748	14.288	30.854	37.220
Fluvial	2.090	3.107	2.634	3.521	4.291
Maritim	110.766	73.636	5.817	611	412
Total categorii	199.102	123.670	40.730	50.025	58.945
Cota de piață (% din total)					
Feroviar	28,76	21,98	44,15	30,06	28,9
Rutier	14,56	15,97	35,09	61,68	63,1
Fluvial	1,05	2,51	6,47	7,04	7,3
Maritim	55,63	59,54	14,29	1,22	0,7

Sursa: Institutul Național de Statistică – 2004

Transportul naval prezintă avantajul costurilor scăzute, datorită cantităților mari transportate. Totuși, costurile încărcării/descărcării și lipsa dotărilor portuare necesare în porturile de pe căile navigabile interioare, împiedică dezvoltarea transportului intermodal. Ca tendință, lanțul logistic devine din ce în ce mai complex datorită creșterii semnificative a transportului rutier de mărfuri. Aceasta se datorează în primul rând noilor orientări din economie și serviciilor *door-to-door* oferite de operatorii rutieri.

3.1.7. Siguranța traficului

În domeniul transportului rutier sunt avute în vedere proiecte pentru siguranța traficului, în special cu privire la satele liniare, semnalizarea rutieră și “eliminarea punctelor negre”. Numărul de persoane ucise în accidente rutiere în 2004 a fost de 11 decese/100.000 locuitori, la paritate cu media europeană, dar ridicat față de unele state membre (8 decese/100.000 locuitori în Germania și Danemarca, 7 decese/100.000 locuitori în Olanda și Suedia, 6 decese/100.000 locuitori în Marea Britanie) sau candidate (7 decese/100.000 locuitori în Turcia)²⁴.

Realizarea pasajelor denivelate la intersecțiile între calea ferată și drumurile naționale reprezintă de asemenea o prioritate, având ca scop reducerea accidentelor la trecerile la nivel. În cadrul procesului de restructurare al CNCF “CFR” SA, început în 1997 și aflat încă în derulare, s-au întreprins eforturi în vederea creșterii siguranței traficului (reabilitarea infrastructurii existente, achiziții de echipamente, semnalizare și telecomunicații). O mare parte din instalațiile care asigură siguranța traficului feroviar are nevoie de reparații. La sfârșitul anului 2003, existau pe liniile de cale ferată 303 restricții de viteză, datorate în special stării necorespunzătoare a căii și a aparatelor de cale sau a lucrărilor de artă (cu 57 restricții mai mult decât la începutul aceluiași an). Din cauza aceluiași cauze, pe 26% din rețea viteza maximă este limitată la 50 km/h, iar pe 39% la 80 km/h. În plus, urmare degradării infrastructurii feroviare, există 1.060 puncte periculoase, din care 316 sunt de categoria I.

În domeniul transportului naval sunt în curs de implementare sau de contractare mai multe proiecte pentru siguranța traficului: sistemul de urmărire și management al traficului de nave pe sectorul românesc al Dunării, sistemul de căutare și salvare maritimă (SAR), sistemul automat de identificare a navelor (AIS) și sistemul de radiocomunicații apel, pericol și salvare pe Dunărea maritimă.

În domeniul transportului aerian, în 2003 a fost pus în funcțiune sistemul de management al traficului aerian (ATM) modernizat, conform Programului european de armonizare și integrare a controlului traficului aerian al EUROCONTROL.

3.1.8. Protecția mediului

Proiectele ce au ca obiectiv protecția mediului sunt derulate în special în domeniul transportului naval. Astfel, pentru canalul Dunăre–Marea Neagră există un program de investiții ce are ca scop în special calitatea apei, având în vedere faptul că aceasta este folosită pentru irigații și consum casnic în localitățile riverane. În portul Constanța se află în curs de derulare un program complex de protecție a mediului, ce cuprinde în special: rampă ecologică, stație de tratare ape uzate și stație de tratare levigat, incinerator, navă colectoare. În portul Giurgiu se află în curs de implementare un sistem pentru preluarea reziduurilor de la nave și de acțiune în caz de poluare.

În domeniul transportului pe calea ferată, se va implementa un sistem de aplicare a principiului “poluatorul plătește”, prin crearea de către CNCF “CFR” SA a unui sistem propriu de sancționare.

În domeniul transportului rutier, a fost stabilit un calendar de aplicare a normelor EURO, prevăzute în Directivele 70/220/CEE și 88/77/CEE.

De asemenea, în cadrul procesului de fundamentare a proiectelor de investiții în infrastructura de transport, se elaborează evaluări de impact asupra mediului (EIA), inclusiv organizarea de consultări publice, în conformitate cu legislația în domeniu (HG 918/2002, cu modificările și completările ulterioare, care este în întregime armonizată cu legislația comunitară).

²⁴ EUROSTAT: “Energy, transport and environment indicators 1991-2001”, ediția 2004.

3.1.9. Tendințe de dezvoltare a infrastructurii de transport

În viitor se preconizează dezvoltarea rețelelor de comunicații terestre, cu accent pe extinderea rețelei de autostrăzi, pe modernizări de drumuri existente, poduri, cu toate facilitățile limitrofe moderne. România își va spori considerabil rețeaua de autostrăzi, care în acest moment este deficitară, pentru intensificarea traficului de persoane și marfă și creșterea siguranței acestuia. De asemenea, se vor reabilita secțiuni feroviare importante, principalele aeroporturi și porturi vor fi modernizate, pentru creșterea traficului feroviar, aerian și naval de persoane și marfă.

Transporturile, ca activitate cu valoare adăugată din sfera serviciilor, vor trebui să facă față provocării rezultate din viitoarea dezvoltare economică și implicit creșterii traficului fără degradarea calității serviciilor de transport și ținând seama de protejarea mediului înconjurător.

Efectul direct al transporturilor în economie pornește de la premisa creșterii ponderii activității de transport în PIB de la 7% în prezent la minimum 10% în anul 2015.

De asemenea, ritmul mediu anual de creștere al volumului total de transport (tone transportate) va fi cu 2-3 puncte procentuale mai mare decât ritmul mediu de creștere al PIB-ului, ceea ce înseamnă că la un ritm mediu anual al PIB-ului de 5% activitatea de transport va crește cu 7-8% pe an. Aceasta se va reflecta și în efectul propagat al eficienței transporturilor asupra celorlalte ramuri economice.

3.1.10. Diferențe în accesul la infrastructura de transport

Una dintre cauzele principale ale disparităților inter și intra-regionale este dată de accesul diferit al regiunilor la infrastructura de transport județeană, națională și internațională și calitatea ei necorespunzătoare.

Regiunile care beneficiază de un acces bun la infrastructura de transport sunt: regiunea București-Ilfov, regiunea Centru, regiunea Sud. Regiunea București-Ilfov concentrează aeroporturile cu cel mai intens trafic internațional și național. Regiunea Centru are câteva noduri importante de cale ferată, prin care se realizează legătura României cu Europa Centrală și de Vest. Regiunea Sud are rețeaua de drumuri naționale în mare parte modernizată, este traversată de patru drumuri internaționale, având un acces bun la rețeaua națională și internațională de drumuri.

Printre regiunile cu acces limitat la infrastructura de transport este și regiunea Nord-Est. În cadrul acestei regiuni, județul Botoșani are 18,7% din drumuri din pământ, nepracticabile. Rețeaua de cale ferată a regiunii se situează sub nivelul mediu național din punct de vedere al lungimii tronsoanelor și al dotării tehnice.

La nivel intra-regional, rețeaua de transport neadecvată este un obstacol al dezvoltării orașelor mici și mijlocii și satelor. Multe zone au rețeaua de transport între localități foarte slab dezvoltată (satele din Delta Dunării), situație ce determină chiar izolarea unor localități.

3.1.11. Cadrul instituțional

În conformitate cu prevederile HG nr. 412/2004 privind organizarea și funcționarea Ministerului Transporturilor, Construcțiilor și Turismului, cu modificările și completările ulterioare, acesta stabilește politica în domeniul transporturilor la nivel național, elaborează strategia și reglementările specifice de dezvoltare și de armonizare a activităților de transport și îndeplinește rolul de autoritate de stat în domeniul transporturilor.

MTCT, în calitatea sa de organ de specialitate al administrației publice centrale, avizează și urmărește realizarea programelor și proiectelor de infrastructuri, asigură administrarea, dezvoltarea și gestionarea infrastructurilor de transport atât direct, cât și prin intermediul unităților aflate în subordinea sau sub autoritatea sa.

Infrastructura rutieră de interes național este administrată de Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România S.A., iar restul rețelei publice rutiere (drumuri județene, comunale) este administrată de autoritățile administrației publice locale.

Infrastructura feroviară publică este administrată de Compania Națională de Căi Ferate Române „CFR” S.A., principalii operatori publici fiind S.N. Transport Feroviar de Marfă „CFR Marfă” S.A și S.N. Transport Feroviar de Călători „CFR Călători” S.A. Prin implementarea directivelor UE pentru acest sector, administratorul infrastructurii feroviare a fost separat de operatorii de marfă și călători. Rețeaua de metrou a municipiului București este administrată și exploatată de SC Transport cu Metroul METROREX SA.

Infrastructura de transport naval se află în administrarea Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime S.A. Constanța, Companiei Naționale Administrația Canalelor Navigabile S.A Constanța, Companiei Naționale Administrația Porturilor Dunării Fluviale S.A. Giurgiu, Companiei Naționale Administrația Porturilor Dunării Maritime S.A. Galați și Regiei Autonome Administrația Fluvială a Dunării de Jos Galați.

Infrastructura de transport aerian de interes național se află în administrarea Companiei Naționale „Aeroportul Internațional București–Henri Coandă” S.A., Societății Naționale „Aeroportul Internațional București Băneasa-Aurel Vlaicu” S.A., Societății Naționale „Aeroportul Internațional Constanța” S.A. și Societății Naționale „Aeroportul Internațional Timișoara–Traian Vuia” S.A. Douăsprezece aeroporturi de interes local se află în administrarea consiliilor județene, iar un aeroport este privat. Serviciile de trafic aerian sunt asigurate de Regia Autonomă „Administrația Română a Serviciilor de Trafic Aerian-ROMATSA”. Principalul operator aerian public este S.C. „Compania Națională de Transporturi Aeriene Române–TAROM” S.A.

Probleme cheie

- Transportul intern are o capacitate insuficientă de transport a mărfurilor și pasagerilor, în special în unele zone și în anumite perioade ale anului (sezonul de vară, sfârșitul de săptămână);
- Infrastructurile de transport din România nu sunt suficient dezvoltate și necesită investiții importante pentru a fi la nivelul standardelor europene;
- Accesul la rețeaua de infrastructură de transport vest-europeană, ca și la cea din Europa de Est și de Sud-Est, este limitat și dificil, din cauza capacității reduse de transport și a calității infrastructurii fizice specifice (numai 211 km de autostrăzi, drumuri naționale nemodernizate etc.);
- Localizarea României la intersecția a numeroase drumuri care leagă Europa de Vest și cea de Est, ca și Europa de Nord cu cea de Sud, precum și situarea țării pe axele de tranzit între Europa și Asia, subliniază importanța existenței unei infrastructuri dezvoltate;
- Accesul României la Marea Neagră și la Dunăre reprezintă o oportunitate și un argument pentru a crește volumul transporturilor pe apă.

3.2. Energia

Sectorul energetic reprezintă o infrastructură strategică de bază a economiei naționale, pe care se fundamentează întreaga dezvoltare a țării. În același timp, asigurarea energiei reprezintă un serviciu public cu un puternic impact social.

3.2.1. Resurse energetice

Cărbune

Industria carboniferă are un rol important în producția de energie a României. În perioada 2001-2004 capacitățile de producție aflate în exploatare au asigurat anual 29-30 mil. tone lignit și 3,5 mil. tone huiă energetică, cantități destinate producției de energie în termocentrale.

Disponibilitatea rezervelor interne de lignit este evaluată, pentru următorii 50-70 ani, la un nivel de extracție de 30-35 mil. tone/an în exploatări de suprafață.

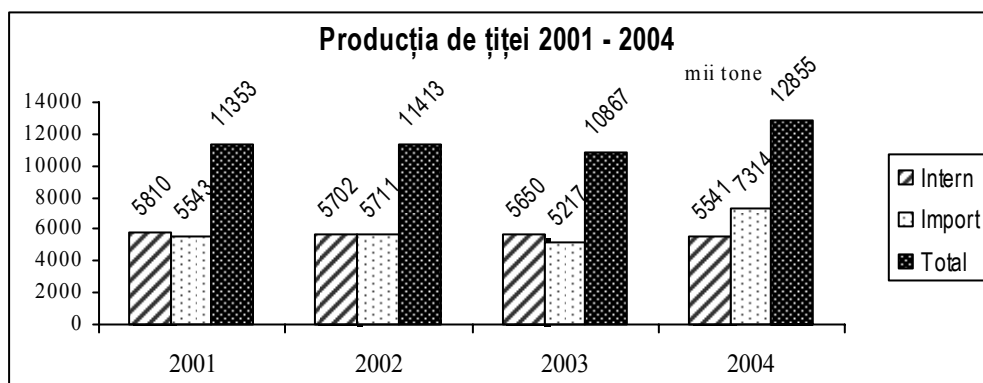
Strategia industriei miniere prevede ca producția de lignit să fie concentrată pe zonele cele mai productive și cu cele mai mici costuri de producție, care sunt exploatările de suprafață, iar minele neviabile (mai ales exploatările subterane), să fie închise. Producția de lignit, avută în vedere în acest document, nu este subvenționată în România și reprezintă o sursă de energie competitivă. Din acest motiv, producția de energie electrică în centralele termoelectrice va înregistra o creștere mică în perioada 2005-2015, de la 9.300 mil. tep la 10.540 mil. tep.

Centralele electrice pe cărbune evacuează în atmosferă o cantitate mult mai mare de substanțe poluante față de centralele pe hidrocarburi, peste 70% din emisiile totale de NO_x și CO₂, respectiv 90% din cele de SO₂ provenind de la aceste centrale. Acestea au puteri instalate mari și consum mare de combustibil, producând preponderent energie electrică pentru SEN.

Petrol

Principala zonă de producție a fost zona Ploiești, zonă situată în sudul României. În ultimii ani a început însă exploatarea unor zone noi, inclusiv a unor zăcăminte de țiței din Marea Neagră. În următorii ani, datorită scăderii rezervelor naturale de țiței și datorită dificultăților sporite în exploatarea acestor resurse, cantitatea de țiței din țară se va micșora și va crește importul.

Conform unor estimări internaționale (World Energy Council, etc), rezervele exploatabile certe de țiței la sfârșitul anului 2002 erau de 100 mil. tone. Instituții din țară consideră că rezervele certe sunt de 128 mil. tone. Astfel, rezervele pot asigura producția din anul 2002 (5,9 mil. tone) pe o perioadă de 17-22 ani, respectiv până la sfârșitul anilor 2020-2025.

Gaze naturale

Cantitatea de gaze naturale extrasă de principalul producător, Romgaz S.A., a scăzut în ultimii ani, de la 8,1 mil. Nm.c. în anul 2001 la 6,6 mil. Nm.c. în anul 2004, în principal din cauza declinului resurselor naturale. Cantitatea de gaze naturale extrasă de Petrom S.A. a crescut de la 4,9 mil. Nm.c. în anul 2001 la 6,1 mil. Nm.c. în 2004. În anul 2004 au apărut pe piață primii producători privați de gaze naturale: AMROMCO și WINTERSHALL.

Pe fondul creșterii economice și a liberalizării treptate a pieței gazelor din perioada 2001-2004, importul de gaze naturale s-a dublat în acest interval.

Consumul total de gaze naturale

Anul	-mil. Nmc-			
	2001	2002	2003	2004
Producție internă	13	12,1	12,9	12,9
Import	2,9	3,5	5,4	5,9
Total	15,9	15,6	18,3	18,8

Sursa: Ministerul Economiei și Comerțului

În condițiile în care importul de gaze naturale va crește, este esențială creșterea capacităților de stocare a acestei resurse, reprezentând unul din obiectivele importante ale Strategiei Energetice a României. SNGN Romgaz SA, operatorul depozitelor de înmagazinare, are ca obiectiv prioritar atât intensificarea ritmului de dezvoltare a capacităților existente de înmagazinare subterană a gazelor naturale, cât și crearea de noi depozite pentru zonele care se confruntă cu greutate în alimentarea cu gaze atât sezoniere, cât și zilnice și orare.

În perioada 2001-2003 capacitatea de stocare s-a dublat, ajungând la un nivel de 2,6 mld. m³, urmând ca până în anul 2010 să se ajungă la o capacitate de stocare de 4,5 mld. m³. În acest scop, este necesar un efort investițional propriu, dar și atragerea de surse financiare externe, în volum total de peste 600 mil. USD, până în anul 2010.

Evoluția resurselor de țiței și gaze naturale

Se consideră că România are încă un potențial de explorare, fiind posibilă existența unor rezerve de țiței și gaze în Depresiunea Transilvaniei, Dealurile Subcarpatice și Marea Neagră. Cu toate acestea, dat fiind că descoperirile recente sunt de dimensiuni reduse, este puțin probabil ca noile explorări să schimbe în mod considerabil profilul rezervelor. Se estimează o scădere treptată a producției de țiței și gaze naturale, pe măsura epuizării zăcămintelor existente. Datorită acestei situații, pentru acoperirea consumului de țiței și gaze naturale, se prevede creșterea treptată a importului.

O măsură avută în vedere pentru acoperirea necesarului de consum intern de țiței și pentru asigurarea funcționării capacităților de rafinare din țară, este integrarea României în circuitul țițeiului din Marea Caspică către Europa de Vest. În acest sens se participă la realizarea conductei Constanța-Omisalj (Constanța fiind port românesc la Marea Neagră, iar Omisalj este port în Croația la Marea Adriatică). Capacitatea de transport a acestei conducte va fi de 48 mil. tone țiței/an.

În anul 2003 a început realizarea conductei Szeged-Arad care va permite interconectarea la sistemul vest-european de gaze naturale. România este inclusă, de asemenea, în proiectul de realizare a coridorului de transport a gazelor naturale din zonele Mării Caspice și Orientului Mijlociu spre Europa Centrală și de Vest (proiectul Nabucco inițiat de Uniunea Europeană și care va avea o capacitate de 30 mld. m³/an în urma unei investiții de circa 4,5 mld. euro).

Resurse regenerabile

Energia solară

În România s-au identificat cinci zone geografice (0-IV), diferențiate în funcție de nivelul fluxului energetic măsurat. Distribuția geografică a potențialului energetic solar relevă că peste jumătate din suprafața României beneficiază de un flux anual de energie între 1.000-1300 kWh/m²-an.

Aportul energetic al sistemelor solaro-termale la necesarul de căldură și apă caldă menajeră din România este evaluat la circa 1.434 mii tep (60 PJ/an), ceea ce ar putea substitui aproximativ 50% din volumul de apă caldă menajeră sau 15% din cota de energie termică pentru încălzirea curentă.

Potențialul exploatabil al producerii de energie electrică prin sisteme fotovoltaice este de aproximativ 1.200 GWh/an.

Energia eoliană

În România s-au identificat cinci zone eoliene distincte (I-V), în funcție de potențialul energetic existent, de condițiile de mediu și cele topogeografice. România are un potențial energetic eolian ridicat în zona litoralului Mării Negre, podișurile din Moldova și Dobrogea sau în zonele montane. Se pot amplasa instalații eoliene cu o putere totală de până la 14.000 MW, ceea ce înseamnă un aport de energie electrică de aproape 23.000 GWh/an. Pe baza evaluărilor preliminare în zona litoralului, inclusiv mediul off-shore, pe termen scurt și mediu, potențialul energetic eolian amenajabil este de circa 2.000 MW, cu o cantitate medie de energie electrică de 4.500 GWh/an. Valorificarea potențialului energetic eolian, în condiții de eficiență economică, impune folosirea unor tehnologii și echipamente adecvate.

Energia produsă în unități hidroelectrice (grupuri de mică și mare putere)

În România, potențialul hidroenergetic al râurilor principale este de circa 40.000 GWh/an și se poate obține în amenajări hidroenergetice de mare putere (>10MW/unitate hidro) sau de mică putere (<10 MW/unitate hidro), după următoarea repartizare:

- amenajări hidroenergetice de mare putere (34.000 GWh/an);
- amenajări hidroenergetice de mică putere (6.000 GWh/an).

Aportul de capacități noi prevăzut pentru perioada 2003-2015 este estimat la cca. 500-900 MW. La nivelul anului 2004, 29% din energia electrică a fost produsă în hidrocentrale.

Biomasa

România are un potențial energetic de biomasă ridicat, evaluat la circa 7.594 mii tep/an (318 PJ/an), ceea ce reprezintă aproape 19% din consumul total de resurse primare la nivelul anului 2000. Circa 54% din căldura produsă pe bază de biomasă se obține din arderea de reziduuri forestiere; 89% din căldura necesară încălzirii locuințelor și prepararea hranei (mediul rural) este rezultatul consumului de reziduuri și deșeuri vegetale.

Energia geotermală

În România, temperatura surselor hidrogeotermale (cu exploatare prin foraj-extracție) în geotermie de „joasă entalpie” este cuprinsă între 25°C și 60°C (în ape de adâncime), iar la geotermia de temperatură medie temperaturile variază de la 60°C până la 125°C ('ape mezotermale').

În prezent, se află în funcțiune circa 70 sonde pentru apă caldă (cu temperatura peste 60°C), în diferite zone geografice. Rezerva de energie geotermală cu posibilități de exploatare curentă în România este de circa 167 mii tep (7 PJ/an).

România susține promovarea producției de energie electrică din resurse regenerabile, acest lucru fiind concretizat prin HG nr. 443/2003, modificată prin HG nr. 958/2005, privind promovarea energiei electrice produse din resurse regenerabile de energie. Astfel, ponderea energiei electrice produse din resurse regenerabile în consumul național brut de energie electrică va ajunge la 33% în anul 2010. De asemenea, s-a stabilit sistemul de promovare a producerii energiei electrice din surse regenerabile de energie (prin HG nr. 1892/2004) și Regulamentul de certificare a originii energiei electrice produse din surse regenerabile de energie (prin HG nr. 1429/2004).

Potențialul energetic al resurselor regenerabile de energie din România

Sursa de energie regenerabilă	Potențialul energetic anual	Echivalent economic energie (mii tep)	Aplicație
Energie solară: termică	60x10 ⁶ GJ	1.433	Energie termică
fotovoltaică	1200 GWh	103,2	Energie electrică
Energie eoliană	23.000 GWh	1.978	Energie electrică
Energie hidro, din care sub 10 MW	40.000 GWh 6.000 GWh	3.440 516	Energie electrică
Biomasă	318x10 ⁶ GJ	7.597	Energie termică
Energie geotermală	7x10 ⁶ GJ	167	Energie termică

Sursa: Studii de specialitate – ICEMENERG, ICPE, INL, ISPH, ENERO

3.2.2. Infrastructura energetică

Sectorul energiei electrice și termice

Evoluția producției de energie

Sectorul energetic din România dispunea la nivelul anului 2004 de o capacitate totală instalată de 18.314 MW, cu următoarea structură: capacitate instalată în centralele termoelectrice de 11.391 MW, în centralele hidroelectrice de 6.216 MW și în centrala nuclearelectrică de la Cernavodă de 707 MW. Capacitatea instalată în centralele termoelectrice pe cărbune este de 6.844 MW și în centralele termoelectrice pe hidrocarburi de 4.547 MW.

La nivelul anului 2004, producția de energie electrică a fost de 56.899 GWh, din care aproximativ 41% în centralele termoelectrice pe cărbune, 20% în centralele termoelectrice pe hidrocarburi, 29% în centralele hidroelectrice și 10% în centrala nuclearelectrică.

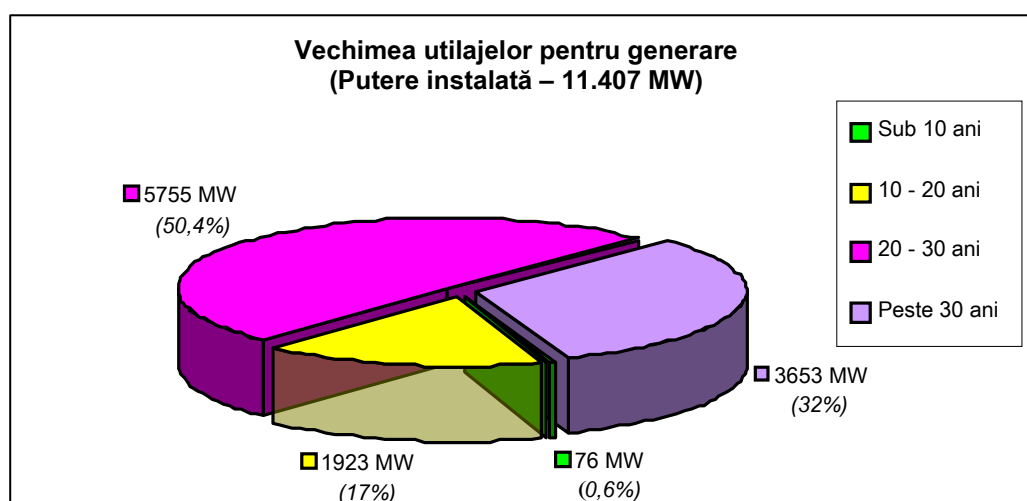
Producția de energie electrică a crescut în perioada 1999-2003 cu circa 10,7%. Indiferent de variațiile producției totale, producția de energie în grupuri termo are o pondere care reliefează marea importanță a acestora în asigurarea necesarului de energie a consumatorilor.

Producția de energie electrică și structura pe tipuri de combustibili

	-GWh-		
	2002	2003	2004
Total consum brut intern	52.335	54.821	55.710
Sold import/export	- 2.854	- 2.085	- 1.189
Total producție, din care:	55.189	56.906	56.899
- cărbune	22.257	25.816	23.478
- hidrocarburi	11.347	12.922	11.274
- hidro	16.072	13.262	16.591
- nuclear	5.513	4.906	5.556

Sursa: Raport Dispececul Energetic Național pe anul 2004

Majoritatea capacităților (circa 82%) au fost instalate în perioada 1970-1980 și au peste 25 de ani de funcționare. Situația grupurilor energetice din acest punct de vedere, pentru structura puterii instalate considerată, poate fi urmărită în figura de mai jos:

Sursa: Ministerul Economiei și Comerțului

Evoluția consumului de energie

În linii mari, evoluția consumului de energie a urmat evoluția economiei naționale, respectiv a activității industriale. În perioada 1997–1999, consumul de resurse energetice, de energie electrică și termică s-a diminuat, corespunzător contracției economiei naționale. În raport cu anul 1999, în 2000 consumul a înregistrat o creștere de 2,2%, iar în raport cu anul 2000, în 2002 consumul a înregistrat o creștere de 6,8%, pe fondul relansării activităților din economie.

Perioadele de scădere a consumului de energie au generat situații critice în sectorul energetic, caracterizate prin deteriorarea situației financiare a marilor agenți economici din sector, încetinirea programelor de investiții și reparații, precum și prin disponibilizări importante de personal.

Ulterior, datorită relansării activității economice, consumul de energie a înregistrat o creștere cu variații reduse de la un an la altul. În anul 2004, consumul final de energie a fost de 44,6 TWh, ceea ce reprezintă o creștere cu 2,7 % față de anul 2003.

Consumul intern total de energie primară a fost de 40.044 mii tep la nivelul anului 2004. Combustibilii fosili (cărbune, gaze naturale și petrol) dețin cota majoritară în acoperirea necesarului de resurse primare (85%). Aproximativ 41,7% din consumul final de energie este atribuit industriei, în timp ce în sectorul rezidențial a fost utilizat 32,1% din total. Consumul de resurse primare din țară a reprezentat 61%, iar importul de resurse necesare acoperirii consumului 39%.

Consumul intern brut de energie electrică a fost de 55.710 GWh în anul 2004. Consumul anual de energie electrică pe cap de locuitor a fost în anul 2004 de 2.055 kWh/loc și se estimează o creștere a acestuia la circa 2.971 kWh/loc. în anul 2015.

Consumul de energie pe locuitor în anul 2002

	- tep/loc-	
	Energie primară	Energie finală
România	1,647	1,199
UE-15	3,899	2,531

Sursa: Observatorul Energetic Național din cadrul ICEMENERG – Studiu privind dezvoltarea durabilă a sectorului energetic din România

Deși intensitatea energetică s-a redus semnificativ în perioada 1989-2002, valorile înregistrate în prezent rămân relativ mari, în comparație cu țările din UE. Acest fapt este determinat, în principal, de consumurile mari de energie din unele sectoare economice, precum și de unele tehnologii și echipamente cu performanțe reduse și grad de uzură ridicat.

Având în vedere creșterea prognozată a consumului de energie, de circa 2,7% pe an, sunt necesare: extinderea capacităților de producție existente, utilizarea de resurse regenerabile pentru producerea de energie, reducerea intensității energetice. Cererea de resurse energetice din import va crește, de la 39% din consumul de resurse primare în 2004, la 55% în 2015.

Eficiența energetică

Caracterizată de o economie puternic energointensivă mai ales înainte de anul 1989, România a înregistrat în perioada 1990–1999 o reducere cu cca. 30% a intensității energetice, cu un ritm mediu anual, pe termen lung, de 3–3,3% (față de 0,6% pe an în UE), datorată contracției activității economice, și nu măsurilor de reducere a intensității energetice, dar cu variații mari (de la -24% la +11%) între diferiți ani.

Valori ale intensității energetice finale în România și în Uniunea Europeană, în 2001

Intensitatea energetică (tep/10 ³ USD ₉₅)	Austria	Belgia	Danemarca	Finlanda	Franța	Germania	Grecia	Irlanda	Italia	Olanda	Portugalia	Spania	Suedia	Marea Britanie	România
Finală	0,095	0,135	0,073	0,151	0,096	0,091	0,139	0,105	0,109	0,120	0,149	0,129	0,119	0,121	0,637
Industria	0,024	0,055	0,014	0,068	0,025	0,027	0,032	0,024	0,035	0,039	0,052	0,044	0,045	0,030	0,282
Transporturi	0,027	0,030	0,022	0,028	0,030	0,024	0,052	0,039	0,035	0,029	0,051	0,048	0,028	0,039	0,120
Agricultură	0,003	0,002	0,005	0,005	0,002	0,001	0,008	0,002	0,003	0,008	0,006	0,003	0,002	0,001	0,009
Rezidențial	0,027	0,031	0,021	0,030	0,023	0,026	0,033	0,024	0,029	0,021	0,022	0,017	0,026	0,033	0,217
Terțiar	0,009	0,012	0,009	0,010	0,013	0,009	0,010	0,014	0,004	0,016	0,012	0,010	0,015	0,013	0,039

Sursa: Energy Balances of OECD Countries 2000-2001, International Energy Agency, 1999-2002 Editions, Paris, France, 2002

Conform studiului “Dezvoltarea durabilă în sectorul energetic național”, elaborat de Observatorul Energetic Național din cadrul ICEMENERG, cu asistență tehnică acordată de IAEA Viena, va fi posibilă o scădere a intensității energiei finale în perioada 2003-2025 cu un ritm mediu anual de 3,5%. Această valoare este ridicată comparativ cu valorile uzuale pe plan internațional de circa 1%, dar specialiștii care au elaborat studiul susțin că este nu doar posibil, dar și obligatoriu ca ea să fie realizată.

Concluziile care se conturează în urma analizei comparative a intensităților energetice finale pentru cele cinci sectoare economice din România și statele membre ale Uniunii Europene sunt următoarele:

- în raport cu corelările identificate în cele două situații, valorile mari evidențiate demonstrează existența unui important potențial economic de eficiență energetică în industrie;
- pentru transporturi, compararea intensităților energetice finale calculate prin metoda prețurilor actualizate scot în evidență un potențial economic relativ mare de eficiență energetică, corectarea PIB cu paritatea puterii de cumpărare conducând la corelări între intensități subunitare (adică <1);
- deși consumurile finale de energie în sectorul agricol rămân prea puțin însemnate în raport cu cele înregistrate în alte sectoare, potențialul economic de eficiență energetică există și poate fi valorificat;
- ca și în sectorul industrial, corelările dintre intensitățile energetice finale din sectorul rezidențial demonstrează existența unui important potențial de eficiență energetică;
- sectorul terțiar începe să se dezvolte în ritm accelerat (deși puțin important, consumul final de energie în acest sector s-a dublat în anul 2001 în raport cu anul 2000), iar corelarea dintre intensitățile energetice finale demonstrează existența unui potențial economic de eficiență energetică.

Decuplarea dezvoltării economice de consumul de energie reprezintă un deziderat realizat în perioada anterioară în zona UE. În acest context, este necesar ca intensitatea energiei finale în economia națională să scadă într-un ritm accelerat. Scăderea intensității energiei va fi rezultatul acțiunilor de modernizare a economiei naționale în ansamblu (atât din punct de vedere structural, cât și al tehnologiilor utilizate) și al acțiunilor specifice de îmbunătățire a randamentelor de utilizare a energiei.

Situația electrificărilor

Practic, totalitatea locuințelor din mediul urban (99,4%) sunt racordate la rețeaua de electricitate, în timp ce în mediul rural ponderea respectivă este de 96,3%.

La sfârșitul anului 2002 erau 93.613 gospodării neelectrificate, în 2.571 localități, din care:

- 4.636 gospodării în 203 zone complet neelectrificate;
- 64.207 gospodării în 2.218 localități rurale parțial electrificate;
- 24.770 gospodării în 150 localități urbane ce presupun extinderi ale rețelei de distribuție.

Situația racordării locuințelor la rețelele de energie

	1992	2002
TOTAL LOCUINȚE (mii), din care (în %):	7.187	7.166
Racordate la rețeaua de electricitate	96,7	98,0
Racordate la rețeaua de gaze naturale	32,2	42,2
Racordate la rețeaua de încălzire centralizată	30,9	32,0
URBAN LOCUINȚE (mii), din care (în %):	3.923	3.894
Racordate la rețeaua de electricitate	99,4	99,4
Racordate la rețeaua de gaze naturale	57,8	71,4
Racordate la rețeaua de încălzire centralizată	57,5	58,8
RURAL LOCUINȚE (mii), din care (în %):	3.264	3.272
Racordate la rețeaua de electricitate	93,6	96,3
Racordate la rețeaua de gaze naturale	3,1	7,4
Racordate la rețeaua de încălzire centralizată	0,7	0,5

Sursa: Institutul Național de Statistică "Recensământul populației și locuințelor" din anii 1992, 2002

Situația sistemelor centralizate de alimentare cu energie termică

România are un sector de termoficare bine dezvoltat. Aproximativ 29% din fondul total de locuințe primește energie termică pentru încălzire și preparare apă caldă de consum prin sisteme centralizate, procentul fiind de 55% în mediul urban.

Sistemele sunt realizate după tehnologii anterioare crizei energetice din 1972 și, deși în ultimii ani, dar mai ales în anul 2005, s-au efectuat lucrări de re tehnologizare, modernizare și dezvoltare cu precădere în partea de transport și distribuție, au în continuare randamente scăzute, pierderi foarte mari (între 25–35%) și costuri ridicate de producție.

Costurile de producere, transport și distribuție destul de ridicate nu pot fi suportate de utilizatori în marea lor majoritate. Datorită soluțiilor constructive și a lipsei fondurilor de reparații, în imobile se localizează pierderi semnificative de energie termică, iar separarea consumurilor individuale de căldură pe apartamente este în unele situații dificilă și necesită fonduri suplimentare.

În anul 2004 a fost aprobată „Strategia națională privind alimentarea cu energie termică a localităților prin sisteme de producere și distribuție centralizate”, având ca principal scop stabilirea la nivel național a politicilor și orientărilor generale cu privire la organizarea, funcționarea și reglementarea serviciilor publice de alimentare cu energie termică produsă centralizat; trasarea obiectivelor și direcțiilor de acțiune pentru elaborarea programelor de dezvoltare și modernizare a sistemelor centralizate de încălzire urbană; identificarea căilor, mijloacelor și modalităților de implementare a programelor de investiții și a posibilelor surse de finanțare a acestora.

Principalele societăți din sectorul energetic

Sectorul extracției și prelucrării țițeiului și distribuției produselor petroliere. În acest sector își desfășoară activitatea compania Petrom, al cărei pachet majoritar de acțiuni este deținut din 2004 de firma austriacă OMV. Petrom realizează practic totalitatea producției interne de țiței brut, are în structură două mari rafinării (Arpechim Pitești și Petrobrazi Ploiești) și are cea mai mare rețea de distribuție a produselor petroliere. Alături de Petrom există societăți comerciale cu capital privat pentru prelucrarea produselor petroliere și care prelucrează de regulă țiței din import (Lukoil Ploiești, Rompetrol Group etc).

Sectorul extracției, transportului și depozitării gazelor naturale. Activitățile din acest sector sunt concentrate în cadrul companiei Romgaz Mediaș cu capital integral de stat. În anul 2006 o parte din acțiunile societății vor fi listate la bursă.

Distribuția gazelor naturale este realizată de către S.C. Distrigaz Nord și S.C. Distrigaz Sud, firme privatizate recent cu companiile RUHR GAS (Germania) și GAS DE FRANCE.

În *sectorul extragerii cărbunelui* sunt organizate trei companii naționale, și anume: Compania Națională a Lignitului Oltenia (CNLO)-Târgu Jiu; Compania Națională a Huilei-Petroșani; Compania Națională a Cărbunelui-Ploiești.

Sectorul producerii energiei electrice. La nivel național, la sfârșitul anului 2004, își desfășurau activitatea 47 de societăți comerciale licențiate de ANRE. Cele mai importante companii producătoare de energie electrică cu capital integral de stat sunt Complexele Energetice Rovinari, Turceni, Craiova, S.C. Termoelectrica București S.A., S.C. Filiala Electrocentrale București S.A., SN Nuclearelectrica S.A. România intenționează să privatizeze în cel mai scurt timp complexele energetice, procesul fiind deja demarat. Exploatarea centralelor hidroenergetice de pe întreg teritoriul țării este realizată de către S.C. Hidroelectrică S.A., companie de asemenea cu capital integral de stat. Până la sfârșitul anului 2004 au fost privatizate 18 hidrocentrale de mică putere și în anul 2005 alte 8 microhidrocentrale.

Sectorul transportului energiei electrice. Sistemul de transport al energiei electrice cuprinde totalitatea rețelelor electrice de 750 kV, 400 kV și 220 kV. Aceste elemente ale sistemului de transport prezintă o uzură medie de 56% pentru stații și de 67% pentru linii. În acest sector își desfășoară activitatea Compania Națională de Transport a Energiei Electrice Transelectrica S.A., cu capital integral de stat.

În mai 2003, Sistemul de transport al României a fost interconectat la rețeaua UCTE. Sistemul de transport va rămâne în proprietatea statului, o parte din acțiunile acestei societăți vor fi listate la bursă în anul 2006.

Sectorul distribuției energiei electrice. Rețelele de distribuție funcționează la tensiuni între 0,4 kV și 110 kV. În acest sector a fost înființată S.C. Electrica S.A., cu opt filiale ce acoperă întreg teritoriul țării, dintre care 4 au fost deja privatizate.

Sectorul furnizării energiei electrice. În acest sector există 75 societăți comerciale cu capital de stat sau privat care dețin licențe de furnizare emise de ANRE.

3.2.3. Sistemul de prețuri și tarife

Situația în domeniul pieței de energie electrică

Până la deschiderea totală, piața de energie electrică este compusă din piața reglementată și piața concurențială. În anul 2005, gradul de deschidere a pieței de energie este de 83,5%, fiind liberalizată integral piața de energie electrică pentru consumatorii industriali; piața de energie pentru consumatorii casnici va fi liberalizată în anul 2007.

Piața de energie electrică complet deschisă se caracterizează prin posibilitatea fiecărui consumator de a-și alege liber furnizorul și a fiecărui furnizor de a încheia contracte negociate cu consumatorii al căror preț este rezultatul raportului cerere/ofertă. Până la deschiderea completă a pieței cu amănuntul de energie electrică, distribuitorii sunt obligați să realizeze și serviciul de furnizare pentru consumatorii captivi din zona de licență. Odată cu deschiderea totală a pieței de energie electrică, ANRE va desemna furnizori de ultimă opțiune pentru consumatorii care nu-și exercită dreptul de alegere a furnizorului.

Subvențiile încrucișate la energia electrică, dintre consumatorii casnici și consumatorii industriali, precum și cele dintre energia electrică și cea termică au fost eliminate în cursul anului 1999. Pentru energia electrică consumată, consumatorilor finali de energie electrică li se aplică prețuri negociate (în cazul consumatorilor eligibili) sau tarife reglementate (în cazul consumatorilor captivi).

Tarifele reglementate pentru energia electrică livrată consumatorilor captivi reflectă cheltuielile aferente activităților de producere, transport, servicii de sistem, distribuție, furnizare și taxele stabilite prin legislație. Prețurile negociate între furnizori și consumatorii eligibili pentru energia electrică livrată cuprind și tarifele reglementate pentru activitățile de transport, servicii de sistem, distribuție și taxele stabilite prin legislație.

Internalizarea costurilor de mediu

Societățile de producere a energiei electrice și/sau termice din România trebuie să țină seama, în programul investițional pe perioada următoare, de lucrările de mediu absolut necesare pentru funcționarea în concordanță cu normele UE în domeniu. Astfel, pentru perioada care urmează, producătorii termoenergetici trebuie să realizeze internalizarea costurilor de mediu, astfel încât prețul reglementat, sau cel de pe piața liberă, să reflecte în mod real acest cost și să asigure posibilitatea finanțării acestor lucrări (reducere de emisii, desulfurări, evacuarea și depozitarea produselor de ardere rezultate, etc) care sunt

absolut necesare. În cadrul acestui proces de internalizare se va ține seama de gradul de suportabilitate al populației. Conform unor studii efectuate privind internalizarea costurilor de mediu, acestea pot atinge valori destul de ridicate, în plaja 2–5 euro/MWh.

Situația în domeniul pieței de gaze naturale

În cursul anului 2005, gradul de deschidere a pieței gazelor naturale s-a stabilit la 50%. În vederea creșterii numărului de consumatori eligibili, a fost modificată una dintre condițiile de acreditare, respectiv pragul de consum, prin reducerea acestuia de la 4 mil. mc gaze naturale/an la 3 mil. mc gaze naturale/an. ANRGN a acreditat 76 de consumatori eligibili, cantitatea de gaze naturale disponibilă pentru consumul pe piața liberă fiind de 7,252 mld mc.

Procesul de liberalizare a pieței gazelor naturale din România va continua, până la asigurarea deschiderii integrale a acesteia în anul 2007, conform următorului calendar: 75% la 30.06.2006; 100% pentru consumatorii industriali la 01.01.2007 și 100% pentru consumatorii casnici, la 01.07.2007.

ANRGN a finalizat noile metodologii de tarificare în domeniul gazelor naturale, aplicarea acestora fiind realizată în cursul anului 2005. Pentru distribuția și furnizarea reglementată, metodologia de tarificare va fi de tipul “price-cap”, iar pentru transport și înmagazinare subterană, de tipul “revenue cap”. Tarifele astfel calculate acoperă integral toate costurile, inclusiv cele de mediu și cele pentru investițiile pe termen lung. În ceea ce privește costurile de mediu, agenții economici licențiați în domeniul gazelor naturale au posibilitatea constituirii de provizioane pentru refacerea mediului, care sunt recunoscute, în calculul tarifelor, ca și element al costurilor de capital.

Prețul de valorificare a producției interne de gaze naturale va crește gradual, astfel încât să se alinieze celui de import în 2007.

3.2.4. Reglementarea și supravegherea pieței

Autoritatea Națională de Reglementare în domeniul Energiei (ANRE) este o instituție publică autonomă finanțată exclusiv din venituri proprii extrabugetare. ANRE are rolul de a crea și aplica sistemul de reglementări necesar funcționării pieței energiei electrice în condiții de eficiență, concurență, transparență și protecție a consumatorilor. ANRE are toate competențele unei autorități de reglementare prevăzute de Directiva 2003/54/CE referitoare la piața internă de electricitate.

România a optat pentru un acces reglementat la rețea, tarifele de utilizare a rețelei fiind stabilite de către ANRE, aplicându-se transparent și nediscriminatoriu tuturor utilizatorilor rețelelor de transport și distribuție. Activitățile din sectorul energiei electrice - producere, transport, distribuție, furnizare și dispacherizare - sunt legal separate, realizându-se pe baza licențelor emise de ANRE.

În domeniul reglementării și supravegherii pieței interne de gaze naturale a fost creată *Autoritatea Națională de Reglementare în domeniul Gazelor Naturale (ANRGN)*, cu scopul creării unor reguli stabile și transparente care să încurajeze activitatea comercială și protejarea interesului public.

Agencia Română pentru Conservarea Energiei (ARCE) este organ de specialitate la nivel național, cu autonomie instituțională, financiară și organizatorică, aflat în subordinea Ministerului Economiei și Comerțului, finanțată din venituri proprii și alocații de la bugetul de stat. ARCE are sarcina de a implementa politica națională de utilizare eficientă a energiei și de promovare a resurselor regenerabile de energie, cu luarea în considerare a aspectelor legate de mediu și a principiilor care stau la baza dezvoltării durabile.

Agencia Națională pentru Deșeuri Radioactive (ANDRAD) a fost înființată în anul 2003, având drept sarcini gestionarea în siguranță a combustibilului nuclear uzat și a deșeurilor radioactive, inclusiv depozitarea finală.

Comisia Națională pentru Controlul Activităților Nucleare (CNCAN) este autoritatea națională pentru controlul activităților nucleare.

Probleme cheie

- Reabilitarea/retehnologizarea capacităților energetice cu grad de uzură ridicat sau care utilizează tehnologii învechite, sau închiderea celor nerentabile; promovarea investițiilor private în noi capacități de producție bazate pe cogenerare și resurse regenerabile;
- Lipsa internalizării costurilor de mediu;
- Costurile ridicate ale măsurilor de protecție a mediului la majoritatea centralelor termoelectrice, impuse și de cerințele UE;
- Nevoia economisirii energiei prin scăderea intensității energetice la nivelul țărilor din UE, și implicit a creșterii eficienței energetice pe întregul lanț resurse naturale–producere–transport-distribuție-utilizare finală a energiei electrice și termice;
- Un grad încă redus de valorificare a resurselor regenerabile (energie solară, biomasă și eoliană);
- Pierderi relativ mari în rețele de transport și distribuție energie electrică/termică, petrol și gaze, accesarea de fonduri în vederea reabilitării lor;
- Necesitatea creșterii capacității de interconectare a rețelelor de transport a energiei electrice, petrol și gaze cu rețelele din Uniunea Europeană;
- Energointensivitate foarte mare (în special din cauza structurii economiei naționale);
- Dependența de importul de resurse energetice în creștere.

3.3. Protecția mediului

3.3.1. Caracteristici generale ale mediului în România

Axul central al politicilor de mediu din România îl constituie asigurarea unui mediu curat pentru sănătatea locuitorilor țării, întreruperea cercului vicios al sărăciei și deteriorării mediului, asigurarea unei creșteri economice regenerative și inovative, spre binele generațiilor actuale și viitoare, și armonizarea legislației specifice de mediu cu cea a Uniunii Europene.

Ocrotirea mediului reprezintă o componentă de bază a dezvoltării durabile, relația dintre acestea fiind biunivocă. Vasta problematică a protecției mediului în contextul dezvoltării durabile se concentrează în România pe combaterea fenomenelor de poluare inerente unor activități umane în stadiul actual, prevenirea deteriorărilor posibile, asimilarea, adaptarea și aplicarea cerințelor de mediu pentru integrarea în Uniunea Europeană, realizarea unor proiecte internaționale comune pentru valorificarea potențialului Dunării și Mării Negre, pentru protejarea biodiversității și a zonelor umede, monitorizarea calității apelor și a stării pădurilor, a efectelor fenomenelor ecologice de anvergură globală, soluționarea unor probleme acute, cum sunt cele ale diminuării și valorificării deșeurilor și ecologizării agriculturii, promovarea tehnologiilor curate, transformarea așezărilor umane în localități durabile.

Ca și în alte țări, calitatea factorilor de mediu este afectată de aproape toate activitățile economice, precum și de poluarea transfrontieră. Din datele privind calitatea factorilor de mediu obținute din rețeaua de monitorizare aparținând Ministerului Mediului și Gospodării Apelor, rezultă o ușoară îmbunătățire a calității mediului datorată diminuării activităților economice și programelor de retehnologizare și

modernizare realizate la nivelul unor unități industriale, precum și activităților întreprinse de Agențiile de Protecția Mediului și Garda de Mediu (creșterea numărului de inspecții la agenții economici a căror activitate produce impact asupra calității mediului).

Indicatorii de mediu din România nu sunt comparabili cu cei din UE, fapt ce implică un necesar ridicat de investiții pentru alinierea la nivelul UE. Starea economică actuală a României nu oferă resurse suficiente pentru redresarea factorilor de mediu. Privatizarea și atragerea capitalului străin, în condiții avantajoase, pot constitui soluții de reconstrucție ecologică.

3.3.2. Protecția atmosferei

Dat fiind faptul că atmosfera este cel mai larg și în același timp cel mai imprevizibil vector de propagare a poluanților, ale căror efecte sunt resimțite în mod direct și indirect de om și de către celelalte componente ale mediului, se impune ca prevenirea poluării atmosferei să constituie o problemă de interes public, național și internațional. Poluarea aerului are numeroase cauze, unele fiind rezultatul activităților umane, altele datorându-se unor condiții naturale de loc și de climă.

Schimbările climatice și emisiile de gaze cu efect de seră

România este prima țară inclusă în Anexa I (țările dezvoltate și țările cu economie în tranziție) a Convenției-Cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice (UNFCCC), care a ratificat Protocolul de la Kyoto la UNFCCC, angajându-se să reducă emisiile de gaze cu efect de seră (GHG) cu 8%, în prima perioadă de angajament (2008-2012), față de anul de bază (1989).

Emisiile totale de gaze cu efect de seră (GHG) ale României (fără luarea în considerare a absorbantilor), calculate în CO₂ echivalent, au scăzut, față de anul de bază, cu 48% în perioada 1989-2002, iar emisiile nete de GHG (luând în considerare absorbția de CO₂) au scăzut cu aproximativ 52% în aceeași perioadă, în conformitate cu ultimul Inventar Național al emisiilor de GHG pentru anul 2002, transmis Secretariatului Convenției Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice în mai 2004. Scăderea emisiilor de CO₂ se datorează, în special, diminuării cantității de combustibili fosili arși în sectorul energetic (în special în sectoarele de producere a energiei electrice și termice, în industria prelucrătoare și a materialelor de construcții).

Această descreștere însemnată a emisiilor de GHG este cauzată, în principal, de scăderea producției industriale și mai puțin de politicile și măsurile de reducere, existând o mare probabilitate ca România să-și îndeplinească angajamentul de reducere a emisiilor de GHG în prima perioadă de angajament, prevăzută de Protocolul de la Kyoto.

Emisiile de gaze cu efect acidifiant

Acidifierea reprezintă o problemă importantă de mediu în întreaga Europă, rezolvarea ei necesitând inițiative coordonate în sectoarele afectate. România se aliază treptat la acquis-ul comunitar de mediu prin măsuri concrete de implementare asumate de fiecare operator în parte, cum ar fi programele de reducere a emisiilor de SO₂, NO_x, provenite din marile centrale termoelectrice, cât și din alte activități (rafinare, petrochimie, etc.).

Acidifierea mediului este, în principal, produsă de emisiile a trei poluanți: dioxidul de sulf, dioxidul de azot și de amoniac, precum și de efectele sinergice ale acestora.

România a ratificat Convenția asupra poluării atmosferice transfrontiere pe distanțe lungi, precum și cele trei protocoale ale Convenției referitoare la reducerea acidifierii, eutrofizării și nivelului de ozon troposferic, metalele grele și poluanți organici persistenti.

Emisiile de SO₂ au fost în continuă scădere în perioada 1995-2002, pentru ca începând cu 2003 să înregistreze o creștere față de anii precedenți. Principalele surse de impurificare cu SO₂ sunt arderile din activitatea de producere a energiei și industriile de transformare (cu o contribuție de cca. 75,73% în anul 2003). Scăderea emisiilor de SO₂ s-a datorat atât închiderii sau funcționării la capacitate redusă a unor unități industriale, cât și scăderii conținutului de sulf din combustibilii utilizați în activitățile de producere a energiei termice și electrice. Scăderea emisiilor de SO₂ va continua și prin introducerea, de la 1 ianuarie 2007, a obligativității pentru agenții economici ce utilizează combustibili lichizi de a utiliza în exclusivitate păcura cu conținut de sulf sub 1%.

Evoluția nivelului gazelor cu efect acidifiant

- mii tone -

	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Plafone 2010
SO ₂	1.311	1.085	1.050	1.044	795	728	759	834	781	803	960	918
NO _x	546	407	400	398	314	262	296	330	357	325	326	437
NH ₃	300	234	197	211	196	210	206	164	156	182	135	210

Sursa: Institutul Național de Statistică

Emisiile de NO_x au fost în continuă scădere în perioada 1995-2000, de la un nivel de cca. 407 mii tone în 1995 la cca. 296 mii tone în 2000. Începând cu anul 2001, emisiile de NO_x au înregistrat o creștere semnificativă, ajungând la 326 mii tone în anul 2004. Principalele surse emitente le-au reprezentat arderile din industria energetică și din industriile de transformare (cca. 39,24%), traficul rutier (cca. 31,58%) și industria de prelucrare (cca. 11,39%).

Emisiile de amoniac s-au menținut relativ constante, în perioada 1995-2000, în jurul valorii de 200 mii tone pe an, după care au scăzut semnificativ până la cca. 135 mii tone în 2004. Principala sursă (cca. 80,26%) o reprezintă dejecțiile de la creșterea vitelor și îngrășămintele chimice azotoase utilizate în agricultură.

Emisiile de metale grele

Această categorie de poluanți are ca sursă principală diferite procese industriale, pentru plumb adăugându-se și poluarea produsă de gazele de eșapament provenite de la motoare cu ardere internă cu aprindere prin scânteie. În perioada 1998 – 2003 s-a constatat o scădere neuniformă a emisiilor de metale grele, datorită re tehnologizării instalațiilor. Prognoza pentru anul 2004 arată o ușoară creștere a emisiilor de metale grele, respectiv o creștere de 32% pentru Hg, 5,6% pentru Cd și 54,6% pentru Pb, cauzată de creșterea substanțială a traficului rutier și de redeschiderea unor activități noi și/sau a creșterii unor activități de producție.

Emisiile de metale grele

-kg-

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Hg	7.580	6.863	6.560	7.080	6.836	4.525	6.657
Cd	11.158	11.483	8.200	6.901	7.498	3.736	3.958
Pb	440.160	380.069	361.478	436.644	485.448	229.177	504.658

Sursa: Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Protecția Mediului (ICIM)

Calitatea aerului în cele mai poluate localități

Evoluția nivelului de impurificare a atmosferei în perioada 1995–2004 a fost analizată pentru fiecare poluant în parte, avându-se în vedere variația frecvenței anuale de depășire a normei sanitare.

În ceea ce privește variația în timp a frecvenței anuale de depășire a normei sanitare pe 24h pentru *amoniac*, în trei dintre cele mai poluate localități din țară: Râureni, Săvinești și Târgu Mureș, s-a înregistrat o scădere accentuată a frecvențelor de depășire în cazul localităților Săvinești, de la 11% în anul 1996 la 0% în anul 2003 și Râureni, de la 9% în anul 1996 la 1,76% în anul 2003.

În trei dintre cele mai poluate localități din țară: Arad, Baia Mare și Copșa Mică, pentru variația în timp a frecvenței anuale de depășire a normei sanitare pe 24h pentru *pulberi în suspensie*, s-a constatat o scădere a frecvenței de depășire la Baia Mare, de la 28,6% în anul 1997 la 0% în anul 2003, precum și o creștere semnificativă în perioada 1997- 2003, la Arad.

Pulberile în suspensie (cu diametre mai mici de 20 μm , având în atmosferă un comportament asemănător gazelor) și sedimentabile (având diametre mai mari de 20 μm , care, după ce sunt emise în atmosferă, se depun pe sol, vegetație, ape și construcții) sunt principalii poluanți din țara noastră pentru care depășirile concentrațiilor maxim admise (CMA) sunt semnificative, pentru diferite intervale de mediere. Nivelul de poluare cu pulberi în suspensie sau pulberi sedimentabile se menține în continuare ridicat pe teritoriul țării, în multe din localitățile monitorizate înregistrându-se depășiri ale CMA (în timp de 24 de ore și anuale). Poluarea atmosferei cu pulberi are multe surse: industriile metalurgică și siderurgică ce eliberează în atmosferă cantități însemnate de pulberi, apoi centralele termice pe combustibili solizi, fabricile de ciment, transporturile rutiere, haldele și depozitele de steril etc.

3.3.3. Calitatea resurselor de apă

Resursele de apă

În evaluarea potențialului resurselor de apă ale României trebuie luat în considerare specificul poziției geografice, reliefului, geologiei, climei, solului și vegetației, și anume: fluviul Dunărea care constituie peste 62% din potențialul resurselor de apă este situat pe cea mai mare parte a cursului său la periferia teritoriului României, motiv pentru care s-ar putea utiliza economic numai cca. 30 mld.m³/an; rețeaua hidrografică interioară (cea mai accesibilă folosințelor) este neuniform distribuită pe teritoriul țării.

România dispune de toate tipurile de resurse de apă dulce (râuri, lacuri naturale și artificiale, fluviul Dunărea și ape subterane). Cea mai mare resursă de apă dulce provine din Dunăre și din râurile interioare. Lacurile naturale, deși numeroase (3.450), au o contribuție nesemnificativă la volumul resurselor de apă ale României.

Resursa specifică utilizabilă a României este de 2.660 m³/loc/an, față de media europeană de 4.000 m³/loc/an. Resursa specifică teoretică, de cca. 1.770 m³/loc/an, luând în considerare numai aportul râurilor interioare, situează din acest punct de vedere România în categoria țărilor cu resurse de apă relativ reduse, ocupând din acest punct de vedere locul al nouălea printre țările europene.

Resursele de apă disponibile pe teritoriul României sunt puternic influențate, atât cantitativ cât și calitativ, de activitățile umane: pe de o parte prin prelevări apropiate de limita resurselor socio-economice (bazinul hidrografic Argeș), iar pe de altă parte, printr-o poluare pronunțată (râurile Tur, Lăpuș, Cavnic, Arieș, Târnava, Cibin, Dâmbovița, Vaslui, Jijia). Limitări ale utilizării resurselor de apă apar și din alte cauze, cum ar fi transportul resurselor de apă la distanță, care prezintă multe dificultăți sub aspect tehnico - economic, fapt ce face ca acestea să fie privite ca o resursă regională, neputându-se realiza un sistem național interconectat al acestora.

Utilizarea resurselor de apă în 2004

Activitate	Cerința de apă (mld.m ³)	Prelevările de apă (mld.m ³)	Gradul de utilizare (%)
Populație	1,42	1,21	85,2
Industrie	4,62	3,93	85,1
Agricultură	1,98	0,71	35,9
Total	8,02	5,85	72,9

Sursa: Administrația Națională „Apele Române” – „Starea calității apelor din România în anul 2005”

Starea râurilor interioare. Principala resursă de apă a României o constituie râurile interioare. Resursele de apă ale râurilor sunt însă neuniform distribuite în timp, având mari variații sezoniere, și spațiu, variind în funcție de altitudine.

În cursul anului 2004, calitatea globală a apelor curgătoare de suprafață, evaluată în funcție de situația din cele 633 secțiuni de supraveghere de ordinul I, a avut următoarea distribuție: clasa I²⁵ (7,9 %); clasa a II-a²⁶ (35,2 %); clasa a III-a²⁷ (33,2 %); clasa a IV-a²⁸ (16,4 %) și clasa a V-a²⁹ (7,3%).

În ultimii ani s-a constatat o îmbunătățire, datorată, mai ales, investițiilor realizate de operatorii industriali, aplicării cu fermitate a prevederilor legislației în vigoare referitor la protecția calității apelor, dar și reducerii sau sistării activității unor unități economice, mari poluatoare.

În general, cota cea mai mare din potențialul de poluare, în cazul surselor de poluare punctiforme, aparține unităților din domeniile gospodăriei comunale, industriei chimice și zootehniei. Pe locurile următoare se situează agenții economici din industriile extractivă și metalurgică.

Inundațiile. Frecvența de producere a inundațiilor și amploarea acestora au crescut din cauza schimbărilor climatice, ocuparea albiei majore a râurilor cu construcții neautorizate, defrișărilor neautorizate. Din punctul de vedere al vulnerabilității la inundații, cele mai afectate zone sunt cele ale bazinelor: Crișuri, Someș, Mureș, Târnave, Timiș, Olt, Argeș. Având în vedere numărul important de pierderi de vieți omenești înregistrate în ultimul deceniu, precum și pagubele materiale însemnate (gospodării și anexe afectate, terenuri inundate, obiective socio-economice, drumuri, poduri și podețe, etc.) a căror valoare se ridică la 1,4 miliarde Euro (din care 200 mil. Euro numai în 2005), una din preocupările majore în perioada următoare o constituie prevenirea și protecția împotriva dezastrelor hidrologice.

Starea fluviului Dunărea. Dunărea, al doilea fluviu ca mărime din Europa, cu o lungime de 2.850 km, din care 1.075 km pe teritoriul României, are un stoc mediu la intrarea în țară de 174 mld.m³. Starea calității apei fluviului Dunărea, apreciată pe baza informațiilor achiziționate în 11 secțiuni de control, corespunde condițiilor pentru clasa I în toate secțiunile de supraveghere. Trebuie menționat însă că 84% din încărcarea cu azot și 73% din încărcarea cu fosfor a apelor Dunării este cauzată de țările situate în amonte.

Starea apelor marine și costiere. Ca urmare a aportului permanent al apelor Dunării, cât și a regimului vânturilor și curenților marini, factorii abiotici în zona litoralului românesc suportă importante variații sezoniere. Urmare a deficitului de aluviuni, cât și a reducerii aportului Dunării, plajele suferă un proces rapid de erodare. Marea Neagră este supusă în zona litoralului românesc unui proces de poluare, ca urmare a poluanților proveniți din Dunăre, evacuărilor directe de ape uzate insuficient epurate sau chiar neepurate, cât și prin activitatea portuară intensă. Sursele de poluare ale apelor Mării Negre din sectorul românesc sunt: Platforma Industrială Năvodari și apele uzate industriale și menajere insuficient epurate,

²⁵ Clasa I: grupează apele aflate în stare ecologică foarte bună.

²⁶ Clasa a II-a: conține apele de suprafață aflate în stare ecologică bună.

²⁷ Clasa a III-a: reprezintă apele aflate în stare ecologică moderată.

²⁸ Clasa IV: grupează apele în stare ecologică slabă.

²⁹ Clasa a V-a: grupează apele degradate.

provenite de la stațiile de epurare ale orașelor Constanța și Mangalia. Evoluția din ultimii trei ani a stării apelor marine, rezultată din analiza inter-relațiilor factorilor abiotici și principalelor grupe de organisme acvatică, arată o ușoară ameliorare, în special la nivelul bazei trofice zooplanctonice.

Situația apelor uzate

Analiza statistică a situației principalelor surse de ape uzate, în anul 2004, a relevat faptul că, față de un volum total evacuat de 3.854,16 mil. m³/an, 2.098,71 mil. m³/an (54,5 %) constituie ape uzate ce trebuie epurate.

Din volumul total de ape uzate necesitând epurare, cca. 28,8% au fost suficient (corespunzător) epurate, cca. 29,3% reprezintă ape uzate neepurate și cca. 42% ape uzate au fost insuficient epurate. Prin urmare, în anul 2004, cca. 71% din apele uzate, provenite de la principalele surse de poluare, au ajuns în receptorii naturali, în special râuri, neepurate sau insuficient epurate.

Cel mai mare volum de ape uzate, inclusiv cele de răcire, a fost evacuat de unități din domeniile: energie electrică și termică (peste 49% din total); gospodărie comunală (peste 39%); prelucrări chimice (cca.4%), industria extractivă și metalurgică, zootehnie. Marile aglomerări urbane sunt cei mai mari poluatori ai apelor de suprafață cu substanțe organice, suspensii, substanțe minerale, amoniu, grăsimi, cianuri, fenoli, detergenți și metale grele.

Din numărul total de 1.359 de stații și instalații de epurare și stocare investigate în anul 2004, 555 de stații, reprezentând circa 40,8%, au funcționat corespunzător, iar restul stațiilor, adică 804 reprezentând 59,2%, au funcționat necorespunzător.

Din totalul de 2.609 aglomerări umane cu peste 2000 l.e. (locuitori echivalenți), au fost identificate 340 aglomerări umane care au stații de epurare. Ținând cont de aspectele privind protecția mediului și de așezarea sa geografică în bazinul Dunării și Mării Negre, România a declarat întregul său teritoriu drept zonă sensibilă, acest aspect presupunând obligația ca toate aglomerările umane cu mai mult de 10.000 locuitori echivalenți să fie prevăzute cu stații de epurare cu grad avansat de epurare, respectiv treapta terțiară.

Infrastructura tehnico-edilitară

Rețeaua publică de alimentare cu apă potabilă. În România, din totalul populației de 21,7 mil. locuitori, beneficiază de apă potabilă din rețeaua publică 14,7 mil. persoane (68%), din care 11,3 mil. în mediul urban (98% din populația urbană), și 3,4 mil. în mediul rural (33% din populația rurală).

În prezent, dispun de sisteme centralizate de distribuție a apei potabile 2.915 de localități, din care 268 municipii și orașe (100%) și 2.647 localități rurale, reprezentând cca.17% din numărul total al acestora.

Rețelele de distribuție a apei potabile au o lungime totală de 40.269 km, asigurând o echipare în mediul urban de 71% din lungimea totală a străzilor. Rețeaua de alimentare cu apă potabilă s-a extins continuu (în anul 2002 rețeaua de apă era cu 20,1% mai mare comparativ cu 1995).

Cantitatea anuală de apă potabilă distribuită consumatorilor însumează cca. 1.350 mil. m³, din care pentru uz casnic 811 mil. m³. În ultimii 10 ani se constată o scădere a cantității totale de apă distribuită în rețea datorată, în principal, contorizării și reducerii activităților industriale.

Rețeaua de canalizare. La sfârșitul anului 2004, numărul localităților cu instalații de canalizare publică era de 675. Rețeaua de canalizare are o lungime totală de 17.514 km, din care, în mediul urban 16.397 km. În

comparație cu străzile echipate cu conducte de alimentare cu apă, numai 73% din acestea sunt echipate și cu rețele de canalizare.

Evoluția rețelei de canalizare

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Lungimea simplă a rețelei (km)	15.199	15.291	15.502	16.012	16.080	16.348	16.590	16.812	17.183	17.514
Număr localități	607	616	619	636	654	674	682	679	664	675

Sursa: Institutul Național de Statistică

În cele 263 stații de epurare a apelor uzate municipale existente în România se epurează numai 77% din debitul total evacuat prin rețelele publice de canalizare; 47 de localități urbane (printre care: București, Craiova, Drobeta-Turnu-Severin, Brăila, Galați, Tulcea) deversează apele uzate în emisari fără o epurare prealabilă.

Populația care beneficiază de serviciul de canalizare este de cca. 11,5 mil. locuitori, din care 10,3 mil. loc. în mediul urban (reprezentând 90% din populația urbană), respectiv 1,15 mil. loc. în mediul rural (10% din populația rurală).

Corelând cele două echipări hidroedilitare – distribuție de apă potabilă și canalizare - populația țării se poate grupa în trei mari categorii:

- populația care beneficiază de ambele servicii - 52%;
- populația care beneficiază numai de alimentare cu apă, dar nu și de canalizare - 16%;
- populația care nu beneficiază nici de alimentare cu apă și nici de canalizare - 32%;

Calitatea chimică a apei distribuite prin sisteme publice de aprovizionare, caracterizată prin indicatorii generali de potabilitate, a fost determinată prin analize efectuate pentru determinarea substanțelor toxice din apă (4% având valori mai mari decât concentrațiile admise), a consumului chimic de oxigen (5% având valori mai mari decât concentrațiile admise), a amoniacului (5% valori necorespunzătoare) și a azotaților (3% rezultate necorespunzătoare). În concluzie, supravegherea apei potabile a fost eficientă din punctul de vedere al siguranței microbiologice.

În ceea ce privește calitatea apei deversate, este de menționat că peste 89% din volumul apelor uzate neepurate provin de la sistemele de canalizare ale localităților. Se constată că, în ultimii ani, situația funcționării stațiilor de epurare și preepurare nu a cunoscut o îmbunătățire semnificativă în ansamblu, dar pe plan local se remarcă progrese ca urmare a derulării unor proiecte cu sprijin financiar extern (de la instituții financiare internaționale, din fonduri Phare, ISPA, Sapard).

3.3.4. Poluarea solului

Din suprafața totală a României de 23.839,1 km², ponderea principală o dețin terenurile agricole (61,71%), urmate de păduri și alte terenuri cu vegetație forestieră (28,44%). Alte terenuri ocupă 10,85% din suprafața țării (ape, bălți, curți, construcții, căi de comunicație, terenuri neproductive).

Există o tendință din ce în ce mai pronunțată de aridizare a solurilor din România. În ultimii 25 de ani, frecvența secetei a crescut cu 15%; de asemenea, a crescut și durata de timp de manifestare a secetei. **Seceta** se manifestă pe 7,1 mil. ha (din totalul de 14,8 mil. ha teren agricol), inclusiv pe cea mai mare parte a celor 3,2 mil. ha amenajate anterior cu lucrări de irigații.

Aproximativ o treime din suprafața agricolă a României este afectată de o secetă foarte severă, ceea ce înseamnă că din 100 de ani, în peste 40 de ani se manifestă acest fenomen. România este afectată periodic de secete prelungite, cum au fost și cele din anii 2000-2004, când umiditatea momentană a solului a înregistrat, în unele zone din țară (în special regiunile de sud și sud-est), valori la nivelul coeficientului de ofilire și chiar mai reduse.

România a semnat Convenția pentru Combaterea Deșertificării ratificată prin Legea nr. 629/1997. Au fost elaborate *Strategia Națională și Programul de Acțiune privind Combaterea Deșertificării, Degradării Terenului și Secetei*. A fost creat și este operațional *Sistemul Național de Monitorizare a Solului*.

Poluarea chimică a solului se manifestă punctiform, afectând circa 0,9 mil. ha, din care poluarea excesivă afectează circa 0,2 mil. ha. Poluarea cu metale grele și dioxid de sulf se identifică în special în zonele Baia Mare, Zlatna, Copșa Mică. Deși în ultimii ani o serie de unități industriale au fost închise, iar altele și-au redus activitatea, poluarea solului se menține ridicată în zonele puternic afectate.

Poluarea cu petrol și apă sărată de la exploatarea petroliere și transport este prezentă pe circa 50 mii ha; deși suprafața afectată s-a redus în ultimii ani, poluarea continuă să aibă un impact semnificativ asupra solului.

Gestionarea necorespunzătoare a deșeurilor provenite atât din agricultură, minerit, industrie, construcții, producerea de energie, metalurgie, industria alimentară, industria chimică și alte activități economice, cât și din activitățile gospodărești conduce la numeroase cazuri de contaminare a solului cu:

- steril minier, cenușă, zgură, deșeuri de la rafinarea petrolului, deșeuri din construcții și demolări, deșeuri agricole, alimentare, deșeuri de la prelucrarea lemnului și a hârtiei;
- nămoluri de la epurarea apelor uzate municipale și nămoluri din exploatarea miniere, de epurare din industrie, de la prelucrarea lemnului și producerea hârtiei, din industria alimentară, din procese termice.

Terenurile ocupate de depozitele de deșeuri sunt considerate terenuri degradate. La ora actuală, în România, peste 12.000 ha de teren sunt afectate de depozitarea deșeurilor menajere sau industriale. O hartă a zonelor vulnerabile la poluarea cu nămoluri a fost elaborată conform Directivei nămolurilor (Sewerage Sludge Directive).

În domeniul **reconstrucției ecologice a solurilor**, s-au luat măsuri constând în: inventarierea terenurilor contaminate, degradate și cu alte deficiențe; fundamentarea unor recomandări de bune practici agricole, menite să conserve și să amelioreze starea de calitate a solurilor agricole, în acord cu practicile internaționale; fundamentarea măsurilor de reconstrucție ecologică a solurilor poluate cu metale grele; fundamentarea științifică a recultivării haldelor din exploatarea miniere la zi; experimentări privind detoxificarea solurilor poluate cu țitei, produse și reziduuri petroliere prin acțiuni de bioremediere; fundamentarea tehnico-științifică a depoluării solurilor poluate cu uleiuri minerale și bifenili policlorurați (PCB) din stațiile Transelectrica S.A..

Se estimează că pentru refacerea calității solurilor agricole, precum și pentru reconstrucția ecologică a unor situri este necesar un efort financiar la circa 20,7 mil. Euro pe o perioadă de 15-25 ani.

În ceea ce privește riscul producerii cutremurelor, 2/3 din suprafața României este afectată pe sursa subcrustală Vrancea – cu cel mai mare potențial seismic - și 90% din teritoriul României este afectat de surse crustale, răspândite pe întreaga suprafață. Sursele crustale produc în general cutremure cu efecte mai puțin dezastruoase, dar s-au înregistrat zone afectate puternic de astfel de cutremure – Timișoara, Moldova Nouă, Făgăraș și zona Călărași–Sadla. Cel mai dezastruos cutremur din România a fost cel din 4

martie 1977, care a produs peste 1.500 morți, din care 1.424 în București, 11.000 persoane rănite și prăbușirea a 32 de clădiri.

3.3.5. Managementul deșeurilor

Una dintre cele mai acute probleme legate de protecția mediului în România este reprezentată de generarea deșeurilor în cantități mari și gestiunea necorespunzătoare a acestora. Dezvoltarea economică din ultimii ani, creșterea producției și a consumului, dar și existența tehnologiilor și a instalațiilor deja învechite din industrie, care consumă energie și materiale în exces, au condus, anual, la generarea de cantități mari de deșeuri. Gestionarea necorespunzătoare a deșeurilor conduce la numeroase cazuri de contaminare a solului și a apelor subterane și de suprafață, amenințând totodată și sănătatea populației.

Gestiunea deșeurilor vizează toate activitățile de colectare, transport, tratare, recuperare și eliminare a deșeurilor. Datele privind gestionarea deșeurilor în România fac distincție între două categorii importante de deșeuri și anume:

- deșeuri municipale și asimilabile cu acestea din gospodării, instituții, unități comerciale și prestatoare de servicii (deșeuri menajere), deșeuri stradale, deșeuri din construcții și demolări, nămoluri de la epurarea apelor uzate orășenești;
- deșeuri de producție.

În perioada 1998–2003, raportul dintre cele două categorii a variat de la an la an, media fiind de aproximativ 29% deșeuri municipale și 71% deșeuri de producție.

Structura deșeurilor generate

- mil. tone -

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Deșeuri municipale	6,77	8,07	8,96	8,82	9,58	8,43
Deșeuri de producție ³⁰	22	17	18	22,25	24,5	30,54

Sursa: Institutul Național de Statistică, Rezultatele anchetei statistice pilot asupra deșeurilor, noiembrie 2004

Deșeuri municipale

În mediul urban, gestionarea deșeurilor municipale este realizată în mod organizat, prin intermediul serviciilor proprii specializate ale primăriilor sau al firmelor de salubritate. Proporția populației urbane deservită de servicii de salubritate a crescut de la 73% în 1998, la cca. 90% în 2002-2003.

În mediul rural, nu există servicii organizate pentru gestionarea deșeurilor, transportul la locurile de depozitare fiind făcut în mod individual de către generatori. Numai o mică parte din localitățile rurale, și în special acelea aflate în vecinătatea centrelor urbane, sunt deservite de servicii organizate pentru gestionarea deșeurilor. În anul 2003, cca. 5% din populația rurală a fost deservită de servicii de salubritate.

Cantitatea de deșeuri municipale generate variază de la an la an, înregistrându-se în ultimii 6 ani o tendință generală de creștere, determinată atât de creșterea consumului populației, cât și de creșterea proporției populației deservite de serviciile de gospodărie comunală.

Cantitatea totală de deșeuri municipale generate în anul 2003 a fost estimată la 8,43 mil. tone, din care cantitatea de deșeuri menajere a fost de 7,63 mil. tone (din care numai 6,06 mil. tone – colectate de

³⁰ Datele din tabel nu includ cantitățile de deșeuri rezultate din industria extractivă.

serviciile de salubritate), restul fiind nămoluri de la stațiile de epurare (6%), deșeuri din construcții/demolări (3%) și alte deșeuri (1%). Din deșeurile municipale generate, aproximativ 20% nu sunt colectate.

Indicele mediu de generare a deșeurilor menajere în mediul urban este de 1,04 kg/locuitor/zi, iar în mediul rural de 0,15 kg/locuitor/zi. Compoziția procentuală medie estimată a deșeurilor menajere în anul 2003 este: hârtie și carton (11%), sticlă (5%), metale (4%), materiale plastice (10%), textile (5%), deșeuri organice (51%), altele (14%).

Deșeurile menajere sunt colectate neselectiv (există numai câteva proiecte la scară pilot) și eliminate prin depozitare (pe depozite de deșeuri urbane). De aceea, aproximativ 18% din deșeurile municipale, reprezentate de materiale reciclabile necontaminate (hârtie, carton, sticlă, materiale plastice, metale) nu se recuperează, ci se elimină prin depozitare finală, împreună cu celelalte deșeuri urbane.

Din totalul deșeurilor municipale, aproximativ 40% din componentele deșeurilor municipale reprezintă materiale reciclabile, din care cca. 20% pot fi recuperate, nefiind contaminate. În urma colectării selective prin proiecte pilot, doar 2% din materialele reciclabile total generate sunt valorificate. Restul se elimină prin depozitare, pierzându-se astfel mari cantități de materii prime secundare și resurse energetice.

În ultimii ani, agenții economici privați au demarat acțiuni de colectare susținută a cartonului și PET-urilor. În unele localități s-a redemarat acțiunea de amplasare a unor "puncte de depunere / colectare" la care populația poate depune (cu sau fără remunerare) maculatură, carton, sticle, plastic. În România, există instituții autorizate în industria sticlei, hârtiei și cartonului și maselor plastice, care au început să preia aceste deșeuri din punctele de colectare, în vederea reciclării și/sau valorificării. În unele orașe, s-au înființat stații pilot de compostare a deșeurilor biodegradabile.

Depozitarea reprezintă principala formă de eliminare a deșeurilor municipale. În România, există 267 de depozite de deșeuri municipale în zona urbană (care primesc deșeurile colectate de firmele de salubritate în zonele urbane), din care:

- 16 depozite sunt conforme sau vor deveni conforme cu normele europene până la 31.12.2006;
- 238 de depozite neconforme cu cerințele europene vor sista activitatea de depozitare etapizat, până în anul 2017;
- 13 depozite au sistat depozitarea în perioada 2003-2004, pentru acestea, fiind în curs de elaborare și realizare proiecte de închidere.

Deșeurile de producție

Deșeurile de producție sunt reprezentate de deșeurile industriale și agricole, inclusiv cele rezultate de la producerea energiei. Organizarea activității de gestionare a deșeurilor de producție este obligația generatorului, prin mijloace proprii sau prin contractarea serviciilor unor firme specializate. La momentul actual, există foarte puține firme care au ca domeniu de activitate gestionarea deșeurilor de producție, iar serviciile pe care le oferă acestea sunt limitate atât în ceea ce privește tipurile de deșeuri, cât și capacitățile de lucru.

În cursul anului 2003, cantitatea de deșeuri generate de minerit și industrie, a fost de 370 mil. tone, din care cea mai mare parte (90%) sunt deșeuri rezultate din activitățile de extracție (minerit) – 331 mil. tone, iar 30,5 mil. tone sunt deșeuri de producție din industrie și agricultură.

Activitățile economice în cadrul cărora s-au produs cele mai mari cantități de deșeuri, în anul 2003, cu excepția industriei extractive, au fost: industria petrochimică, chimică, cauciuc și mase plastice (27%),

metalurgie și construcții metalice (17%), energie (13%), industria alimentară, băuturi, tutun (10%), alte activități economice (33%).

Ramurile industriale mari generatoare de deșeuri sunt industria energetică, industria chimică și petrochimică, industria metalurgică, industria alimentară. Din cantitatea de deșeuri de producție generată, aprox. 30% se recuperează, restul fiind eliminată prin depozitare sau incinerare.

Depozitele pentru deșeuri de producție care se supun prevederilor Directivei 1999/31/CE privind depozitarea deșeurilor au fost reinventariate la începutul anului 2004, rezultând un număr total de 169 de depozite care ocupă o suprafață de cca. 3.000 ha³¹.

Prin definiție, **deșeurile periculoase** au cel mai mare impact potențial asupra mediului înconjurător și sănătății populației. Ținând cont de proprietățile lor specifice (de exemplu: inflamabilitate, corozivitate, toxicitate), este necesar ca activitățile de gestionare a deșeurilor periculoase să fie abordate într-un mod riguros.

Principalele tipuri de deșeuri periculoase raportate în anul 2003, inclusiv în minerit, au provenit din activități extractive (1,905 mil. tone), din industria chimică (0,158 mil. tone), metalurgie și construcții metalice (0,126 mil. tone) și din industria petrochimică (0,77 mil. tone).

Majoritatea deșeurilor periculoase (88%) au fost eliminate prin depozitare, coincinerare sau incinerare în instalațiile proprii ale generatorilor. Pe cele 169 de depozite pentru deșeuri de producție, situația se prezintă astfel: 51 periculoase, 116 nepericuloase și 2 inerte.

Deșeuri generate din activități medicale. Gestionarea deșeurilor rezultate din activitățile medicale este în prezent reglementată de Ordinul Ministrului Sănătății și Familiei nr. 219/2002 care aprobă Normele tehnice privind gestionarea deșeurilor rezultate din activități medicale și Metodologia de culegere a datelor pentru baza națională de date. Din cantitatea totală de deșeuri produse în unitățile sanitare, 75–90% sunt deșeuri nepericuloase, asimilabile cu cele menajere și numai 10–25% sunt deșeuri periculoase.

Deșeurile medicale periculoase sunt eliminate prin: crematorii, incinerări directe, instalații de tratare termică. Eliminarea finală a deșeurilor periculoase rezultate din activități medicale, s-a realizat astfel în anul 2003: 76% din unitățile sanitare au utilizat pentru eliminarea finală crematoriul propriu, 13% au folosit crematoriul altei unități, 7,5% au ars deșeurile periculoase în instalații improvizate sau în aer liber, iar 6% au eliminat final deșeurile în incineratoare, față de 3,54% în anul 2002.

În conformitate cu angajamentele de negociere asumate la capitolul 22 “Protecția mediului”, până la data de 31.12.2008 trebuie închise toate crematoriile din România și înlocuite cu instalații de sterilizare termică.

3.3.6. Biodiversitatea

Spațiul biogeografic al României cuprinde, într-o proporție relativ egală, cele trei unități geografice – de câmpie, de deal și de munte, cu o diversitate mare de condiții pedoclimatice și hidrologice. Aceste condiții conduc la diferențierea unui număr de circa 52 ecoregiuni, corespunzând ecosistemelor specifice zonelor de coastă și de litoral al Mării Negre, zonelor de stepă, silvostepă, deal, munte, lacurilor, cursurilor de apă și luncilor acestora, zonelor secetoase sau a celor umede, inclusiv celor specifice Deltei Dunării.

Ca o consecință a poziției sale geografice, România este o țară cu o diversitate biologică ridicată, exprimată atât la nivel de ecosisteme, cât și la nivel de specii.

³¹ Sursa: Plan de implementare pentru Directiva 1999/31/CE privind depozitarea deșeurilor.

Habitatelor naturale, speciile sălbatice de floră și faună. Ecosistemele naturale și seminaturale din România reprezintă aproximativ 47% din suprafața țării. Ca urmare a studiilor efectuate prin Programul CORINE Biotops, au fost identificate și caracterizate un număr de 783 tipuri de habitate (13 habitate de coastă, 89 de zone umede, 196 de pajiști, 206 de pădure, 54 de mlaștină, 90 de stâncării/nisipuri și 135 agricole) în 261 de zone analizate de pe întreg teritoriul țării. Au fost identificate, de asemenea, 44 de zone de importanță avifaunistică, cu o suprafață totală de 6.557 km², reprezentând 3% din suprafața țării. Nivelul ridicat al diversității habitatelor reflectă și un nivel ridicat al diversității speciilor de floră și faună.

Pentru inventarierea habitatelor naturale și a speciilor sălbatice, România utilizează două baze de date BIMS (Sistemul de Management al Informației privind Biodiversitatea) și EMERALD (stabilită sub Convenția de la Berna), cea din urmă fiind compatibilă cu NATURA 2000.

Situația ariilor naturale protejate. În România există 12 Parcuri Naționale (Semenic-Cheile Carașului, Căliman, Ceahlău, Cheile Bicazului – Hășmaș, Cheile Nerei – Beușnița, Cozia, Domogled-Valea Cernei, Munții Măcinului, Pietra Craiului, Retezat, Rodna și Buila-Vânturarița) și 13 Parcuri Naturale (Balta Mică a Brăilei, Grădiștea Muncelului – Cioclovina, Porțile de Fier, Apuseni, Bucegi, Vânători Neamț, Munții Maramureșului, Putna-Vrancea, Lunca Joasă a Prutului Inferior, Comana, Geoparcul Dinozaurilor Țara Hațegului, Platoul Mehedinți și Lunca Mureșului), la care se adaugă Rezervația Biosferei Delta Dunării. Suprafața totală a parcurilor naționale, parcurilor naturale și rezervațiilor biosferei este de 1.655.333 ha (121.779 ha suprafață maritimă), ceea ce reprezintă 6,43% din suprafața terestră a țării. În afara parcurilor naționale, parcurilor naturale și rezervațiilor biosferei există 800 de rezervații științifice, monumente ale naturii și rezervații naturale, a căror suprafață totală nu a fost încă determinată, însă este estimată la aproximativ 169.000 hectare. Prin urmare, suprafața terestră a ariilor naturale protejate acoperea 6,89% din suprafața terestră a țării la finele anului 2004, urmând ca până în 2013 acest procent să se ridice la 15%.

Din rețeaua națională de arii naturale protejate, Delta Dunării se distinge, atât ca suprafață, cât și ca nivel al diversității biologice, având triplu statut internațional: Rezervație a Biosferei, Sit Ramsar (zonă umedă de importanță internațională), Sit al Patrimoniului Mondial Natural și Cultural. Datorită stării favorabile de conservare în care se află sistemele ecologice și speciile din Delta Dunării, Consiliul Europei a acordat Diploma Europeană acestei rezervații.

O altă activitate care a demarat este identificarea ariilor protejate și a altor componente ale peisajului care îndeplinesc criteriile pentru a fi incluse în rețeaua europeană de arii protejate Natura 2000. Până în momentul de față, în cadrul rețelei existente de arii protejate din România au fost identificate un număr de 21 de Arii Speciale de Protecție Avifaunistică care îndeplinesc criteriile pentru a fi incluse în rețeaua Natura 2000.

Fondul forestier național avea în 2004 o suprafață de 6.382,2 mii ha, la care se adaugă circa 320 mii ha terenuri cu vegetație lemnoasă (pășuni împădurite, aliniamente etc.), reprezentând în total 26,7% din suprafața țării.

Suprafața totală a fondului forestier strict protejat situat în zonele de conservare specială ale parcurilor naționale și parcurilor naturale precum și în rezervațiile științifice din Rezervația Biosferei Delta Dunării este de 123.349 ha, care raportat la suprafața totală a fondului forestier reprezintă 1,94%. Luând în considerare și celelalte tipuri de rezervații, rezultă că 2,2% din fondul forestier național este strict protejat.

Starea mediului marin și a zonei costiere. Marea Neagră are o suprafață de 413.490 km²; adâncime maximă de 2.245 m; volum de apă de 529.955 km³; lungimea țărmurilor 4.020 km. În Marea Neagră se varsă numeroase fluvii cu debite importante: Dunăre, Nistru, Bug, Nipru, Rioni și Kizil-Irmak, fapt care duce

la o salinitate redusă (20-22‰). În aportul fluvial, apreciat la 346 km³, 78% aparține râurilor din nord-vestul bazinului, iar dintre acestea cel mai mare volum revine, evident, Dunării.

Se constată în ultimii 10 ani o îmbunătățire ușoară a calității apelor marine datorită reducerii activităților din întreg bazinul. Până în prezent, în Marea Neagră au fost inventariate aproximativ 1.500 specii de vertebrate și nevertebrate. Urmare a accentuării poluării industriale și orășenești din ultimele două decenii s-a constatat reducerea populațiilor unor specii de pești răpitori, cât și a populațiilor unor specii de pești cu importanță economică.

3.3.7. Impactul activităților economice asupra mediului

Industria este principala sursă de poluare a mediului înconjurător prin amploarea procesului tehnologic, cantitatea mare de impurități degajată în aer și apă. O serie de industrii deversează ape cu un conținut mare de reziduuri, predominant anorganice. Presiunile asupra stării de calitate a solului sunt rezultate în principal din activitatea de minerit și metalurgie neferoasă. Astfel, apele din mină și cele din stațiile de spălare a cărbunelui conțin cantități mari de săruri de magneziu, nichel, mangan, praf de cărbune, iar stațiile de flotare a minereurilor neferoase folosesc cantități mari de apă care pleacă încărcate cu steril și săruri de plumb, zinc, cupru, fier și chiar cianuri. Evacuări de ape încărcate cu reziduuri se fac și de la combinatele siderurgice, termocentrale, centrale atomo-electrice.

Resursele naturale neregenerabile au fost și sunt încă exploatate și prelucrate cu tehnologii care au condus la poluarea intensă a unor zone din țară. Cantitățile de resurse de materii prime neregenerabile care se extrag sunt sub necesitățile economiei naționale, importul de completare constituind o permanență pentru țara noastră. Folosirea resurselor neregenerabile - minerale și combustibili fosili, asociată cu producerea deșeurilor, generează impact asupra mediului și asupra sănătății umane.

În septembrie 2003 a fost finalizat primul exercițiu de elaborare a *Registrului Emisiilor de Poluanți în mediu pentru activitățile aflate sub incidența prevederilor Directivei IPPC*. Din analiza datelor primite de la agenții economici, pentru marea parte a instalațiilor s-au constatat următoarele: tehnologiile sunt învechite; utilizează materii prime de calitate slabă; au consum mare de energie; din procesele tehnologice rezultă cantități mari de deșeuri; lipsa posibilității de monitorizare a emisiilor în aer; cantități mari de emisii fugitive; lipsa unui sistem de management de mediu; productivitate scăzută; număr mare de personal; lipsa contractelor cu terți pentru serviciile de întreținere.

Activitățile și instalațiile care intră sub incidența Directivei IPPC

Industria energetică	Producția și prelucrarea metalelor	Industria mineralelor	Industria chimică	Gestiunea deșeurilor	Alte activități	Total instalații	
						fără perioada de tranziție	cu perioada de tranziție
12**	90	72	100	67+10*	203	544+10*	
						219+10*	325

* La cele 67 de instalații aflate sub incidența Directivei IPPC s-au adăugat 10 depozite de deșeuri

** Numărul nu include instalațiile mari de ardere cu putere termică nominală egală cu sau mai mare de 50MW

Emisiile în aer ale poluanților proveniți de la instalațiile mari de ardere (IMA) - electrocentrale și termocentrale cu o putere termică egală sau mai mare de 50 MW, care utilizează în principal combustibili fosili - au impact deosebit asupra poluării mediului. În urma inventarului național al instalațiilor mari de ardere, s-au constatat următoarele: dintr-un total de 174 IMA (din care: existente - 163 și noi – 11), 7 sunt

conforme cerințelor Directivei 2001/80/CE, 157 sunt neconforme, iar 10 sunt închise sau în procedura de închidere până la aderare. În urma analizei celor 174 de instalații, România a solicitat perioade de tranziție în două etape, respectiv între 1-6 ani pentru 77 IMA (2008-2013) și între 1-2 ani pentru 6 IMA (2016-2017).

Transporturile reprezintă, alături de industrie și agricultură, o altă sursă de poluare puternică, prin amplasarea nerațională a căilor de comunicație și degajarea în atmosferă a gazelor de eșapament. O situație gravă de poluare o reprezintă deversarea în mare a reziduurilor petroliere. O preocupare majoră în ceea ce privește transportul rutier o constituie dezvoltarea durabilă și diminuarea efectelor negative asupra mediului generate de poluarea chimică sau fonică. Ca urmare, normele de omologare pentru autovehicule și de inspecție tehnică periodică au fost alinate la prevederile în domeniu ale UE.

Agricultura contribuie la poluarea mediului natural prin utilizarea volumului mare de îngrășăminte chimice și pesticide. Aceste substanțe ajung, prin intermediul scurgerii de pe versanți, în lacuri și cursuri de apă și determină distrugerea faunei și florei. Exploatarea nerațională a pământului și chiar irigațiile, atunci când sunt efectuate incorect sau exagerat, pot să ducă la degradarea solului și la pierderea unor suprafețe din circuitul agricol.

Astfel, poluarea solului, apei și aerului, fragmentarea habitatelor și pierderea vieții sălbatice pot fi rezultatul unor practici agricole neadecvate. Cu toate acestea, abandonul activităților agricole poate periclita moștenirea de mediu prin pierderea habitatelor semi-naturale și a biodiversității cât și a peisajului asociate cu acestea.

Turism. Pentru prevenirea impactului negativ al activităților turistice asupra mediului, au fost identificate zonele în care presiunea exercitată de turism în sezonul de vârf poate depăși capacitatea de suport. Astfel, pentru localitățile stațiuni turistice de litoral (Eforie, Mangalia etc.), în sezonul estival populația se triplează, iar în stațiunile balneare și montane aproape se dublează, exercitându-se o presiune semnificativă asupra mediului, prin creșterea cantității de apă uzată menajeră, a traficului rutier și implicit a emisiilor auto și nivelurilor de zgomot. În localitățile stațiuni turistice montane (Valea Prahovei) situația este identică, adăugându-se în plus problema locurilor de parcare, volumul foarte ridicat al circulației rutiere blocând viața comunităților locale.

Pentru temperarea factorilor de stres asupra mediului, la nivelul administrațiilor publice centrale și locale au fost adoptate o serie de măsuri, cum ar fi: reglementarea nivelului și dispersiei traficului rutier (taxe mari pentru accesul cu mașina în stațiunile de litoral, dirijarea circulației pe căi de acces care nu traversează stațiunile și zonele de mare concentrare turistică etc.); asigurarea unui management adecvat al deșeurilor prin îmbinarea oportunităților oferite de programele UE și condiționările locale; asigurarea cerințelor suplimentare pentru distribuția apei potabile și a echipamentelor suplimentare pentru tratarea apelor menajere, precum și creșterea spațiului pentru depozitarea deșeurilor solide. Toate acestea exercită presiuni financiare însemnate pentru bugetele locale.

3.3.8. Cadru instituțional pentru protecția mediului

Ministerul Mediului și Gospodării Apelor (MMGA) este organ de specialitate al administrației publice centrale, responsabil pentru elaborarea și implementarea legislației, politicilor și strategiei în domeniul mediului și gospodării apelor. MMGA este și Autoritate de Implementare pentru Programul ISPA, componenta de mediu. În cadrul pregătirii cadrului instituțional pentru managementul fondurilor structurale și de coeziune după aderarea la UE, MMGA a fost desemnat Autoritate de Management pentru Programul Operațional Sectorial pentru Infrastructura de Mediu, având responsabilitatea managementului, implementării și gestionării asistenței financiare comunitare alocate acestui program.

În subordinea MMGA funcționează următoarele instituții publice cu responsabilități în domeniul protecției mediului:

- *Agenția Națională pentru Protecția Mediului*, care coordonează la nivel regional și local autoritățile publice teritoriale pentru protecția mediului din punct de vedere tehnic, asigurând și procesul de instruire necesar;
- *8 Agenții regionale de protecție a mediului*, corespunzător celor 8 regiuni de dezvoltare, cu rol în implementarea politicilor de mediu la nivel regional;
- *42 agenții locale de protecție a mediului* ;
- *Administrația Rezervației Biosferei "Delta Dunării"*.

Politica gospodăririi apelor este implementată de către *Administrația Națională "Apele Române"*, instituție aflată sub autoritatea MMGA. Administrația Națională Apele Române are în subordinea sa 11 direcții de ape organizate pe bazine hidrografice.

Administrația Națională de Meteorologie, aflată sub autoritatea MMGA, are ca obligații colectarea și păstrarea șirurilor de date meteorologice istorice și protejarea siguranței generale și a bunăstării cetățenilor.

Garda Națională de Mediu, organizată în coordonarea MMGA, are rolul de a supraveghea și controla sistematic respectarea legislației în domeniul protecției mediului.

Pentru susținerea și realizarea proiectelor prioritare pentru protecția mediului, în special a celor care vizează implementarea acquis-ului comunitar, a fost constituit *Fondul pentru mediu*, ca instrument economico-financiar constituit integral din venituri proprii. Cadrul instituțional a fost asigurat prin înființarea *Administrației Fondului pentru Mediu*, instituție de utilitate publică cu personalitate juridică, în coordonarea MMGA.

3.3.9. Cheltuieli și investiții pentru protecția mediului

Cheltuielile pentru protecția mediului reprezintă măsura economică a răspunsului dat de societate pentru abordarea problemelor generate de starea mediului într-o anumită etapă, și includ cheltuielile efectuate pentru desfășurarea activităților de supraveghere și protecție a mediului și pe cele care se referă la prevenirea sau repararea pagubelor aduse acestuia.

Din datele furnizate de Institutul Național de Statistică, cheltuielile pentru protecția mediului la nivel național au avut o evoluție ascendentă în ultimii ani (2000–2003), deși procentul investițiilor în domeniul mediului din PIB rămâne în continuare foarte scăzut comparativ cu țările Uniunii Europene.

Evoluția cheltuielilor de mediu la nivel național

- mil. lei vechi -

Sector	2000	2001	2002	2003
Protecția aerului	1.850.267	3.527.528	3.588.859	3.735.232
Protecția apei	3.526.441	4.927.718	4.696.615	5.947.891
Gospodărirea deșeurilor	2.515.519	4.001.149	11.924.045	15.830.031
Protecția solului și a apelor subterane	415.914	491.187	4.597.133	1.441.452
Zgomot și vibrații	201.522	152.464	152.801	104.595
Biodiversitate și conservarea peisajului	194.550	201.625	667.297	360.142
Alte activități	99.015	692.107	1.607.527	1.075.691
Total cheltuieli naționale	8.803.228	13.993.778	27.234.277	28.495.034
Pondere din PIB	1,10	1,20	1,80	1,50

Principalele surse de finanțare pentru proiectele în domeniul mediului sunt bugetul de stat, bugetele locale, Fondul de Mediu, creditele externe (BERD, BEI, BM) și programele finanțate de Uniunea Europeană (PHARE, ISPA, SAPARD, LIFE).

În perioada 2000-2005 au fost aprobate 42 proiecte finanțate din fonduri ISPA, 30 în domeniul apă potabilă/apă uzată, 6 în domeniul managementului integrat al deșeurilor și 6 proiecte de Asistență Tehnică. Valoarea totală a proiectelor aprobate se ridică la 1,457 miliarde Euro, din care 1,071 miliarde Euro grant ISPA.

Prin programul PHARE (Național, Coeziune Economică și Socială, CBC) se derulează în prezent proiecte în domeniul protecției mediului, în valoare totală de 88,3 mil. Euro. În cadrul programul comunitar LIFE, în perioada 1999-2005 au fost contractate 11 proiecte LIFE Mediu și 25 proiecte LIFE Natura cu o valoare totală de 16,27 mil. Euro, din care 11,7 mil Euro contribuție comunitară.

Probleme cheie

- Distribuția neuniformă în spațiu și timp a resurselor de apă ale României;
- Dotarea deficitară cu sisteme de alimentare cu apă și canalizare;
- Situația critică privind funcționarea stațiilor de epurare;
- Existența unor mari cantități de deșeuri stocate în depozitele de deșeuri urbane și industriale, care ocupă mari suprafețe de teren, nu sunt amenajate sau sunt exploatate deficitar și afectează calitatea mediului, în special a apelor subterane și de suprafață;
- Numărul insuficient de depozite de deșeuri, la care să fie arondate stații de transfer de diverse capacități pentru eficientizarea gestiunii deșeurilor și a costurilor de colectare, transport și operare;
- Poluarea atmosferei;
- Necesitatea întreprinderii de acțiuni de conservare și protecție a biodiversității.

4. CAPITALUL UMAN

4.1. Structura sistemului educațional românesc

Asumarea de către Guvernul României a obligațiilor și obiectivelor strategice pentru sistemele educaționale și de formare profesională, stabilite de Comisia Europeană în anul 2002, în cadrul Consiliului European de la Barcelona, precum și deciziile adoptate la nivel european în cadrul „procesului Bologna” au determinat accelerarea procesului de reformă a sistemului educațional românesc și totodată restructurarea acestuia. În consecință, modificările aduse Legii Învățământului nr. 84/1995 în anii 2003 și 2004 și legislația adoptată în anii 2004 și 2005 în domeniul învățământului superior au condus în principal la următoarele modificări de structură: extinderea duratei învățământului obligatoriu de la 8 la 10 clase și reorganizarea studiilor universitare în trei cicluri.

În prezent, sistemul de educație și formare inițială, este structurat pe următoarele niveluri: învățământ preșcolar, învățământul obligatoriu, învățământul secundar superior, învățământ post-secundar, învățământul superior, învățământ postuniversitar. Schimbările de structură ale sistemului de învățământ românesc au fost completate și de măsuri în favoarea creșterii eficienței sistemului de învățământ. Astfel, modificarea, în anul 2004, a Legii nr.128/1997 privind Statutul personalului didactic, accentuează profesionalizarea funcției de director de unitate de învățământ prin introducerea unor măsuri specifice recrutării, selecționării și a angajării pe baza unui contract de management educațional semnat cu inspectorul școlar general din județul respectiv.

4.1.1. Învățământul preuniversitar

Învățământul preuniversitar cuprindea, până în anul școlar 2003/2004, învățământul obligatoriu de 8 clase, constituit din învățământ primar (ISCED 1³²) și învățământul gimnazial/secundar inferior (ISCED 2). În aceeași perioadă, învățământul secundar superior (ISCED 3) cuprindea: 1) învățământul liceal cu o durată de 4 ani pentru cursurile de zi, organizat în trei filiere: general/teoretic, tehnologic și vocațional (cu 3 profiluri de studii: tehnic, servicii, resurse naturale și protecția mediului) și 2) învățământul profesional organizat prin școli profesionale și școli de ucenici cu o durată între 1 și 4 ani. Învățământul postliceal (ISCED 4) cuprindea școala postliceală și școala de maștri cu o durată de 1-3 ani. Nivelurile de calificare dobândite prin învățământul preuniversitar au fost: nivelul 1 pentru școala de ucenici, nivelul 2 pentru școala profesională și nivelul 3 pentru învățământul liceal, respectiv postliceal. Organizarea nivelului educațional ISCED 3 până în anul școlar 2001/2002 inclusiv, prezenta dificultăți în ceea ce privește continuarea studiilor la nivel liceal de către absolvenții învățământului profesional, în primul rând prin necesitatea susținerii unui examen de diferență. Finalizarea cu diplomă de bacalaureat a cursurilor liceale permitea continuarea studiilor în învățământul superior.

Modificările aduse Legii Învățământului nr. 84/1995 în anii 2003 și 2004 au condus în principal la următoarele evoluții: extinderea duratei învățământului obligatoriu de la 8 la 10 clase; schimbarea sistemului de finanțare a învățământului preuniversitar prin sporirea autonomiei unităților de învățământ și a atribuțiilor autorităților locale; creșterea finanțării învățământului de stat din fonduri publice de la 4% din PIB în 2001 până la 6% din PIB începând cu anul 2007.

În prezent, *învățământul obligatoriu* durează 10 ani, începe la vârsta de 6-7 ani și include învățământul primar (clasele 1–4, corespunzător ISCED 1) și învățământul secundar inferior (clasele 5–10, corespunzător ISCED 2) organizat în două cicluri care se succed: gimnaziul (clasele 5–8) și respectiv clasele a 9-a și a 10-a. Clasele a 9-a și a 10-a se organizează în rute educaționale: (i) ruta de profesionalizare organizată instituțional prin școala de arte și meserii (care permite și dobândirea nivelului 1 de calificare); (ii) ruta organizată instituțional prin ciclul inferior al liceului. Învățământul primar și secundar este accesibil tuturor categoriilor de copii și adolescenți, iar în localitățile cu populație din rândul diferitelor etnii, statul asigură organizarea și funcționarea învățământului cu predare în limbile minorităților

³² Conform Clasificării Internaționale Standard a Educației.

naționale. Sistemul de învățământ preuniversitar pentru minoritățile naționale cu un număr mare de copii corespunde cu cel general din România.

Din anul școlar 2003/2004, învățământul secundar superior (ISCED 3) cuprinde clasa a 11-a, ca an de completare a învățământului profesional (face parte din ruta de profesionalizare și permite dobândirea nivelului 2 de calificare) și doi ani de studiu corespunzător ciclului superior al liceului, care pot fi clasele a 11-a și a 12-a, dacă sunt în continuarea ciclului inferior al liceului (clasele a 9-a și a 10-a) sau, respectiv, clasele a 12-a și a 13-a, dacă sunt în continuarea învățământului profesional - parte a rutei de profesionalizare.

Învățământul liceal este organizat pe trei filiere: general/teoretic, tehnologic (rută tehnologică) și vocațional. Liceele vocaționale oferă pregătire în profilul militar, ordine și securitate publică, teologic, sportiv, artistic și pedagogic. În liceele teoretice și vocaționale, educația durează 4 ani. Liceele tehnologice continuă să ofere cele trei profiluri de studii: tehnic, servicii, resurse naturale și protecția mediului, iar durata lor poate fi de 4 ani (ruta tehnologică), respectiv 5 ani (ruta de profesionalizare).

Învățământul profesional și tehnic (TVET) reprezintă parte a sistemului de învățământ preuniversitar și este organizat pe trei niveluri educaționale: ciclul inferior al liceului (ultimii doi ani de studiu, parte a învățământului obligatoriu, nivel 2 ISCED); ciclul superior al liceului (nivel 3 ISCED); învățământ postliceal (nivel 4 ISCED).

În cadrul TVET, la nivelul învățământului liceal există două rute de pregătire:

- ruta directă de profesionalizare (liceu tehnologic) – 2 ani ciclul inferior al liceului (finele învățământului obligatoriu) + 2 ani ciclul superior al liceului;
- ruta progresivă de profesionalizare – Școala de Arte și Meserii (2 ani) + Anul de completare (1 an) + ciclul superior al liceului (2 ani). Școala de Arte și Meserii (SAM) reprezintă un nivel educațional introdus recent în structura învățământului obligatoriu, a cărui durată a crescut de la 8 la 10 clase

Formele de învățământ seral și cu frecvență redusă sunt cuprinse în cadrul programelor „A doua șansă”, care neavând restricții cu privire la vârsta cursanților permit celor care nu și-au finalizat studiile să le poată continua. De asemenea, mai există programe care se adresează grupurilor care sunt în risc de marginalizare socială, așa cum este cazul persoanelor aparținând etniei rome pentru care Ministerul Educației și Cercetării derulează diferite programe³³.

Învățământul postliceal (ISCED 4), cu o durată între 1 și 3 ani, furnizează un nivel specializat de pregătire profesională, finalizat cu certificat de calificare nivel 3 după absolvirea examenului final.

4.1.2. Învățământul universitar

La nivelul anului universitar 2003/2004, *învățământul superior* cuprindea: *învățământ superior de scurtă durată* (colegii universitare de 3 ani), *învățământ superior de lungă durată* (universități, în care perioada de studiu în facultăți era cuprinsă între 4 și 6 ani, în funcție de specializare, finalizate cu diplomă de licență) și *învățământ post-universitar* (masterat, doctorat, programe postuniversitare).

Începând cu anul universitar 2004/2005 organizarea învățământului universitar se face în baza programelor de studii pe trei cicluri, conform schemei promovate de Procesul Bologna. Studiile universitare sunt restructurate pe trei cicluri, după cum urmează: *studii universitare de licență, master și doctorat*.

Studiile universitare de licență au o durată normală de 3 ani (cu excepția anumitor domenii, ex. învățământul medical). Studiile de licență oferă calificări largi, pe domenii de studii. Absolvenții acestui ciclu pot intra pe piața forței de muncă sau pot continua studiile prin masterat. Se va lua în considerare

³³ Vezi Subcapitolul 6. Incluziunea socială.

posibilitatea ca înainte de examenul de licență și de eliberare a diplomelor, absolvenții să realizeze un stagiul de formare practică. Un asemenea sistem va permite rezolvarea lipsei acute de forță de muncă calificată din mediul rural și din zonele defavorizate.

Studiile universitare de masterat au o durată de 1,5-2 ani. Durata totală minimă cumulată a ciclului I (licență) și a ciclului II (masterat) va fi de 300 credite transferabile (ECTS). Calificările universitare aprofundate (specializările) vor fi plasate la nivelul ciclului de masterat, înlăturându-se fragmentarea existentă în prezent la nivelul licenței, în specializări multe, înguste și prea timpurii. Masteratele sunt de două tipuri: de cercetare și profesionale. Din categoria masteratelor profesionale face parte și masteratul psihopedagogic, prin care se formează la nivel superior personalul didactic care va lucra în învățământ.

Studiile doctorale au o durată de 3 ani și presupun trecerea treptată de la sistemul actual bazat pe îndrumarea individuală a doctoranzilor la sistemul școlilor doctorale și dezvoltarea școlilor doctorale europene. Schema principală a duratei ciclurilor de studii urmează a fi 3-5-8, cu posibilități de flexibilizare în unele domenii în raport cu tradițiile învățământului românesc și cu posibilitățile de plasament pe piața forței de muncă.

4.2. Accesul și participarea la educație și formare profesională inițială

4.2.1. Accesul și participarea la educația inițială

Populația școlară din România a fost în anul școlar 2004/2005 de 4.390.835 de persoane (MEdC, Starea Învățământului 2004/2005). Se constată o scădere a populației școlare în 2004, cu aproape 5% față de anul școlar 1994/1995. Cea mai importantă scădere este a *numărului de elevi înscriși în învățământul primar și gimnazial*, cu 21% față de 1994. Numărul de studenți a crescut în schimb, în perioada 1994-2004 cu peste 150%. Rata brută de cuprindere școlară în toate nivelurile de învățământ (ISCED 1-6) a înregistrat un progres continuu în perioada 2000-2002 – de la 66,5% la 70,2% - stabilizându-se la nivelul anilor 2003-2004 în jurul valorii de aproximativ 72%. Tendința ascendentă este vizibilă atât în cazul populației feminine, cât și a celei masculine, menținându-se diferențe, pe sexe, în favoarea populației feminine, pe parcursul întregii perioade de referință.

Rata brută de cuprindere în învățământul obligatoriu, în perioada 2003-2004, în care acționează noile prevederi ale Legii învățământului privind prelungirea duratei învățământului obligatoriu la 10 ani, înregistrează valori de peste 96%, cu diferențe pe sexe de aproximativ 2 puncte procentuale în favoarea băieților. Aceste valori sunt însă supradimensionate, dată fiind acțiunea unei alte prevederi a Legii învățământului referitoare la coborârea vârstei debutului școlar de la 7 la 6 ani, fapt ce a determinat intrarea în clasa I, în anul școlar 2003/2004, atât a copiilor în vârstă de 7 ani, cât și a unei anumite proporții dintre copiii de 6 ani.

În învățământul liceal și profesional, gradul de participare înregistrează o tendință ascendentă: pe ansamblul acestui nivel de educație, rata brută de cuprindere a crescut de la 71,4% în 2000/2001 la 76,4% în 2004/2005. La nivelul liceului, o ușoară creștere se înregistrează la filiera tehnologică, comparativ cu filierele teoretic și vocațional la care ratele de cuprindere se mențin la un nivel constant. Un aspect negativ îl reprezintă, însă, diferența mare, de aproape 27 puncte procentuale, care se constată în ceea ce privește rata brută de participare corespunzătoare celor două medii de rezidență: 87,8% în mediul urban și 61,0% în rural, în anul școlar 2004/2005.

Corelat cu oferta educațională pe diverse nivele de învățământ, *rata de participare la educație* variază de la o grupă de vârstă la alta, corespunzător nivelului de școlarizare.

Rata de participare la educație a copiilor de 15 ani este de 86,7%, calculată în anul școlar 2004-2005. Rata a fluctuat între 92,12% în anul școlar 2000-2001 și 80,5% în anul școlar 2002-2003. Dinamica

sinusoidală este determinată, în principal, de faptul că absolvenții din zonele rurale și/sau defavorizate nu își continuă educația datorită unor factori sociali specifici, respectiv oferta educațională redusă în ceea ce privește învățământul post-obligatoriu în mediul rural, precum și nivelul scăzut de trai.

Rata de participare la educație a tinerilor de 18 ani a înregistrat o tendință ascendentă, relativ liniară, în intervalul anilor școlari 1999-2005, de la 47,06% la 62,96%. În ceea ce privește tinerii de 20 ani, formele de învățământ în care sunt angrenați aceștia sunt învățământul postliceal și cel universitar. Deși numărul populației din această categorie de vârstă a înregistrat o scădere accentuată în intervalul 1999-2004 (peste 19,7%), numărul persoanelor participante la procesul de educație a crescut cu aproape 20,2%. Valorile în creștere se explică prin creșterea ofertei educaționale pentru învățământul superior, atât prin numărul de locuri de care dispun universitățile de stat (inclusiv cu taxă), cât și universitățile particulare.

Analizată cumulat, grupa tinerilor de 15-24 ani a înregistrat, în intervalul 1999-2005, un trend ascendent în ceea ce privește participarea la educație, crescând de la 36,96% în anul de referință 1999-2000 la 48,53% în anul 2004-2005. Numărul total al populației cuprinse în segmentul de vârstă 15-24 de ani este în ușoară descreștere între 1999-2005 (8,6%), pe când procentul tinerilor școlarizați din aceeași categorie este într-o permanentă creștere (20,0%).

În perioada 2000-2005, *rata de tranziție în învățământul secundar* (liceu și învățământ profesional) a înregistrat valori cuprinse între 89,7% în anul școlar 2000/2001 și 92,5% în 2004/2005. Tendința este ascendentă, dar valoarea ratei înregistrate în anii școlari 2003/2004 și 2004/2005 reflectă faptul că o anumită proporție dintre absolvenții clasei a VIII-a nu au continuat studiile în clasa a IX-a sau în anul I al școlii de arte și meserii, deși măsura privind prelungirea duratei învățământului obligatoriu a intrat în vigoare începând din 2003. Nivelul indicatorului este totuși destul de ridicat, având în vedere că rata brută de cuprindere în învățământul liceal și profesional este, la nivelul anului 2004/2005 de 76,4%. Prin compararea valorilor acestor indicatori (rata brută de cuprindere și rata de tranziție) se poate estima, astfel, că o proporție importantă dintre elevi părăsesc sistemul de învățământ încă înainte de absolvirea clasei a VIII-a. Datele statistice disponibile indică existența unei „rupturi” în ceea ce privește trecerea de la gimnaziu (clasa a VIII-a) către învățământul secundar inferior (clasa a IX-a), și respectiv în ceea ce privește tranziția de la învățământul obligatoriu la învățământul postobligatoriu. În ambele puncte, situația cea mai nefavorabilă, pe medii de rezidență, se înregistrează la nivelul mediului rural.

Spre deosebire de nivelul post secundar, în învățământul superior sensul ascendent al participării la educație, manifestat imediat după 1990, a continuat și în perioada 2000-2004. În acest interval, rata brută de cuprindere a crescut de la 27,7% în anul universitar 2000/2001 la 40,2% în 2004/2005. Pe parcursul întregii perioade de referință, rata de cuprindere a populației feminine a fost superioară celei corespunzătoare populației masculine, diferența crescând de la 5 puncte procentuale în 2000/2001 (30,2% față de 25,2%) la 10 puncte procentuale în 2004/2005 (45,1% față de 35,4%). Un rol important în creșterea gradului de participare la învățământul superior îi revine alternativei particulare. Începând să se dezvolte încă din prima parte a anilor '90, aceasta cuprinde în prezent (anul universitar 2004/2005) aproape un sfert (23,9%) din numărul total al studenților. Principala cauză a creșterii nivelului de participare la învățământul superior l-a reprezentat capacitatea mai mare a pieței forței de muncă de absorbție a persoanelor cu studii și calificare superioară, riscul mai redus al șomajului pentru persoanele cu diplomă care atestă absolvirea acestui nivel de educație.

Gradul de participare la educație este reflectat, de asemenea, și de *nivelul educațional al populației*. În rândul tinerilor cu vârsta de 20-24 ani, proporția celor cu studii cel puțin medii este apropiată de media UE-15 și UE-25, dar sub nivelul celei înregistrate în NSM-10 și sub pragul de 85 % propus de către UE pentru anul 2010. Pentru tinerii în vârstă de 20-24 ani, Eurostat menționează că, în 2004, 75,3% din tinerii de această vârstă din România aveau cel puțin studii secundare superioare, nivel apropiat de 76,7% nivelul UE-25, dar mai mare decât 73,8% - nivelul UE-15.

În ceea ce privește nivelul educațional al populației între 25 și 64 ani, ponderea celor cu nivel de educație cel puțin mediu a crescut în perioada 1999-2004 și este diferită pe sexe, evidențiindu-se o creștere mai accentuată la nivelul anilor 1999 și 2000, și o stabilizare în 2004 la circa 70,5%. Această pondere este diferențiată pe sexe, remarcându-se valori mai ridicate pentru populația masculină, depășind aproape în toți anii de referință 75%, și mai reduse pentru populația feminină, stabilizată în anul 2004 la 65,5%. Evoluția valorilor pe cele două sexe reflectă o ușoară reducere a decalajului între populația feminină și masculină cu studii medii și superioare, în sensul unei apropieri a celor două ponderi, de la 13 puncte procentuale în 1999, la 12 puncte procentuale în anul 2004. La nivel național, în ciuda creșterii cu aproape 1 punct procentual a ponderii populației cu studii superioare în 2004 față de 2003, aceasta nu se mai situează în intervalul de sub 10%. de la 13 puncte procentuale în 1999, la 12 puncte procentuale în 2004. Dacă în anul 1999 aceasta era de 8,7%, în anul 2001 atingea 9,8%, pentru ca ulterior să înregistreze o scădere anuală de 0,1 puncte procentuale. Evoluția pe cele două sexe este însă diferită: populația masculină cu studii superioare, deși deține o pondere de peste 10%, cunoaște o reducere după anul 2001, în timp ce populația feminină cu studii superioare urmează un trend crescător, de la 7,7% la 10,0%.

Ponderea tinerilor de 18-24 ani cu nivel de educație elementar (gimnazial, primar sau fără școală) care nu urmează nici o formă de instruire în total populație de 18-24 ani era în anul 2004/2005 de 23,6% (MEdC, Starea Învățământului 2005). România înregistrează un decalaj substanțial față de indicatorii europeni de 15,7% în UE-25 și 17,8% în UE-15, în condițiile în care unul dintre obiectivele UE îl constituie reducerea la 10% a ratei de părăsire timpurie a școlii până în anul 2010 și, mai ales, în condițiile în care noile state membre sunt deja sub acest prag.

Tineri (18-24 ani) ce părăsesc timpuriu sistemul educațional, fără a-și continua studiile

- % -

	1999	2000	2001	2002	2003	2004		
	RO					RO	UE-25	UE-15
Tineri (18-24 ani) ce părăsesc timpuriu sistemul educațional, fără a continua studiile	22,4	23,1	21,8	22,9	22,7	23,4	15,7 ^b	17,8 ^b
Tineri ce părăsesc timpuriu sistemul educațional - ponderea populației masculine	24,2	24,1	22,2	23,7	23,9	24,9	18,1 ^b	20,4 ^b
Tineri ce părăsesc timpuriu sistemul educațional - ponderea populației feminine	20,4	22,0	21,4	22,1	21,5	21,8	13,3 ^b	15,3 ^b

Sursa: pentru România: Institutul Național de Statistică; Ancheta forței de muncă în gospodăria (AMIGO), date medii anuale; datele pentru 2002, 2003, 2004 au fost extinse pe baza rezultatelor Recensământului Populației și Locuințelor din martie 2002;

pentru UE-25 și UE-15: EUROSTAT, New Cronos, date medii anuale 2004.

^b ruptură de serie – date necomparabile cu anii precedenți.

Este importantă sublinierea diferențelor pe sexe în ceea ce privește fenomenul abandonului școlar. În perioada 1999-2003, pentru populația masculină cu vârsta între 18-24 ani s-au înregistrat creșteri ușoare în privința abandonului școlar.

Tendențele înregistrate pe parcursul perioadei de referință reflectă creșterea ratei pierderilor școlare la nivel de cohortă în ultimii ani, în special în ciclul gimnazial. Pentru învățământul primar se constată o reducere a ratei spre finalul intervalului, spre deosebire de gimnaziu la nivelul căruia tendința este ascendentă. În intervalul de referință, rata abandonului școlar anual a crescut de 2,5 ori pe ansamblul nivelului primar și gimnazial și de aproape trei ori în gimnaziu. Studiile efectuate indică faptul că, în cazul copiilor care trăiesc în gospodăria sărace există de 2,3 ori mai multe șanse de a abandona școala, comparativ cu copiii care trăiesc în gospodăria care nu sunt sărace, acest raport crescând până la 3,1 în cazul celor care trăiesc în gospodăria sărace sever.

Cele mai ridicate nivele ale abandonului școlar se regăsesc în învățământul postliceal și de maiștri (în medie 7,5% în perioada 1994-2004). Per ansamblu, comparativ cu anul 1994, ratele de abandon au crescut în învățământul primar și gimnazial, școlile profesionale și în învățământul postliceal și de maiștri și au scăzut în învățământul liceal și de ucenici.

Datele de recensământ arată o creștere atât a cifrei absolute cât și a ponderii tinerilor absolvenți ai instituțiilor de învățământ superior. De asemenea a crescut și numărul și ponderea absolvenților de școli postliceale și de maiștri și a celor de școli primare. În schimb, a scăzut ponderea absolvenților de gimnaziu în totalul tinerilor (de la 43% în 1992 la 38% în 2002). În ansamblu, la nivelul anului 2002, aproximativ 8% dintre tineri (15-29 ani) erau absolvenți ai ciclului terțiar, aproximativ 82% erau absolvenți ai ciclului secundar, 8% erau absolvenți ai ciclului primar, și 3% erau fără școală.

Proгноzele demografice pentru intervalul 2005-2013 oferă imaginea unei tendințe generale de scădere a populației școlare în întregul sistem de învățământ, acesta urmând să facă față unei diminuări cu 15-20% a populației școlare totale în numai opt ani. Această situație va impune schimbări semnificative în comportamentul educațional. Tendințele internaționale observate în țări comparabile arată că, pe viitor, va fi necesară forță de muncă cu un nivel mai înalt de calificare. În cazul României, necesitatea dezvoltării prin educație este și mai accentuată datorită tendințelor demografice. Nu numai că România are nevoie de mai multă forță de muncă calificată și de niveluri mai înalte de calificare în rândul forței de muncă existente – pentru a putea să ajungă din urmă țările comparabile din Europa – dar România trebuie, în același timp, să facă astfel încât un procent mai mare de elevi să obțină calificări mai înalte pentru a compensa scăderea numărului de absolvenți. Aceasta reprezintă o provocare majoră pentru sistemul românesc de învățământ.

4.2.2. Învățământul profesional și tehnic (TVET)

Ministerul Educației și Cercetării a avut în vedere crearea unor facilități care să îmbunătățească accesul la educație și formare profesională inițială, prin creșterea atractivității învățământului profesional și tehnic, precum și prin asigurarea șanselor egale de acces la învățământ profesional și tehnic în zonele dezavantajate, ca de exemplu mediul rural. Creșterea atractivității a fost avută în vedere la restructurarea sistemului de învățământ care a fost prezentată în Subcapitolul 4.1.1.

În ceea ce privește structurarea ofertei TVET astfel încât să susțină învățarea continuă, până în prezent au fost obținute următoarele rezultate:

- organizarea de programe de formare profesională pentru adulți pe baza standardelor de pregătire utilizate în sistemul formării profesionale inițiale;
- introducerea Portofoliului individual de educație permanentă, în care se vor nominaliza competențele dobândite de absolvenții sistemului formal de educație (vor fi eliberate începând cu sesiunea de absolvire a anului școlar 2004-2005);
- dezvoltarea capacităților instituționale ale furnizorilor de formare profesională inițială prin asistența proiectului Phare TVET 0108.01, dar și prin alte acțiuni ale MEdC, în vederea participării la formarea profesională continuă, în conformitate cu noul cadru normativ în vigoare.

Analizând comparativ numărul elevilor înscriși în clasa a IX-a înainte de restructurarea sistemului de învățământ (an școlar 2002-2003), care era de 110.119, cu numărul de 117.717 elevi înscriși în ruta de profesionalizare, clasa a IX-a, în anul școlar 2004-2005, se remarcă o creștere cu 6,9 puncte procentuale.

În ceea ce privește numărul de școli care organizează învățământ profesional și tehnic, există o scădere de la 750 de unități școlare în 2002/2003 la 742 unități școlare în 2004/2005. Numărul de unități școlare care organizează învățământ profesional și tehnic în zonele rurale a scăzut cu 1,4%. Principala dificultate înregistrată în organizarea învățământului profesional și tehnic în mediul rural provine din decalajele de

dezvoltare economică între zonele rurale și urbane și lipsa prognozelor privind strategiile de dezvoltare economică pentru zonele rurale.

Pe lângă aceste aspecte cantitative privind accesul la învățământ profesional și tehnic, nu trebuie neglijate nici aspectele calitative, adică condițiile privind mediul de învățare, mai ales în mediul rural. Problemele cheie în acest sens sunt parteneriatele limitate între școală și întreprindere și dotările insuficiente cu echipamente didactice din școlile din mediul rural și localitățile mici și mijlocii. Această din urmă problemă va fi atenuată prin asistența Phare 2003 și 2004-2006, care în programele de modernizare a învățământului profesional și tehnic se va concentra în mediul rural.

Un alt aspect al accesului la învățământ profesional și tehnic îl reprezintă școlarizarea elevilor cu cerințe educaționale speciale prin integrarea în învățământul de masă. Începând cu anul școlar 2003-2004 se dezvoltă acțiuni specifice în acest sens în cadrul proiectului Phare TVET. Aceste acțiuni au în vedere dezvoltarea capacităților instituționale ale școlilor din învățământul profesional și tehnic, în vederea asigurării educației și pregătirii generale pentru elevi cu cerințe educaționale speciale (CES). Principala dificultate care poate fi menționată în realizarea acestor demersuri este pregătirea metodologică insuficientă a personalului didactic din școli, în scopul de a lucra corespunzător cu studenții cu CES.

4.2.3. Asigurarea competențelor cheie în educația inițială

Sistemul educațional obligatoriu asigură studierea a cel puțin *două limbi străine*. Prima limbă străină apare în curriculumul obligatoriu în învățământul primar, la clasa a III-a, dar poate fi introdusă, opțional, încă din clasa I. A doua limbă modernă apare în curriculum în clasa a V-a .

Sensibilizarea la cultură în sistemul formal de educație începe odată cu învățământul preșcolar. La nivelul învățământului primar și gimnazial se realizează în principal în cadrul ariei curriculare „Arte”, iar la nivelul liceal aceasta a fost introdusă pentru toate filierele, fiind prevăzute două ore pe săptămână. În sistemul nonformal aceasta se realizează în cadrul activităților extrașcolare prin diverse manifestări culturale organizate fie la nivelul școlii, fie la cel al inspectoratelor școlare.

Tehnologia informației și a comunicațiilor (TIC) devine parte a trunchiului comun educațional începând cu clasa a IX-a la toate filierele, cât și pentru școala de arte și meserii – toate domeniile de pregătire. Totodată, pentru filiera teoretică legislația permite organizarea de clase în care informatica să poată fi studiată intensiv. În învățământul primar și gimnazial pregătirea în domeniul TIC se realizează în cadrul disciplinelor opționale sau în cadrul activităților extracurriculare. În funcție de resursele existente, anumite școli oferă în cadrul curriculumului, la decizia școlii, cursuri de inițiere în utilizarea calculatorului de la nivelul învățământului primar. Aceste situații însă sunt relativ rare, atât datorită lipsei infrastructurii necesare, cât și datorită lipsei resurselor umane formate în domeniu.

În ceea ce privește utilizarea TIC, datele indicau, la nivelul anului 2001, că 66,7% dintre școlile din mediul urban dețineau cel puțin un calculator, iar 30,5% erau conectate la Internet, iar în mediul rural procentajul corespunzător era de 15,3% și respectiv 1,1%.

Din punct de vedere al accesului la internet în școli, România se situează pe poziția 44 din 104 state. Deși în anii 2001, 2002 și 2003, datele înregistrate pentru accesul la internet au fost în creștere, acestea rămân încă mici: respectiv 3,3, 3,8 și 4 pe o scală de la 1 la 7, unde 1 reprezintă acces foarte limitat, iar 7 –acces frecvent³⁴.

Dezvoltarea competențelor de tip „a învăța să înveți” continuă să rămână o preocupare majoră în optimizarea și modernizarea actului didactic. Generalizarea introducerii strategiilor de predare-învățare

³⁴ World Economic Forum, *Raportul global de competitivitate*, edițiile 2002-2003, 2003-2004 și 2004-2005.

moderne interactive, centrarea acțiunilor didactice pe elev, tratarea diferențiată a elevilor prin teme variate sau individualizate, introducerea unor secvențe de activități independente în lecțiile care nu se desfășoară în laborator, a lecțiilor/activităților didactice asistate pe calculator etc., deși practicate în prezent în numeroase școli, la nivelul învățământului obligatoriu, rămân încă o necesitate în activitatea de predare-învățare.

Cultura antreprenorială se realizează în învățământul obligatoriu la toate nivelele în cadrul următoarelor discipline: abilități practice (în învățământul primar), educația tehnologică (în învățământul gimnazial), educația antreprenorială și elemente de educație pentru afaceri (în învățământul liceal – filiera tehnică – și în școlile profesionale). Totodată educația antreprenorială este abordată în cadrul curriculumului ca parte a competențelor transversale. Având în vedere însă că disciplinele de învățământ sus-menționate fac parte din trunchiul comun (curriculum național obligatoriu), implicarea angajatorilor în dezvoltarea acestei părți a curriculumului este minimă.

Evaluările PISA (Programul de Evaluare Internațională a Elevilor) din 2003 au evidențiat rezultate îngrijorătoare privind *nivelul de alfabetizare*. În 2002, pe o scară de la 1 la 5 (unde 1 este nivelul cel mai scăzut), peste 40% dintre elevii în vârstă de 15 ani cuprinși în eșantion înregistrau un nivel de alfabetizare 1 sau mai scăzut. Cauzele care stau la baza rezultatelor evaluărilor și examenelor menționate mai sus sunt legate în principal de calitatea procesului de predare-învățare: metodologie didactică depășită, grad scăzut de participare la formare continuă a cadrelor didactice și lipsa motivației învățării la elevi care se datorează la rândul ei relevanței scăzute, pe piața muncii, a produselor educației.

În anul 2003 au fost derulate în cadrul Institutului de Științe ale Educației proiecte de evaluare a competențelor elevilor - TIMSS International Science Report, care au vizat realizarea unui studiu comparativ privind rezultatele la matematică și științe, coordonat de International Association for the Educational Achievement și PIRLS - IEA – Assessment of Text's Comprehension Level at the End of Primary School – (Evaluarea nivelului de înțelegere a textelor scrise, la sfârșitul ciclului primar). Conform acestor evaluări România se situează pe o poziție de mijloc, în raport cu alte state, în ceea ce privește matematica și studiul științelor, și pe ultimele poziții în ceea ce privește nivelul de alfabetizare. Concluziile anchetei TIMSS relevă faptul că aproape jumătate dintre tinerii de 15 ani care au fost cuprinși în eșantion ating performanțe medii la matematică, în timp ce 24% dintre aceștia obțin performanțe de nivel înalt sau avansat. Totuși, un procent de 21% dintre tineri nu reușesc să atingă nici măcar nivelul de performanță cel mai scăzut la matematică (pe o scală de 4 trepte).

4.2.4. Resursele umane din educație

La nivelul anului 2004, datele arată că resursele umane care lucrează în sistemul de educație reprezintă 4,32% din totalul populației ocupate din România. Cadrele didactice au o pondere de 72,2% din totalul personalului din sistemul de educație, ponderea cea mai ridicată înregistrându-se în cazul nivelului primar și gimnazial (80,77%), iar cea mai scăzută în nivelul superior de învățământ (54,62%). Peste o treime dintre cadrele didactice își desfășoară activitatea în mediul rural (35,66%) în 2004-2005, comparabil cu situația înregistrată în anul 2000 (34,68%). La nivelul învățământului primar și gimnazial, numărul cadrelor didactice din mediul rural îl depășește pe cel din urban, situație explicabilă prin structura rețelei școlare specifice acestei zone. În cazul învățământului preșcolar, personalul didactic din mediul rural este mai redus comparativ cu cel din urban, chiar dacă numărul copiilor înscriși în acest nivel de învățământ este mai ridicat în mediul rural. În perioada 2000-2004, personalul din educație a cunoscut următoarea dinamică (MEdC, Starea învățământului 2005):

- în 2004 personalul din învățământ a scăzut cu 3% față de anul 2000;
- în învățământul profesional efectivul de personal s-a redus cu aproximativ 20%;
- în învățământul primar scăderea este mai mică de 1%;
- în învățământul liceal asistăm la o creștere de 5,54%.

Reducerea efectivului de personal în învățământul profesional este determinată în principal de reducerea numărului de elevi înscriși la acest nivel de învățământ. Creșterea efectivului de personal în învățământului liceal marchează o revenire la o situație așteptată a numărului de elevi la acest nivel de învățământ și generalizarea învățământului de 10 clase.

În ceea ce privește ponderea cadrelor didactice calificate, în anul școlar 2004-2005, aceasta este cu 12,6% mai ridicată în comparație cu anul 2000. În acest interval a crescut atât ponderea cadrelor didactice calificate din mediul urban (de la 81,5% la 94,6%), cât și a celor din mediul rural (de la 69% la 82,8%). Totuși, diferențele pe medii rămân semnificative. În învățământul superior problema calificării personalului pare să nu mai existe, procentul atins în 2004 fiind de 100%.

4.3. Asigurarea și managementul calității

4.3.1. Crearea unui sistem structurat de formare profesională continuă

Legislația adoptată în domeniul formării profesionale continue a avut în vedere continuarea reformei sistemului de formare profesională prin implementarea principiilor europene referitoare la asigurarea calității, descentralizare, parteneriat social și transparență a sistemului, consolidarea instituțională a sistemului de formare profesională. Cadrul normativ de reglementare a vizat: problematica educației permanente; formarea profesională continuă prin sistemul educațional; formarea profesională a adulților; acordarea de subvenții privind cheltuielile cu formarea profesională a unor categorii specifice de beneficiari; identificarea și implementarea de măsuri specifice privind îmbunătățirea accesului la formare, la formarea profesională continuă și sprijinirea învățării pe tot parcursul vieții.

Consiliul Național de Formare Profesională a Adulților (CNFPA), înființat în 1999 ca organism tripartit cu rol consultativ în fundamentarea politicilor și strategiilor de formare profesională a adulților, a primit, începând din 2003, și atribuția de coordonare la nivel național a procesului de autorizare a furnizorilor de formare profesională. Totodată, Consiliul pentru Standarde Ocupaționale și Atestare (COSA) a fost integrat în CNFPA, acesta preluând și atribuțiile de coordonare a activității de elaborare a standardelor ocupaționale și de autorizare a centrelor de evaluare de competențe.

În iunie 2004 a fost semnat Memorandum-ul de transformare a CNFPA în Autoritatea Națională pentru Calificări (ANC), iar în februarie 2005 s-a încheiat Acordul Tripartit privind Cadrul Național al Calificărilor. De asemenea, discuții și consultări au fost inițiate de CNFPA cu organizațiile patronale și sindicale, precum și cu asociații profesionale la nivel de sector, pentru înființarea comitetelor sectoriale, al căror principal rol va consta în definirea și validarea calificărilor la nivel sectorial, inclusiv validarea calificărilor propuse de alte instituții. Până în noiembrie 2005 au fost înființate comitete sectoriale pentru 10 sectoare de activitate.

4.3.2. Asigurarea și managementul calității în educația inițială

În România nu există studii solide cu privire la calitatea educației. Nu se poate aprecia că învățământul românesc este de bună sau de slabă calitate, decât prin efectele educației asupra ratei șomajului sau ocupării, dar acestea au mai multe cauze, preponderent economice. Ministerul Educației și Cercetării și-a asumat explicit ideea programatică potrivit căreia educația este nu numai o prioritate națională, dar se impune evoluția ei spre o nouă etapă, cea a determinărilor calitative ale reformei în educație. Odată cu explozia universitară de după 1990, problema calității învățământului universitar a ocupat un loc secundar, instituțiile de învățământ fiind preocupate mai mult de extindere, creștere a numărului de studenți și de specializări.

Aspectele legate de asigurarea calității în educație sunt reglementate, într-o manieră generală și mai ales la nivel declarativ, în Legea Învățământului nr. 84/1995, lege organică ce a fost modificată, completată și republicată în timpul guvernărilor 1996–2000 și 2001–2004. Schimbările introduse prin Legea nr. 268/2003, de modificare și completare a Legii nr. 84/1995, au vizat și creșterea calității la toate nivelurile de învățământ. Niciuna din modificările de până în 2004 nu avut ca efect introducerea unor măsuri de reformă a sistemului de asigurare a calității în educație, punându-se, în continuare, accent pe măsurile de acreditare și evaluare externă a calității și pe aspectele cantitative ale acestui proces. Cadrul legislativ în ceea ce privește calitatea în învățământ a fost creat prin aprobarea OUG nr.75/ 2005 privind asigurarea calității educației, care stabilește cadrul general de implementare a sistemului de asigurare a calității în România. Se prevede instituirea Agenției Române pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior și a Agenției Române pentru Asigurarea Calității în Învățământul Preuniversitar, ca instituții specializate pentru asigurarea calității în sistemul național de învățământ și în domeniul acreditării. Noua reglementare pune accentul pe crearea mecanismelor interne de asigurare și management al calității în educație.

Asigurarea calității educației va fi centrată pe rezultatele învățării, rezultate care se exprimă în termeni de cunoștințe, competențe, valori și atitudini. OUG nr.75/2005 precizează domeniile și criteriile indicate pentru asigurarea calității: capacitatea instituțională, eficacitatea instituțională și managementul calității. Noua reglementare legală face referire explicit la evaluarea internă și externă a calității educației. Evaluarea internă a calității se realizează la nivelul fiecărei organizații furnizoare de educație, iar evaluarea externă a calității educației se realizează prin Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar (ARACIP) și prin Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ARACIS).

Calitatea în învățământul superior

După 1990, problema calității învățământului universitar a ocupat un loc secundar la nivelul instituțiilor de învățământ superior, preocupate mai mult de extindere, creșterea numărului de studenți și de specializări. Asigurarea calității s-a bazat pe mecanisme externe ale acreditării și evaluării externe realizate de către Consiliul Național de Evaluare și Acreditare Academică, dezvoltarea mecanismelor interne de management și asigurare a calității fiind un demers nesistematic. Cel puțin în parte, scăderea calității înregistrată după 1990 în învățământul superior este explicabilă nu numai prin gradul de subfinanțare, ci și prin tendința universităților de dezvoltare extensivă, de înrolare a unui număr cât mai mare de studenți în vederea creșterii veniturilor lor; fondurile de care dispun acestea sunt cronic insuficiente pentru a le permite să intre în competiție cu universitățile europene care pentru aceleași programe universitare cheltuie de 10-15 ori mai mult pe student decât universitățile românești.

În cadrul învățământului superior, se pot remarca în prezent câteva aspecte care influențează calitatea:

- există decalaje între calificările solicitate de piața muncii și cele oferite de învățământul universitar;
- deficitul de personal universitar pe ansamblul sistemului de învățământ superior este în medie de circa 40%, deși poate varia între 20 și 60% în diverse universități;
- educația universitară continuă să rămână teoretică, fără a se focaliza în suficientă măsură pe formarea unor abilități profesionale practice etc.

Calitatea predării, a bazei documentare din biblioteci sau a echipamentelor din laboratoare este precară în cele mai multe universități, inclusiv în cele mai reprezentative, și mai ales în cele mai tinere, publice ori private, ceea ce se asociază cu o stare cronică de insatisfacție profesională a studenților și a personalului didactic. Condițiile de viață și învățare ale studenților nu sunt asigurate la un nivel adecvat de calitate. Numărul universităților, publice sau private, este mare, dar acestea sunt prea mici și prea puțin competitive, cu un management tradițional și resurse de dezvoltare insuficiente. Primele 10 universități mari și clasice sunt comparabile ca produse și resurse cu toate celelalte circa 50 de universități, pe când cheltuielile administrative și manageriale ale celor din urmă sunt substanțiale. Universitățile publice recent

înființate contribuie prea puțin la dezvoltarea economică sau culturală a comunităților în care se află localizate, iar unele universități private și-au extins infrastructura logistică și numărul de studenți fără a-și forma un personal didactic și de cercetare corespunzător, bazându-se încă pe cel al universităților publice existente.

Asigurarea calității în învățământul preuniversitar

În învățământul preuniversitar, pe lângă acreditarea furnizorilor de educație, principala formă de asigurare a calității a reprezentat-o inspecția școlară.

Inspecția școlară, cea mai importantă formă de control, de evaluare și de consiliere a inspectoratelor școlare și a unităților de învățământ, este asigurată de inspectoratele școlare județene/al Municipiului București și de Ministerul Educației și Cercetării, prin personalul de specialitate.

În contextul realizării unui nou management, specific reformei, managementul calității - în care autonomia și responsabilitatea tind să devină componente funcționale ale procesului de învățământ, s-a pus un mare accent pe reconsiderarea rolului/funțiilor inspecției școlare. Aceasta este îndreptată către mecanismele specifice procesului de învățământ, generatoare de disfuncții: circulația informației în sistem, dinamica formării continue a profesorilor, modul în care, în cazul disciplinelor opționale, oferta școlară corespunde resurselor materiale și umane etc.

Activitățile derulate de Consiliul Național pentru Curriculum și de Direcția Generală pentru Învățământ Preuniversitar din MEdC, înscrise în programul de reformă curriculară, au ca obiectiv principal adaptarea Curriculumului Național – cu respectarea principiilor continuității și calității – la noua structură a învățământului obligatoriu.

Evaluările naționale – indicatori ai calității

În anul 2004, examenele naționale din învățământul preuniversitar au fost: testele naționale desfășurate, conform legii, într-o singură sesiune (iunie-iulie) și examenul de bacalaureat, desfășurat în două sesiuni (sesiunea iunie-iulie și sesiunea august-septembrie).

La testele naționale, procentul de promovabilitate a fost de 78,74% înainte de contestații și, respectiv, de 79,27%, după contestații. Anul 2004 a fost primul an în care testele naționale au înlocuit examenul național de capacitate, conform prevederilor Legii învățământului. Comparativ cu rezultatele obținute în anii anteriori la capacitate, rezultatele din anul 2004 la testele naționale se înscriu într-o tendință de stabilitate, cu mici variații neesențiale statistic. Astfel, în 2003, procentul de promovabilitate a fost de 73,98% în prima sesiune și respectiv de 68,62% la cea de-a doua sesiune, față de un procent de promovabilitate de 76,98% în anul 2000.

La bacalaureat, în anul 2004, în sesiunea iunie-iulie, procentul de promovabilitate a fost de 89,23% înainte de contestații și, respectiv de 89,76% după contestații, menținându-se tendința puternic descendentă, a rezultatelor mai slabe din cea de-a doua sesiune. Astfel, în anul 2003, în prima sesiune, promovabilitatea a fost de 73,98%, iar în cea de-a doua, de 57,42%; în 2001, la prima sesiune procentul a fost de 86,28%, iar la cea de-a doua de 73,94%. În ansamblu însă, rezultatele se înscriu într-o plajă relativ stabilă pentru un examen național de anvergură și cu miza Bacalaureatului, variațiile de la an la an fiind necesare a fi corelate, pentru o analiză mai profundă, cu o serie multiplă de factori, precum: mărimea coortei, numărul de elevi absolvenți, numărul candidaților înscriși, procentele de promovabilitate pe discipline de examen, eventual grupate pe profilurile absolvite etc.

Gradul de promovabilitate în învățământul primar și gimnazial a înregistrat diferențe pe medii de rezidență: 97,2% în mediul urban și 95,6% în mediul rural. Se constată diferențe semnificative în funcție de forma de

învățământ a învățământului gimnazial: 96,5% pentru învățământul de zi și 66,5% pentru cel cu frecvență redusă. În învățământul primar gradul cel mai ridicat de promovabilitate s-a înregistrat la clasa a III-a (98,2%), iar cel mai scăzut la clasa I (94,7%). În învățământul gimnazial, cea mai mare pondere a elevilor promovați a fost înregistrată la clasa a VIII-a (97,7% în mediul urban, 96,7% în mediul rural), iar cea mai scăzută la clasa a V-a (94,2%).

În învățământul liceal public, la sfârșitul anului școlar 2003-2004, gradul de promovabilitate a fost de 98%, mai ridicat decât la liceele din sistemul privat și cooperatist (97,4%). Un grad ridicat de promovabilitate s-a înregistrat în liceele cu profil militar (99,8%), pedagogic (99,4%), teologic (99,2%), de muzică și arte plastice (99,1%) din filiera vocațională și mai scăzut, la liceele cu profil agro-montan (96,6%), profil tehnic (96,4%) și agricol (95,8%) din filiera tehnologică.

4.3.3. Corelarea ofertei sistemului educațional și de formare profesională cu nevoile de pe piața muncii

Preocupările privind calitatea învățământului și prevederile noului cadru legislativ constituie premise pentru asigurarea unei corelări corespunzătoare între obiectivele educaționale și nevoile de dezvoltare economică și socială specifice unei economii bazate pe cunoaștere. Unul dintre elementele centrale ale reformei învățământului preuniversitar a fost elaborarea și implementarea unui nou curriculum la nivel național. Accentul a fost pus pe dimensiuni și principii specifice: orientarea educației către dezvoltarea competențelor, abilităților și aptitudinilor, o ofertă educațională mai flexibilă, posibilitatea de a realiza parcursuri școlare individualizate; introducerea unor mijloace noi de selectare și organizare a conținutului disciplinelor de învățământ, adaptarea acestui conținut al învățării la cerințele vieții cotidiene și la caracteristicile pieței forței de muncă; responsabilizarea partenerilor sociali la probleme legate de educație. În acest context, au fost adoptate noile programe școlare și programele cadru pentru învățământul obligatoriu, profesional și liceal.

Analizând datele prezentate, se poate constata creșterea numărului absolvenților calificați în domeniul servicii, precum și scăderea celor calificați în agricultură. Cauza creșterii absolvenților calificați în domeniul servicii este reprezentată de investițiile, străine și naționale, realizate în acest domeniu, care au generat așteptări cu privire la sporirea șanselor de ocupare. Dacă în anul școlar 1998/1999 numărul absolvenților învățământului teoretic era de 76.791 elevi, iar cel al învățământului profesional și tehnic era de 157.521 elevi, în anul școlar 2003/2004 numărul absolvenților învățământului teoretic era de 84.740 în comparație cu 152.464 absolvenți ai învățământului profesional și tehnic. Aceasta arată o creștere a interesului față de învățământul teoretic datorată scăderii locurilor de muncă pentru calificările dobândite prin învățământul profesional și tehnic, precum și a creșterii numărului de locuri în învățământul superior.

În ceea ce privește situația absolvenților învățământului universitar pe domenii ocupaționale, în perioada 1998-2004 situația nu s-a modificat semnificativ. Astfel se înregistrează o creștere a numărului de absolvenți pregătiți pentru domeniul ocupațional al serviciilor și o constanță a celor pregătiți pentru domeniile industrial și agricol.

Corelarea ofertei educaționale cu cererea pieței muncii se realizează și prin modul de fundamentare a cifrei de școlarizare. În învățământul preuniversitar cifra de școlarizare se realizează potrivit metodologiilor aprobate de MEaC, pe baza nevoilor de dezvoltare economică identificate la nivel județean de inspectoratele școlare împreună cu partenerii sociali. Din anul școlar 1998-1999, partenerii sociali participă instituționalizat la avizarea ofertei de școlarizare prezentată pe profiluri de școlarizare, în cadrul Comitetelor Locale de Dezvoltare a Parteneriatului Social în Învățământul Profesional și Tehnic (CLDPS).

Un impediment considerabil în calea planificării ofertei de formare profesională este incapacitatea factorilor implicați de a face distincția între cererea de forță de muncă pe termen scurt și pe termen lung. Se pune

prea mult accent pe cererea pe termen scurt și pe problemele presante actuale. Capacitatea de prognoză este redusă. Planificarea în învățământ a căpătat o nouă dimensiune, prin includerea nivelului regional de dezvoltare. Dezvoltarea regională va constitui baza pentru cea mai mare parte a sprijinului pe care România urmează să-l primească din partea UE, după aderare, prin intermediul fondurilor structurale.

4.3.4. Tranziția de la sistemul de educație și formare profesională inițială la locul de muncă

Dacă se ia în considerare structura șomerilor în funcție de vechimea în muncă, vom vedea că, în perioada 2000-2002, conform datelor Anchetei AMIGO, cei intrați pentru prima oară pe piața forței de muncă – majoritatea covârșitoare fiind absolvenți ai diverselor forme de învățământ, mai ales preuniversitar –, au reprezentat, aproximativ 33-34% din numărul total de șomeri BIM. Adăugând aproximativ 30% - rata de tranziție de la învățământul liceal la cel post-liceal și universitar – se poate estima că, anual, numai 35% din absolvenții învățământului secundar încep viața activă.

Ancheta asupra competențelor forței de muncă realizată de Observatorul Național Român, în anul 2003, prin interviuri amănunțite în 100 companii, a evidențiat faptul că aproape jumătate din companiile cuprinse în anchetă preferă să acopere posturile vacante cu resursele proprii de personal. În general, acestea angajează puțini tineri. Astfel, în ultimii trei ani, s-au angajat, în medie, trei absolvenți per companie, ceea ce înseamnă mai puțin de 85% din numărul de absolvenți care intră pe piața muncii. Mai mult de jumătate din companii nu au nici o legătură cu instituțiile de învățământ. Legăturile anterioare dintre întreprinderi și școli s-au întrerupt și, în prezent, contactele sistematice/structurate între aceste entități nu mai există (de ex. schimb de informații privind cerințele de competențe, opinii privind adaptarea curriculumului etc.)

Practica în întreprinderi are loc, de obicei, în grupuri organizate sub supravegherea unui maestru instructor, prin urmare nu este vorba de o integrare reală în lumea muncii. Creșterea numerică a companiilor mici face și mai dificilă găsirea unor locuri pentru instruirea practică a elevilor. Datele culese în cadrul cercetării de teren evidențiază faptul că numărul de elevi care fac practică în întreprinderi a scăzut considerabil, cu mari diferențe între profilurile de formare. Ca alternativă la practica în producție, unele școli au înființat "firme de exercițiu", în care se simulează condițiile reale din întreprinderi. Unul din obiectivele principale ale actualei reforme a sistemului de formare profesională este deschiderea școlilor pentru a se adapta mai eficient la cererea pieței forței de muncă și pentru a stabili legături mai bune cu întreprinderile locale. În acest scop, fiecare școală inclusă în programul Phare TVET RO 0108.01 stabilește relații de parteneriat cu o întreprindere.

Instruirea practică organizată în întreprinderi trebuie consolidată în ceea ce privește conținutul, durata și numărul de plasamente. Integrarea muncii cu învățarea nu este suficient realizată în sistemul de educație și formare profesională din România³⁵. O bună parte, dacă nu întreaga instruire practică este concentrată în școli. Instructorii responsabili cu instruirea în laboratoarele tehnologice, atelierile școlare sau în companii supervizează practica de producție a elevilor. Deși maiștrii instructori trebuie să fie absolvenți ai învățământului postsecundar, statutul acestora, din punct de vedere al condițiilor de remunerare, este scăzut, iar perspectivele de dezvoltare a carierei sunt limitate.

În ceea ce privește desfășurarea instruirii practice în întreprinderi, este o mare problemă identificarea unui număr suficient de locuri în întreprinderi. Metoda organizării practicii de producție este în sine un obstacol. Pentru a evita exploatarea elevilor aflați sub vârsta vieții active în activități care nu sunt legate de profilul lor de formare profesională, instruirea practică în întreprinderi se realizează în grupuri aflate sub supravegherea unui maestru instructor. Elevii nu pot intra neînsoțiți în întreprinderi în scopul desfășurării instruirii practice. De asemenea, nu li se permite să caute singuri o întreprindere în vederea instruirii practice. Dificultatea găsirii locului potrivit pentru practica de producție depinde în foarte mare măsură de

³⁵ Procesul muncii și procesul de învățare sunt percepute ca entități diferite conform documentului elaborat de Observatorul Național Român, *Integrarea muncii cu învățarea*, 2001.

sectorul de activitate și de localitatea în care sunt situate întreprinderile. Unele companii sunt dispuse să plătească pentru munca efectuată de elevi în perioada de practică și oferă oportunități suplimentare pentru stagii de practică și muncă pe perioada vacanțelor. Practica la locul de muncă poate fi atractivă pentru elevi și angajatori, dacă elevilor li se permite integrarea în activități reale pe o perioadă mai lungă; un alt mijloc de creștere a atractivității și eficienței practicii la locul de muncă ar putea fi îmbunătățirea ofertei de formare în întreprinderi. Practica în producție este un mijloc important de a facilita tranziția de la școală la locul de muncă”. În condițiile lipsei studiilor de analiză a nevoilor de perspectivă a pieței muncii pe domenii ocupaționale și niveluri de calificare, este dificil de realizat analize privind corelarea între ofertă și cerere.

Probleme cheie

- Necesitatea formării unui stoc de capital uman educat/înalt calificat și adaptarea celor cu calificare medie la metode de fabricație performante;
- Necesitatea dezvoltării unei culturi a învățării permanente și a flexibilizării modului de furnizare și certificare a învățării;
- Bază materială insuficientă pentru asigurarea calității în educație, în special pentru domeniile tehnologice moderne solicitate pe piața muncii;
- Rata mare de abandon educațional a tinerilor de 18-24 de ani, în special a celor proveniți din medii defavorizate.

5. OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ

5.1. Analiza structurală a pieței muncii

Piața muncii din România a suferit transformări semnificative în contextul procesului de tranziție economică, manifestate în special prin reducerea populației active și a populației ocupate, prin menținerea la valori relativ constante a ratei șomajului și prin creșterea șomajului de lungă durată, fiind afectată în mod deosebit de capacitatea limitată de creare a unor noi locuri de muncă. Odată cu diminuarea populației

ocupate, s-au produs modificări importante pe sectoare, domenii de activitate, regiuni, forme de proprietate, vârstă, statut profesional.

Evoluția resurselor de muncă în România s-a aflat, în ultimul deceniu, și sub impactul unor fenomene demografice și sociale precum: accelerarea scăderii fertilității și menținerea mortalității la un nivel ridicat, creșterea emigrației, scăderea calității serviciilor medicale și de asistență sanitară. Aceste fenomene au contribuit la creșterea ponderii populației în vârstă de 60 ani și peste, precum și la menținerea la un nivel înalt a ratei de dependență demografică, cu deosebire în mediul rural.

Principali indicatori ai ocupării populației în perioada 1999 - 2004 (media anuală)

Indicator / An	România						UE-25	UE-15
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004	2004
Populația activă totală (mii persoane)	11.566	11.585	11.447	10.079	9.915	9.957	-	-
Rata de activitate 15-64 ani (%)	68,7	68,6	67,5	63,6	62,4	63,2	69,3	70,0
Populația ocupată totală (mii persoane)	10.776	10.764	10.697	9.234	9.223	9.158	-	-
Rata de ocupare 15-64 ani (%)	63,5	63,2	62,6	58,0	57,8	57,9	63,3	64,7
Rata șomajului BIM (%)	6,8	7,1	6,6	8,4	7,0	8,0	9,0	8,1
Rata șomajului BIM de lungă durată (%)	3,0	3,6	3,2	4,5	4,3	4,7	4,0	3,3
Rata șomajului BIM în rândul tinerilor (%)	18,8	18,6	17,5	21,7	18,5	21,0	18,2	15,6

Sursa: pentru UE-25, UE-15: EUROSTAT, New Cronos, date medii anuale.

pentru RO: Institutul Național de Statistică, Ancheta forței de muncă în gospodăria (AMIGO), date medii anuale; datele pentru 2002, 2003 și 2004 au fost extinse pe baza rezultatelor Recensământului Populației și Locuințelor din martie 2002.

5.1.1. Structura ocupării

Gradul de ocupare a populației

În anul 2004, populația ocupată atinge un nivel de 9,16 milioane persoane. Comparativ cu anul 1999, în 2004, rata de ocupare a populației în vârstă de muncă s-a redus cu 5,6 puncte procentuale, ajungând la 57,9%.

Declinul înregistrat de rata ocupării pentru populația de 15-64 ani a fost cauzat de diminuarea ratei de ocupare masculine. Astfel, în perioada 1999-2004, rata de ocupare în rândul persoanelor de sex masculin a scăzut cu 5,9 puncte procentuale (de la 69,5% la 63,6%, valoare inferioară mediei UE-25), iar rata de ocupare a populației feminine a cunoscut o reducere de 5,4 puncte procentuale (de la 57,5% la 52,1%, valoare inferioară mediei UE-25). Rata de ocupare a populației în vârstă de muncă, în 2004, de 57,9%, situează România la o distanță de 12,1 puncte procentuale față de obiectivul stabilit la Lisabona pentru anul 2010 - rata generală de ocupare de 70%, iar rata ocupării femeilor de 52,1% la o distanță de 7,9 puncte procentuale față de obiectivul Lisabona, stabilit la 60% pentru anul 2010.

La nivel regional, regiunile Nord-Est și Sud-Vest Oltenia înregistrează cele mai ridicate rate de ocupare (62,4% și respectiv 59,9%, valori comparabile cu nivelul ratei de ocupare înregistrat în regiunea București-Ifov: 59,7%), iar cele mai coborâte niveluri ale ratei de ocupare se înregistrează în regiunile Centru (53,9%) și Sud-Est (54,7%), Trebuie menționat că, ratele mari de ocupare din regiunile Nord-Est și Sud-Vest Oltenia sunt determinate de „protecția” așa numitei ocupări de subzistență în mediul rural de care beneficiază cele două regiuni (cele mai mari ponderi ale populației ocupate în agricultură).

Disparitățile între regiuni s-au accentuat în perioada 1999-2004, rata de ocupare a populației în vârstă de muncă (15-64 ani) reducându-se în special în regiunile Sud-Vest Oltenia cu 8,7 puncte procentuale (de la 68,6% în 1999 la 59,9% în 2004), Nord-Vest cu 7,4 puncte procentuale (de la 63,5% la 56,1%) și Sud Muntenia cu 6,5 puncte procentuale (de la 64,6% la 58,1%). În aceeași perioadă, acest indicator a înregistrat, de asemenea scăderi, dar de un nivel mai redus, în regiunile: Vest (5,9 puncte procentuale), Centru (5,8 puncte procentuale), Sud-Est (5,6 puncte procentuale), Nord-Est (3,5 puncte procentuale) și București-Ilfov (2,3 puncte procentuale). Rata de ocupare a populației în vârstă de muncă de 15-64 ani a înregistrat, în anul 2004, valorile cele mai scăzute în regiunile Centru (53,9%) și Sud-Est (54,7%).

Ocuparea populației pe sexe și grupe de vârstă

Scăderea ratei de ocupare în perioada 1999-2004 s-a manifestat atât pentru populația masculină, cât și pentru cea feminină, în 2004, rata de ocupare a populației de 15-64 ani a înregistrând un decalaj de 11,5 puncte procentuale între ratele de ocupare ale celor două sexe (63,6% pentru bărbați față de 52,1% pentru femei).

Rata de ocupare pe sexe și grupe de vârstă

- % -

Anul	15-64 ani			15-24 ani			25-54 ani			55-64 ani		
	Total	M	F	Total	M	F	Total	M	F	Total	M	F
1999	63,5	69,5	57,5	35,7	41,0	30,2	78,1	84,3	72,0	49,6	56,9	43,3
2000	63,2	69,1	57,5	35,1	39,5	30,5	77,5	83,7	71,2	49,5	56,0	43,8
2001	62,6	68,2	57,1	34,3	38,3	30,0	76,7	82,8	70,6	48,2	54,3	42,9
2002	58,0	64,1	52,0	30,5	34,6	26,2	72,8	79,6	66,0	37,7	43,1	33,0
2003	57,8	64,1	51,5	27,9	32,6	22,9	73,1	80,1	66,0	38,1	43,5	33,3
2004 – RO	57,9	63,6	52,1	29,1	32,8	25,1	72,9	79,2	66,6	36,9	43,1	31,4
UE-25	63,0	70,6	55,4	36,4	39,2	33,4	76,6	85,0	68,2	40,7	50,5	31,4
UE-15	64,5	72,4	56,6	39,5	42,4	36,6	77,4	86,2	68,5	42,2	52,0	32,9

Sursa: pentru UE-25, UE-15: EUROSTAT, New Cronos date aferente trimestrului II 2004.

pentru RO: Institutul Național de Statistică, Ancheta forței de muncă în gospodăria (AMIGO), date medii anuale; datele pentru 2002, 2003 și 2004 au fost extinse pe baza rezultatelor Recensământului Populației și Locuințelor din martie 2002.

Grupa de vârstă 15-24 de ani a înregistrat o scădere a ratei de ocupare de 6,6 puncte procentuale în perioada 1999-2004, situându-se la un nivel de 29,1% în 2004, mai mic decât în UE-25 (36,4%).

Grupa de vârstă 25-54 de ani a înregistrat o scădere a ratei de ocupare de 5,2 puncte procentuale în perioada 1999-2004, situându-se la un nivel de 72,9% în 2004, mai mic decât media UE-25 (76,6%).

Grupa de vârstă 55-64 de ani a înregistrat o scădere de 12,7 puncte procentuale în perioada 1999-2004, situându-se la un nivel de 36,9% în 2004 – în UE-25 rata de ocupare pentru această grupă de vârstă era de 40,2%. Această rată de ocupare situează România la o distanță de 13,1 puncte procentuale față de obiectivul stabilit la Lisabona pentru anul 2010 - 50% rata de ocupare pentru această categorie.

Ocuparea pe medii

Rata ocupării pentru populația de 15-64 de ani în mediul urban, în perioada 1999-2004, a înregistrat o scădere de 0,9 puncte procentuale, de la 56,8% în 1999 la 55,9% în 2004. În mediul urban ponderea populației ocupate în sectorul industrie și construcții s-a menținut relativ constantă, înregistrând o ușoară scădere (de la 43,7% în 1999 la 41,7% în 2004). În ceea ce privește sectorul servicii, ponderea populației

ocupate înregistrează o ușoară creștere de 4,6 puncte procentuale (de la 49,7% în 1999 la 54,3% în 2004).

În mediul rural, rata de ocupare a populației în vârstă de 15-64 de ani a înregistrat în perioada 1999-2004 o scădere mult mai accentuată, respectiv de 12,1 puncte procentuale, de la 72,7% în 1999 la 60,6% în 2004. Scăderea ocupării în mediul rural se datorează în exclusivitate diminuării aceluși segment de populație ocupat în ramurile agricole, respectiv o scădere de 9,8 puncte procentuale (de la 73,3% în 1999, la 63,5% în 2004). Continuarea creșterii economice înregistrate în ultimii ani va conduce la o reducere semnificativă a ocupării rurale în structura ei actuală (în quasi-totalitate agricolă) prin apariția unei ocupări rurale de tip industrial sau în servicii, și la reducerea acesteia în termeni absoluți prin creșterea ocupării urbane.

Ocuparea populației pe sectoare ale economiei

Structura ocupării este deosebit de sensibilă la variațiile creșterii economice. Actuala structură a ocupării în România, diferită față de cea a UE-25, este rezultatul unui proces de restructurare economică lentă și a alternanței, în cursul perioadei de tranziție, a perioadelor de creștere economică pozitivă cu perioade de creștere economică negativă.

În anul 2004 lucrau în industrie și construcții 31,2% din persoanele ocupate, pondere în creștere față de anul 1999 (27,6%). În perioada 1999-2004, ponderea populației ocupate în sectorul agricol s-a redus cu 10,2 puncte procentuale, de la 41,8% în 1999, la 31,6% în 2004.

Ponderea persoanelor ocupate în agricultură în totalul populației ocupate a fost relativ constantă în perioada 1999-2001 (41,8% în 1999 și 42,3% în 2001), pentru ca în perioada 2002-2004 să înregistreze o scădere la 36,4%, 35,7% și respectiv 31,6%.

În servicii, ponderea populației ocupate a crescut cu 6,6 puncte procentuale în totalul populației ocupate (de la 30,6% în 1999 la 37,2% în 2004), cea mai mare creștere înregistrându-se în forma de proprietate publică (de la 58,9% în 1999 la 76,7% în 2004).

Ponderea populației ocupate în sectorul public în totalul populației ocupate a scăzut cu 6,5 puncte procentuale în perioada analizată (de la 29,7% în 1999 la 23,2% în 2004). În cadrul acestui sector ponderea persoanelor ocupate în sectorul agricol și în industrie și construcții a scăzut de la 5,6% în 1999 la 2,9% în 2004 și, respectiv, de la 35,5% în 1999 la 20,4% în 2004. În sectorul privat, în ramurile agricole au lucrat 41,8% din totalul persoanelor ocupate în acest sector în anul 2004, pondere ce a scăzut față de 1999 (63,4%).

În perioada 1997–2004, populația ocupată civilă³⁶ în sectorul agricol a scăzut în toate regiunile, scăderi semnificative fiind înregistrate în Nord–Est și Sud. Această reorientare a forței de muncă spre sectoare neagricole poate fi corelată cu crearea de noi locuri de muncă în urban, în contextul creșterii sectorului privat în economie, dar și al declarării unor localități ca orașe.

Reflectând evoluțiile economiei românești, populația ocupată civilă în industrie și construcții a scăzut în 2004 față de 1997 în majoritatea regiunilor țării, făcând excepție: Regiunea Vest, unde populația ocupată în industrie a înregistrat o ușoară creștere (plus 7,2 mii persoane) și Regiunea București-Ilfov, unde ritmul

³⁶ Populația ocupată civilă cuprinde, potrivit metodologiei balanței forței de muncă, toate persoanele care, în anul de referință, au desfășurat o activitate economico-socială aducătoare de venit, cu excepția cadrelor militare și a persoanelor asimilate acestora (personalul Ministerului Apărării Naționale, Ministerului de Interne, Serviciului Român de Informații, militari în termen), a salariaților organizațiilor politice, obștești și a deținuților

de construire are o dinamică extraordinară, populația ocupată civilă în construcții crescând cu 14,4 mii persoane. În aceeași perioadă (1997-2004), în șapte regiuni populația ocupată civilă în sfera serviciilor a crescut, cele mai mari creșteri înregistrându-se în Regiunile București-Ilfov și Nord-Vest (171,4 mii persoane, respectiv 73,2 mii persoane). Distanțarea Regiunii București-Ilfov față de celelalte regiuni, din punctul de vedere al creșterii populației ocupate civile în servicii, se datorează creșterii rapide a sectorului afacerilor, ratei relativ înalte de cuprindere în învățământul superior, factor care sprijină creșterea serviciilor, precum și amplexarea investițiilor în sectorul telecomunicațiilor.

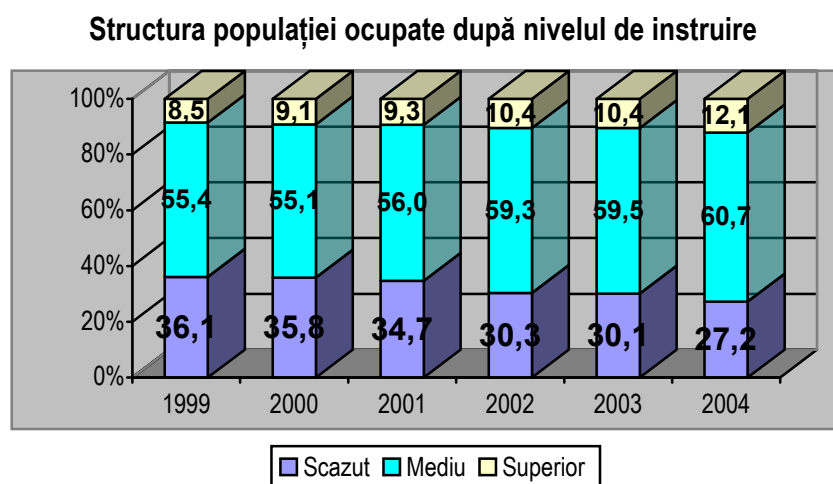
Ocuparea populației după programul de lucru

Populația ocupată cu program complet reprezintă majoritatea populației ocupate în România. Ponderea persoanelor ocupate cu program parțial a înregistrat o scădere pentru ambele sexe, în perioada 1999-2004, cu 0,7 puncte procentuale în rândul persoanelor de sex masculin și mai (accentuată în rândul persoanelor de sex feminin (1,0 puncte procentuale). Ponderea scăzută a ocupării cu program parțial confirmă că, în general, aceasta este o ocupare de completare, cu rol principal de suplimentare a veniturilor în cadrul gospodăriei.

În anul 2004, ocuparea cu program parțial pentru masculin era superioară în România față de UE-25 cu 2,8 puncte procentuale, în timp ce pentru populația feminină, era de 2,8 ori mai mică în România față de UE-25. Deși la nivelul UE ponderea populației ocupate cu program parțial este mult mai ridicată pentru populația feminină decât pentru cea masculină, în România, acest indicator înregistrează valori apropiate, ceea ce atestă faptul că, într-o anumită măsură, persoanele de sex masculin desfășoară o a doua activitate remunerată pentru a completa venitul gospodăriei.

Structura populației ocupate după nivelul de instruire

Structura actuală a populației ocupate după nivelul de instruire este atât o reflectare a structurii actuale a economiei, cât și a deficitului de persoane cu studii superioare, chiar și după 15 ani de la momentul începerii tranziției la economia de piață. Ponderea persoanelor ocupate cu educație superioară a fost aproape constantă.

Sursa: Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei

Deși modestă, începând cu anul 1999, creșterea numărului de absolvenți pentru nivelele de absolvire mediu și superior se întâlnește la nivelul întregii economii. În special, sistemul de educație superioară a început să se dezvolte, având ca efect accesul mai ușor pe piața muncii pentru persoanele absolvente de studii superioare. Persoanele care dispun numai de un nivel mediu de educație reprezintă peste jumătate din persoanele ocupate (60,7%). Cu toate acestea, puținele sectoare cu valoare adăugată ridicată din economia românească se confruntă cu anumite probleme în satisfacerea cererii de forță de muncă

calificată. Persoanele care au un nivel de instruire scăzut înregistrează o ușoară reducere în totalul ocupării (de la 36,1% în 1999 la 27,2% în 2004), persoanele în vârstă care aparțin, în general, acestui grup din totalul populației ocupate, retrăgându-se treptat de pe piața muncii.

Din punct de vedere al nivelului de instruire al populației ocupate în profil teritorial, în 2004, în regiunea București, 28,7% dintre persoanele ocupate au nivel de instruire superior și doar 10,3% au un nivel scăzut de instruire. În celelalte regiuni diferențele nu sunt importante, valori extreme înregistrându-se în regiunile Nord-Est (doar 8,5% dintre persoanele ocupate au un nivel superior de instruire și 36,8% au un nivel scăzut de instruire) și Centru (doar 18,0% au un nivel scăzut de instruire).

Structura populației ocupate după statutul profesional

Ponderea salariaților în total populație ocupată a crescut de la 57,8% în 1999 la 65,9% în 2004, ponderea non-salariaților³⁷ scăzând cu 8,1 puncte procentuale (34,1% în 2004). În anul 2004, ponderea non-salariaților bărbați în total populație ocupată de sex masculin era de 34,2%, iar cea a non-salariaților femei era de 33,9%. Ponderea salariaților în total populație ocupată în mediul urban era în 2004 de 92,0%, iar în mediul rural de 95,8%. În anul 2004, ponderea non-salariaților în total populație ocupată în mediul urban era de 8,0%, iar în mediul rural de 64,2%.

O mare parte a ocupării pe cont propriu în România se concentrează în agricultură, fiind considerată ca agricultură de subzistență și privită ca ocupare cu venituri scăzute. Această situație este confirmată de evoluția acesteia, cu un maxim înregistrat la finalul anilor '90, și o scădere ușoară dar constantă ulterior.

Contribuția sectorului IMM la ocuparea forței de muncă

În intervalul 2001-2004 întreprinderile mici și mijlocii au avut o contribuție importantă la crearea de noi locuri de muncă, și implicit la ocuparea forței de muncă. Tendința de creștere a numărului de personal în IMM a început din anii '90, când numărul de angajați ai firmelor mari înregistra scăderi importante, în timp ce numărul celor din IMM a evoluat de la zero până la nivelul actual, respectiv 2.349.725 la sfârșitul anului 2004. Evoluția numărului de angajați în IMM prezintă de-a lungul anilor 2001, 2002, 2003 și 2004 o creștere continuă, respectiv de +3,2%, +0,7%, +13%, +10%.

Transferul de active din sectorul de stat în cel privat a jucat un rol important în procesul de tranziție, dar o astfel de deplasare de active nu duce, în principiu, la formarea de noi locuri de muncă. De fapt, închiderea unor întreprinderi de stat, ca și privatizarea altora a fost însoțită de dezintegrarea, pe verticală, a unor importante ramuri de activitate și de închiderea multor capacități și concedierea angajaților. Au luat ființă întreprinderi noi, pornind de la zero, ele reprezentând noua structură a economiei private și creatoarele de locuri de muncă. Ritmul alert de dezvoltare al întreprinderilor mici și mijlocii este considerat a fi dovada că noua politică economică a redirecționat alocarea resurselor către întreprinderile mici și mijlocii. Acest lucru este de preferat din cel puțin două motive: pentru că IMM sunt mai flexibile la schimbările structurale generate de globalizarea piețelor și pentru că cererea de personal este mai mare.

În ceea ce privește situația pe clase de mărime a IMM, s-a înregistrat o creștere a numărului angajaților pe toate clasele de mărime, începând din anul 2000 pentru întreprinderile mici și cele mijlocii, și din anul 2003 la nivelul micro-întreprinderilor. Întreprinderile mijlocii sunt categoria cea mai dinamică în ceea ce privește crearea de locuri de muncă. Pe domeniul de activitate economică, această creștere se concentrează în industrie și construcții, în timp ce în domeniul serviciilor și al agriculturii s-au manifestat creșteri mai puțin semnificative pe parcursul acestei perioade. Numărul angajaților din industrie a crescut cu 5% în 2003

³⁷ Patroni, lucrători pe cont propriu, lucrători familiali neremunerați, membrii ai unor societăți agricole sau ai unor cooperative neagricole.

comparativ cu anul precedent, menținându-se la același nivel și în 2004, iar în construcții creșterea a atins nivelul de 9-10% în anii 2003 și 2004.

Numărul de personal din sectorul IMM este relativ echilibrat distribuit între întreprinderile micro (31,2%), mici (31%) și mijlocii (38%), reflectând preponderența, ca număr, a firmelor de mici dimensiuni. Analiza încrucișată a structurii personalului angajat în IMM pe clase de mărime și sectoare de activitate, la nivelul anului 2004, arată că personalul din servicii este angajat în cea mai mare parte (45,4%) în microîntreprinderi, în vreme ce în întreprinderile mijlocii lucrează doar circa 23%. În schimb, peste jumătate din personalul angajat în IMM din industrie lucrează în întreprinderi mijlocii (57,8%) și numai 12,8% în cele micro, iar angajații din agricultură sunt repartizați echilibrat în cele trei categorii de IMM-uri. Pe baza numărului de salariați, se poate deci, spune că serviciile sunt dominate de microîntreprinderi, în vreme ce industria și chiar construcțiile de firme mijlocii.

Numărul de angajați ai IMM-urilor în funcție de sectorul de activitate

	2001	2002	2003	2004
Agricultură	72.037	78.689	78.562	77.781
Construcții	199.811	208.848	230.191	250.895
Industrie	655.992	715.629	755.409	799.563
Servicii	1.194.777	939.799	1.070.794	1.221.486

Sursa: Agenția Națională pentru Întreprinderi Mici și Mijlocii, Institutul Național de Statistică

În sectorul servicii, ponderea forței de muncă angajate în întreprinderile mici a crescut, în anul 2004, cu aproximativ 15%, iar în micro-întreprinderi și întreprinderile mijlocii a scăzut cu 9,6% și respectiv 0,6%. Această deplasare indică o distribuție mai stabilă în funcție de mărimea firmei, deoarece numărul mare de persoane angajate în activități comerciale în micro-întreprinderi ascunde adesea o posibilă formă de angajare deghizată. În același timp, întreprinderile mijlocii din industrie au crescut cu 9,6%, o rată a creșterii foarte semnificativă, comparativ cu întreprinderile mici și cele micro care au scăzut cu 7,2% și respectiv 18,9%.

Analiza indicelui număr de angajați în IMM-uri la 1000 locuitori, în diferitele regiuni de dezvoltare, la nivelul anului 2004, arată că regiunea București-Ilfov prezintă un indice de 20%, adică regiunea angajează în IMM-uri cu 60% mai multă forță de muncă decât media pe țară. De asemenea, regiunile Nord-Vest (13%) și Centru (14%) prezintă indici de angajare a forței de muncă în IMM-uri mai mari decât media pe țară (12,5%). Pe de altă parte, există un grup de regiuni care sunt sub această medie: Nord-Est, Sud-Est, Sud Muntenia (11%) și Sud-Vest Oltenia (7%), unde și prezența IMM-urilor este mai redusă.

Un alt aspect interesant, este modificarea indicilor care definesc angajarea forței de muncă în IMM-uri față de populația rezidentă din regiune pe o perioadă de timp dată. Această analiză prezintă imaginea dinamicii angajării forței de muncă în diferite regiuni, subliniind cele mai recente tendințe de modificare în sectorul IMM. Astfel, Regiunea Vest este o zonă cu profil industrial pregnant, în care există o puternică prezență a IMM-urilor, prezentând cea mai rapidă rată de creștere în privința angajării forței de muncă în IMM-uri, indicele de modificare fiind de 118; urmează regiunea București-Ilfov cu 112, Sud-Muntenia cu 111, Centru cu 109, Sud-Est cu 108, Nord-Vest cu 105 și Nord-Est cu 104. Singura regiune unde se înregistrează o descreștere a ponderii angajării forței de muncă în IMM-uri față de populația stabilă este Sud-Vest Oltenia. Cele mai industrializate zone ale țării, adică regiunile Nord și Centru, ca și regiunea București-Ilfov prezintă rate semnificative de creștere a angajării forței de muncă în IMM-uri față de populația rezidentă. Totuși, aspectele care reies cel mai pregnant sunt realizările pozitive ale regiunilor Sud-Muntenia și Sud-Est, unde se înregistrează cele mai mari valori. Aceste rezultate indică o posibilă convergență a unor regiuni din sud, caracterizate printr-o mai mică pondere a angajării forței de muncă în IMM-uri față de populația rezidentă, către modelul unor regiuni mai industrializate din Regiunile Centru și Nord.

Munca nedeclarată

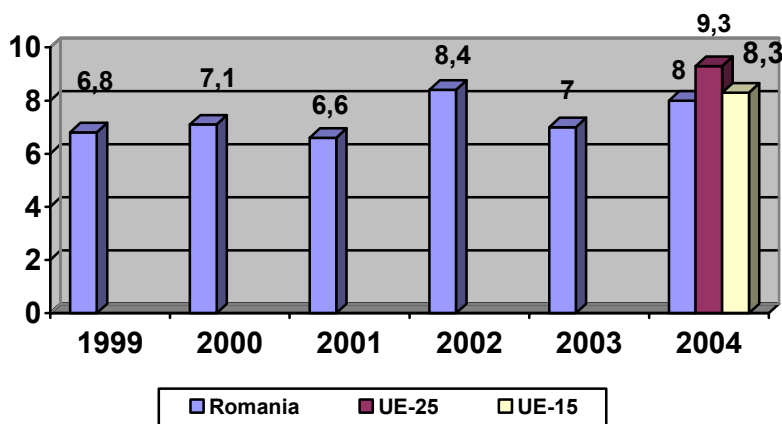
În timpul perioadei de tranziție s-a înregistrat o creștere a șomajului, cauzat în principal de procesul de restructurare economică prin închiderea unor agenți economici, în special din zonele urbane. Prin urmare, o mare parte din forța de muncă disponibilizată s-a îndreptat spre zonele rurale, devenind astfel forța de muncă nedeclarată. Exceptând agricultura, un procent semnificativ al muncii nedeclarate se regăsește și în alte sectoare ale economiei, precum: construcții, comerț, servicii casnice, reparații de autoturisme sau catering.

Estimări recente arată că ocuparea în sectorul economiei neînregistrate (munca nedeclarată) se ridică la 1-1,2 milioane persoane, echivalentul a 11% din totalul populației ocupate³⁸. Aceasta nu include agricultura de subzistență, care nu poate fi considerată muncă nedeclarată. De asemenea, trebuie menționat că poate exista un grad semnificativ de suprapunere între ocuparea în activități care se încadrează în muncă nedeclarată și ocuparea formală, șomaj sau chiar inactivitate. Estimarea nivelului actual al muncii nedeclarate este destul de dificilă, migrația pentru munca în străinătate fiind orientată într-o mare măsură, ca alternativă, dinspre “munca nedeclarată” la nivel național.

5.1.2. Șomajul

Valorile maxime ale ratei șomajului înregistrat nu au depășit în România 11% (perioadele 1991-1994 și 1997-1998), fiind astfel cu până la 10 puncte procentuale mai reduse decât valorile maxime din perioada de tranziție pentru NSM-10, în prezent situându-se la 50% față de media înregistrată de acestea.

Rata șomajului BIM 1999-2004

Sursa: pentru UE-25 și UE-15: EUROSTAT, New Cronos, date aferente trimestrului II 2004.

pentru RO: Institutul Național de Statistică, Ancheta forței de muncă în gospodăria (AMIGO), date medii anuale; datele pentru 2002, 2003 și 2004 au fost extinse pe baza rezultatelor Recensământului Populației și Locuințelor din martie 2002.

Deși evoluția așteptată pe piața muncii ar fi trebuit să înregistreze o creștere a ratei șomajului și a numărului de șomeri, agricultura de subzistență înregistrată în special la mijlocul anilor '90, ilustrată de ponderea mare a agriculturii în ocuparea totală - și migrația recentă pentru munca în străinătate au avut până în prezent un efect de protecție pe piața muncii împotriva unei creșteri mari a șomajului. Nivelul șomajului BIM pentru persoanele de sex masculin a înregistrat, în perioada 1999-2004, valori mai ridicate decât ale șomajului feminin. Rata șomajului BIM pentru bărbați a înregistrat în anul 2004 la nivelul țării o

³⁸ Institutul Național de Cercetări Științifice și Protecție Socială - Raport final iunie 2004 “Cele mai bune practici privind combaterea și prevenirea muncii fără forme legale”.

valoare de 9,0%, comparativ cu 8,0% în UE-25 și 7,6% în UE-15. Rata șomajului BIM pentru femei a fost în același an de 6,9%, comparativ cu 10,0% în UE-25 și 9,1% în UE-15.

În perioada 1999-2004, scăderi ale numărului șomerilor BIM mai importante s-au înregistrat în mediul urban decât în mediul rural. Rata șomajului BIM a scăzut de la 10,3% în 1999 la 9,5% în 2004 pentru mediul urban, iar în mediul rural de la 3,5% în 1999 la 2,8% în 2001, urmată de o creștere până la 5,4% în 2002, apoi o scădere de până la 4,3% în 2003, crescând până la 6,2% în 2004.

Reducerea numărului șomerilor cu studii medii sau profesionale este o reflexie a structurii economiei, axată pe ramurile cu valoare adăugată redusă sau medie, ce reprezintă în prezent „motorul principal” al creșterii economice. Aceasta justifică necesitatea mutării accentului către investiția în învățământul vocațional și, mai ales, către cea în formarea profesională continuă. Diferențele pe sexe arată pe de o parte efectul restructurării care, în cea de a doua recesiune a tranziției a afectat în principal ramurile de activitate cu o prevalență a forței de muncă masculine, iar, pe de altă parte, caracteristicile creșterii economice actuale „conduse” într-o măsură destul de accentuată de ramuri de activitate cu o prevalență a forței de muncă feminine. Reducerea șomajului la segmentele de forță de muncă cu pregătire foarte redusă reflectă în mare parte retragerea acestora din activitate.

Șomajul în rândul tinerilor

Rata șomajului BIM în rândul tinerilor (15-24 ani) s-a menținut relativ constantă în perioada 1999-2004 (fiind de circa 3,4 ori mai mare în 2004 decât cea înregistrată pentru categoria de vârstă 25 de ani și peste), variind de la 18,8% în 1999 la 21,0% în 2004. Rata șomajului BIM în rândul tinerilor pe medii este mai mare în mediul urban față de cel rural, cu o tendință de scădere în mediul urban, de la 29,2% în 1999 la 26,9% în 2004. Pentru mediul rural acest indicator a înregistrat o tendință ușor crescătoare, de la 10,5% în 1999 la 15,5% în 2004. Diferența de mai bine de 12,0 puncte procentuale între rata șomajului la tineri și rata șomajului pe ansamblu arată rolul extrem de important pe care l-a avut ocuparea agricolă în prevenirea unei adevărate „explozii” a șomajului, și, mai ales, în menținerea acestuia la cotele prezente.

Șomajul în rândul tinerilor se află în România pe o curbă aproape constant crescătoare, exprimând insuficiența locurilor de muncă nou create, și mai ales a locurilor de muncă atractive pentru tineri, ținând cont de nivelul mai ridicat de pregătire al tinerelor generații, precum și de așteptările acestora situate la un nivel mult mai ridicat decât acela al generațiilor ce și-au petrecut cea mai mare parte a vieții active în sistemul planificării centralizate, marcat de permanente privațiuni și constrângeri.

Șomajul de lungă durată

Rata șomajului BIM de lungă durată a crescut de la 3,0% în 1999 la 4,7% în 2004. Comparativ, în anul 2004, la nivelul UE-25 rata șomajului de lungă durată era de 4,0%, iar în UE-15 de 3,3%. În perioada 1999-2004, rata șomajului de lungă durată a avut un ritm de creștere mai ridicat la bărbați decât la femei (de la 3,1% la 5,5% la bărbați, iar la femei de la 3,0% la 3,8%). Rata șomajului de lungă durată pe medii înregistrează o creștere atât pentru mediul urban (de la 4,9% în 1999 la 5,4% în 2004), cât și pentru mediul rural (de la 1,2% în 1999 la 3,9% în 2004).

Incidența șomajului BIM de lungă durată³⁹ a înregistrat o tendință de creștere accentuată de la 44,3% în 1999 la 58,9% în 2004, nivel ridicat comparativ cu 44,1% înregistrat în trimestrul II 2004 în UE-25. Incidența pe sexe este mai mică la femei decât la bărbați; astfel, pentru bărbați, de la 41,9% în 1999, în 2004 s-a înregistrat un nivel de 60,9%, față de 43,2% în UE-25 în trimestrul II 2004, iar pentru femei, de la 47,8% în 1999, s-a înregistrat un nivel de 55,7% în 2004 față de 45,0% în UE-25 în trimestrul II 2004.

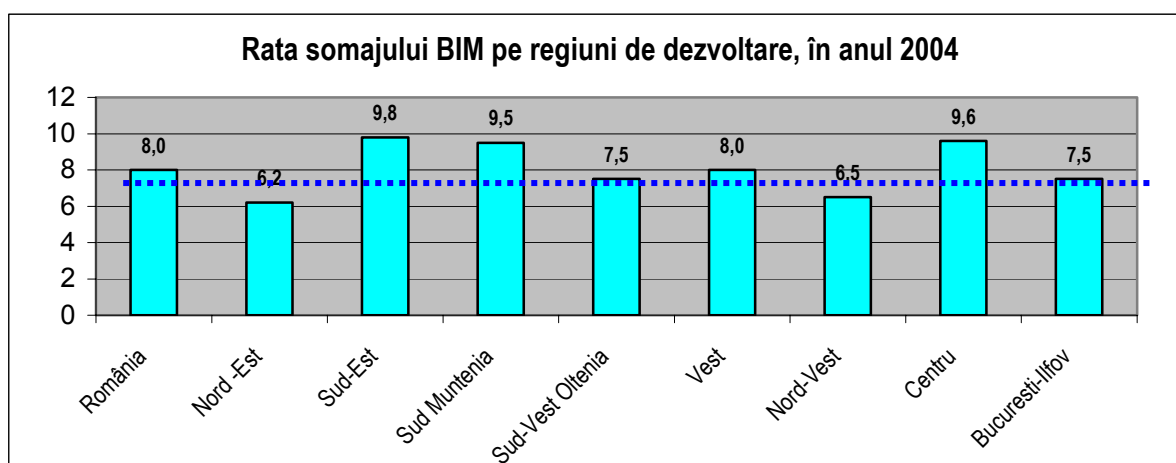
³⁹ Șomaj de lungă durată = 12 luni și peste; șomaj de lungă durată pentru tineri (15-24 ani) = 6 luni și peste.

Șomajul BIM de lungă durată pe medii arată o incidență mai mare în mediul rural față de mediul urban, cu evoluție crescătoare în perioada analizată, de la 47,8% în 1999 la 56,5% în 2004 în urban și de la 34,4% în 1999 la 63,3% în 2004 în mediul rural.

Rata șomajului BIM de lungă durată în rândul tinerilor înregistrează o evoluție ascendentă, de la 11,2% în 1999 la 14,3% în 2004 (fiind de 3,7 ori mai mare în 2004 față de categoria de vârstă 25 de ani și peste), fiind ușor mai ridicată pentru bărbați (15,5%) decât pentru femei (12,5% în 2004). Pe medii de rezidență, rata șomajului BIM de lungă durată în rândul tinerilor a scăzut în mediul urban de la 25,3% în 1999 la 18,0% în 2004 dar a crescut în mediul rural de la 5,1% în 1999 la 10,8% în 2004. Incidența șomajului BIM de lungă durată în rândul tinerilor înregistrează în perioada 1999-2004 o creștere ridicată de la 59,5% în 1999 la 68,0% în 2004.

Șomajul de lungă durată reprezintă astăzi cea mai mare parte a șomajului din România. Aceasta arată că, dacă șomajul funcțional și de scurtă durată s-a redus datorită unei diversități de considerente, cel de lungă durată, persistent, a rămas aproape constant, prezentând chiar ușoare creșteri. Principala cauză a persistenței șomajului de lungă durată este o reflectare atât a capacității încă reduse a economiei românești de a genera un număr suficient de locuri de muncă, cât și a unor rigidități ale pieței muncii care împiedică realizarea în anumite cazuri a concordanței dintre cererea și oferta de muncă, chiar și pe paliere scăzute. Persistența șomajului de lungă durată și chiar creșterea lui ușoară denotă totodată faptul că politica salarială axată pe creșterea salariului minim, ce a fost foarte oportună în anii 2001-2002, conducând la o îmbunătățire a nivelului de trai al lucrătorilor cu venituri reduse, și-a atins limitele. Astfel, raportul actual dintre salariul mediu și cel minim descurajează generarea reală de noi locuri de muncă în firmele din sectoarele cu valoare adăugată redusă și medie, ce constituie motorul actual al creșterii economice, permițând astfel formarea unui „nucleu dur al șomajului”, relativ greu de dislocat.

Șomajul la nivel regional

Sursa: Institutul Național de Statistică, Ancheta forței de muncă în gospodăria (AMIGO), date medii anuale; datele pentru 2002, 2003 și 2004 au fost estimate pe baza rezultatelor Recensământului Populației și Locuințelor din martie 2002 și a unei noi metodologii, nefiind comparabile cu seria de date din anii precedenți

Ratele regionale ale șomajului sunt încă o reflectare a structurii economice și a unei fenomenologii a tranziției tipice României. În consecință, zonele cu o economie mai dinamică (ex: București-Ilfov) au de regulă rate mai scăzute ale șomajului, întrucât ele respectă într-o anumită măsură legitățile economice, creșterea economică fiind asociată cu o revenire pe piața muncii a unei părți din forța de muncă retrasă în inactivitate ori în activități de subzistență pe durata recesiunii, în condițiile în care locurile de muncă nou generate sunt relativ puține. Regiunile mai slab dezvoltate (ex: Sud-Est) nu „maschează” șomajul deși au încă o largă ocupare agricolă de subzistență. Aceasta deformează de altfel într-o oarecare măsură contribuția efectivă a fiecărei regiuni de dezvoltare la ocuparea totală, în special în ceea ce privește

volumul acesteia. În același timp, ratele mai ridicate ale șomajului în anumite regiuni (ex: Centru) arată continuarea unor procese de restructurare industrială, chiar și la această dată. Față de media națională a șomajului BIM în anul 2004 de 8,0%, cea mai ridicată rată a șomajului BIM s-a înregistrat în regiunea Sud-Est (9,8%), în timp ce regiunile Nord-Vest (6,5%) și Nord-Est (6,2%) prezentau cele mai scăzute rate.

5.2. Adaptabilitatea pe piața muncii și antreprenoriatul

În vederea pregătirii pentru participarea la Strategia Europeană de Ocupare, România a elaborat o serie de documente de politică ce vizează și adaptabilitatea pe piața muncii. Astfel, prin Documentul Comun de Evaluare a Priorităților Politicii de Ocupare a Forței de Muncă (JAP), semnat în noiembrie 2002, au fost identificate o serie de provocări pentru politicile de ocupare din România, cu accent pe: necesitatea ameliorării accesului la programe de educație tip a doua șansă, la învățământul liceal și universitar, în special pentru populația din mediul rural; îmbunătățirea accesului la programe de formare profesională, atât pentru angajații din întreprinderi, precum și pentru șomeri, diversificarea măsurilor active de ocupare pentru a facilita, a testa și a evalua transformările de pe piața forței de muncă; asigurarea, la nivel local, de personal suficient în serviciile publice de ocupare, pentru asistarea din vreme a persoanelor aflate în căutarea de noi locuri de muncă, conform noilor reglementări privind ocuparea; asigurarea de șanse egale; promovarea unui rol mai activ al partenerilor sociali, în special prin dialog bilateral.

Măsurile referitoare la adaptabilitatea forței de muncă au privit atât interesele lucrătorilor cât și pe cele ale angajatorilor, astfel încât recrutarea forței de muncă să se realizeze în condiții de profitabilitate și competitivitate pentru ambele părți implicate, cu efecte pozitive asupra ansamblului vieții economice și sociale. Reglementarea pieței muncii a fost foarte activă. Au avut loc: reglementarea raporturilor individuale de muncă⁴⁰, a raporturilor colective de muncă, a cadrului general al activității partenerilor sociali, administrației muncii (organele de jurisdicție și inspecția muncii), a activității și statutului sindicatelor, patronatelor, organelor de dialog tripartit. A fost creat sistemul de măsuri de protecție socială a salariaților dar și de protecție a intereselor angajatorilor, astfel: reglementarea salariului minim brut pe țară garantat în plată; stabilirea duratei maxime a timpului de muncă, durata minimă a timpului de odihnă; reglementarea concedierii individuale și colective; dreptul angajatorului de a organiza activitatea; dreptul angajatorului de a sancționa salariații care au săvârșit abateri disciplinare. Au fost elaborate reglementări de protecție care privesc anumite activități, sau anumite categorii de persoane.

5.2.1. Organizarea muncii, condiții de muncă, timp de lucru

Ca urmare a intrării în vigoare a Codului Muncii, s-au înregistrat unele progrese cu privire la relațiile de muncă cu timp parțial, munca temporară și programele de muncă atipice (munca în ture sau munca de noapte), cu impact direct asupra creșterii ocupării. Analiza organizării muncii⁴¹ presupune abordarea aspectelor referitoare la natura și distribuția sarcinilor, responsabilitățile, autonomia și controlul muncitorilor asupra organizării și performanțelor muncii lor.

Datele referitoare la România cu privire la munca repetitivă și monotona, arătau că 49% dintre lucrători desfășoară activități repetitive cu mâinile și mișcări ale brațelor tot sau marea majoritate a timpului de lucru. Diferențele dintre țări sunt considerabile în ceea ce privește acest indicator, de la 13% pentru Slovenia, la 47% pentru Ungaria. Comparativ, același indicator pentru cele 12 țări candidate⁴² era de 28%, iar pentru UE-15, 31%.

⁴⁰Codul muncii - Legea nr. 53/2003.

⁴¹Studiul "Working conditions in the acceding and candidate countries"- European Foundation for Improvement of Living and Working Conditions", 2003.

⁴²Referirile la cele 12 țări candidate vizează cele 10 noi state membre UE, România și Bulgaria

În ceea ce privește autonomia și controlul la locul de muncă, indicatorul referitor la controlul asupra pauzelor, concediilor de odihnă și orelor de muncă, în cele 12 țări candidate 46% dintre lucrători nu sunt liberi să-și aleagă perioada de concediu de odihnă sau zile libere, comparativ cu 57% în UE-15, România situându-se la un nivel de 55%. Indicatorii privind intensitatea muncii, factorii de ritm al muncii și întreruperile în timpul programului de lucru prezintă variații mari între țările membre UE și țările candidate. În România indicatorul privind factorii de ritm înregistra una dintre cele mai scăzute valori, 53%, față de 69% în UE-15 și 58% - media pentru țările candidate și în curs de aderare, ceea ce reflectă o orientare mai mare a economiilor acestora pe servicii.

În ceea ce privește formarea profesională și calificările, în România, indicatorul privind salariații care au fost incluși în programe de formare profesională în ultimele 12 luni, înregistra un nivel de 17% față de 27% media celor 12 țări candidate și 34% media UE-15.

În general, cele mai calificate categorii ocupaționale beneficiază cel mai des de formare, principalele sectoare care organizează formare fiind intermedierea financiară, transportul și comunicațiile. Nu există, însă, diferențe semnificative între femei și bărbați în ceea ce privește participarea la formare. De obicei, angajații cu contract pe perioadă nedeterminată participă la formare mai des decât cei cu contracte temporare. În România, durata medie a formării în companii era de 3,7 ore/persoană, egală cu media celor 12 țări candidate și mai mică decât media UE-15 de 4,4 ore/persoană.

Indicatorul privind complexitatea muncii arată în general o diferență mare între valorile înregistrate pentru femei și bărbați. Pentru România indicatorul se situa la 48% față de media celor 12 țări candidate de 55% și media UE-15 de 57%.

Durata medie a săptămânii de lucru este foarte ridicată în România (45,9 ore), nivel apropiat de nivelul înregistrat în cele 12 țări candidate, de 44,4 ore, dar cu mult peste media UE-15 (38,2 ore). În România, acest indicator prezenta diferențe semnificative între femei (49,0 ore) și bărbați (44,0 ore), fiind singura țară care se confruntă cu acest tip de situație dintre toate cele 12 țări candidate, unde se înregistra o medie de 45,4 ore pentru bărbați și 43,3 ore pentru femei.

În ceea ce privește programul de lucru al populației ocupate și al salariaților, România a înregistrat descreșteri semnificative începând cu anul 1999. Reducerea constantă a proporției populației ocupate cu program parțial în perioada 1999-2003 a determinat adâncirea decalajului față de nivelele medii ale UE-15 și UE-25 (în 2003 procentul populației ocupate cu program parțial era de 11,4%, comparativ cu 17,1% în UE-25 și 18,6% în UE-15). Diferențe importante față de UE-25 și UE-15 se înregistrează și în ceea ce privește ponderea salariaților cu regim de lucru temporar, în 2003 nivelul acestui indicator pentru România fiind de 2%, față de 12,9% în UE-25 și 12,8% în UE-15.

Deși s-a produs o diversificare și creștere a numărului contractelor de muncă cu timp parțial, a muncii temporare, sub-contractării și programelor de muncă atipice (munca în ture sau munca de noapte), acestea constituie în prezent factori care cresc nivelul de risc, din cauza lipsei unei instruiți adecvate, problemelor psihosomatice cauzate de munca în schimburi sau cea de noapte, lipsei de conștientizare a managerilor sau lipsei motivației în cazul angajaților cu contracte de muncă pe durată scurtă de timp.

5.2.2. Sănătatea și securitatea la locul în muncă

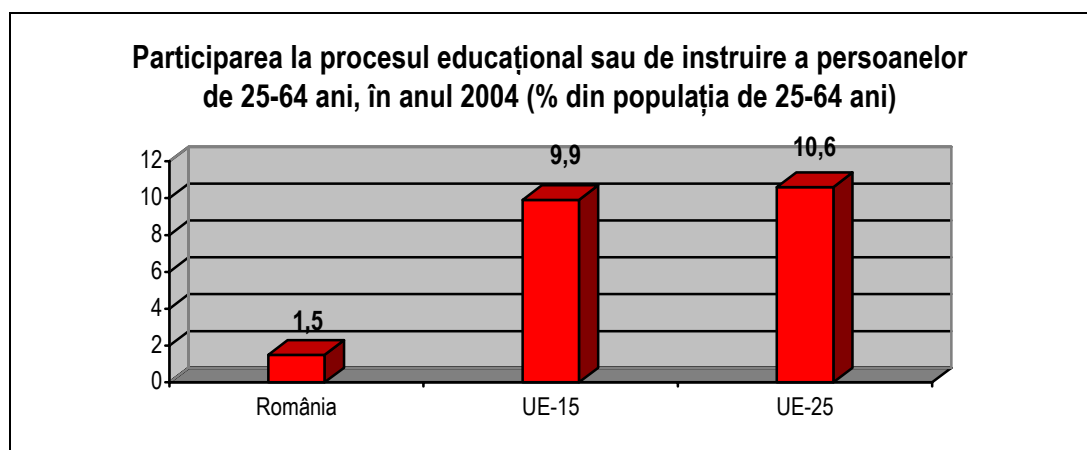
Legislația națională stabilește angajatorul ca unic responsabil pentru asigurarea măsurilor privind securitatea și sănătatea angajaților la locul de muncă. Prin legislație s-a instituit sistemul de asigurare la accidente de muncă și boli profesionale, formă a protecției sociale, sistem care a devenit funcțional de la 1 ianuarie 2005. Indicatorul privind percepția riscului de sănătate și siguranță la locul de muncă situa România la o valoare apropiată de media UE-15, dar inferioară mediei țărilor candidate și în curs de

aderare (la data evaluării 2001-2002, fiind analizate cele 12 state candidate și Turcia). În România, 61% din angajați considerau că munca le afectează siguranța și sănătatea, în timp ce media UE-15 era de 60%, iar media țărilor candidate și în curs de aderare era de 69%. În privința indicatorului referitor la problemele de sănătate datorate muncii, cele mai frecvente plângeri s-au referit la oboseala generală, dureri de spate, stres, dureri musculare și probleme de vedere. Oboseala generală afectează angajații din România într-o proporție de 42%, mult mai mult decât pe angajații din UE-15 (23%), dar la un nivel comparabil cu media țărilor candidate și în curs de aderare (41%). Sustenabilitatea muncii este exprimată prin indicatorul referitor la măsura în care lucrătorii pot desfășura aceeași muncă și la 60 de ani. 48% din angajații din România considerau că pot desfășura aceeași muncă și la 60 de ani, pondere comparabilă cu a țărilor candidate și în curs de aderare (50%), dar inferioară mediei UE-15 (56%).

Cu toate măsurile întreprinse la nivel național și local, deși există o ușoară scădere a numărului accidentelor de muncă și cazurilor noi de îmbolnăvire profesională, cifrele rămân ridicate, iar indicatorul privind durata medie a accidentelor înregistrează o ușoară creștere. Datele statistice existente reflectă faptul că există în continuare condiții de muncă cu riscuri profesionale și o cultură de prevenire a riscurilor insuficient dezvoltată în întreprinderi. Trebuie menționată lipsa statisticilor privind bolile profesionale, în prezent neexistând date statistice decât referitoare la cazurile noi de îmbolnăviri profesionale.

5.2.3. Formarea profesională continuă (FPC)

România avea, în anul 2004, cea mai mică rată de participare la formarea continuă comparativ cu media UE-15 și a Noilor State Membre.

Sursa: pentru UE-25 și UE-15: EUROSTAT, New Cronos, date medii anuale 2004.

pentru RO: Institutul Național de Statistică, Ancheta forței de muncă în gospodării (AMIGO), date medii anuale.

Cel mai recent raport al ANOFM arată că ponderea celor 27.475 șomeri cuprinși la cursurile de formare organizate de ANOFM în totalul șomerilor nou înscriși în anul 2004, a fost de 2%. În anul 2004, accesul la FPC este foarte redus pentru persoanele din mediul rural, în condițiile în care 31,6% din populația ocupată lucrează în ramurile agricole, conform Anchetei forței de muncă în gospodării (AMIGO) din 2005.

Accesul și participarea la formarea profesională continuă în întreprinderi

În prezent, nu se poate vorbi de o periodicitate a culegerii informațiilor privind formarea profesională în întreprinderi și în ceea ce privește rata de participare la cursurile organizate de întreprinderi, investițiile în

formarea profesională continuă, tipurile de cursuri organizate. Ultimele date disponibile referitoare la întreprinderile care asigurau formarea profesională continuă pentru angajați⁴³ au evidențiat:

- O pondere de numai 11% a întreprinderilor care asigurau formare (în 1999 același indicator pentru UE-15 era de 70%);
- Rata globală de acces la FPC în întreprinderi a fost pe ansamblu de 7,6%;
- Cele mai ridicate rate de participare la formare continuă s-au înregistrat în activitățile de transport, financiar-bancare și de asigurări, la polul opus situându-se activitățile de construcții și comerț;
- Accesul la cursuri de FPC a fost mai ridicat în cazul angajaților cu studii superioare care ocupă funcții manageriale sau administrative și mai scăzută în cazul angajaților cu ocupații corespunzătoare grupei de tehnicieni și maeștri.

Sondajul referitor la cererea de FPC arată că întreprinderile și persoanele individuale au probleme în ceea ce privește accesul la FPC. Cele două motive principale sunt: costul formării și faptul că nu există oferte suficiente de formare disponibile la nivel local. Centrele Regionale de Formare ale ANOFM sunt puține, iar cele 1200 unități școlare care furnizează educație și formare profesională nu sunt implicate suficient în formarea adulților. Până acum au fost autorizați un număr de 1214 furnizori de formare (cu următoarea distribuție regională: Nord-Est: 152, Sud-Est: 143, Sud: 120, Sud-Vest: 115, Vest: 122, Nord-Vest: 157, Centru: 182 și Bucuresti-Ilfov: 202) pentru un număr de 3.284 programe, din care 2489 sunt programe de calificare. Mai mult decât atât, furnizorii privați sunt localizați în principal în orașele mari și, prin urmare, accesul la aceștia presupune cheltuieli de transport și în unele cazuri de cazare. În această situație, reglementarea și dezvoltarea formării profesionale la distanță a adulților poate reprezenta o soluție.

Oferta de instruire este foarte fragmentată, deoarece tinde să se adreseze mai degrabă indivizilor și nu companiilor. Un număr destul de mic de companii susțin că mențin o legătură permanentă cu furnizorul de instruire. Majoritatea furnizorilor de instruire evită programele modulare deoarece parcurgerea unui modul sau mai multor module dintr-un program de formare, finalizate cu certificat de absolvire, nu conferă dreptul de a practica o ocupație pe piața muncii. De remarcat faptul că datorită veniturilor reduse, atât la nivelul indivizilor cât și la nivelul firmelor într-o oarecare măsură, există cerere de cursuri modulare, de scurtă durată, foarte bine orientată. Calificările complete, finalizate cu certificate de calificare recunoscute la nivel național, sunt mult mai apreciate, deoarece acestea conferă dreptul practicării uneia sau a mai multor ocupații pe piața muncii. Potențialii beneficiari cu greu și le pot permite, ceea ce conduce la o reticență a companiilor în a investi în formare profesională, efortul financiar urmând a fi făcut, în continuare, la nivel individual.

Finanțarea FPC în întreprinderi

Formarea profesională continuă este finanțată din diferite surse: fondul de șomaj, fonduri ale angajatorilor, contribuții ale participanților la programe, sponsorizări, donații, etc. În ceea ce privește fondurile angajatorilor⁴⁴, foarte puține companii (aproximativ 7% din companiile luate în calcul în anchetă) prevedeau în planurile lor de dezvoltare un buget special pentru FPC, în majoritatea cazurilor acestea fiind companii mari. Fondurile alocate de companii pentru FPC au reprezentat 0,9% din costurile indirecte de personal și 0,3% din costul total al forței de muncă. Sondajele efectuate asupra cererii de FPC arată dimpotrivă, un interes și o motivație clară în ceea ce privește FPC. Chiar dacă cei mai mulți dintre angajatori prevăd un viitor economic destul de important formării profesionale, ei încă par a fi reticenți în a prevedea o creștere a resurselor alocate instruirii cu peste 3% din cifra lor de afaceri.

⁴³ „Anchetă privind competențele forței de muncă și politicile de formare în întreprinderile din România”, ETF, Observatorul Național Român, 2003 (Informații preluate din ancheta „Caracteristici ale formării profesionale continue în România” realizată de INS în anul 2000).

⁴⁴ „Monografie privind educația și formarea profesională și serviciile de ocupare a forței de muncă în România”, ETF Sharing Expertise in Training, 2003.

Deși legislația în vigoare prevede unele facilități fiscale⁴⁵, în marea majoritate a companiilor românești, problema finanțării formării profesionale continue nu este percepută ca fiind responsabilitatea companiei, ci, mai degrabă, o responsabilitate individuală, ceea ce o face inaccesibilă majorității angajaților din motive financiare. Cu toate că o mare majoritate atât a angajatorilor, cât și a angajaților au răspuns că au simțit o nevoie de instruire, aceeași mare majoritate a răspuns că ar putea să satisfacă această nevoie numai dacă ar avea venitul adecvat.

Obstacolul reprezentat de venit în calea accesului la instruire se combină cu faptul că puțini furnizori de instruire aduc pe piață cursuri autentice în module, oferind calificare parțială. Chiar dacă, clientela lor potențială simte o astfel de nevoie este un semn că furnizorii de instruire întâmpină dificultăți în satisfacerea acestei nevoi. Prin legislația actuală FPC este insuficient finanțată de la bugetul de stat pentru a corespunde cererii potențiale. Singura sursă de finanțare publică disponibilă în prezent este cea alocată pentru FPC prin bugetul asigurărilor pentru șomaj. Angajații companiilor beneficiază începând cu 2004 de maxim 15% din bugetul pentru FPC al ANOFM (de prevenire a șomajului) și maxim 20% din personalul unei companii poate fi pregătit anual, primind o subvenție de 50% din costul total al formării.

Accesul și participarea la formarea profesională a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă

Pregătirea persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă intră în responsabilitatea Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă. (ANOFM). Cursurile de formare sunt organizate de către Agențiile Județene de Ocupare a Forței de Muncă (AJOFM), prin centre proprii de formare profesională, centre regionale de formare profesională a adulților și prin furnizori de formare profesională, autorizați în condițiile legii. La sfârșitul anului 2004, rețeaua centrelor de formare profesională a adulților ale ANOFM cuprindea 20 centre de pregătire profesională subordonate agențiilor județene (în 19 județe), 6 centre regionale de formare profesională a adulților și 3 fundații româno-germane, toate fiind autorizate în condițiile legii, în meserii/ocupații cerute de piața muncii. Centrele proprii de formare profesională din cadrul agențiilor pentru ocuparea forței de muncă, precum și centrele regionale de formare profesională a adulților sunt deschise în principal persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, dar și angajaților sau persoanelor fizice interesate.

Activitatea de formare profesională pentru persoanele în căutarea unui loc de muncă se realizează pe baza unui Plan național de formare profesională, elaborat de către ANOFM pe baza propunerilor de la agențiile pentru ocuparea forței de muncă. Aceste propuneri sunt stabilite în funcție de studiile și prognozele pe termen scurt și mediu care analizează cerințele pieței muncii locale. Programele de formare profesională pentru șomeri includ *inițiere, calificare, recalificare, perfecționare și specializare*. Accesul la programele menționate mai sus este posibil numai după participarea la activități de informare și consiliere privind cariera, precum și de mediere.

Conform noii legislații în vigoare, grupelor de beneficiari ce aveau acces gratuit la formare profesională li s-au adăugat și alte categorii de persoane, astfel: persoane aflate în detenție; persoane care au reluat activitatea ca urmare a încetării concediului pentru creșterea copilului; persoane care au reluat activitatea după satisfacerea stagiului militar; persoane care au reluat activitatea ca urmare a recuperării capacității de muncă după pensionarea pentru invaliditate; persoane angajate și cuprinse la cursuri în scopul prevenirii șomajului (pentru pregătirea acestor persoane se acordă din bugetul asigurărilor pentru șomaj o sumă reprezentând 50% din cheltuielile cu serviciile de formare profesională organizate pentru un număr de cel mult 20% din personalul angajat); persoane care își desfășoară activitatea în mediul rural.

⁴⁵ Cheltuielile cu formarea profesională a salariaților, efectuate de agenții economici, sunt cheltuieli deductibile la calculul profitului, respectiv a venitului impozabil; furnizorii de formare autorizați sunt scutiți de plata TVA pentru operațiunile de formare profesională.

Deși oferta de formare profesională a șomerilor a fost considerabil îmbunătățită, rata de participare a șomerilor la cursuri de formare profesională rămâne foarte scăzută. În 2002, au participat la cursuri de formare profesională 19.536 șomeri indemnizați și neindemnizați, adică 2% din stocul mediu lunar de șomeri din anul 2002. În anul 2003 au participat la cursuri gratuite de formare profesională cu 23% mai mulți șomeri decât în 2002, 36,5% fiind tineri (sub 25 ani) și 37% șomeri de lungă durată, tineri și adulți, În anul 2004, au participat la cursuri de formare profesională cu 14,6% mai mulți șomeri comparativ cu anul precedent. În perioada ianuarie – octombrie 2005, 33.048 șomeri au fost cuprinși la cursuri de formare profesională, cu 20,2% mai mult față de anul 2004, din care 4.338 (13,1%) șomeri de lungă durată (tineri și adulți).

Majoritatea șomerilor de lungă durată care au urmat cursuri de formare profesională sunt din rândul celor peste 25 de ani, fapt datorat în mare măsură schimbărilor din economia românească și dezvoltării altor calificări cerute pe piața forței de muncă. Prin organizarea cursurilor de formare profesională, în perioada 2002-2004, au fost încadrați în muncă un număr de 39.840 șomeri, ceea ce reprezintă 56,1% din totalul șomerilor cuprinși în programe de formare profesională. Începând cu anul 2000, sumele cheltuite pentru formarea profesională au crescut continuu în cifre absolute. Pondere lor în totalul măsurilor active a avut însă o evoluție descrescătoare, până în anul 2004, iar începând cu anul 2005 ponderea acestora a crescut la 3,3% din totalul sumelor alocate pentru măsuri active.

Pentru creșterea gradului de ocupare a șomerilor absolvenți ai programelor de formare profesională, în perioada 2001-2004, ANOFM a organizat două tipuri de cursuri:

- curs tip I, reprezentând 80% din totalul cursurilor organizate, la finalul cărora s-a impus obligativitatea angajării absolvenților în procent de 100%;
- curs tip II, reprezentând 20% din totalul cursurilor organizate, la finalul cărora s-a impus obligativitatea angajării absolvenților în procent de 60% în următoarele 6 luni de la absolvire.

Pentru încurajarea accesului la cursuri de formare profesională a unui număr sporit de șomeri neindemnizați, începând cu anul 2005, ANOFM a renunțat la acest sistem de organizare a cursurilor. Astfel, în primele 10 luni ale anului 2005, numărul șomerilor neindemnizați înscriși la programe de formare profesională a fost cu 33,7% mai mare decât numărul șomerilor neindemnizați înscriși la cursuri în anul 2004. De asemenea, începând cu anul 2005, ca indicator de rezultat al activității de formare profesională, ANOFM a stabilit ca 50% din total absolvenți să fie încadrați în muncă în termen de 12 luni de la absolvire.

5.2.4. Educația și formarea profesională pentru obținerea de competențe manageriale și antreprenoriale

O atenție sporită a fost acordată consolidării rezultatelor obținute prin procesul de educație și a revizuirii curriculum-ului astfel încât să faciliteze dobândirea competențelor necesare obținerii unui loc de muncă. Reforma sistemului TVET, privită ca proces continuu în România, a acordat o atenție sporită îmbunătățirii cooperării cu mediul antreprenorial și întâmpinării nevoilor individuale de formare profesională. Noul curriculum pentru sistemul TVET a introdus o serie de inovații cu accent pe dezvoltarea unei metodologii de predare centrată pe elev și pe individualizarea ofertei. Noul model de curriculum centrat pe competențe, între care cele transversale au fost evidențiate separat, indiferent care este calificarea profesională dobândită, precum și adoptarea sistemului de credite transferabile, promovează îmbunătățirea capacității de adaptare la piața muncii și promovarea spiritului antreprenorial. Educația antreprenorială este abordată ca parte a competențelor transversale și este evidențiată în consecință în documentele de proiectare curriculară.

Educația antreprenorială face parte, de asemenea, din programul obligatoriu de pregătire la nivel gimnazial (modul în cadrul disciplinei educație tehnologică), și din programul obligatoriu de pregătire din clasa a X-a + ciclul inferior al liceului. Pe cale de consecință, în ciclul gimnazial și în învățământul secundar inferior,

clasele a IX-a și a X-a, oferta de pregătire educațională cuprinde educația tehnologică. În învățământul profesional și tehnic, pregătirea antreprenorială continuă și în cadrul învățământului secundar superior.

Se poate aprecia că educația antreprenorială în învățământul superior este un demers mai puțin sistematic decât în cazul învățământului preuniversitar. În România, dezvoltarea competențelor manageriale se regăsește în majoritatea universităților, indiferent de specializare, în cadrul disciplinelor din aria „management”, „gestiune”, „economie politică”, „marketing” etc. Este de subliniat faptul că, din ce în ce mai frecvent, în Planurile strategice de dezvoltare a universităților pentru perioada 2004-2007, figurează linia strategică “Dezvoltarea capacităților antreprenoriale ale studenților”, concretizată prin oferirea unor module de educație antreprenorială și dezvoltare personală. Se urmărește astfel a se asigura îmbunătățirea pregătirii manageriale prin introducerea unor discipline axate pe educația antreprenorială la nivelul învățământului superior.

Conform „Anchetei privind competențele forței de muncă și politicile de formare în întreprinderile din România”⁴⁶ politica angajatorilor în domeniul dezvoltării resurselor umane este determinată de o serie de factori și condiții printre care: nivelul de performanță și capacitatea de investiție, poziția pe piața muncii, mărimea companiilor, domeniul de activitate, stabilitatea și motivația personalului, etc. Investiția în resursele umane este considerată mai mult o cheltuială și nu o investiție. Există, de asemenea, diferențe la nivelul strategiilor manageriale și de administrare. Programele de formare sunt mai accesibile personalului de execuție mai ales în companiile care s-au re tehnologizat, acestea având ca scop dobândirea de noi competențe. Centrarea preocupărilor privind formarea angajaților asupra personalului de conducere sau care deține diferite responsabilități în cadrul companiei este explicată de angajatori prin supraoferta de forță de muncă cu calificare de nivel inferior.

5.3. Oportunități de integrare pe piața muncii

Agencia Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, înființată în anul 1999, cu conducere tripartită (guvern, patronat, sindicat), prin preluarea serviciilor privind forța de muncă și șomajul din cadrul Ministerului Muncii, Solidarității Sociale și Familiei a cunoscut o evoluție pozitivă în sensul dezvoltării capacității instituționale de a oferi servicii pe piața muncii. Începând din anul 2001, activitatea ANOFM și a unităților subordonate se desfășoară pe bază de programe anuale de ocupare, cu sarcini stabilite până la nivelul agențiilor locale și pe bază de indicatori de performanță care fac obiectul unor contracte încheiate cu MMSSF. Programele sunt finanțate din bugetul asigurărilor pentru șomaj, dar și din surse atrase, cum ar fi: împrumuturi BIRD, fonduri PHARE.

În domeniul formării profesionale a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă a fost creată o rețea de 6 centre regionale de formare profesională a adulților și 13 centre proprii de formare profesională în cadrul agențiilor județene pentru ocuparea forței de muncă, preocuparea în perioada imediat următoare fiind de a dezvolta centrele existente și de a înființa altele noi. ANOFM și-a constituit un sistem informatic care se utilizează în cadrul general al activităților la toate nivelurile ierarhice. ANOFM are ca obiectiv înființarea unui centru propriu de formare profesională care să asigure pregătirea și perfecționarea personalului propriu.

În vederea dezvoltării serviciilor oferite pe piața muncii, a fost modificată Legea nr.76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă, prin care măsurile active au fost diversificate și nuanțate, extinzându-se, de asemenea, categoriile de beneficiari ai serviciilor gratuite de formare profesională, asistență și consultanță pentru afaceri, credite cu dobândă subvenționată din bugetul asigurărilor pentru șomaj, mediere și consiliere profesională.

⁴⁶ Sursa: ETF și Observatorul Național Român, București, 2003

Serviciul Public de Ocupare (SPO) a implementat un proiect ce vizează dezvoltarea unui sistem național de informare și consiliere în domeniul carierei. Principalele obiective au fost: elaborarea de materiale specifice activității de informare și consiliere în carieră, de profil ocupațional, dezvoltarea unor metode moderne de testare și evaluare a intereselor și aptitudinilor profesionale, precum și formarea consilierilor de orientare profesională. În momentul de față, la nivelul structurilor teritoriale ale ANOFM, funcționează 173 de Centre de informare și consiliere profesională. În anul 2003, prin aceste centre au fost consiliate 87.879 de persoane, ceea ce reprezintă însă numai 0,01% din totalul șomerilor.

De asemenea, de serviciile de mediere și formare profesională subvenționate din bugetul asigurărilor pentru șomaj beneficiază și persoanele care desfășoară activități în mediul rural și nu realizează venituri lunare sau realizează venituri mai mici decât indemnizația de șomaj, persoanele care au reluat activitatea ca urmare a încetării concediului pentru creșterea copilului sau au reluat activitatea după satisfacerea stagiului militar, persoanele care au reluat activitatea ca urmare a recuperării capacității de muncă după pensionarea pentru invaliditate, persoanele aflate în detenție care mai au de executat cel mult 9 luni de pedeapsă, precum și cetățenii străini sau apatrizi care, pe perioada în care au domiciliul sau reședința în România, sunt încadrați în muncă, conform legii.

Pentru punerea în legătură a angajatorilor cu persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă, în vederea stabilirii raporturilor de muncă sau de serviciu, ANOFM oferă servicii de mediere și organizează burse ale locurilor de muncă. În august 2000 a fost lansat în 9 județe serviciul electronic de mediere a muncii (SEMM). În anii 2001-2002, el a fost extins la nivelul întregii țări și asigură o mediere electronică între cerere și ofertă, în conformitate cu un set de criterii standard și cu clasificările naționale și internaționale. Acest serviciu este gratuit și este accesibil prin Internet.

Aplicarea politicilor active pe fondul creșterii capacității instituționale de a oferi servicii de calitate pe piața muncii a avut efecte imediate benefice reflectate în menținerea în limite rezonabile a ratei șomajului (în jurul valorii de 7%). Pe termen lung, impactul politicilor de ocupare se va reflecta în creșterea gradului de ocupare a forței de muncă, a calității forței de muncă în ceea ce privește pregătirea profesională, pentru asigurarea competențelor necesare pentru accesarea unei piețe a muncii libere europene. ANOFM a elaborat propria strategie de îmbunătățire a calității serviciilor pe care le prestează și a capacității administrative în vederea îndeplinirii obiectivelor și sarcinilor din domeniul său de activitate. În acest sens, anii 2003-2004 au însemnat proiectarea, implementarea și certificarea sistemului de management, pentru început, în 20 de agenții locale și sediul central al ANOFM, conform standardului internațional ISO 9001-2000.

5.4. Tendințe

Sursele demografice ale creșterii cantitative a resurselor de muncă vor fi limitate și în descreștere. Conform prognozelor realizate de Comisia Națională de Prognoză, pe baza metodologiei BIM (Biroul Internațional al Muncii) și a datelor din Ancheta asupra forței de muncă în gospodăria (AMIGO), se estimează că populația totală, după o scădere în anii 2003 și 2004 cu 0,3% anual, își va accentua declinul, vizibil mai ales pe termen mediu. În perioada 2005–2008 aceasta se estimează că se va reduce cu 0,4% – 0,5% anual. Corespunzător, chiar dacă nu la același nivel, se vor diminua resursele de muncă, respectiv populația în vârstă de muncă (15-64 ani), și anume cu 0,1% în anii 2005 și 2006, cu 0,3% în anul 2007, respectiv 0,1% în anul 2008.

În acest context, al resurselor de muncă limitate, se estimează că în următorii ani este posibilă o îmbunătățire a gradului de ocupare a acestora. Avantajele oferite de procesul de creștere economică, oglindite în creșterea populației ocupate în sectorul privat, vor atenua, în bună parte presiunile asupra ocupării generate de procesele de privatizare și restructurare, dar și de preocuparea întreprinzătorilor de a crește productivitatea muncii, ca principală condiție pentru îmbunătățirea competitivității. În plus, în

perioada 2005–2008 vor continua să se amplifice modificările în structura ocupațională care deja s-au făcut vizibile în ultima perioadă de timp, respectiv reducerea populației ocupate în agricultură și creșterea celei din construcții și servicii. Aceste procese vor avea ca efect:

- reducerea populației nesalariale din agricultură, mai ales a celei vârstnice (peste 64 de ani), inclusiv prin ieșirea de pe piața muncii;
- creșterea populației ocupate, dar mai ales a salariaților din servicii și cu deosebire din construcții.

Ca urmare, populația ocupată totală se estimează că se va reduce ușor cu 0,1% anual. În schimb populația ocupată în vârstă de muncă (15-64 ani) va crește, cu circa 0,2% anual, ceea ce înseamnă că rata de participare se va îmbunătăți.

Unul din factorii importanți de stimulare a ocupării îl reprezintă reducerea relativă a costului forței de muncă, atât prin diminuarea fiscalității, cât și prin creșterea moderată a veniturilor salariale. După diminuarea contribuțiilor de asigurări sociale în anul 2004 cu 3 puncte procentuale, se are în vedere reducerea acestora cu 2 puncte procentuale până la sfârșitul anului 2006 și cu un punct procentual până la sfârșitul anului 2007. Având în vedere că, spre deosebire de situația din anul 2003, toate aceste reduceri sunt în sarcina angajatorului, se poate aprecia că nu se vor mai manifesta efectele negative ale măsurii asupra câștigurilor salariale nete și respectiv asupra consumului. Se va accelera ritmul de scădere a contribuțiilor la asigurările sociale (pensii, sănătate și șomaj), care urmează să fie diminuate cu până la 10 puncte procentuale, începând cu anul 2006, astfel încât să ajungă de la 49,5% în prezent la 39,5% în anul 2008, reducerea urmând să vizeze în mod special cotele de contribuție plătite de angajator. Astfel, reducerea cotei contribuției la asigurările sociale cu 1,5 puncte procentuale, așa cum este prevăzut în proiectul bugetului asigurărilor sociale pe anul 2006, va aduce fiscalitatea socială a României la un nivel comparabil cu cel din țările central europene.

Ponderea cheltuielilor cu măsurile active în totalul cheltuielilor bugetului asigurărilor pentru șomaj a crescut considerabil de la an la an, de la 2,26% în anul 2000, la 20,85% în anul 2003. În anii 2001 și 2002 ponderea cheltuielilor cu măsurile active în totalul cheltuielilor bugetului asigurărilor pentru șomaj a fost de 12,07% și respectiv 13,9%. Pentru anul 2004 ponderea realizată a fost de 16,51%. Aplicarea politicilor active va continua, prognozându-se ca an de an să crească ponderea cheltuielilor cu măsurile active de stimulare a ocupării forței de muncă în totalul cheltuielilor bugetului asigurărilor pentru șomaj. Rezultatele aplicării programelor, reflectate în datele menționate aferente perioadei 2001-2003, justifică prognoza de aproape 30% a ponderii cheltuielilor cu măsurile active pentru anul 2006.

Probleme cheie

- Insuficientă corelare între calificări și nevoile pieței muncii și a sistemului de asigurare a calității în formarea profesională a adulților cu modelul european;
- Insuficienta dezvoltare a educației antreprenoriale în formarea profesională a adulților;
- Număr insuficient de furnizori de formare profesională și de programe profesională oferite;
- Acoperire geografică deficitară a ofertei de formare profesională, concentrare cu deosebire în mediul urban;
- Capacitate scăzută a pieței muncii de a crea locuri de muncă.

6. INCLUZIUNEA SOCIALĂ

6.1. Situația actuală a grupurilor dezavantajate pe piața muncii

Începând mai ales din anii '90, România a intrat într-un proces de sărăcire a populației, accentuat în perioada tranziției de două șocuri: 1991–1994 și 1997–2000. Evoluțiile socio-economice înregistrate în

ultimii ani au adus nivelul sărăciei la 18,8% în 2004⁴⁷, iar rata sărăciei severe⁴⁸ până la un nivel de 5,9%. Reducerea drastică a numărului de locuri de muncă, deteriorarea nivelului real al salariilor, fiscalitatea ridicată au reprezentat cauze importante ale deprecierii veniturilor. Creșterea costului vieții în perioada 1997- 2000 nu a fost însoțită de o creștere proporțională a veniturilor, ducând implicit la sărăcie severă. Valoarea reală a câștigului salarial mediu net a înregistrat o evoluție descendentă până în anul 2000 când s-a situat la cota minimă în perioada analizată (87,8% față de anul 1995). După această dată tendința a fost crescătoare în anii care au urmat, în anul 2003 atingând o valoare foarte apropiată de cea din anul 1995 (99,8%).

Nivelul de trai, estimat pe baza pragului de sărăcie, în anul 2000 reprezenta 42,9% din câștigul salarial mediu net. Prin evoluția ascendentă a acestuia din anii următori s-a ajuns ca în anul 2003 pragul de sărăcie să reprezinte 36,4% din salariul mediu net. Începând cu 2001 se conturează un proces de scădere a sărăciei pe ansamblul populației, însă abia în 2002-2003 procesul a ajuns să aibă efecte pozitive asupra categoriilor cu vulnerabilitate ridicată.

Dimensiuni care diferențiază riscul de sărăcie

Poziția socio-profesională. Analiza nivelului de sărăcie pe indivizi relevă o reducere a riscului pentru persoanele care lucrează pe cont propriu în agricultură, categorie socială critică prin sărăcia accentuată corelată cu ponderea în populație (10,1%). În perioada 1995-2004 cea mai însemnată scădere procentuală a sărăciei a avut loc pentru patroni și salariați. Reducerea sărăciei în anul 2004 a fost importantă pentru salariați și pensionari atât în mediul urban, cât și în cel rural. Dacă în urban persoanele care lucrează pe cont propriu, alături de elevi și studenți, au beneficiat de o scădere mai puțin evidentă a sărăciei decât celelalte categorii ocupaționale, în mediul rural aceste persoane au fost aproape la fel de dinamice ca persoanele cu statutul de pensionar în direcția ieșirii din sărăcie.

Nivelul de educație. Participarea la o formă superioară de educație (facultate sau colegiu) anulează aproape riscul sărăciei. Fiecare ciclu suplimentar de învățământ absolvit marchează un salt semnificativ în reducerea riscului de sărăcie.

Grupa de vârstă. Scăderea sărăciei în anul 2004 a fost resimțită de toate categoriile de vârstă, mai accentuat de vârstnici. Dacă în 1995 riscul sărăciei era mai pregnant pentru vârstnici decât pentru copiii și tineri, în ultimii ani cele mai vulnerabile categorii sunt, în mod detașat, tinerii și copiii. Totuși, ca urmare a ponderii semnificative în populație a vârstnicilor, un număr semnificativ dintre aceștia sunt afectați de sărăcie. Nivelul sărăciei vârstnicilor apropiat de cel al persoanelor de vârstă activă economic (în acest caz 25-64 ani) și riscul ridicat de sărăcie al tinerilor indică proliferarea în România a unei sărăcii corelate cu schimbările structurale pe piața muncii⁴⁹.

Distribuția teritorială. Reducerea sărăciei în anul 2004 s-a datorat în principal unei reduceri a incidenței fenomenului în mediul rural, cu o rată a sărăciei mai scăzută cu 10,7 puncte procentuale sau o reducere de 28,1% față de anul anterior. Printre ipotezele acestei scăderi figurează efectele cumulate ale unor măsuri implementate în anul 2004, cum ar fi creșterea pensiilor de agricultor sau transferul în bani al subvențiilor pentru agricultură la nivelul acestui an. Cu toate acestea, disparitatea se menține între cele două medii de rezidență, ruralul fiind considerabil mai afectat de sărăcie. Cei mai mulți dintre săraci se află în rural (66,7% din total săraci), iar riscul sărăciei este mult mai ridicat în cadrul acestui mediu de

⁴⁷ Metodologia de măsurare este elaborată de Institutul Național de Statistică, Banca Mondială și Comisia Anti-Sărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale și utilizează ca indicator de bunăstare cheltuielile de consum ale populației. Estimarea sărăciei se face în funcție de un prag absolut calculat ca valoare a unui coș minim necesar, care include bunuri alimentare, non-alimentare și servicii.

⁴⁸ Sărăcia severă reprezintă lipsa resurselor de satisfacere a nevoilor absolut elementare, necesare individului pentru trai: hrană, adăpost, îmbrăcăminte.

⁴⁹ Fenomen semnalat de studii: "Sărăcia extremă" și "Sărăcie urbană – sărăcie rurală", Manuela Stănculescu, ICCV.

rezidență, însă în urban sărăcia este mai profundă (deficitul de consum este mai mare). Tendința de scădere a gradului de polarizare între urban și rural se regăsește și în evoluția ratelor de sărăcie severă.

Distribuția regională a sărăciei. Diferențele între regiuni în privința nivelului de sărăcie s-au aplatizat considerabil; cea mai vulnerabilă regiune, Nord-Est, nu se mai detașează, ca în toată perioada anterioară, de celelalte regiuni prin riscul ridicat de sărăcie, ca urmare a faptului că a fost cel mai important beneficiar al scăderii sărăciei în 2003 și printre beneficiarii principali în 2004. O atenuare a decalajului este vizibilă și între grupul celor mai sărace patru regiuni (Nord-Est și cele trei regiuni sudice) și cele mai puțin sărace. Singura regiune în care se înregistrează în continuare o situație distinctă, prin riscul extrem de scăzut de sărăcie, este, în continuare, București.

Inegalitatea veniturilor. În 2004, inegalitatea se situează sub media țărilor UE-15, cu un indice Gini de 0,3. Indicele Gini a crescut în anul 2004 față de anul 2003 (0,28). În anul 2004, veniturile celor 20% cele mai avute segmente ale populației României au fost de 4,8 ori mai mari decât veniturile celor 20% cele mai sărace segmente ale populației. Acest fapt reflectă o polarizare a distribuției veniturilor, în condițiile unei inegalități relativ reduse a acestora.

Asigurarea accesului la o locuință. Privatizarea stocului public de locuințe realizată în ultimii 14 ani a făcut ca ponderea locuințelor proprietate personală să crească de la 67% în 1989 la 97% în 2002, situând România pe locul doi între statele europene din acest punct de vedere. Cvazi-totalitatea locuințelor privatizate sunt apartamente în blocuri, al căror grad de uzură este în multe situații foarte ridicat. Statul s-a retras aproape complet din finanțarea și construcția de locuințe din fonduri publice, de la 8,7% din bugetul de stat în 1989, la mai puțin de 1% în mod constant în următorii ani. Aceasta a făcut ca ponderea medie a locuințelor nou-construite din fonduri publice să scadă dramatic în intervalul 1998-2001 (cca. 2.100 locuințe construite pe an), numai în ultimii ani fiind în creștere (6.848 locuințe construite în 2003). Ritmul scăzut al construcției de noi locuințe pe toată perioada tranziției situează România pe o poziție inferioară țărilor UE-15 și UE-25. O altă problemă este cea a calității scăzute a condițiilor de locuit pentru o parte a populației: supra-aglomerarea spațiilor de locuit, calitatea precară a materialelor de construcție și accesul precar la utilități.

Copiii aflați în sistemul de protecție

Un progres important în procesul de reformă privind protecția copilului l-a constituit dezvoltarea serviciilor alternative care previn abandonul copiilor și instituționalizarea acestora, cum sunt: centrele maternale, centrele de îngrijire de zi, centrele de zi pentru recuperarea copilului cu dizabilități, centrele de consiliere și sprijin pentru părinți, serviciile de monitorizare și asistență a femeii gravide predispuse să-și abandoneze copilul, servicii pentru prevenirea abandonului în perioada preconceptivă prin consiliere și planning familial, și altele.

Ca urmare a eforturilor depuse pentru asigurarea unui nivel corespunzător de îngrijire, dintre cei 32.456 copii care mai sunt protejați în sistem rezidențial, 5.417 se află în unități de tip familial (căsuțe, apartamente, centre dezvoltate de organizațiile private autorizate să desfășoare activități în domeniul protecției copilului), iar 5.414 copii se află în cele 125 de centre de plasament modulate. Închiderea instituțiilor mari cu peste 100 de copii, precum și dezvoltarea de servicii alternative la instituționalizare, a fost posibilă prin implementarea de programe atât cu finanțare externă⁵⁰, cât și programe cu finanțare internă⁵¹, precum și prin eforturile depuse de autoritățile județene și locale.

⁵⁰ În cadrul programelor Phare 1999, 2001 și 2002 au fost finanțate proiecte ale autorităților locale de circa 40 milioane de euro. Pentru finanțarea de proiecte având ca obiectiv dezvoltarea de servicii alternative protecției de tip rezidențial sunt în curs de implementare Programul de reformă finanțat de BIRD și BDCE (29,5 milioane USD); Programul CHILDNET finanțat de USAID (15 milioane USD) și programul de asistență tehnică DFID (3 milioane de lire sterline).

⁵¹ Prin programele de interes național (PIN), în perioada 2001-2004, au fost alocate 728 miliarde de lei vechi.

De asemenea, sunt de menționat demersurile inițiate în vederea integrării sociale a unor categorii defavorizate (copiii străzii, tinerii care părăsesc sistemul de protecție, copiii din învățământul special), precum și cele legate de protecția copiilor împotriva abuzului, exploatării sau traficului, în vederea promovării egalității de șanse pentru acest grup amenințat și chiar confruntat cu riscul excluziunii sociale. Intrarea în vigoare a pachetului legislativ în domeniul protecției copilului (ianuarie 2005) marchează trecerea de la protecția copilului aflat în dificultate la protecția drepturilor copiilor indiferent unde se află aceștia. Ca o consecință, în luna noiembrie 2005 Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului (ANPDC) a supus dezbaterii publice proiectul privind Strategia Națională în domeniul protecției și promovării drepturilor copilului pentru perioada 2006-2010.

Reintegrarea socială a copiilor străzii. În anul 2001 a fost realizat primul plan de acțiune pentru reintegrarea socială a copiilor străzii. Pentru reducerea fenomenului, la nivel național au fost înființate până în prezent 15 servicii destinate protecției, consilierii și sprijinirii reintegrării în familie a copiilor străzii (adăposturi de zi și de noapte, centre de coordonare etc.). La sfârșitul anului 2002, comparativ cu anul 2001, numărul de copii și tineri adulți care trăiau în stradă a scăzut cu 60% la nivel național (de la 2.500 la 1.500) și cu 57,10% în București (de la 700 la aproximativ 400)⁵². Din datele existente la nivelul ANPDC, la nivelul lunii septembrie 2004, activau 95 asistenți sociali stradali, iar numărul serviciilor oferite copiilor străzii era de 106.

Delincvența juvenilă. În ceea ce privește delincvența juvenilă, s-au făcut eforturi de schimbare a legislației și a metodelor de intervenție și s-a introdus instituția probațiunii, care trebuie consolidată în viitor. Există însă un deficit de servicii de reinserție socială a foștilor delincvenți și urmează să se adopte un sistem nou de sancțiuni și pedepse alternative pentru minori. De asemenea, se află în curs de elaborare cadrul legal privind înființarea de tribunale specializate pentru copii. Complementar, s-a inițiat procesul de dezvoltare ale serviciilor de asistență socială a victimelor. De asemenea, au fost dezvoltate funcțiile recuperative a închisorilor pentru minori, în paralel cu creșterea eficienței intervenției pentru securitatea socială a populației. Metodele de tratare a delincvenței juvenile au fost destul de puțin diferențiate de cele pentru delincvenți în general și puțin dezvoltate ca varietate de intervenții. Se încearcă să se construiască sistemul instituțional care să susțină forme specifice, diferențiate de corecție a delincvenților juvenili.

Tinerii de peste 18 ani care părăsesc sistemul de stat de protecție a copilului

Integrarea socio-profesională a tinerilor care părăsesc sistemul de protecție a copilului reprezintă un demers deosebit de important. Multă vreme, pentru aceștia nu a existat nici o soluție, ei părăsind instituțiile fără a avea perspectiva unei locuințe, a unui loc de muncă, și fără abilitățile necesare pentru a se integra în societate. Din totalul de 32.456 de copii protejați în centrele de plasament publice și private la sfârșitul lunii martie 2005, 12.148 aveau vârste cuprinse între 14 și 17 ani, iar 6.329 aveau peste 18 ani. În vederea pregătirii adolescenților și tinerilor pentru viață, în structura Direcțiilor pentru Protecția Copilului au început să fie dezvoltate servicii specifice.

La nivel național există în prezent un număr de 50 de astfel de servicii, fiind în derulare proiecte care vizează dezvoltarea lor în continuare. Cele 50 de servicii menționate se adresează adolescenților și tinerilor din sistemul de protecție, funcționând în doar 22 județe. Principalul lor obiectiv este de pregătire a adolescenților și tinerilor în vederea integrării lor socio-profesionale. Serviciile oferite sunt servicii de consiliere pentru dobândirea deprinderilor de viață independentă. Specialiștii acestor servicii colaborează cu personalul din centrele de plasament, monitorizând activitatea din acest punct de vedere. În luna aprilie 2004 au fost aprobate standardele minime obligatorii privind serviciul pentru dezvoltarea deprinderilor de

⁵² Sursa datelor: studiu UNICEF (sfârșitul anului 2000) și ANPCA (sfârșitul anului 2002).

viață independentă, iar în cursul anului 2005 au fost organizate sesiuni de formare pentru personalul care lucrează în aceste servicii.

Famiiliile cu mai mult de 2 copii și cele monoparentale

Aceste famiiliile reprezintă o altă categorie confruntată cu risc foarte ridicat de sărăcie. Scăderea sărăciei pentru famiiliile cu mulți copii (peste 3) este vizibilă începând din 2003 (cu o diminuare de 6,1 puncte procentuale a riscului față de anul 2002).

Ca rezultat al accesului polarizat la serviciile de sănătate și al costurilor ridicate ale utilizării mijloacelor de planificare familială, s-a menținut un nivel încă foarte ridicat al nașterilor nedorite, cei mai săraci având o natalitate mai ridicată. Accentuarea riscului de sărăcie este, de asemenea, și rezultatul politicii deficitare de suport social pentru copil. Cuantumul alocației de stat pentru copii în salariul mediu brut pe economie s-a erodat, ajungând de la 4,5% în 2000 la 3,16% în anul 2003.

Populația romă

Segmentul de romi în cadrul populației din România este important, plasându-se pe locul doi, ca minoritate, după maghiari. Recensământul din 2002 înregistrează un număr de 535.140 de romi (cca. 2,5% din populație), conform propriei lor identificări etnice. Dintre aceștia, 60,1% trăiesc în mediul rural. Totuși, estimări independente efectuate atât de sociologi români și străini, cât și de către reprezentanții romilor, estimează numărul romilor din România între 1 și 2,5 milioane de persoane. De exemplu, "Raportul de țară" al Comisiei Europene din noiembrie 2004 prezintă o cifră estimativă de 1,8 - 2,5 milioane de romi⁵³.

Populația romă se plasează la un nivel extrem de ridicat de sărăcie, în anul 2003 fiind de 3 ori mai ridicat față de media la nivel național. O parte semnificativă a comunităților de romi (74,3%) cumulează un spectru larg de disabilități sociale: educație scăzută, lipsă de calificare, o istorie de neparticipare la economia formală, număr mare de copii, lipsa locuinței, condiții mizere de locuit, lipsa proprietății asupra pământului pentru locuitorii de la țară, stoc educațional scăzut, deficit de calificare și de experiență pe piața muncii. Un număr foarte mare de romi (conform unor estimări cca. 50.000 de persoane⁵⁴) nu au acte de identitate, fapt care are ca efect excluderea de la drepturile sociale: asistență socială, asigurări sociale, angajare legală într-un loc de muncă.

Înființarea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) reprezintă un pas înainte în combaterea instituțională a tuturor formelor de discriminare; cu toate acestea, schimbarea mentalităților necesită eforturi pe termen lung. Conform datelor furnizate de CNCD, începând cu 2002, s-au înregistrat 111 petiții care vizau cazuri de discriminare împotriva etnicilor romi, pentru care au fost aplicate 28 de sancțiuni.

Ocuparea populației rome

Una dintre problemele cheie ale segmentului de romi este slaba participare pe piața formală a muncii. Conform datelor oficiale oferite de "Recensământul populației și locuințelor din 2002", doar 122.573 de persoane dintre cei 535.140 de romi declarați (adică doar 22,9% din total) se încadrează în categoria populației active, dintre aceștia doar 71,5% încadrându-se în categoria de populație ocupată, restul de aproape 28,5% fiind șomeri aflați în căutarea unui loc de muncă. Circa 41% dintre ei lucrează în agricultură (dintre care o treime femei), iar 31% sunt muncitori necalificați.

⁵³ Comisia Europeană, "2004 Regular Report on Romania's Progress Towards Accession", pag. 29.

⁵⁴ Institutul de Cercetare a Calității Vieții, "Indicatori privind comunitățile de romi din România", București, 2002.

În rândul populației de etnie romă se înregistrează deficiențe majore în ceea ce privește calificarea profesională. Aproximativ jumătate dintre romi nu au nici o meserie sau practică activități care nu necesită o calificare prealabilă prin sistemul formalizat de pregătire profesională. Proporția mare de zilieri, 41,7% din totalul populației de romi, indică faptul că aceștia se află într-o situație dificilă în ceea ce privește ocuparea și, implicit, procurarea veniturilor minime necesare satisfacerii nevoilor de bază⁵⁵. Aceste aspecte se reflectă în cuantumul foarte redus al veniturilor familiilor de romi, precum și în faptul că 16,8% nu au nici un fel de venituri⁵⁶.

Sunt multe persoane care nu au avut deloc experiența unei activități economice recunoscută legal sau au avut o participare limitată, întreruptă de lungi perioade de șomaj (mai mult de 50% dintre romi se încadrează într-o perioadă de șomaj ce depășește 27 de luni calendaristice⁵⁷, în timp ce proporția salariaților este foarte redusă (doar 13% din venitul mediu al familiilor de romi, jumătate față de începutul perioadei de tranziție). Principalele surse de venit sunt cele ocazionale, predominant din economia informală, care nu pot asigura decât o supraviețuire precară: activități ocazionale, ca zilieri, activități economice în propria gospodărie/ca zilieri în alte gospodării individuale. O parte importantă a veniturilor familiilor de romi provin din beneficiile sociale.

Potrivit unor studii mai recente, rata reală a șomajului în rândul comunității rome este de doar 24% deoarece foarte mulți romi activează în economia subterană. Potrivit aceluiași surse, circa 16% dintre persoanele de etnie romă trăiesc exclusiv din ajutorul social primit de la statul român⁵⁸. În ceea ce privește ocuparea femeilor rome, se remarcă o serie de discrepanțe în comparație cu situația bărbaților. Astfel, din totalul populației rome ocupate, femeile reprezintă mai puțin de o treime⁵⁹. De asemenea, ponderea casnicilor în rândul femeilor rome este de circa 4 ori mai mare decât media națională⁶⁰.

Totodată, începând cu anul 2001, ANOFM a cuprins în programul anual de acțiuni pentru creșterea gradului de ocupare a forței de muncă, ca grup țintă, și persoanele de etnie romă.

Educația copiilor romi

Condițiile precare de viață și veniturile scăzute se reflectă negativ și în situația educațională a minorității rome. Astfel, abandonul școlar și neșcolarizarea au o frecvență mai mare decât media națională în rândul elevilor romi. Aproape 12% dintre copiii în vârstă de 7-16 ani au întrerupt școala înainte de finalizarea învățământului obligatoriu, iar 18% sunt neșcolarizați. Per total, peste 80% dintre copii neșcolarizați sunt romi⁶¹. Mai mult de o treime din romi (38,6%) sunt analfabeți funcțional⁶². Pe lângă motivele materiale (de natură economică sau logistică), nivelul de educație al generațiilor anterioare contribuie și el la gradul scăzut de participare școlară al generațiilor actuale de copii romi. De asemenea, lipsa educației preșcolare și deficiențele de cunoaștere a limbii române de către mulți copii romi le afectează performanțele școlare. În aceeași ordine de idei, trebuie menționate și anumite practici discriminatorii din partea cadrelor didactice și a elevilor ne-romi. Toate aceste aspecte au drept rezultat incapacitatea multor copii romi de a se integra în mediul educațional.

⁵⁵ Institutul de Cercetare a Calității Vieții, "Indicatori privind comunitățile de romi din România", București, 2002, pag. 12.

⁵⁶ Barometrul Relațiilor Etnice, program al Centrului de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, realizat de Metro Media Transilvania, octombrie 2002.

⁵⁷ Recensământului populației și locuințelor din anul 2002.

⁵⁸ Vezi Dena Ringold, Mitchell A. Orenstein, Erika Wilkens "Roma in an expanding Europe-Breaking the poverty cycle" Conference Edition, Washington, 2003, pag. 73.

⁵⁹ Institutul de Cercetare a Calității Vieții, "Indicatori privind comunitățile de romi din România", București, 2002.

⁶⁰ Ibidem

⁶¹ Ministerul Educației și Cercetării, Institutul de Științe ale Educației, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, UNICEF, "Participarea la educație a copiilor romi", București, 2002, pag. 47.

⁶² „Romii în România 2002”, CASPIS.

În anul școlar 2002-2003 elevii romi au reprezentat 4,23% din numărul total de elevi înscriși la nivel național. Ponderea procentuală reprezentând participarea școlară a elevilor romi pe fiecare ciclu de învățământ invită la anumite concluzii, respectiv: nivel scăzut la preșcolar, comparativ cu cel de la învățământul primar, nivel descrescător la gimnaziu, pentru ca, la nivel liceal, ponderea să devină mai mult decât îngrijorătoare: 1,04%. În anul școlar 2003-2004, un număr de 20.528 elevi romi au ales curriculum adițional de limba, literatura, istoria și tradițiile romilor (16.925 elevi romi studiau limbă și literatură, iar 3.603 studiau și/sau istoria și tradițiile romilor). Au fost elaborate și implementate o serie de proiecte care vizează stimularea participării școlare a copiilor romi și diminuarea abandonului școlar. Studiul limbii romani în școli s-a intensificat. Se estimează că, în momentul de față, peste 18.000 elevi studiază limba romani, ceea ce echivalează cu peste 10% din numărul oficial al copiilor romi înscriși la școală.

România promovează principiul egalității șanselor în educație indiferent de caracteristicile individuale – deficiențe mentale sau fizice, mediul socio-economic, limba maternă, originea etnică, zonă geografică etc. Sistemul legislativ românesc stipulează dreptul la educație al tuturor copiilor, indiferent de naționalitate, religie, gen etc., printr-o serie de reglementări generale, cuprinse atât în Constituție și în Legea învățământului, cât și în alte reglementări destinate prevenirii și combaterii discriminării.

În cele 10 județe incluse în programul PHARE 2001 „Accesul la educație al grupurilor dezavantajate, cu focalizare pe romi”, în anul școlar 2003-2004 s-a înregistrat o creștere a participării școlare, în special a copiilor de etnie romă (o creștere a participării școlare a copiilor romi din cele 74 de școli participante - inclusiv cei cuprinși în programul „A doua șansă” - de 11,6%, față de anul precedent, în comparație cu o creștere a participării tuturor copiilor cuprinși în aceste școli de 0,2%). Îmbunătățirea participării este evidentă și la nivelul învățământului preșcolar, unde unei creșteri de 12,3% înregistrate în rândul tuturor preșcolarilor din unitățile de învățământ cuprinse în program, îi corespunde o creștere de 28,2% înregistrată în rândul copiilor preșcolari de etnie romă.

Persoanele cu dizabilități

Cadrul legislativ și instituțional

În perioada 1999-2004 a fost modificat cadrul legislativ privind protecția și ocuparea persoanelor cu dizabilități, criteriile de încadrare și modul de autorizare a unităților protejate, legea sistemului asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă, prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, ratificarea Cartei sociale revizuită și adoptată la Strasbourg la 3 mai 1996, aprobarea Strategiei naționale privind protecția specială și încadrarea în muncă a persoanelor cu dizabilități, protecția specială și încadrarea în muncă a persoanelor cu dizabilități.

Situația statistică privind persoanele cu dizabilități

Creșterea numărului de persoane cu dizabilități în perioada 2000-2001 s-a datorat faptului că încadrarea în grade de dizabilități s-a făcut în baza criteriilor de invaliditate, criterii foarte permissive, neexistând nici o restricție în încadrarea tuturor afecțiunilor în grade de dizabilități. De asemenea, în cursul anului 2000 au beneficiat de încadrare în grade de dizabilități și alte persoane (persoane cu accidente vasculare cerebrale, persoane vârstnice cu diferite afecțiuni grave). S-a ajuns astfel ca numărul de persoane cu dizabilități să crească necontrolat, fapt care a determinat promovarea a două acte normative care să reglementeze criteriile de încadrare în grade de dizabilități. Odată cu intrarea în vigoare a acestora, se poate constata o scădere a numărului de persoane cu dizabilități în anul 2003 și o ușoară creștere în anul 2004: persoane cu dizabilități fizice (locomotorii), cu dizabilități somatice, auditive, vizuale, excepție făcând dizabilitatea mintală și neuropsihică, aflată în continuă creștere (din prognoza OMS pentru anul 2020 psihoza bipolară va fi a treia cauză de morbiditate pe plan mondial).

În anul 2004 erau 19.949 persoane cu dizabilități instituționalizate, numărul angajaților fiind de 13.031 persoane (normat fiind de 16.071 persoane), ceea ce reprezintă un deficit de 19% de personal angajat la un beneficiar. Ponderea personalului angajat/un beneficiar este nesatisfăcătoare (0,65) din punctul de vedere al asigurării calității serviciilor pentru persoanele cu dizabilități asistate.

Se înregistrează o lipsă acută de asistenți sociali, psihologi, ergoterapeuți, terapeuți, consilieri etc. Predomină personalul medical și administrativ, ceea ce demonstrează faptul că beneficiarul serviciilor este tratat din punct de vedere medical, punându-se mai puțin sau deloc accentul pe aptitudinile acestuia, pe capacitățile de integrare socio-profesională.

Situația persoanelor cu dizabilități asistate de asistenți personali

Calificarea asistenților personali a început în anul 2001, când legislativ a fost prevăzută obligativitatea instruirii asistenților personali. Date privind numărul asistenților personali formați sunt disponibile începând cu anul 2003, în care doar 23% din numărul total de asistenți personali au urmat cursuri de formare.

În ceea ce privește accesibilizarea clădirilor publice pentru persoanele cu dizabilități, deși legal era prevăzut ca la data de 31 decembrie 2003 aceasta să fie încheiată, în decembrie 2004 numai 19,7% din numărul de clădiri publice erau accesibilizate. În anul 2004, odată cu modificările O.U.G. nr. 102/1999⁶³, s-a prevăzut și obligativitatea instituțiilor/clădirilor private în asigurarea accesibilizării.

O sursă importantă a slabei incluziuni sociale, cristalizată încă din copilărie, este tradiția segregării școlare a persoanelor cu dizabilități. Izolarea în școli speciale a unor copii cu dizabilități ușoare a fost stopată începând cu 2001, prin programul de integrare a unui număr de 18.158 de copii în învățământul de masă, fără însă a fi realizate concomitent adaptarea programelor școlare, pregătirea cadrelor didactice și fără a promova dezvoltarea unei atitudini de susținere. La nivelul anului 2002, un număr de 4.400 de copii cu nevoi speciale studiau în învățământul de masă. Formarea cadrelor didactice din învățământul de masă cu privire la cerințele educative speciale și la integrarea școlară a copiilor cu cerințe educative speciale va fi însoțită de oferirea de servicii educaționale de asistență psiho-pedagogică și de specialitate prin cadre didactice de sprijin, ca și de crearea posibilității școlarizării la domiciliu și cu frecvență redusă și de oferirea de servicii de specialitate prin centrele logopedice și de consiliere psiho-pedagogică.

Experiența existentă în ceea ce privește cadrul didactic de sprijin/itinerant dovedește că metodologia existentă este insuficientă: statutul cadrului didactic de sprijin/itinerant este neclar, presupune prea multe atribuții, unele din ele putând fi realizate de diverși alți specialiști existenți în sistemul de educație (logoped, consilier școlar, psiholog școlar), nu există nici un fel de facilități în ceea ce privește transportul itinerantului la școala unde este integrat copilul cu cerințe educative speciale etc. În ultimii ani există tot mai mult preocuparea de a integra cât mai mulți copii cu deficiențe în școlile obișnuite.

În anul școlar 2003-2004 sunt înscriși în școlile speciale 27.493 copii/elevi cu deficiențe, ceea ce reprezintă mai puțin de 1% din numărul total al elevilor înscriși în școlile obișnuite din România (aproximativ 3.000.000) și 11.770 copii/elevi cu deficiențe integrați în școlile obișnuite, ceea ce reprezintă mai mult de 1/3 din numărul total de copii/elevi cu deficiențe.

Ocuparea persoanelor cu dizabilități

În septembrie 2004, în evidențele statistice ale ANPH erau înregistrate 11.872 de persoane cu dizabilități încadrate în muncă. Înregistrarea are la bază raportările serviciilor publice de asistență socială județene,

⁶³ Privind protecția specială și încadrarea în muncă a persoanelor cu dizabilități.

ale sectoarelor municipiului București și ale Asociației Nevăzătorilor din România. La sfârșitul anului 2004, ponderea numărului de persoane cu dizabilități angajate din totalul persoanelor adulte neinstituționalizate cu dizabilități era de 3,3%, iar ponderea persoanelor cu dizabilități angajate în total populație 15-64 ani era de 0,1%.

Realizarea accesibilităților la locurile de muncă pentru persoanele cu dizabilități, și mai ales în cadrul unităților protejate, constituie o obligație pentru agentul economic. Până în anul 2004 au fost autorizate 40 unități protejate⁶⁴ în 11 județe și în municipiul București. Într-un număr de 28 de județe nu există unități protejate autorizate. Există însă mai multe ateliere în care muncesc persoane cu dizabilități, dar care nu au depus documentația în vederea autorizării. Dezvoltarea rețelei de unități protejate ar trebui să reprezinte un subiect în atenția atât a serviciilor publice de asistență socială, cât și a organizațiilor neguvernamentale. La sfârșitul anului 2004 lucrau în unitățile protejate 1.152 persoane adulte cu dizabilități din totalul de 11.782 persoane cu dizabilități angajate.

Bursa locurilor de muncă pentru persoanele cu dizabilități. În ceea ce privește bursa locurilor de muncă pentru anii 2003-2004, se constată că deși numărul locurilor de muncă oferite crește cu aproximativ 43%, nu se înregistrează diferențe semnificative în ceea ce privește numărul persoanelor cu dizabilități angajate. Astfel, dacă în anul 2003 s-au oferit 7.461 de locuri de muncă și s-au angajat 284 de persoane, în anul 2004 numărul locurilor de muncă oferite a fost de 10.696 din care s-au ocupat 294 - ceea ce se poate observa este că în marea majoritate a cazurilor oferta de locuri de muncă nu este în concordanță cu calificările și posibilitățile persoanei cu dizabilități.

6.2. Situația generală în domeniul asistenței sociale

Profilul sistemului actual de asistență socială din România cuprinde transferuri financiare de la stat către populație sub forma unor drepturi universale sau subsidiare, precum și serviciile sociale. Caracteristic sistemului de asistență socială este participarea tot mai amplă a organizațiilor neguvernamentale, precum și a altor parteneri sociali, la soluționarea cazurilor sociale în condițiile în care statul nu poate decât să asigure un suport financiar modest și la un număr restrâns de organizații.

Realizarea unui cadru unic pentru organizarea și coordonarea sistemului național de asistență socială, care să includă întreaga problematică a acestui domeniu (protecția familiei, copilului, persoanelor cu dizabilități și oricărei persoane aflate în nevoie) era imperios necesară. Un prim pas al acestui obiectiv a fost realizat în anul 2001, prin adoptarea Legii nr. 705/2001 privind sistemul național de asistență socială.

Politica guvernamentală în domeniul asistenței sociale vizează o serie de măsuri destinate combaterii excluziunii sociale și promovării incluziunii sociale, inclusiv prin elaborarea unor reglementări legislative menite să asigure o construcție de sistem coerentă, un management eficient, o îmbunătățire permanentă a diverselor măsuri de suport financiar destinate familiei, copiilor, persoanelor în situație de risc, precum și o consolidare și dezvoltare a rețelei de servicii sociale.

În perioada 2003-2004 au fost aprobate o serie de acte normative cu scopul asigurării accesului cetățenilor la drepturile sociale stipulate și de a asigura o coerență în dezvoltarea sistemului național de asistență socială. Astfel, cele mai noi domenii reglementate au fost:

- *Servicii sociale* – au fost reglementate tipurile de servicii sociale, categoriile de beneficiari, furnizorii de servicii și personalul implicat în furnizarea acestora, etapele procesului de acordare a serviciilor sociale, responsabilitățile autorităților locale și centrale, principiile de finanțare, precum și modalitățile de evaluare, monitorizare și control.

⁶⁴ Profilul acestor unități este variat: confecționare de perii, ambalaje de carton, măști, mobilier, piese din mase plastice, proteze modulare, fotolii rulante, activități de editare, artizanat, broderie, confecții, croitorie, lăcătușărie, reparații diverse etc.

- *Prevenirea și combaterea violenței în familie* - a fost înființată Agenția Națională pentru Protecția Familiei, care are drept obiective principale: elaborarea strategiei naționale, a programelor și planurilor de acțiune în domeniul prevenirii și combaterii fenomenului de violență domestică, stabilirea instrumentelor de monitorizare și evaluare, înființarea și acreditarea centrelor pentru adăpostirea victimelor violenței în familie, instruirea și autorizarea asistenților familiari.

- *Alocațiile familiale* - a fost instituit programul privind alocația familială complementară și alocația de susținere pentru familia monoparentală. Prin acest program s-a instituit o nouă schemă de alocații familiale acordate în baza principiului testării veniturilor pentru a veni în sprijinul familiilor supuse unui risc crescut de marginalizare socială.

- *Prevenirea răspândirii maladiei SIDA în România și protecția persoanelor infectate cu HIV sau bolnave de SIDA* - a fost prevăzută introducerea unei indemnizații destinate asigurării suplimentului nutrițional ce acompaniază tratamentul medicamentos specific acestei afecțiuni.

În contextul deschiderii către societatea civilă, reprezentată prin organizațiile neguvernamentale, s-a urmărit atât acordarea de sprijin financiar organizațiilor neguvernamentale în vederea îmbunătățirii calității serviciilor de asistență socială pe care acestea le acordă, cât și promovarea parteneriatului dintre administrația publică și societatea civilă. Resursele alocate pentru aplicarea acestui program au fost din ce în ce mai consistente ținând cont de necesitatea sprijinirii acelor organizații care au un rol activ în dezvoltarea infrastructurii sociale din România, prin realizarea de servicii sociale adresate grupurilor vulnerabile.

6.3. Egalitatea de gen și combaterea excluziunii sociale a femeilor

6.3.1. Cadru legal și instituțional pentru implementarea politicilor privind egalitatea de șanse între femei și bărbați

Conform Raportului Dezvoltării Umane 2004, elaborat sub coordonarea Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, România se situează pe locul 69 după *indicele dezvoltării umane* din 175 de țări, iar în ceea ce privește *indicele disparității între sexe* țara noastră ocupă locul 56 din 175 de țări. În anul 2002, la ultimul recensământ al populației în România, femeile reprezentau 51,3% din populație. În prezent, pe fondul scăderii natalității și reducerii populației cu vârste cuprinse între 0-14 ani, se înregistrează o tendință generală de scădere a populației feminine, scădere înregistrată în mediul rural, în mediul urban înregistrându-se de fapt o ușoară creștere.

În ultimii ani, în România, interesul pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați, îmbunătățirea condițiilor de muncă și de protecție socială a femeilor, precum și creșterea responsabilității angajatorilor în acest domeniu s-a amplificat. Cadru legal din România, prin actele normative în vigoare, asigură premisele promovării conceptului egalității de șanse dintre femei și bărbați. Controlul modului în care sunt respectate prevederile legale referitoare la egalitatea de șanse între femei și bărbați se realizează de către Inspekția Muncii. În cadrul Planului Național de Acțiune pentru Ocuparea Forței de Muncă (PNAO) se abordează problematica asigurării egalității de șanse între femei și bărbați. Pentru stabilirea unui cadru instituțional adecvat reglementărilor UE în ceea ce privește politica egalității de șanse, a fost aprobată înființarea, începând cu 1 ianuarie 2005, a Agenției Naționale pentru Egalitatea de Șanse între femei și bărbați (ANES). Ariile de acțiune stabilite pentru ANES sunt promovarea principiului egalității de șanse între femei și bărbați în toate domeniile vieții economice și sociale.

6.3.2. Identificarea factorilor generatori de diferențe de tratament între femei și bărbați în sfera economico-socială și a egalității de șanse

Ocuparea populației feminine

În perioada 1999-2004, ponderea populației feminine ocupate a înregistrat o ușoară scădere (de la 46,2% în 1999, la 45,6% în 2004). În perioada 1999-2004, rata de ocupare a femeilor a scăzut, urmând tendința generală de scădere a ratei ocupării. În această perioadă, rata de ocupare a populației feminine de 15-64 ani a fost mai mică decât cea în rândul bărbaților. Acesta a înregistrat o scădere de 5,4 puncte procentuale, în timp ce rata de ocupare a bărbaților de 15-64 ani a scăzut cu 5,9 puncte procentuale. Deși rata de ocupare a persoanelor de sex feminin în vârstă de 15-64 ani înregistrată în România pentru anul 2004 este de 52,1%, aceasta se situează la o distanță de 7,9 puncte procentuale față de rata de 60% conformă obiectivului stabilit la Lisabona pentru anul 2010. În perioada 2003-2004, rata de ocupare a femeilor din grupa de vârstă 15-24 ani a crescut cu 2,2 puncte procentuale, mai mult decât cea a bărbaților, care a înregistrat în aceeași perioadă o creștere mai mică. Rata de ocupare a femeilor pentru grupa de vârstă 15-24 ani este cea mai scăzută comparativ cu celelalte grupe de vârstă, situație comparabilă cu cea înregistrată de rata de ocupare masculină pentru aceeași grupă de vârstă.

În ceea ce privește ocuparea cu program parțial, comparativ cu indicatorii UE, diferențele sunt accentuate. Ponderea populației feminine ocupate cu program parțial în totalul populației feminine ocupate era în România de numai 11,2% la nivelul anului 2004, față de 31,4% în UE-25 (date aferente trimestrului II 2004), ceea ce arată o pondere scăzută a femeilor care lucrează cu program parțial. În 2004 ponderea persoanelor de sex masculin ocupate cu program parțial era superioară mediei UE-25 și UE-15 (10,1% în România, comparativ cu 7,0% și UE-25 și 7,2% în UE-15). Ponderea salariaților femei cu regim de lucru temporar în total salariați femei este, de asemenea, foarte scăzută, de numai 2,0% în anul 2004. Situația prezentată pentru ocuparea cu regim de lucru temporar pentru populația feminină este similară și pentru populația masculină.

Violența și discriminarea la locul de muncă poate lua diferite forme și este percepută diferit în NSM-10 și cele 2 state în curs de aderare – România și Bulgaria, respectiv în UE-15⁶⁵. Violența fizică la locul de muncă afectează mai mult bărbații decât femeile, atât în NSM-10, România și Bulgaria, cât și în UE-15. Comparativ cu NSM-10 și Bulgaria, lucrătorii din România au indicat o rată ridicată a violenței atât din partea colegilor (1,5%), cât și din partea persoanelor din afara locului de muncă (4%), însă aceste valori sunt inferioare mediei UE-15 (2% din lucrători au fost afectați de violența fizică din partea colegilor și 4% din partea persoanelor din afara locului de muncă).

Hărțuirea sexuală afectează într-o proporție mai mare femeile decât bărbații. Hărțuirea sexuală afectează într-o proporție mai ridicată lucrătorii din România (3%) decât cei din NSM-10 și țările în curs de aderare (2%) și cele ale UE-15 (2%).

Venitul femeilor

În ceea ce privește venitul femeilor din România, acesta a oscilat între 82% și 83% din cel al bărbaților în perioada 1999-2003, ajungând la 86% în 2004, dacă se are în vedere populația feminină salariată în toate ramurile economiei naționale. În ultimul deceniu s-au înregistrat modificări ale raportului între salariile femeilor și cele ale bărbaților, pe ramuri de activitate, unele cu tendințe de creștere, cum ar fi sectorul financiar–bancar și de asigurări, în care femeile sunt predominante, altele de scădere, ca de exemplu administrația publică. Din analiza repartizării salariaților pe grupe de salarii brute de bază realizate pe activități ale economiei naționale în 2004, a rezultat faptul că 66,4% dintre femeile salariate au avut salariul sub salariul mediu brut, întrucât femeile sunt ocupate, cu precădere, în ramuri cu valoare adăugată scăzută, cum sunt industria alimentară, textilă, domeniul care oferă, în general, salarii mai mici, precum și faptul că numărul femeilor este preponderent, mai ales, în zona salariilor mici.

⁶⁵ "Working conditions in the acceding and candidate countries"- European Foundation for Improvement of Living and Working Conditions, 2003, date statistice aferente anilor 2001 – 2002.

În perioada 1999-2003 s-a înregistrat o tendință continuă de scădere ușoară a ponderii femeilor ocupate în ramurile agricole în totalul persoanelor ocupate din acest sector; în 2004 acest indicator a crescut ușor, ajungând la 45,6%. În sectorul industrie, în 2004, femeile sunt ocupate în proporție de 43,8%. Sectoarele de activitate preponderent feminine sunt sănătate, învățământ, intermediari financiari, hoteluri și restaurante, comerț. Față de 1999, în 2004 atât ponderea din populația feminină cu vârsta între 25-64 ani cu nivel de educație cel puțin mediu, cât și ponderea celor cu studii superioare încheiate, înregistrează creșteri cu 3 puncte procentuale, și respectiv 2,4 puncte procentuale.

Șomajul feminin

În intervalul 1999 – 2002, rata șomajului feminin în România a înregistrat fluctuații, atingând în 2002 nivelul de 7,7% (cu 1,5 puncte procentuale mai mult decât în anul 1999); în 2004 a revenit la nivelul de 6,9%, nivel inferior comparativ cu rata șomajului feminin înregistrat în UE-25 de 10%, și celei din UE-15 de 8,9%. Comparativ cu rata șomajului masculin din România, în perioada 1999-2004, rata șomajului feminin a fost constant mai mică, cu variații cuprinse între 1,9 – 3,5 puncte procentuale. În ceea ce privește rata șomajului BIM, în anul 2004, pentru grupa 15-24 ani, a atins valoarea de 22,4% pentru bărbați, respectiv 18,9% pentru femei. Pentru aceiași grupă de vârstă, față de 1999, în anul 2004 rata șomajului BIM de lungă durată (6 luni și peste) a crescut pentru femei cu 0,8 puncte procentuale, iar pentru bărbați cu 4,6 puncte procentuale.

Grupa de vârstă 15-24 ani este cea mai afectată de șomaj și de șomajul de lungă durată. Rata șomajului de lungă durată a fost cu 1,2 puncte procentuale mai mare la bărbați și cu 1,8 mai mică la femei decât valoarea acestui indicator la nivel de total populație. Începând din anul 2003, ANOFM organizează bursa locurilor de muncă pentru romi. În cadrul primei ediții au fost oferite 8.243 de locuri de muncă pentru persoanele de etnie romă și 633 locuri de muncă pentru persoanele supuse riscului de marginalizare socială.

În cadrul bursei locurilor de muncă pentru romi din 2004 au fost oferite 11.304 de locuri de muncă pentru persoanele de etnie romă și 268 locuri de muncă pentru persoanele supuse riscului de marginalizare socială. La această ediție au participat 9.845 persoane de etnie romă, dintre care au fost încadrate direct 2.257 persoane.

Probleme cheie:

- Slaba incluziune a grupurilor vulnerabile pe piața muncii;
- Necesitatea dezvoltării unui sistem de servicii sociale la domiciliu, asigurarea unui număr suficient de instituții de îngrijire și asistență, precum și creșterea calității serviciilor acordate.

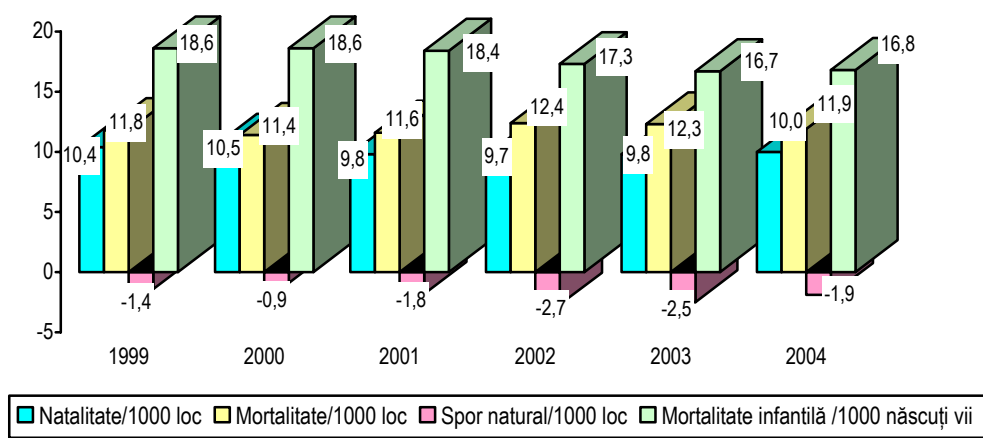
7. SĂNĂTATEA

În domeniul sănătății, măsurile care se urmăresc a fi întreprinse în perioada 2007-2013 vizează continuarea reformei în sistemul sanitar în scopul creșterii calității vieții și apropierii de indicatorii de sănătate și

demografici ai țărilor civilizate, în același timp cu scăderea patologiei specifice țărilor subdezvoltate. Se va urmări cu precădere îmbunătățirea calității serviciilor medicale prin reabilitarea infrastructurii serviciilor de sănătate și prin creșterea capacității și calității sistemului medical de urgență la nivelul fiecăreia din cele 8 regiuni ale țării.

7.1. Dinamica fenomenelor demografice sub incidența stării de sănătate a populației

În ultima decadă, analiza datelor statistice relevante prezintă o evoluție defavorabilă a celor trei componente majore ale dinamicii populației - natalitatea, mortalitatea și migrația externă, cu deteriorarea întregii construcții demografice și tendința de intrare într-un iminent derapaj demografic, rezultante directe ori indirecte ale întregului context politic, economic și social al tranziției. În acest cadru, incapacitatea sistemului de sănătate de a reacționa adecvat și concertat la aceste provocări, a avut un rol important în evoluția datelor prezentate mai jos.

Sursa: Institutul Național de Statistică

Natalitatea este în scădere drastică, de la 16,0 născuți vii la 1000 de locuitori în anul 1989, la 10,5‰ în anul 2000 și 10,0‰ în anul 2004. Această perioadă înregistrează cei mai scăzuți indicatori de natalitate și fertilitate din istoria modernă a României, fenomen demografic de mare gravitate și cu impact socio-economic major pe termen mediu și lung. Din cele 8 regiuni de dezvoltare, la nivelul anului 2004, cea mai mare natalitate se înregistrează în regiunea Nord-Est (11,7 născuți-vii la 1000 locuitori), cea mai mică fiind în regiunea Sud-Vest (8,9 născuți-vii la 1000 locuitori) și în București (9,0 născuți-vii la 1000 locuitori).

Comparativ cu media UE-15 pentru natalitate, care este caracterizată de o oarecare stabilitate (10,65 născuți-vii la 1000 locuitori în 1999, 10,63 născuți-vii la 1000 locuitori în 2001), România înregistrează o scădere semnificativă a natalității în ultimii 4 ani de la 10,45 născuți-vii la 1000 locuitori în 1999 la 9,66 născuți-vii la 1000 de locuitori în 2002, fără a exista posibilitatea concretă de ameliorare a acestei situații în viitorul apropiat. De asemenea, această tendință este similară și la nivelul celor 10 noi state membre, valoarea mediei NSM-10 pentru natalitate fiind relevantă în acest sens (de la 9,92 născuți-vii la 1000 locuitori în 1999 la 9,20 născuți-vii la 1000 locuitori în 2002).

Fertilitatea feminină per total este în scădere, de la 40,3 născuți-vii la 1000 locuitori în anul 2000 la 38,4 născuți-vii la 1000 locuitori în 2004, cu o deplasare a indicatorului către grupele superioare de vârstă, cauzele acestei schimbări fiind în cea mai mare parte de ordin economic și social (creștere a vârstei la căsătorie, posibilitatea de a controla numărul și frecvența nașterilor etc.).

Mortalitatea generală a înregistrat o creștere semnificativă în perioada 1990-1996, de la 10,6 decese la 1000 locuitori în 1990 la 12,7‰ decese în 1996, apoi rata mortalității a început să scadă progresiv, până la 11,4 decese la 1000 locuitori în anul 2000, în anul 2004 acest indicator situându-se la nivelul de 11,9‰.

În România, modelele de morbiditate și mortalitate au suferit modificări importante în ultimele decenii, în sensul creșterii prevalenței bolilor cronice și a mortalității prin aceste cauze, în contextul creșterii ponderii populației vârstnice, asociată cu acțiunea multiplă a factorilor de risc biologici, de mediu, comportamentali și cu influența condițiilor socio-economice și de asistență medicală.

Comparativ cu media UE-15 și media NSM-10 pentru mortalitate generală, care au o tendință descrescătoare lentă (media UE-15 a fost de 9,93 decese la 1000 locuitori în 1999 și 9,67 decese la 1000 locuitori în 2001, iar media NSM-10 a fost de 10,78 decese la 1000 locuitori în 1999 și 10,36 decese la 1000 locuitori în 2002), România înregistrează o creștere sensibilă a ratei mortalității generale, care, conjugată cu dinamica natalității și fertilității, conduce la concluzia existenței pe termen lung a unui fenomen de îmbătrânire a populației, cu consecințe negative majore atât pentru sistemul de sănătate, cât și pentru cel de asigurări sociale de sănătate.

Atât natalitatea, cât și mortalitatea înregistrează valori mai mari în mediul rural față de mediul urban, ceea ce indică necesitatea implementării eficiente a programelor care au ca scop creșterea gradului de accesibilitate a populației la serviciile de sănătate. Față de nivelul mediu al mortalității generale (11,9 decese la 1000 locuitori), cele mai ridicate valori regionale se înregistrează la nivelul regiunilor Sud-Vest (13,1 decese la 1000 locuitori) și Sud (13,0 decese la 1000 locuitori).

Speranța de viață la naștere a urmat o tendință constant ascendentă de la 42 de ani în 1932 și până la 68 de ani după 1960. Din acea perioadă și până în prezent, speranța de viață în România s-a menținut, cu mici variații, peste pragul de 70 de ani pe total țară și cu o diferență de aproximativ șase ani între sexe, respectiv 65 – 69 ani pentru bărbați și 72 – 74 ani pentru femei.

Speranța de viață la naștere 2002-2004

	România	Media UE – 15
Total populație	71,32	78,28
Bărbați	67,74	75,00
Femei	75,06	81,44

Sursa: European health for all database 2004

Analizele comparative cu celelalte țări europene privind speranța de viață situează constant România pe ultimele locuri, cu mențiunea că și ritmul de creștere al speranței de viață este nesatisfăcător. Spre exemplu, creșterea speranței de viață la femei în perioada 1970–1998 a fost în România de 3,5 ani, în timp ce în UE această creștere a fost de aproximativ 6 ani. Speranța de viață este un indicator sintetic complex influențat nu numai de calitatea serviciilor medicale, ci și de ceilalți determinanți ai stării de sănătate.

Speranța de viață – ani sănătoși (HALE) – acest indicator se calculează pornind de la speranța de viață, dar include o ajustare pentru perioada cu o stare de sănătate necorespunzătoare⁶⁶.

⁶⁶ Indicatorul măsoară numărul echivalent de ani de sănătate deplină pe care o persoană (nou născut sau persoană cu vârsta de 60 de ani) se poate aștepta să o trăiască bazându-se pe ratele curente de mortalitate și prevalența distribuției stării de sănătate în rândul populației.

Speranța de viață

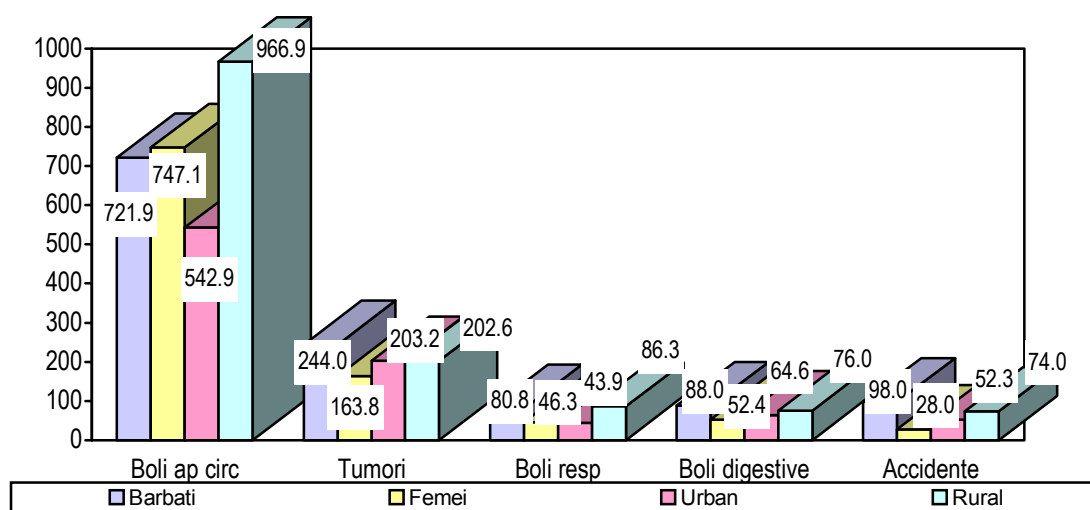
	La naștere (în ani)			La 60 de ani (în ani)		% din Speranța de viață totală, pierdută datorită stării de sănătate necorespunzătoare	
	Total	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei
România	63,1	61	65,2	12,3	14,6	10,3	13
Valoare minimă UE-15	69	67	71	15	17	8	9
Valoare maximă UE-15	73	72	75	17	20	9	11

Sursa: WHO World Health Report 2004

Conform datelor prezentate, în România se pierde aproximativ 8 ani prin deces înainte de vârsta de 65 de ani, dublu față de media UE-15. Probabilitatea de deces înainte de vârsta de 5 ani în România, deși în ușoară scădere, prezintă valori de aproximativ 4 ori mai mari decât media UE -15 și de aproximativ 2 ori mai ridicate decât media NSM-10.

Mortalitatea specifică pe cauze de deces în România plasează țara noastră în rândul țărilor în tranziție, caracterizate prin valori care, deși în ușoară scădere, rămân la nivele de cel puțin două ori mai ridicate decât media UE.

Principalele cauze de deces în România în anul 2004, pe sexe și medii de proveniență

Sursa: Institutul Național de Statistică

Mortalitatea prin bolile aparatului circulator reprezintă principala cauză de deces în România, rata acestora crescând de la 458,1 decese la 100.000 de locuitori în 1970 la 734,8 în 2004. Comparativ cu tendința descrescătoare din Europa, în România, după o creștere semnificativă în primii ani ai ultimului deceniu, rata scade lent ajungând la valoarea anului 1990. Principalele două afecțiuni cauzatoare de deces din cadrul bolilor cardiovasculare sunt următoarele:

- *bolile ischemice cardiace* (infarctul acut de miocard și alte cardiopatii ischemice), cu o rată a deceselor de 248,3/100.000 de locuitori în anul 2004 (media UE-15 este de 94/100.000). Bolile ischemice cardiace sunt răspunzătoare pentru 20,9% dintre numărul total al deceselor în România;
- *bolile cerebro-vasculare* cu o rată a deceselor de 249,2/100.000 de locuitori în anul 2004 (media UE-15 este de 59/100.000). Bolile cerebro-vasculare sunt răspunzătoare pentru 17,0% din numărul total al deceselor în România.

Mortalitatea prin tumori reprezintă a doua cauză de deces în România și a avut o evoluție constant ascendentă în ultimii 30 de ani, de la 123,3 decese la 100.000 loc. în 1970, la 141,6 în 1989, la 184,04 în

anul 2000 și la 203,0 în 2004. România se situează la acest indicator sub media UE-15 (180,98 decese la 100.000 locuitori în 2001) și media NSM-10 (222,41 decese la 100.000 locuitori în 2002), cu excepția ratei de mortalitate standardizată pentru cancerul de col uterin care în România are valori (15,37 decese la 100.000 femei în 2002) de două ori mai ridicate decât media NSM-10 (7,83 decese la 100.000 femei în 2002) și de până la șase ori mai ridicate decât media UE-15 (2,45 decese la 100.000 femei în 2001).

Mortalitatea prin boli ale aparatului digestiv reprezintă a treia cauză majoră de deces în România, prezentând valori în creștere, situate la dublul mediei UE-15. În anul 2004 numărul de decese prin boli ale aparatului digestiv a fost de 69,8/100.000 de locuitori (media UE-15 este de 30,68/100.000).

Mortalitatea prin bolile aparatului respirator reprezintă a patra cauză de deces în România, fenomen cu o evoluție descendentă pe parcursul ultimilor trei decenii, dar care prezintă în continuare valori duble comparativ cu media UE. În anul 2004 numărul de decese prin boli ale aparatului respirator a fost de 63,1/100.000 de locuitori (media UE-15 este de 48/100.000).

Leziunile traumatiche, otrăvirile și celelalte consecințe ale cauzelor externe reprezintă a cincea cauză de deces, fenomen cu o evoluție descendentă pe parcursul ultimilor 10 ani. În anul 2004 numărul de decese prin leziuni traumatiche, otrăviri și alte consecințe ale cauzelor externe a fost de 62,1/100.000 de locuitori (media UE-15 este de 38/100.000).

Diferențele dintre valorile ratelor standardizate de mortalitate specifică pentru România și media UE-15 și media NSM-10 arată deficiențe grave de accesibilitate la serviciile medicale (servicii specializate insuficiente, concentrarea acestora în zone industrializate, ineficiența serviciilor de ambulanță, infrastructura nedezvoltată, grad redus de urbanizare a anumitor regiuni, mijloace materiale insuficiente pentru plata medicamentelor, plăți informale), slaba eficiență a acestora (insuficienta coordonare a programelor pentru aceste grupe de afecțiuni, utilizarea unor scheme de tratament care nu sunt bazate pe dovezi, programe necorelate între ele pentru o mai mare eficiență, screening neperformant pentru afecțiuni majore), coroborate cu un grad nepermis de scăzut al educației sanitare a populației (prezentarea tardivă la medic, insuficienta cunoaștere a factorilor de risc), în special în mediul rural, unde nivelul indicatorilor este cel puțin dublu față de mediul urban.

Mortalitatea prin boli infecțioase și parazitare, deși a prezentat o tendință descrescătoare pe parcursul ultimului deceniu, se situează la valori duble față de media UE-15 și valori triple față de media NSM-10. În anul 2004 numărul de decese prin boli infecțioase și parazitare a fost de 13,4/100.000 de locuitori (media UE-15 a fost de 8/100.000 locuitori și media NSM-10 a fost de 5,86/100.000 de locuitori). În același an, rata mortalității standardizate pentru infecții respiratorii acute, pneumonie și gripă la copii sub 5 ani a fost de 122,06/100.000 copii, de aproximativ 85 de ori mai mare decât media UE-15 care a fost de 1,63/100.000 copii). Valorile nepermis de mari ale mortalității prin boli infecțioase respiratorii și boli diareice la copiii între 0-5 ani se explică prin prezența în această categorie a unui număr mare de copii instituționalizați, copii proveniți din familii dezorganizate sau care trăiesc sub pragul minim de sărăcie și a copiilor cu internări multiple în spital. Pe de altă parte, condițiile de igienă precare din locuințe, supraaglomerarea, alimentația deficitară, lipsa facilităților medicale și a personalului medical specializat în zonele defavorizate contribuie la menținerea acestor valori ridicate.

Mortalitatea prin tuberculoză reprezintă o situație deosebită în România. Aceasta a avut o evoluție descrescătoare până în anii '80 (3,7 decese la 100.000 locuitori), după care a început să crească progresiv, atingând 5,6 decese în 1989 și un maxim de 11,8 în 1997, ajungând apoi în anul 2004 la 9,6 la 100.000 locuitori. Cele mai mari valori de mortalitate se înregistrează la grupe de populație în vârstă de muncă (35-44 de ani și 55-64 de ani). Sunt afectați mai ales bărbații, cu 16,2 decese la 100.000 locuitori față de 3,4 la 100.000 locuitori la femei (anul 2004). Media UE-15 are o tendință descrescătoare lentă

(0,73 decese la 100.000 locuitori în 2001) și are valori de aproximativ 15 ori mai mici decât media mortalității prin TBC în România. De asemenea, valoarea mediei NSM-10 este de 2,62 decese la 100.000 de locuitori în 2002. În rural rata este mult mai mare decât în urban. Tuberculoza este asociată cu sărăcia și în acest sens orice intervenție pentru scăderea numărului de decese prin TBC, dar mai ales a numărului de cazuri noi, va trebui să aibă în vedere nu numai componenta medicală (preventivă, de diagnostic și curativă), ci și ceilalți factori asociați. În prezent, România utilizează un grant al Fondului Global de luptă împotriva TBC, HIV/SIDA și malariei pentru adresarea acestei probleme.

Mortalitatea prin boli cauzate de consumul de tutun este în creștere în România (539,58/100.000 locuitori în 2002), comparativ cu media NSM-10 (37,82/100.000 locuitori în 2002) și media UE-15 (220,48/100.000 locuitori în 2001), care au o tendință descrescătoare.

Mortalitatea prin boli cauzate de consumul de alcool (127,02/100.000 locuitori în 2002), chiar dacă are o tendință descendentă, se găsește la o valoare dublă față de media UE-15 (60,7/100.000 locuitori în 2001). Educația sanitară și serviciile de promovare a sănătății, susținute de o politică prohibitivă proliferării factorilor de risc, pot acționa în sensul scăderii mortalității prin aceste cauze.

Mortalitatea infantilă, chiar dacă a prezentat o evoluție descendentă pe parcursul ultimelor trei decenii, de la 38,14/1.000 născuți vii în 1973 la 16,8/1.000 născuți vii în 2004, curba descrescătoare a ultimului deceniu a fost destul de aplatizată. Valoarea la care se află România în prezent este aceeași cu media UE-15 de acum 30 de ani (1974) și media NSM-10 de acum 20 de ani (1984). Conform unui raport al specialiștilor în asistența materno-infantilă, sistemul sanitar este răspunzător pentru aproximativ 10-15% din cauzele care conduc la valori ridicate ale acestui indicator, restul fiind factori economici și sociali. În vederea remedierii situației, se află în stadiul de implementare o strategie referitoare la sănătatea femeii și copilului.

În consecință se evidențiază necesitatea elaborării și implementării unei strategii multisectoriale care să implice efectiv pe toți partenerii cu responsabilități majore în acest domeniu și care să aibă ca și rezultat scăderea mai rapidă și stabilă a mortalității infantile către standarde comparabile cu cele din UE, precum și reducerea discrepanțelor dintre valorile înregistrate în urban și rural pentru acest indicator.

7.2. Evoluția principalelor boli infecțioase

În perioada 1999-2003, principalii indicatori epidemiologici de monitorizare și evaluare a principalelor boli transmisibile din România au evidențiat o tendință generală de scădere a numărului de îmbolnăviri, cu excepția tuberculozei, bolilor cu transmitere sexuală și a unor epidemii anuale pentru bolile copilăriei.

Indicatori epidemiologici

Indicator	România	Media NSM-10	Media UE-15
Incidența TBC în anul 2002	136,51	27,21	10,79
Incidența Hepatita acută virală tip A în anul 2003	42,24	4,07	4,39 (2002)
Incidența Hepatita acută virală tip B în anul 2003	9,09	4,76	3
Incidența HIV în anul 2002	1,54	3,5	4,31
Incidența sifilis în anul 2001	55,96	6,33	1,5 (2000)

Sursa: European health for all database

Pentru afecțiunile care beneficiază de măsuri active de imunoprofilaxie cuprinse în cadrul programului național de imunizări, morbiditatea are tendință de diminuare (tusea convulsivă – scădere cu peste 80%, tetanosul – nu se mai semnalează cazuri de tetanos neonatal, rujeolă – scădere cu peste 70%, hepatita virală de tip B – scădere cu circa 15%), de menținere la raportare 0 (difterie) sau eradicare (poliomielită); o situație aparte este reprezentată de către tuberculoză, unde după o perioadă îndelungată de creștere marcantă a valorilor morbidității, în anul 2003 a fost consemnată prima stagnare a acestora. Valorile înregistrate în România sunt de aproximativ șase ori mai ridicate decât media NSM-10 și de 13 ori mai ridicate decât media UE-15.

Pentru unele afecțiuni virale (parotidita epidemică, varicelă, rubeolă), care nu au beneficiat până în anul 2003 de programe de imunizare specifică, au fost semnalate creșteri ale incidenței acestora; în acest context, în anul 2003 România s-a confruntat cu o epidemie de rubeolă, a cărei evoluție a marcat și prima parte a anului 2004.

Numărul total al cazurilor de infecție HIV/SIDA în România se menține la un nivel relativ constant, dar se constată o modificare la nivelul formei de manifestare epidemiologică a acestui fenomen. Astfel, dacă la începutul anilor 1990, România se confrunta cu un număr ridicat de cazuri diagnosticate la copii, în momentul de față se constată scăderea numărului de cazuri „noi” la copii, acestea fiind reprezentate de cazurile diagnosticate la cei cu data nașterii anterioară anului 1990 sau la copiii născuți din mame seropozitive pentru infecția HIV. Numărul cazurilor de infecție HIV la adult sunt în ușoară creștere, principala cale de transmitere a infecției fiind cea heterosexuale.

Evoluția infecțiilor cu transmitere sexuală a cunoscut o tendință similară infecției tuberculoase, după circa 10 ani de creștere continuă a incidenței prin sifilis, în anul 2003 fiind semnalată prima diminuare a acestei tendințe.

În cadrul programului național de imunizări (prin care se asigură vaccinarea copiilor împotriva a 8 boli infecțioase severe considerate priorități de sănătate publică - tuberculoză, poliomielită, rujeolă, rubeolă, difterie, tetanos, tuse convulsivă, hepatită virală de tip B) au fost administrate în anul 2002 un număr de 8.000.000 doze, cu o acoperire vaccinală de 98,8%. În perioada 1999–2003, numărul de doze de vaccin gripal utilizate în controlul epidemiei de gripă, doze administrate grupelor de risc major de îmbolnăvire, a crescut de la 600.000 la 1,2 milioane.

7.3. Activitatea rețelei sanitare

Ca urmare a evaluării eficienței și aplicării programului de reformă, începând cu anul 2002, numărul de paturi în spitale, sanatorii TBC, preventorii și creșe a început să scadă. De asemenea, toți ceilalți indicatori relevanți pentru activitatea rețelei sanitare au înregistrat o scădere a valorilor în perioada 1995-2004.

Evoluția activității în rețeaua sanitară în perioada 1995-2004

Indicatori	1995	1999	2001	2002	2003	2004
Consultații pentru un locuitor	4,5	3,8	3,9	4,2	4,1	4,5
Tratamente pentru un locuitor	3,4	2,6	1,6	1,5	1,5	1,5
Vaccinări și revaccinări (mii)	4.197,6	4.003,8	4.656,4	4.163,9	3.378,8	4873,4
Internări în spitale la 100 loc.	20,6	20,7	24,4	26,8	24,9	24,5
Om zile spitalizare la 100 loc.	219,4	196,9	212,3	219,1	200,4	196,8
Utilizarea pat de spital (zile)	283,0	276,9	290,8	296,0	298,4	307,9

Durata medie de spitalizare (zile)	10,9	9,5	8,6	8,1	8	8,1
------------------------------------	------	-----	-----	-----	---	-----

Sursa: Centrul de Calcul și Statistică Sanitară

La nivelul anului 2002, comparativ cu situația din noile state membre UE, infrastructura sanitară în România era deficitară în special în ceea ce privește numărul unităților de asistență medicală primară la 100.000 locuitori. Totodată, proporția investițiilor private în sistemul sanitar se situează la un nivel foarte scăzut (0,05% din paturile de spital aparțineau mediului privat).

Infrastructura sanitară în România și NSM-10

Indicator / 100.000 loc	România - 2002 ¹	NSM-10 - 2002 ²
Unități de asistență medicală primară	44,29	145,89
Număr de spitale	2,03	2,74
Paturi de spital (din care % paturi private)	745,99 (0,05) ²	661,29 (3,56)
Paturi de spital urban / rural	1.270 / 150	N/A

¹) Sursa: Institutul Național de Statistică; ²) Sursa: European health for all database

Inechități în accesul la servicii există în primul rând între mediul urban și cel rural. Conform ultimului recensământ al populației efectuat în 2002, în mediul rural trăiește aproape jumătate din populația țării (47,3%), care este dezavantajată sub raportul sănătății și al accesului la asistență medicală. Rata brută a mortalității a fost în mediul rural de 1,65 ori mai mare decât în mediul urban, atât din cauza unui grad mai mare de îmbătrânire a populației, dar și din cauza unor curențe în asigurarea serviciilor de sănătate necesare. Categoriile relativ mari de persoane nu sunt înscrise pe lista medicilor de familie, chiar dacă sunt asigurate prin efectul legii (persoane cu venituri mici, agricultori, etc), în virtutea liberei alegeri a medicului și a dreptului medicului de a-i primi sau nu pe lista sa de pacienți.

Utilizarea serviciilor de sănătate în România și NSM-10

Indicator	România – 2002 ¹	NSM-10 – 2002 ²
Internări/100 loc	26,76	18,77
- urban / rural	47,86 / 2,84	N/A
Durata medie spitalizare	8,1	9,07
Consultații în ambulator	4,18	8,33
- urban/rural	5,07 / 3,16	N/A

¹) Sursa: Institutul Național de Statistică; ²) Sursa: European health for all database

În ceea ce privește dotarea cu echipamente, având în vedere faptul că sistemele de sănătate au devenit tot mai dependente de tehnologie, iar în România echipamentele medicale de înaltă performanță sunt mult sub necesar, se impune o finanțare considerabilă și dezvoltarea unui sistem competent de management în domeniu. Date statistice privind distribuția echipamentelor de înaltă performanță pe regiuni se găsesc în capitolul “Disparități regionale în dezvoltarea economică.”

Distribuția spitalelor și a paturilor de spital pe regiuni, în raport cu populația, în anul 2004

Regiunea	Număr de spitale	Număr de spitale la 100.000 locuitori	Număr de paturi	Număr de paturi la 1.000 locuitori
București	55	2,5	23.169	10,5
Centru	55	2,2	16.241	6,4
Nord-Est	68	1,8	21.250	5,7
Nord-Vest	66	2,4	19.815	7,2
Sud	76	2,3	17.134	5,1

Sud-Est	51	1,8	17.626	6,2
Sud-Vest	43	1,9	14.092	6,1
Vest	53	2,7	13.349	6,9
Total	467	2,2	142.676	6,6
Media UE	---	3,2	---	6,1

Sursa: Centrul de Calcul și Statistică Sanitară, European health for all

Se observă o alocare inegală a numărului total de paturi de spital pe regiuni, cu un minim de 5,7 paturi la 1.000 de locuitori în Nord-Est și un maxim de 10,5 în București, față de media UE de 6,1.

În ceea ce privește informatizarea, aceasta constituie un element principal în realizarea obiectivelor reformei sistemului sanitar, prin contribuția sa la creșterea performanțelor sistemului prin îmbunătățirea accesibilității, eficacității și echității serviciilor medicale oferite populației. La ora actuală, în România există o serie de sisteme informatice în domeniul sănătății, ceea ce se impune fiind îmbunătățirea și integrarea lor (realizarea unor platforme integrate moderne), care să poată asigura interoperabilitatea acestora.

7.4. Resursele umane din sistemul sanitar

Comparativ cu țările dezvoltate din Europa, dar și cu noile state membre ale UE, România se prezintă cu o acoperire mai mică a populației cu medici dentiști, farmaciști, asistente medicale și moașe, fapt relevat de comparația cu datele din statele europene.

Personalul sanitar în România și NSM-10

Indicator/100.000	România - 2002 ¹	NSM-10 - 2002 ²
Medici	210	138,9
- urban / rural	343 / 59	N/A
Medici dentiști	41	41,11
- urban / rural	65 / 12	N/A
Farmaciști	34	57,74
- urban / rural	56 / 8	N/A
Asistente medicale	568	812,05
- urban / rural	949 / 137	N/A
Moașe	28,43	44,81

¹⁾ Sursa: Institutul Național de Statistică; ²⁾ Sursa: European health for all database

Asigurarea populației din mediul rural cu medici (58,2 medici la 100.000 locuitori) este de aproape 5 ori mai mică față de rata medie a asigurării cu medici în mediul urban (301,4 medici la 100.000 locuitori), zonele cel mai slab acoperite cu medici în mediul rural fiind cele din regiunile Nord-Est (2.541 locuitori/1 medic) și Sud-Est (2.393 locuitori/1 medic). Distribuția teritorială a personalului medical este neuniformă, asigurarea cu medici fiind mai mică față de media pe țară în regiunea Sud (Ialomița-1.048 locuitori/1 medic, Călărași - 939 locuitori/1 medic) și mai bună față de media pe țară în regiunile de Vest și Nord-Vest a țării (Cluj-234 locuitori/1 medic, Bihor-382 locuitori/medic). Aceeași distribuție neuniformă se înregistrează și în cazul asistentelor medicale și moașelor.

Distribuția medicilor de familie pe regiuni și pe medii: urban și rural

Regiune	% locuitori înregistrați la doctori de familie din totalul populației	Populația medie la 1 doctor de familie în zonele urbane	Populația medie la 1 doctor de familie în zonele rurale
Nord-Est	88,1%	2.127	2.541
Sud-Est	87,5%	2.273	2.393
Sud	86,4%	2.191	2.227
Sud-Vest	85,5%	1.980	1.777
Vest	92,4%	1.715	1.566

Nord-Vest	92,2%	1.864	2.087
Centru	87,2%	1.791	1.823
București	85,0%	2.187	1.848

Sursa: Casa Națională de Asigurări de Sănătate, 2004

Problemele critice ale sistemului de sănătate românesc în materie de personal sunt: personal de specialitate în număr insuficient (mai ales pentru sectoarele preventive, medico-social, sănătate publică și managementul îngrijirilor de sănătate), inegalități în distribuția teritorială a personalului medical, pondere inadecvată a personalului auxiliar, concentrarea personalului medical în zonele urbane și spitale. Alte probleme se referă la lipsa stimulentele pentru alegerea carierei medicale și a susținerii specialiștilor tineri, slaba organizare a procesului de formare continuă și postuniversitară a medicilor, nivelul scăzut al salariilor etc.

În domeniul asistenței de urgență, Stațiile de ambulanță au realizat în anul 2004, prin utilizarea celor 3.303 ambulanțe, cu un rulaj de aproape 4,5 milioane de ore, peste 111 milioane km, pentru a răspunde celor 4.452.182 solicitări, din care 1.536.237 bolnavi au fost tratați și transportați pentru situații ce puneau viața în pericol. Și pentru asistența de urgență se constată o scădere a indicatorilor de activitate și resurse față de anii anteriori. Date statistice privind situația sistemului de ambulanțe se găsesc în capitolul *“Disparități regionale în dezvoltarea economică”*.

Probleme cheie

- Sub-finanțarea sistemului sanitar - utilizarea ineficientă a resurselor;
- Accesul inechitabil la servicii de sănătate de calitate (accesul grupurilor vulnerabile);
- Insuficientă atenție acordată serviciilor de promovare a sănătății și educație în domeniul sănătății;
- Managementul deficitar al informațiilor; necesitatea dezvoltării unui sistem informatic integrat în domeniul serviciilor de sănătate;
- Colaborare intersectorială inadecvată;
- Calitate inadecvată a infrastructurii serviciilor de sănătate (clădiri și echipamente);
- Capacitatea redusă a sistemului medical de urgență.

8. AGRICULTURA, DEZVOLTAREA RURALĂ ȘI PESCUITUL

8.1. Aspecte generale privind agricultura

8.1.1. Condiții naturale

Suprafața agricolă a României a fost în anul 2002 evaluată la 14.836 mii ha reprezentând 62,2% din suprafața totală a fondului funciar. Suprafața arabilă reprezintă 39,4% din suprafața totală a fondului

funciar. În anul 2003, suprafața agricolă a României a fost de 14.717,4 mii ha, în scădere cu 119,2 mii ha față de anul 2002 și cu 13,3 mii ha față de nivelul anului 1999.

Fondul funciar după modul de folosință, în anul 2003

	Mii ha	Pondere
Suprafața totală a fondului funciar	23.839,10	100,00%
Suprafața agricolă	14.717,40	61,74%
- Arabil	9.414,30	39,49%
- Pășuni	3.355,00	14,07%
- Fânețe	1.490,40	6,25%
- Vii și pepiniere viticole	230,50	0,97%
- Livezi și pepiniere pomicele	227,20	0,95%
Păduri și alte terenuri cu vegetație forestiera	6.751,70	28,32%
- Păduri	6.221,30	26,10%
Construcții	648,90	2,72%
Drumuri și căi ferate	390,00	1,64%
Ape și bălți	843,90	3,54%
Alte suprafețe	486,90	2,04%

Sursa: Agenția Națională de Cadastru și Publicitate Imobiliară

Terenurile agricole din România sunt afectate de o serie de procese de degradare din care se pot menționa: eroziunea prin apă (6.300 mii ha, reprezentând 42,8% din totalul suprafeței agricole), eroziunea eoliană (380.549 ha), deteriorarea structurii și compactarea solului (se manifestă pe circa 44% din total suprafață agricolă; compactarea primară prezentă pe circa 2 mil. ha terenuri arabile–13,59%, iar tendința de formare a crustei la suprafața solului, pe circa 2,3 mil. ha–15,63%), poluarea chimică a solului (afectează circa 0,9 mil. ha, din care poluarea excesivă circa 0,2 mil. ha; efecte agresive deosebit de puternice asupra solului sunt produse de poluarea cu metale grele și dioxid de sulf, identificată în special în zonele critice Baia Mare, Zlatna, Copșa Mică).

8.1.2. Sectorul agricol în economia națională

Contribuția agriculturii înregistrează un declin relativ, atât la **formarea valorii adăugate brute (VAB)**, în scădere de la 16,2% (1998) la 13,3% (2003), cât și a **produsului intern brut (PIB)**, în scădere cu 2,7% pentru perioada analizată, de la 14,4% la 11,7%. O explicație a acestui declin este dată și de efectul statistic, în condițiile în care, în patru ani (2000-2003) din cei șase ai perioadei analizate, pentru ramurile neagricole s-au înregistrat creșteri economice superioare mediei de creștere în agricultură. Această dinamică se înscrie în tendințele specifice economiilor și agriculturilor moderne.

Contribuția agriculturii și pescuitului la VAB și PIB, 1998-2003

- % -

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Agricultură, vânătoare și silvicultură/ VAB	16,2	15,1	12,5	15,0	12,7	13,3
Pescuit și piscicultură/ VAB	0,0058	0,0061	0,0042	0,0049	0,0041	0,0049
Agricultură, vânătoare și silvicultură/ PIB	14,4	13,3	11,1	13,4	11,4	11,7
Pescuit și piscicultură/ PIB	0,0051	0,0054	0,0038	0,0043	0,0037	0,0043

* - recalculat în prețuri 2003.

Sursa: Calculații pe baza datelor din Anuarul Statistic al României 2004.

Contribuția agriculturii la **producția finală** a economiei naționale se situează în perioada 1998-2002 între 13,5% (1998) și 12,8% (2002), iar în cadrul acesteia, ponderea principală revine sectorului vegetal (între 54,7% în 1998 și 42,5% în 2002), urmat de sectorul animalier (între 39,8% în 1998 și 24,4% în 2002). Serviciile auxiliare din agricultură au ponderi foarte scăzute (între 2,5% și 1,8%). Această stare de lucruri reflectă un grad redus de intensificare a producției agricole prin producția animală, tendință prezentă în toate agriculturile în tranziție.

Structura VAB din agricultură, pe regiuni de dezvoltare, prezintă în perioada 1998-2001 o plajă relativ largă de variație a ponderilor, de la 21% (regiunea București-Ilfov în anii 2000-2001) la 12,3% (regiunea Nord-Est pentru anul 2002).

Productivitatea muncii comparativ cu media națională (calculată prin raportul dintre valoarea adăugată brută, în prețuri 2003, și populația ocupată în vârstă de peste 15 ani) a avut o evoluție puternic descendentă în perioada 1998–2002, înregistrând un nivel de 27,5% în 2002 față de 42,3% în 1998. Altfel spus, decalajul de productivitate a muncii între economia națională și agricultură variază de la 2,37:1 (1998) la 3,64:1 (2000).

Comerțul exterior agroalimentar al României. În perioada 1998-2003, deficitul comercial agroalimentar s-a accentuat, atingând valoarea de 1.037,4 milioane Euro în anul 2003. Ponderea exporturilor agricole în totalul exporturilor României a oscilat în această perioadă între 3-5%, iar ponderea importurilor agroalimentare în totalul importurilor a fost de 6-8%.

În perioada 1998-2003, *valoarea exporturilor agroalimentare* a variat între 387 și 498 mil. Euro, 60-70% din totalul exporturilor de acest tip îndreptându-se spre UE și CEFTA. Cele mai importante grupe de produse agroalimentare exportate în perioada 1998-2003 (reprezentând ca valoare 78-87% din total) au fost: animale vii (22,2%), cereale (14%), semințe și plante industriale (13,8%), fructe (5,6%), legume (6,3%), vinuri (6%), grăsimi și uleiuri (7,8%) și brânzeturi (4,1%). Analiza structurii exporturilor agroalimentare relevă gradul scăzut de competitivitate a produselor primare agricole și ponderea mare deținută de produsele agroalimentare cu grad scăzut de prelucrare.

Cu excepția anului 1999 (când s-a atins un minim de 747 milioane Euro), în perioada 1998-2003 *importurile de produse agroalimentare* au oscilat între 900 mil. în anul 2000 și 1.535 milioane Euro în anul 2003. Ponderea produselor agroalimentare cu grad ridicat de prelucrare (alimente, băuturi și tutun) a avut o tendință de scădere, de la 2/3 din totalul importurilor agroalimentare ale României înainte de 1998 la 41% în 2001 și ajungând la 35,5% în anul 2003. Structura importurilor relevă practic domeniile de minimă eficiență a agriculturii și industriei alimentare românești. Principalele grupe de produse agroalimentare importate (70-80% din total în perioada 1998-2003) au fost: carne și organe comestibile (în special carne și organe de pasăre), tutun, zahăr, preparate alimentare, fructe, cereale (în anii cu producții foarte mici, datorate secetei), cafea și ceai, grăsimi și uleiuri, conserve din legume și fructe.

În perioada 1998-2003, *deficitul comercial* a oscilat puternic, atingând un nivel maxim în anul 2003 (1.037 mil. euro). Principalele grupe de produse agroalimentare care au înregistrat o balanță pozitivă în perioada 1998-2003 sunt relativ constante, sugerând prezența unui avantaj comparativ: animale vii, semințe, fructe și plante industriale, băuturi alcoolice. Cerealele și legumele sunt și ele prezente, cu excepția anilor foarte secetoși.

8.1.3. Situația demografică și forța de muncă

În perioada 1999-2004, numărul locuitorilor din zona rurală a scăzut de la 10,155 milioane la 9,778 milioane; **ponderea populației rurale** era la 1 iulie 2004 de 45,1%, în scădere ușoară față de 45,4% în

2001. Această reducere a fost determinată în principal de modificările administrativ-teritoriale (un număr de 49 de comune au fost declarate orașe), precum și de sporul negativ natural al populației rurale. Densitatea populației rurale s-a menținut relativ constantă în jurul valorii de 47,7 locuitori/km².

Sub raportul structurii pe grupe de vârstă și sex a populației rurale, în perioada 1999-2004 se remarcă următoarele:

- Populația de 0-14 ani a scăzut cu 7,1% (de la 19,8% în anul 1999 la 18,4% în 2004);
- Populația în vârstă de 15-64 de ani s-a menținut relativ constantă (62,8% în 1999, respectiv 63,1% în 2004);
- Unul din cele mai grave fenomene din mediul rural îl reprezintă îmbătrânirea populației. Populația în vârstă de 65 de ani și peste a crescut cu 6,3% (de la 17,4% în 1999 la 18,5% în 2004);
- În totalul populației rurale de până la 49 de ani, populația masculină este majoritară (52,8% din total în 2004). Pentru grupa de vârstă de peste 50 de ani, raportul se inversează în favoarea populației feminine, aceasta deținând o pondere de 55,8% din totalul populației rurale din această grupă de vârstă.

Cu privire la **sistemul educațional**, în perioada 1999-2004, se înregistrează o tendință de creștere a numărului persoanelor cu studii superioare în mediul rural, de la 1,7% la 2,6%, și de diminuare a celor cu nivel scăzut de instruire, de la 58,7% la 47,8%. În aceeași perioadă, ponderea persoanelor cu studii medii din mediul rural a crescut de la 39,6% la 49,6%.

Forța de muncă. Ponderea persoanelor din mediul rural ocupate în agricultură, deși în scădere, de la 73,3% în 1999 la 63,5% în 2004, continuă să rămână foarte ridicată ducând la practicarea pe scară largă a agriculturii de subsistență. Se remarcă însă și o tendință de îmbunătățire a structurii ocupaționale în mediul rural: ponderea numărului de persoane ocupate în sectorul industrial și în construcții a crescut de la 13,1% în 1999 la 19% în 2004; în sectorul servicii, aceasta a crescut de la 13,6% la 17,5% în același interval de timp.

Rata de ocupare a populației rurale în vârstă de 15 ani și peste înregistrează o scădere semnificativă de la 69,2% în 1999 la 52,3% în 2004, având ca principală cauză reducerea semnificativă a ratei de ocupare în sectorul agricol.

Raportul de dependență economică la nivelul populației rurale indică o creștere pronunțată a numărului persoanelor inactice și în șomaj de la 801‰ în 1999 la 1.342‰ în 2004.

În perioada 1998-2004, ponderea șomerilor din mediul rural în total șomeri pe ansamblul economiei prezintă niveluri diferențiate, situate între nivelul minim de 22,1% (2001) și nivelul maxim de 35,3% înregistrat în 2004. Una dintre cauzele majore ale creșterii ponderii șomerilor în mediul rural au reprezentat-o disponibilizările accelerate ale forței de muncă industriale, care, parțial, s-a retras în mediul rural, fără a găsi alternative ocupaționale neagricole. Din perspectiva raportului urban/rural, este de observat ca rata șomajului în mediul rural este de 3,7 ori (2001) până la 1,5 ori (2004) mai mică decât în mediul urban.

Numărul șomerilor și rata șomajului BIM în mediul rural

	1999	2000	2001	2002	2003*	2004
Total						
Număr șomeri BIM - mii persoane	790	821	750	845	692	799
Rata șomajului BIM - %	6,8	7,1	6,6	8,4	7,0	8,0
Rural						
Număr șomeri BIM - mii persoane	203	186	166	264	203	282

Rata șomajului BIM - %	3,5	3,1	2,8	5,4	4,3	6,2
------------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----

*Date estimative

Sursa datelor: Anchetă forței de muncă în gospodării (AMIGO); INS.

În perioada 1998–2004, s-a înregistrat o evoluție tendențial descendentă a ponderii agriculturii în populația ocupată totală, de la 38,1% în 1998 la 31,6% în 2004, atingând nivelul maxim de 41,4% în anul 2000.

Populația din mediul rural a înregistrat în anul 2004 un sold pozitiv al migrației interne cu schimbarea domiciliului, în creștere cu 48,6% comparativ cu 1999. Populația migrantă din urban în rural (117.495 de persoane în anul 2004) a reprezentat 31,8% din totalul fluxurilor migrației interne (față de 30,7% în 1999). Fluxul rural-rural a scăzut de la 21,8% în anul 1999 la 21,1% în 2004.

În ceea ce privește ponderea veniturilor bănești în totalul veniturilor lunare obținute pe gospodărie, pe ansamblul gospodăriilor, aceasta a înregistrat valori între 70,1% (1998) și 74,9% (2003), în timp ce pentru gospodăriile de agricultori valoarea acestui indicator înregistrează niveluri mai scăzute situate între 44,1% (1998) și 45,3% (2003). Se constată astfel tendința de diminuare a ponderii veniturilor obținute din agricultură atât în totalul veniturilor pe ansamblul gospodăriilor, cât și în gospodăriile de agricultori.

O tendință descendentă poate fi observată și în ceea ce privește contravaloarea consumului de produse agricole din resurse proprii, pe ansamblul gospodăriilor, care prezintă ponderi situate între 29,1% (1998) și 24,7% (2001); în gospodăriile de agricultori, acest indicator înregistrează valori situate între 55% (1998) și 53,8% (2003). Diminuarea acestor valori nu este însă suficientă dată fiind necesitatea dezvoltării economiei românești și trecerea la o agricultură modernă care să nu fie bazată pe forța de muncă, ci pe valoarea adăugată.

8.1.4. Exploatațiile agricole

Situația actuală a agriculturii românești se caracterizează prin multiple probleme de ordin economico-social, printr-o fărâmițare excesivă a terenului (în peste 40 milioane de parcele), precum și prin existența a numeroase gospodării neviabile din punct de vedere economic. Modificările structurale care au avut loc în agricultura României în ultimii 15 ani, au avut ca efect trecerea în proprietatea privată a peste 96% din terenurile agricole și formarea de exploatații mici și mijlocii; lipsa de viabilitate economică a multora dintre acestea evidențiază faptul că procesul de reformă este departe de a se fi încheiat.

În anul 2002, conform datelor din Recensământul General Agricol, exploatațiile agricole erau organizate astfel:

- 4.462.221 mii de gospodării individuale cu o suprafață medie a exploatației agricole de 1,73 ha;
- 2.261 de societăți/asociații agricole, cu o suprafață agricolă medie de 431 ha;
- 6.138 de societăți comerciale, cu o suprafață agricolă medie de 353 ha;
- 5.698 unități ale administrației publice, cu o medie a suprafeței agricole de 503 ha;
- 87 unități cooperatiste, cu o suprafață medie agricolă de 27 ha;
- 8.488 de exploatații agricole de alt tip, cu o suprafață medie de 25 ha.

Astfel, în anul 2002, numărul total de exploatații agricole a fost de 4.484.893, din care 4.299.361 exploatații agricole (individuale și unități cu personalitate juridică) au utilizat o suprafață agricolă de 13.930.710 ha, revenind o medie de 3,24 ha/exploatație care a utilizat teren agricol.

Suprafața agricolă, ca și suprafața arabilă utilizată reprezintă în medie circa 94% din cea existentă la nivel național. Suprafața agricolă neutilizată reprezenta 330 mii ha în anul 2002.

8.2. Principalele domenii ale agriculturii

8.2.1 Producția agricolă

Producția vegetală

Din analiza structurii suprafețelor cultivate cu principalele culturi rezultă o pondere ridicată (de peste 60%) a cerealelor în detrimentul celorlalte culturi. În perioada menționată, se constată de asemenea o creștere a ponderii culturilor de plante tehnice (16,3%).

- mii ha -

	1998		2000		2001		2002		2003	
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%
Total suprafață cultivată, din care:	8.972,6	100,0	8.499,8	100,0	8.905	100,0	9.001,6	100,0	8.880,6	100,0
Cereale pentru boabe	5.920,6	65,99	5.655,2	66,5	6.294,9	70,7	6.038,1	67,1	5.541,8	62,4
Leguminoase pentru boabe	44,7	0,50	41,3	0,5	35,6	0,4	45,3	0,5	46,8	0,5
Plante textile	3,4	0,04	0,9	--	0,9	--	1,4	--	1,6	--
Plante uleioase	1.156,1	12,88	1.067,4	12,6	938,6	10,5	1.076,4	12,0	1.377,1	15,5
Plante pentru alte industrializări	136,3	1,52	64,9	0,8	54,0	0,6	56,2	0,6	57,4	0,6
Plante medicinale și aromatice	27,7	0,31	4,3	0,1	10,0	0,1	10,6	0,1	12,2	0,1
Cartofi	261,3	2,91	282,7	3,3	276,7	3,1	283,2	3,1	282,0	3,2

Sursa: Anuarul Statistic al României

Această structură este nefavorabilă, întrucât producțiile medii pentru cerealele păioase sunt destul de reduse și oscilante de la un an la altul. Astfel, pentru întreaga perioadă analizată, doar în 1999 și în 2001 s-a depășit producția din 1998. Producția medie a fost de 2.048kg/ha la grâu și secară, comparativ cu potențialul mediu pe țară de 5.500-7.000 kg/ha, iar la cultura de porumb producția medie a fost de 3.042 kg/ha comparativ cu un potențial de 8.000 kg/ha porumb boabe. În 2003, anul cel mai nefavorabil sub aspect climatic pentru aceste culturi, producția de grâu și secară s-a situat la 55,7% din producția anului 1998 pentru această cultură, iar cea de orz la 68,5%. Condițiile naturale constituie factorul dominant care determină încă nivelul acestor producții. Prin aplicarea tehnologiilor moderne, inclusiv a irigațiilor în zonele de câmpie, când seceta persistă, aceste limite ale producției pot fi depășite.

În ceea ce privește suprafețele viti-vinicole, în perioada 1998-2003 suprafețele cultivate cu soiuri nobile pe rod s-au diminuat de la 138,4 mii ha la 115,8 mii ha. Au fost defrișate suprafețele de teren cultivate cu viță de vie care au depășit perioada optimă de valorificare a producției. Golul de producție se datorează faptului că suprafața defrișată este mai mare decât suprafața plantată.

În aceeași perioadă, suprafețele ocupate de viile hibride pe rod au înregistrat un trend ascendent, crescând de la 115,5 mii ha la 117,5 mii ha. Viile hibride se află aproape în totalitate în cadrul gospodăriilor țărănești. Conform negocierilor cu UE (Capitolul 7 „Agricultură”), a fost acceptată o suprafață de 30.000 ha vie hibridă pentru replantare cu vie nobilă (perioada de tranziție este de 8 ani). Efortul financiar pentru înființarea viilor nobile se ridică la 10.000 euro/ha, ceea ce duce la o sumă totală de 300 milioane euro.

Productivitatea viilor nobile pentru vin în țara noastră prezintă un decalaj semnificativ față de media țărilor membre ale UE (30 hl vin la hectar în România față de o medie de 50 hl de vin la ha în UE).

Suprafața agricolă ocupată cu livezi și pepiniere pomicele, în perioada 1998-2003 a înregistrat o scădere de la 263,0 mii ha în anul 1998 la 227,0 mii ha în anul 2003.

În concluzie, trebuie spus că în agricultura României este necesar să se facă eforturi deosebite, tehnologice, organizatorice, economice, sociale, pentru a se obține producții mai mari pe întreg teritoriul și chiar și în condiții climatice mai puțin favorabile.

Producția animalieră

Efectivele zootehnice. Sectorul zootehnic constituie una din cele mai dificile probleme ale agriculturii românești actuale. România s-a confruntat cu o scădere a efectivelor de animale și păsări după anul 1990, tendință care s-a menținut și în perioada 1999-2004. În perioada analizată, s-a remarcat o scădere continuă a efectivelor de bovine (acestea fiind mai mici în 2004 cu cca. 7,8% față de nivelul înregistrat în 1999), porcine (în 2004 efectivele reducându-se cu peste 28,5% față de nivelul înregistrat în 1999) și ovine (în 2004 efectivele fiind mai reduse cu peste 11,4% față de nivelul înregistrat în 1999). Reducerea efectivelor de animale a fost cauzată pe de o parte de creșterea prețurilor la furaje determinată de seceta prelungită în anii 2000-2003, iar pe de altă parte de acordarea unei subvenții la produsele animaliere care nu a acoperit decât o mică parte din costurile de producție. Cu toate acestea, „Planul de redresare a efectivelor zootehnice” inițiat de MAPDR în anul 2003 ar putea marca începutul redresării situației.

Pe de altă parte, cabalinele sunt singura specie de animale care înregistrează creșteri, și anume 6,9% în 2003 față de 1998, ca urmare a faptului că micii agricultori au nevoie de animale de muncă pentru multe lucrări agricole, inclusiv pentru transportul producției sau al altor materiale. Creșteri se înregistrează și la efectivele de păsări (în 2003 creșterea fiind de 16,1% față de efectivele din 1998). În ceea ce privește numărul de familii de albine, după o continuă reducere până în anii 1999-2000, numărul acestora a început să crească, depășind în ultimul an cu 24,7% numărul de familii din 1998.

Efectivele totale de animale, păsări și albine (la începutul anului)

		1999	2000	2001	2002	2003	2004
Bovine	Mii capete	3.143	3.051	2.870	2.800	2.878	2.897
	%	100	97,1	91,3	89,1	91,6	92,2
Porcine	Mii capete	7.194	5.848	4.797	4.447	5.058	5.145
	%	100	81,3	66,7	61,8	70,3	71,5
Ovine	Mii capete	8.409	8.121	7.657	7.251	7.312	7.447
	%	100	96,6	91,1	86,2	87,0	88,6
Caprine	Mii capete	585	558	538	525	633	678
	%	100	95,4	92,0	89,7	108	115,9
Cabaline	Mii capete	839	858	864	860	879	897
	%	100	102,3	103,0	102,5	104,8	106,9
Păsări	Mii capete	69.480	69.143	70.070	71.413	77.379	76.616
	%	100	99,5	100,9	102,8	111,4	110,3
Albine	Mii familii	620	614	648	745	781	840
	%	100	99,0	104,5	120,2	126,0	135,5

Sursa: Anuarul Statistic al României

Producția animală. În 2003 s-au înregistrat creșteri față de 1998 la producția de carne de bovine (24%), ovine (4,6%) și păsări (25,9%), însă producția de carne de porcine s-a menținut sub nivelul anului 1998. Pentru producția de lapte, redresarea a început încă din anul 2002. Producția de lână a scăzut continuu ca urmare a dezinteresului pe care l-a manifestat industria de prelucrare în utilizarea materiei prime autohtone. Producția de ouă înregistrează o creștere de la an la an ca urmare a intensificării producției în fermele avicole.

Creșterea producțiilor de carne de bovine, ovine, păsări, a celei de lapte, ouă și miere în ultimii doi ani s-a datorat atât creșterii efectivelor, cât și a producțiilor medii. Scăderea producției de carne de la porcine și a producției de lână s-a datorat în principal scăderii efectivelor de animale, ca urmare a închiderii unor mari complexe aflate în proprietate de stat la porci, iar la ovine din cauza unor prețuri foarte scăzute oferite pentru lână.

8.2.2. Agricultură ecologică

Agricultura ecologică constituie un sector pentru care România are mari oportunități de dezvoltare, aceasta reprezentând totodată un instrument important în conservarea naturii și revitalizarea spațiului rural. Politica în domeniul agriculturii ecologice este asigurată de Ministerul Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale prin Agenția pentru Agricultură Ecologică. Pe lângă această agenție funcționează două comisii: Comisia pentru Dezvoltarea Agriculturii Ecologice și Comisia pentru Acreditarea Organismelor de Inspecție și Certificare în sectorul agricultură ecologică. În luna mai 2004 fost creat primul organism românesc de inspecție și certificare "Ecoinspect". Pe lângă comisiile și agenția localizate în ministerul de resort există și Federația Națională pentru Agricultură Ecologică cu filiale în teritoriu.

În perioada 2000-2003, suprafața cultivată respectând metodele de producție ecologică s-a triplat, ajungând de la 17.438 ha cultivate în anul 2000 la 57.200 ha în anul 2003. Structura pe culturi cuprinde: cereale 16.000 ha; pășuni naturale și plante furajere 24.000 ha; oleaginoase și proteice 15.600 ha; legume 200 ha; fructe 100 ha; fructe de pădure 400 ha; alte culturi 900 ha. Se constată și creșterea efectivelor de animale, de la 10.000 capete în anul 2000 la 40.000 capete în anul 2003.

Piața internă de produse ecologice este în formare; în perioada analizată, 95% din produsele ecologice de origine vegetală au fost exportate pe piețele din Germania, Elveția, Olanda și Italia, unde cererea de astfel de produse este în creștere. Produsele exportate sunt: cereale, oleaginoase și proteice, fructe de pădure, plante medicinale, miere de albine și telemea de oaie. Pe piața internă, în anul 2003, s-au comercializat legume, schweizer, cașcaval, unt și ouă.

8.2.3. Silvicultură

Suprafața fondului forestier. La nivelul anului 2003, fondul forestier național ocupa o suprafață de 6.368 mii ha, din care 6.221 mii ha acoperite efectiv cu păduri. Restul de 147 mii ha reprezintă terenuri destinate împăduririi, terenuri care servesc nevoilor de cultură, producție ori administrație silvică, terenuri neproductive etc. incluse în amenajamentele silvice, în condițiile legii.

România se situează pe locul 12 în rândul țărilor europene în ceea ce privește suprafața pădurilor. Ponderea pădurilor în suprafața totală a țării este de 26,1%, față de media europeană de cca. 32%. Suprafața de pădure pe cap de locuitor de 0,28 ha în România este, de asemenea, sub media europeană de 0,30 ha.

Situația fondului forestier în raport cu natura proprietății. Ca urmare a modificărilor survenite în urma restituirii drepturilor de proprietate asupra pădurilor, structura fondului forestier a cunoscut o modificare accentuată prin scăderea suprafețelor aflate în proprietate publică a statului (de la 94,7% în anul 1998 la 69,8% în anul 2003).

Repartiția pădurilor pe grupe funcționale. În raport cu funcțiile ecologice, economice și sociale pe care le îndeplinesc, pădurile sunt împărțite în două grupe funcționale: grupa I – păduri cu funcții speciale de protecție, reprezentând 49% din totalul pădurilor și grupa a II-a – păduri cu funcții de producție și protecție, reprezentând cca. 51% din total. Recoltările de masă lemnoasă se fac, prioritar, din pădurile încadrate în

grupa a II-a; în pădurile încadrate în grupa I, asemenea recoltări sunt admise numai în anumite categorii funcționale și numai cu restricții privind natura și intensitatea tăierilor.

Habitatele naturale din România sunt reprezentate de suprafețele forestiere incluse în parcurile naționale și naturale și însumează peste 430 mii ha, reprezentând aproximativ 67% din întinderea acestora și cca. 6,5% din suprafața fondului forestier național. Este important de menționat că în cuprinsul fondului forestier există cca. 300 mii ha de păduri virgine și cvasivirgine, multe unicate în Europa, cuprinzând ecosisteme naturale de interes deosebit atât sub raportul conservării resurselor genetice forestiere, cât și sub raport științific.

8.2.4. Industria alimentară

Ponderea industriei de procesare alimentară s-a diminuat în totalul industriei naționale de la 18,2% în 1998 la 13% în 2003.

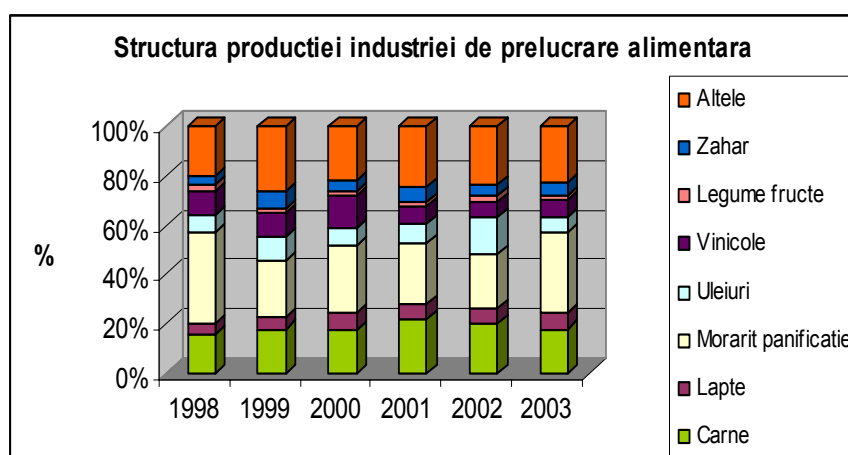
Industria alimentară asigură ocuparea a 10% din forța de muncă din industria prelucrătoare și 4% din forța de muncă ocupată la nivel național. În ambele cazuri, ponderile industriei alimentare în forța de muncă sunt cu mult mai scăzute decât ponderea acesteia în totalul producției industriale. Acest lucru indică o productivitate a muncii mai mare în industria alimentară decât media pe ansamblul activității industriale.

Pentru toate ramurile industriei alimentare, capacitățile de producție sunt localizate cu preponderență în mediul urban, în special ca rezultat al politicilor economice promovate în perioada socialistă, când industriile, indiferent de profilul lor, erau concentrate în orașe. Numărul agenților economici a fost în anul 1998 de 10.237, iar în 2003 de 10.688. Datele statistice relevă oscilații semnificative de la un an la altul, dar cu tendințe de creștere către sfârșitul perioadei analizate (1998-2003), ceea ce lasă de înțeles că reformele din anii anteriori dau semnale de consolidare în plan structural.

Pe ramuri și subramuri, cele mai multe unități se regăsesc în domeniul panificației, morăritului și producerii, prelucrării și conservării cărnii și al produselor din carne. Pentru activitățile de morărit și panificație, situația este diferită, aproape 50% din capacitățile de producție fiind localizate în mediul rural.

Ponderea diferitelor subramuri în totalul industriei alimentare s-a modificat de-a lungul anilor, unele înregistrând o diminuare a importanței (morărit și panificație de la 37% în 1998 la 22% în 2002 și 31% în 2003 și industria vinurilor de la 10% în 1998 la 7% în 2003).

Totuși, industria de morărit și panificație continuă să rămână cea mai importantă subramură, acest aspect reflectând importanța produselor pe bază de cereale în alimentația românilor.

Sursa: MAPDR

Celelalte subramuri au cunoscut o creștere a ponderilor în cadrul ramurii, dintre care cea mai remarcabilă este cea a industriei de fabricare a uleiurilor și margarinei, care a crescut cu 7%. Această creștere trebuie corelată cu creșterea producției agricole a semințelor oleaginoase, datorită potențialului de competitivitate al acestor culturi și oportunităților de export, inclusiv pe piața UE.

În perioada 1998-2003, producția alimentară exprimată în unități fizice, a înregistrat în România evoluții diferite în funcție de grupele de produse. Astfel, se remarcă regresul puternic în 2003 față de 1998 (cu 40% la producția de carne, cu 33% pentru producția de conserve de pește, cu 40% pentru laptele de consum, cu 30% la brânzeturi, cu 17% la făina de grâu și secară și cu 27% pentru margarină).

În schimb, există produse care au înregistrat creșteri semnificative în perioada 1998-2003: produsele lactate proaspete (80%), produsele zaharoase (16%), alcoolul etilic de fermentație (21%), vinul pentru consum (26%), berea (25%), produsele de tutun (10%).

În domeniul industriei de prelucrare a cărnii, la data încheierii negocierilor agricole cu UE, existau 27 de unități care îndeplineau cerințele europene (indiferent de capacitatea de prelucrare), 73 de unități care vor îndeplini cerințele UE în 2007 și 39 cu planuri de restructurare pentru perioada de tranziție 2007-2009.

În ceea ce privește *industria laptelui și a produselor lactate*, trebuie precizat că laptele procesat reprezintă numai o parte din totalul laptelui produs. Aproximativ 80% din cantitatea totală de lapte este fie consumată în gospodării, fie vândută pe piețele țărănești sub forma de lapte lichid, brânzeturi sau smântână. Doar circa 20% din laptele crud este livrat întreprinderilor de procesare. În perioada 1998 – 2003, producția de produse lactate a înregistrat creșteri la toate sortimentele - cu excepția producției de unt, cea mai importantă creștere semnalându-se în cazul brânzeturilor (36%) și al produselor proaspete (33%).

În domeniul industriei de prelucrare a laptelui, la data încheierii negocierilor cu UE (Capitolul 7 „Agricultura”), existau 18 unități care corespundeau normelor UE, un număr de 35 de unități care vor corespunde normelor europene la data aderării (2007) și 28 de unități cu planuri de restructurare pentru perioada 2007-2009.

În ceea ce privește *industria zahărului*, în condițiile economico-sociale ale acestei perioade, suprafața ocupată cu sfeclă de zahăr a suferit o scădere considerabilă. Aceasta s-a redus, ajungând la 46,2 mii ha în anul 2003, respectiv 16,9% din suprafața necesară asigurării consumului de zahăr. Reducerea suprafețelor cultivate a antrenat în mod direct și scăderea producției naționale de zahăr. Noii proprietari nu și-au orientat activitatea spre a produce zahăr din sfeclă, ci spre conservarea fabricilor prin rafinarea zahărului brut. În aceste condiții, suprafața cultivată, ca și producția de zahăr, au scăzut, realizându-se doar 8-10% din producția obținută în România înainte de anul 1989. În aceste condiții, necesarul de zahăr pentru consum este asigurat în proporție de 10% din producția internă și de 90% din import.

În industria vinicolă și a băuturilor spirtoase, s-a înregistrat o scădere a valorii producției cu 17,8%, cauzată de evoluția prețurilor. De remarcat că, sub aspect structural, a scăzut atât valoarea producției vinicole cu 20,2%, cât și a celei de băuturi spirtoase, cu 16,8%.

Prin volumul producțiilor realizate, cât și prin calitatea vinurilor produse, România se situează între primele zece țări viticole ale lumii. În anul 2003 producția de vin a fost de 5.457 mii hl la hectar. Un fenomen pozitiv îl constituie faptul că producția de vin din soiuri nobile a crescut mai rapid decât producția totală, fiind cu 10,3% mai mare în 2003 față de 1998, viile nobile având o productivitate mai ridicată decât cele hibride. Structura producției este însă departe de a fi mulțumitoare: atât în anul 1998, cât și în 2003, producția de vin din soiuri nobile a fost cu doar câteva procente peste 50% în total⁶⁷.

Analiza **consumului agroalimentar** la principalele produse conduce la următoarele concluzii sintetice:

- în România, deoarece venitul mediu pe o persoană este scăzut, ponderea consumului alimentar în cheltuielile familiare este ridicat (cca. 60%), comparativ cu țările UE, unde acest indicator nu depășește 20%;
- evoluția consumului fizic agroalimentar a înregistrat un trend crescător la toate produsele, cu deosebire după anul 2000;
- în structura consumului agroalimentar predomină produsele de origine vegetală. Astfel, în anul 2002, în România față de UE, la cereale și cartofi consumul pe o persoană a fost mai mare cu 80,4 kg și, respectiv 4,8 kg, iar la ouă și carne mai mic cu 1,7 kg și, respectiv, 45,2 kg.

8.2.5. Servicii pentru agricultură

Irigații. În ultimii ani s-a irigat efectiv numai cca. 30-36% din suprafața reabilitată, printre cauze numărându-se următoarele:

- nu s-au realizat asociațiile utilizatorilor de apă în același ritm în care au fost reabilite anumite suprafețe;
- acolo unde s-au realizat totuși asociații s-a constatat lipsa cvasitotală a echipamentelor de irigare, iar achiziționarea altora noi este extrem de costisitoare pentru utilizatorii de apă;
- nu s-a realizat o structură adecvată de culturi posibil de irigat în condiții optime (suprafețe mici diseminate în cadrul asociațiilor utilizatorilor de apă).

Analizând situația suprafețelor amenajate pentru irigat la nivel de exploatare din sectorul de stat, acestea înregistrează o evoluție descendentă de la an la an, suprafața irigată fiind de 27% la nivelul anului 1998 și de 20% în 2003, în timp ce în sectorul privat se înregistrează o evoluție crescătoare (suprafața în 2002 a fost cu 9% mai mare decât în 2001). Suprafața efectiv irigată în sectorul privat din suprafața amenajată este și ea foarte mică, cifrându-se la 1,5% în 1998 și la 13,2% în 2003, din punct de vedere al evoluției menținându-se un trend crescător.

Îngrășăminte chimice și produse de uz fitosanitar. Consumul de îngrășăminte chimice și suprafețele pe care se execută tratamente sunt extrem de mici, ceea ce reprezintă un factor limitativ al producției agricole vegetale. În România, consumul mediu al acestor produse este de 8-10 ori mai mic decât în țările membre ale UE. Produsele de uz fitosanitar sunt asigurate în proporție de numai 20-25% dintr-un minim necesar, iar prognozele pe termen mediu nu sunt optimiste. O influență apreciabilă asupra dimensiunii piețelor de pesticide o are încă existența unor structuri agricole de subsistență: mici, divizate și cu o redusă putere de absorbție tehnologică, pentru competiție, pentru comercializare.

Mecanizare. Dotarea cu tractoare și mașini agricole a României este statistic una dintre cele mai slabe din Europa, revenind o încărcătură de cca. 58,6ha/tractor, în timp ce media europeană este de cca. 13ha/tractor, iar Germania are cca. 9ha/tractor, Belgia cca. 7ha/tractor și Austria doar cca. 4ha/tractor (1999). În ceea ce privește gradul de dotare cu combine de recoltat grâu și porumb, la nivelul anului 2004 situația este de 86,8ha grâu și porumb/combină.

⁶⁷ Calculații pe baza datelor INS.

Raportând statistic numărul de persoane economic active în agricultură la numărul de tractoare, rezultă că în România există 20 persoane/tractor față de 1,94 persoane/tractor în Europa, 9,78 persoane/tractor în Bulgaria, 3,12 persoane/tractor în Polonia, 1,25 persoane/tractor în Germania (1999).

Situația este și mai gravă dacă se ține seama de gradul de uzură al acestor echipamente, cunoscându-se că peste 71% din tractoarele existente au o vechime de peste 8 ani, iar jumătate din parc este tot timpul în reparații. Ca urmare, încărcătura reală este practic dublă, situându-ne pe ultimele locuri din Europa.

Începând cu anul 1991 parcul de tractoare și mașini agricole a început să crească, ajungându-se, la sfârșitul anului 2000, la un nivel de 86,42% la tractoare și de 55,32% la mașini agricole din valorile anului 1986. Creșterea cea mai accentuată s-a înregistrat în anii 2001-2004, când au existat subvenții de la stat în vederea cumpărării de tractoare și mașini agricole.

Consultanța agricolă. Agenția Națională de Consultanță Agricolă (ANCA) este o instituție publică cu personalitate juridică, finanțată integral de la bugetul de stat, în subordinea MAPDR, care asigură furnizarea serviciilor de consultanță în domeniul agricol.

ANCA este organizată atât la nivel central cât și la nivel județean și local. La nivel de comună, serviciile de consultanță sunt asigurate de centre locale. Gradul de acoperire al acestora este de 26%, existând un număr de 700 centre locale pentru consultanță agricolă, cu distribuție variabilă în teritoriu. De asemenea, ANCA organizează, în colaborare cu Centrele Județene de Consultanță Agricolă, cursuri de calificare a producătorilor agricoli.

8.2.6. Infrastructura sanitar – veterinară și fitosanitară

Sistemul de control al produselor agroalimentare în România are următoarea structură:

- Autoritatea Națională Sanitar - Veterinară și pentru Siguranța Alimentelor (ANSVSA)
- Instituții veterinare, autorități de referință la nivel național pentru domeniile de competență specifice acestora, cu personalitate juridică, în subordinea Autorității;
- Direcțiile sanitar-veterinare și pentru siguranța alimentelor (DVSA) județene și a Municipiului București cu personalitate juridică în subordinea Autorității.

Nivelul central este reprezentat de:

- Institutul de Diagnostic și Sănătate Animală;
- Institutul de Igienă Alimentară și Sănătate Publică Veterinară;
- Institutul pentru Controlul de Stat al Produselor Biologice și Medicamentelor de Uz Veterinar.

8.3. Dezvoltare rurală

8.3.1. Infrastructura rurală

Infrastructura tehnico–edilitară. Numărul de locuințe din mediul rural a crescut de la 3.688,9 mii în 1998, la 3.867 mii în 2003. În perioada 1998-2003, au fost înregistrate îmbunătățiri în ceea ce privește rețelele de

distribuire a apei potabile în mediul rural, iar lungimea acestor rețele a crescut de la 14.452,8km în 1998 la 18.428,3km în 2003 (creșterea de 27,5% este mult mai mare comparativ cu media pe total țară de 15,4%, și respectiv față de creșterea de 7,3% din mediul urban). În anul 2003, s-a ajuns ca din totalul lungimii acestor rețele, 43,6% să fie situate în mediul rural și 56,4% în cel urban.

În privința canalizării, decalajul este încă foarte mare între rural și urban. Astfel, în 2003, în orașe exista 93,2% din lungimea totală a conductelor, iar în sate numai 6,8%.

Deși energia termică este foarte puțin folosită în mediul rural - doar aproximativ 0,5% din totalul energiei termice este distribuită în aceste zone. Cauza este reprezentată de faptul că multe din uzinele care produceau această energie și o distribuiau satelor din apropiere fie și-au redus activitatea, fie au renunțat la furnizarea acestor servicii.

Infrastructura de transport. În ceea ce privește căile rutiere, la începutul perioadei predominau ca lungime drumurile comunale, pentru ca în anul 2000 majoritatea să fie deținută de cele județene, întrucât o parte din drumurile comunale au fost trecute în categoria drumurilor județene. La nivelul anului 2003, în România, numai 10,2% din drumurile județene și comunale erau modernizate și 29,2% erau realizate cu îmbrăcăminte ușoară rutieră.

Infrastructura de telecomunicații. În domeniul telecomunicațiilor, pentru mediul rural se înregistrează o reducere cu 22,9% a numărului unităților de poștă și telefonie–telegrafie, de la 8.410 unități în 1998 la 6.488 unități în anul 2003, ca urmare, în principal, a introducerii sistemelor perfecționate, automate, în telefonie, care înlocuiesc vechile centrale telefonice.

Infrastructura de sănătate. Analizând numărul principalelor unități sanitare (policlinici, dispensare), în perioada 1999-2004, se constată o evoluție generală descendentă, mai accentuată însă pentru rural, în timp ce în mediul urban, spitalele și sanatoriile TBC au o evoluție pozitivă. Astfel, în 2004 mai funcționau în mediul rural doar 79,7% dintre spitalele existente în 1999 și 20,1% dintre dispensarele medicale. Numărul farmaciilor și punctelor farmaceutice a crescut cu 16 unități comparativ cu anul 1999.

În perioada 1999–2004 s-au înregistrat fluctuații cu amplitudine scăzută cu privire la numărul diferitelor categorii de personal sanitar din mediul rural. Astfel, față de anul 1999, numărul de medici s-a diminuat cu aproximativ 7,5% de la 5.979 la 5.531, iar personalul sanitar mediu a scăzut cu cca. 15% de la 15.607 la 12.692. Numărul stomatologilor din mediul rural a crescut cu 50,3% în intervalul analizat, aceeași tendință înregistrând-o și numărul de farmaciști care a crescut cu 31,9%. Acest fenomen s-a datorat amplificării activităților private din cele două domenii. Pentru personalul sanitar mediu și auxiliar, se înregistrează diminuări constante ale numărului celor două categorii de personal sanitar, astfel încât în 2004 se ajunge la o pierdere relativă de 18,7% și respectiv 17,8% față de 1999.

Deși peste 40% din populația țării locuiește în spațiul rural, mai puțin de 15% din personalul sanitar de toate nivelurile deservește această populație. Această situație face ca unui medic să-i revină în rural, în medie, 1.735,8 persoane în 2004, cu 69,3 persoane mai mult decât în 1999.

Infrastructura de învățământ. Numărul absolvenților din *învățământul liceal* de profil agricol a scăzut în perioada 1998-2004 de la 10.314 în anul 1998/1999 la 2.520 în anul 2003/2004, reprezentând doar 24,41% din valoarea anului de referință. Prin urmare, și ponderea absolvenților din învățământul liceal agricol în total absolvenți de liceu înregistrează o tendință descrescătoare, de la 5,64% în 1999 la 1,46% în 2004.

În *învățământul superior* se constată o variație a numărului de tineri care urmează studii în domeniul agricol, ponderea numărului absolvenților de învățământ agricol în totalul absolvenților la nivel național fiind în scădere de la 2,44% în 1999 la 1,98% în 2004.

În perioada 1998-2004, se constată o reducere drastică a numărului instituțiilor de învățământ, în special a celor din învățământul rural, cu cca. 58,1% de la 21.034 în 1998/1999 la 8.744 în 2003/2004. Această scădere a numărului de școli este cauzată și de reducerea numărului de copii din generațiile ultimilor ani, careia i se asociază și procesul de depopulare a zonelor rurale, dar și transformării unor unități independente în secții ale grupurilor școlare.

Cultura

O componentă importantă a vieții satului este cea culturală, domeniu care poate contribui în mod specific la creșterea gradului de atractivitate a satului pentru populația tânără. Mijloacele prin care se induce cultură în mediul rural sunt: căminele culturale, bibliotecile, cinematografele, radioul, televiziunea.

Situația actuală a *căminelor culturale* din sate atestă un declin atât numeric, cât și calitativ. Din totalul de 6.147 de cămine culturale existente în țară în 2002, doar 1.874 desfășurau activități culturale propriu-zise, celelalte cămine culturale (peste două treimi) desfășurând doar activități nespecifice. Deși majoritatea căminelor culturale (cca. 97%) beneficiază de un sediu propriu, dotarea este nesatisfăcătoare pentru circa 82% dintre ele.

Situația *bibliotecilor* se încadrează în tendințele generale de deteriorare a vieții culturale la sate. Numărul bibliotecilor din mediul rural a scăzut cu cca. 11,6%, de la 9.388 în 1999 la 8.306 în 2004. Situația este mai proastă în ceea ce privește funcționarea efectivă a bibliotecilor din mediul rural. La un număr de 8.947 de biblioteci din mediul rural, în anul 2003, se înregistrau doar 1.726 mii de cititori, ceea ce înseamnă doar 193 cititori la o bibliotecă.

În ceea ce privește *cinematografele* din mediul rural, numărul de spectacole și spectatori este mult mai mare raportat la cel al sălilor, pentru că cele mai multe proiecții au loc în săli multifuncționale, o parte din acestea aflându-se în căminele culturale. Se observă, totuși, o scădere drastică a numărului de cinematografe în mediul rural, de la 55 la 8 în perioada 1999-2004.

8.3.2. Activități economice neagricole

În mediul rural, se desfășoară o serie de activități neagricole (turism rural, agroturism, prelucrarea unor materii prime agricole, comerț, transporturi etc.) care au un impact pozitiv asupra comunităților rurale, contribuind la asigurarea de venituri complementare și la creșterea gradului de utilizare a forței de muncă.

În anul 2003, în mediul rural funcționau 363.377 de agenți economici având preocupări în domeniul activităților neagricole, din care 355.958 exploatații agricole individuale (97,9% din total) și 7.419 unități cu personalitate juridică (2,1% din total).

Dintre agenții economici individuali, ponderea cea mai mare o dețin cei cu activități de comerț, respectiv 33,2%, urmați de cei cu activități de prelucrare a laptelui-17,7%, prelucrarea strugurilor-17,1%, prelucrarea fructelor și legumelor-9,3% și prelucrarea cărnii-7,9%. Agenții economici individuali care desfășoară alte activități neagricole decât cele menționate dețin o pondere foarte redusă (morărit, prelucrarea furajelor, prelucrarea lemnului, agro-turism, piscicultură, meșteșugărie, transporturi-livrări ș.a.).

În ceea ce privește agenții economici cu personalitate juridică, ponderea cea mai mare o dețin tot cei cu activitate comercială (70% la unitățile cooperatiste, peste 32% în cazul societăților agricole și în cel al societăților comerciale). Ponderi mai reduse, între 7-9% dețin unitățile de tip societăți comerciale de morărit, de prelucrare a cărnii și de transporturi.

Agenții economici cu activități de meșteșugărie (împletituri, artizanat), dețin, de asemenea o pondere redusă, între 1-2,6%, numărul exploatațiilor agricole individuale fiind de 6.880, iar al celor cu personalitate juridică de 81(1,2% din total).

Turismul rural și agroturismul au cunoscut, din punctul de vedere al infrastructurii, un trend ascendent. În perioada 1998-2003, numărul pensiunilor a crescut de la 600 de pensiuni în 1998 la 3.500 în 2003, ceea ce reprezintă o creștere de 5,8 ori. Pensiunile dispuneau, în anul 2003, de 28.000 de locuri de cazare, comparativ cu 3.736 în anul 1998. Pensiunile turistice și agroturistice se regăsesc în 27 de județe, acoperind toate regiunile de dezvoltare; o concentrare mai mare a pensiunilor este întâlnită în regiunile Centru, Nord-Est și Nord-Vest.

IMM-uri în mediul rural. Față de situația de ansamblu a creării de IMM-uri în mediul rural, analiza dinamică a acestora este în măsură să evidențieze o serie de tendințe și în ceea ce privește starea economico-socială a satelor în general.

Analiza IMM-urilor din mediul rural până în 2002 evidențiază capacitatea relativ redusă a acestora de a răspunde exigențelor referitoare la furnizarea de locuri de muncă pentru populația sătească, atât datorită numărului mic, cât și a structurii pe număr de angajați. Pe ansamblul țării, se constată o distribuție puternic asimetrică a firmelor, o pondere majoritară a microîntreprinderilor - 94,45% și, în cadrul acestora, în special, a firmelor fără nici un salariat (68,1% din totalul unităților înregistrate). Întreprinderile care, teoretic, au un potențial mai mare de oferte de muncă, cele de talie mică și mijlocie, sunt în număr redus, reprezentând numai 4,6%, firmele „mici” (cu 10 până la 49 de salariați) și respectiv 0,9% - în clasa „firme mijlocii” (cu peste 50 de salariați, dar nu mai mult de 249). Pe parcursul anilor, cele mai multe IMM-uri au fost create în rural în domeniul comerțului (48,6%), urmând industria prelucrătoare (19,6%), agricultura (9,8%), turismul (7,2%), transporturile (5,9%), construcțiile (3,3%), serviciile (5,3%), iar pe ultimul loc se plasează industria extractivă (0,2%).

Inițiativele de creare de IMM-uri se orientează în special spre comerț, întrucât comerțul presupune resurse mai reduse, perioade mai scurte de recuperare a investițiilor, experiență de organizare și conducere mai redusă etc. Un rol important revine persoanelor întoarse din urban în rural cu un grad general de instrucție mai înalt, fiind totodată calificate în foarte multe meserii care, deși aparțin sferei industriale, pot fi profesate sau adaptate la meserii de interes pentru funcționarea comunității rurale în parametrii modernității.

8.3.3. Agro – mediu

Practicile curente din agricultură, industrie, aglomerări urbane, etc. au condus la deteriorarea factorilor naturali din agricultură, impunându-se astfel o serie de măsuri care să asigure reabilitarea zonelor afectate de astfel de fenomene, dar în special de a preveni efectele negative ale activității agricole asupra mediului ambiant.

Principalele probleme care necesită intervenții prin măsuri de agro-mediul în România sunt:

- poluarea apelor freatice și de suprafață, reducerea calității biologice a produselor agricole, schimbările climatice, reducerea fertilității solului, etc.;

- gradul de degradare al terenurilor agricole prin: eroziune prin apă (6,3 mil. ha), eroziune eoliană (380.549 ha), alunecări (702 mii ha), poluare chimică a solului (afectează circa 0,9 mil. ha), acestea creând probleme pentru producția agricolă, siguranța locuințelor și infrastructurii și calitatea apelor în zonele afectate. Consumul de îngrășăminte chimice în România este de aproximativ 38 kg/ha, de 2,5 mai mic decât consumul de îngrășăminte chimice pe plan mondial și de 4 ori mai mic față de consumul acestora în UE;
- valoarea naturală a unor suprafețe importante de terenuri agricole, care, deși nu sunt incluse în cadrul rezervațiilor naturale, necesită un management special pentru a putea fi conservate;
- pagubele produse fermierilor de către animalele sălbatice protejate, precum și pagubele produse de fermieri habitatelor animalelor sălbatice în timpul unor procese normale de producție.

În cadrul programului SAPARD a fost acreditată Măsura 3.3 „Metode agricole de producție proiectate să protejeze mediul și să mențină peisajul rural”, care are ca obiectiv principal dezvoltarea experienței practice pentru implementarea măsurilor agro-ambientale. În plus, au fost identificate zonele vulnerabile și potențial vulnerabile la poluarea cu nitrați proveniți din surse agricole și s-a elaborat „Codul de bune practici agricole”.

8.4. Pescuitul și piscicultura

În prezent, patrimoniul de interes piscicol al României, constituit din suprafețe acoperite permanent sau temporar cu ape, este apreciat ca având o întindere de aproape 500.000 ha ape stagnante, 66.000 km ape curgătoare, râuri din zona de munte, colinară și de șes și 25.000 km² ape marine din Zona Economică Exclusivă la Marea Neagră. Suprafețele de ape din domeniul public sunt reprezentate de: 300.000 ha lacuri naturale și bălți; 98.000 ha lacuri de acumulare și poldere; 47.000 km râuri din zona colinară și de șes; 18.000 km râuri din zona montană; 1.075 km fluviu Dunăre.

Conform statisticilor furnizate de MAPDR, în România există 100.000 ha amenajări piscicole structurate astfel: 84.500 ha crescătorii piscicole, 15.500 pepiniere piscicole, 25 ha păstrării, într-un număr total de 168 de exploatații.

Structura pe specii a patrimoniului piscicol din România este dominată de cyprinide, atât de origine indigenă cât și de origine asiatică, reprezentând 85% din total, restul fiind reprezentat de șalău, știucă, somn, sturioni de apă dulce (15%).

În perioada 1998-2003, *producția piscicolă* a României a înregistrat o scădere semnificativă, astfel că în anul 2003 ea a reprezentat doar 63% din cea a anului 1998. Capturile din Marea Neagră în perioada 1998-2003 au avut o evoluție descendentă, minimul fiind înregistrat în anul 2003, când acestea au reprezentat doar 36,5% față de 1998. Cauzele scăderii producției piscicole atât în apele dulci cât și în cele marine au fost reprezentate de condițiile caracteristice stării de tranziție la economie de piață (investiții scăzute în acest sector, atât în domeniul productiv, cât și investiții reduse de capital), supraexploatării prin pescuit nerațional în apele dulci cât și marine, poluării mediului acvatic, distrugerii habitatelor și lipsei de material de populare.

În Fișierul Navelor și Ambarcațiunilor de Pescuit sunt înscrise 24 de nave și ambarcațiuni, din care 12 trawlere, în stare de funcționare fiind doar 7, acestea fiind în proprietatea statului.

În prezent există un număr de aproximativ 50 de agenți economici care își desfășoară activitatea în industria de prelucrare, procesare a produselor piscicole și de acvacultură. În prezent, capacitatea totală de prelucrare și conservare a peștelui și a produselor din pește este de 31.996 t/an, din care 4.324 t/an în mediul rural.

Comerțul cu pește și produse din pește pe piața internă se realizează prin intermediul fermelor piscicole, fabricilor de industrializare, importatorilor, angrosiștilor și detailiștilor. Disponibilul pentru consum pe piața internă față de anul de referință 1998 a scăzut cu 29% în 1999, în 2001 cu 14%, pentru ca în prezent să se majoreze din nou la nivelul anului 1998.

Comerțul cu produse din pește și produse din pește pe piața externă – exporturile au înregistrat un regres semnificativ începând cu anul 2000 până în prezent, reducându-se cu până la 70% față de anul 1998. Importurile, față de anul 1998, au scăzut ajungând la 70% în anul 1999, după care au început să crească, pentru ca în prezent să fie mai mari față de cele din anul 1998 cu aproximativ 6%.

9. DISPARITĂȚI REGIONALE ÎN DEZVOLTAREA ECONOMICĂ

România a intrat în procesul de tranziție având un nivel relativ scăzut al disparităților regionale, comparativ cu alte State Membre sau Țări Candidate. Aceste disparități însă au crescut rapid și în mod deosebit între

Regiunea București–Ilfov (care include capitala țării) și celelalte regiuni. Disparitățile inter-regionale, în termeni absoluți, sunt relativ mici prin comparație cu Uniunea Europeană. În termeni relativi însă, acestea au atins nivele comparabile cu cele din Republica Cehă, Slovacia, Belgia și Franța.

O comparație a disparităților regionale din România cu situația altor țări europene, relevă faptul că în România, la fel ca în majoritatea țărilor europene (Marea Britanie, Franța, Belgia, Cehia, Austria, Portugalia, Suedia), cea mai dezvoltată regiune este aceea care include capitala; cele mai slab dezvoltate sunt zonele de graniță, la fel ca în Europa de Vest (de exemplu Austria, Germania), unde regiunile de la granița cu fostele țări socialiste sunt mult rămase în urma altor regiuni.

9.1 Disparități în gradul general de dezvoltare a regiunilor

Exceptând Regiunea București-Ilfov, a cărei situație în peisajul economic al țării este complet specială, creșterea economică a urmat o direcție vest-est, proximitatea piețelor vestice acționând ca factor de difuzare a creșterii. Deși datele statistice prezintă unele oscilații în timp, din cauza unor factori locali, se poate observa cum creșterea economică a înregistrat unele fluctuații datorită factorilor specifici locali, aceasta având o componentă geografică semnificativă, zonele subdezvoltate fiind concentrate în nord-est, la granița cu Moldova și în Sud, de-a lungul Dunării. Subdezvoltarea apare ca fiind corelată în mare măsură cu șomajul și cu preponderența activităților rurale, precum și cu incapacitatea de atragere a investițiilor străine directe. Tabelul de mai jos sintetizează informațiile cheie asupra dezvoltării regiunilor.

Indicatori cheie ai dezvoltării regionale în România (media națională = 100)

-%-

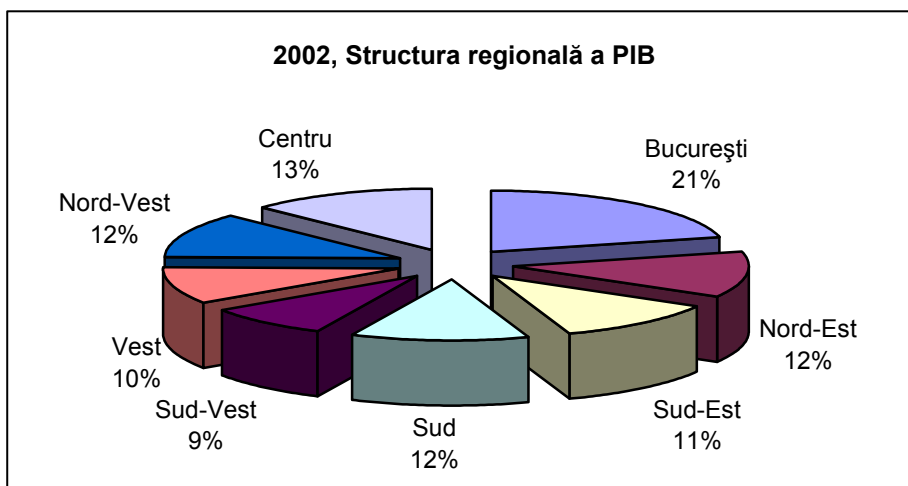
Regiune	PIB/locuitor		Rata șomajului (BIM)		ISD/locuitor		IMM/locuitor ⁶⁸		Populație rurală	
	1998	2002	1998	2003	1998	2003	1998	2003	1998	2003
Nord-Est	79,8	71,5	127,0	88,6	15,3	23,7	71,3	65,9	123,9	127,0
Sud-Est	100,1	85,9	81,3	158,1	42,7	87,2	101,4	94,2	94,7	96,1
Sud	85,8	80,0	96,9	96,9	65,5	66,6	77,0	70,5	129,0	127,3
Sud-Vest	90,0	79,9	76,2	78,9	11,9	28,4	85,9	73,8	120,8	117,4
Vest	100,9	108,3	133,3	106,7	99,1	59,2	91,2	101,9	83,8	82,2
Nord-Vest	95,5	94,1	87,5	81,3	41,9	53,3	106,5	111,0	104,9	104,7
Centru	105,9	108,0	110,7	147,7	87,7	50,7	101,1	104,6	87,1	87,6
București-Ilfov	162,2	208,2	98,4	78,1	598,3	430,8	194,1	217,0	24,8	24,0

Sursa: Calcule realizate pe baza datelor din Anuarul Statistic al României 1999, 2004

Regiunea Nord-Est este marcată atât de dependența sa de agricultură, cât și de apropierea de granița cu Moldova și cu Ucraina. Același lucru este valabil, într-o anumită măsură, pentru Regiunea Sud, de asemenea dependentă de agricultură și unde Dunărea acționează ca o barieră în comerțul transfrontalier. Beneficiind de poziția lor mai apropiată de piețele vestice și de dependența lor mai redusă de sectorul primar, Regiunile Vest, Nord-Vest și Centru au atras mai mulți investitori străini, fapt ce a contribuit semnificativ la dezvoltarea acestor regiuni.

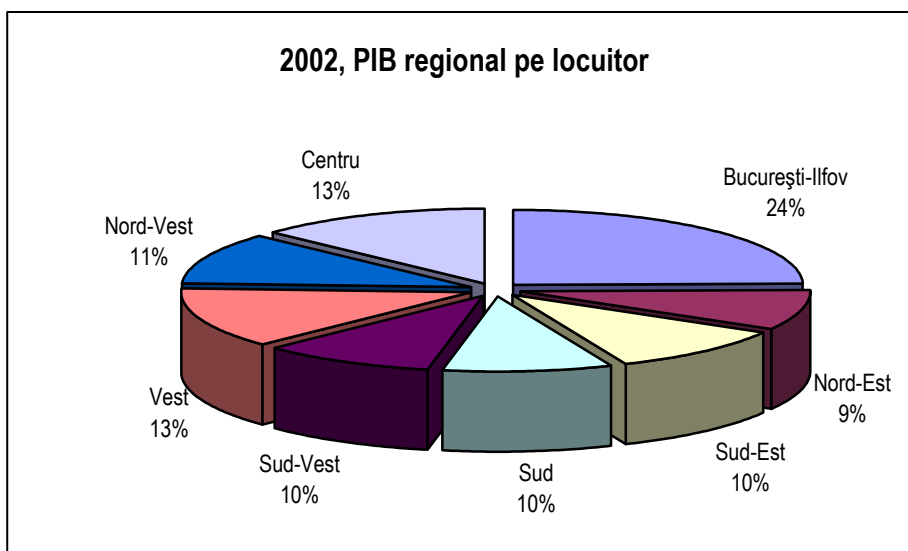
În ceea ce privește structura regională a PIB, în anul 2002, Regiunea București-Ilfov se situa pe primul loc, contribuind la crearea PIB cu 10.173,8 milioane euro (21% din total PIB), cu mult peste contribuția celorlalte regiuni, care variază de la 9% (Sud-Vest) până la 13% (Centru). Regiunile Nord-Est, Nord-Vest și Sud au aproximativ aceeași contribuție la formarea PIB (12%).

⁶⁸ Cuprinde unitățile locale active în industrie, construcție, comerț și alte servicii, cu mai puțin de 250 de angajați la 1000 de locuitori.

Sursa: Institutul Național de Statistică

Analizând distribuția regională a PIB pe locuitor, se constată o serie de diferențe, comparativ cu situația anterioară. Astfel, Regiunea Nord-Est, regiune clasată a treia din punctul de vedere al contribuției la formarea PIB, se situează pe ultimul loc în ceea ce privește PIB pe locuitor. Din contră, Regiunea Vest, regiune clasată a șaptea din punctul de vedere al contribuției la formarea PIB, se situează pe locul 2 în ceea ce privește PIB pe locuitor, la fel ca și Regiunea Centru, ceea ce indică o mai bună productivitate a muncii.

Sursa: Institutul Național de Statistică

Așa cum indică și studiile recente asupra disparităților regionale⁶⁹, odată cu reducerea sectorului de stat din economie, disparitățile interregionale, măsurate prin PIB pe locuitor, s-au adâncit și agravat și tind să devină dominante în realitatea românească.

⁶⁹ "Potențialul de dezvoltare economică a regiunilor României și specializarea lor regională", Institutul de Prognoză Economică, 2005.

Evoluția PIB regional pe regiuni de dezvoltare în perioada 1998-2002

Regiune	Ro	NE	SE	S	SV	V	NV	C	BI
PIB / locuitor (PPS)									
1998*	4.699,2	3.739,1	4.685,7	4.008,8	4.248,3	4.793,4	4.505,1	4.993,3	7.704,9
2002	6.058,0	4.337,1	5.198,9	4.853,1	4.867,2	6.593,8	5.726,2	6.547,3	12.564,7
Creștere relativă (%)	29	16	11	21	15	38	27	31	63

Sursa: Eurostat și calcule MIE, Direcția Politici Regionale și Programare

Notă: * Estimări Eurostat

Evoluția PIB în perioada 1998-2002, privită comparativ, evidențiază o creștere de aprox. 63% în cazul Regiunii București-Ilfov, în timp ce în celelalte regiuni creșterile sunt de sub 31% (exceptând Regiunea Vest).

Între cauzele majore care au dus și duc la creșterea disparităților pot fi menționate: localizarea și amploarea investițiilor străine în regiunile de dezvoltare, pierderea capacității concurențiale a întreprinderilor atât pe piețele interne, cât și externe, din cauza uzurii morale și fizice accentuate a tehnologiilor și echipamentelor utilizate (mai ales în regiunile situate în partea estică a țării) și accesului limitat la finanțare al IMM.

Investițiile străine în România s-au orientat în funcție de accesibilitatea și potențialul zonelor, precum și de mentalitatea oamenilor de afaceri și de tradiția în domeniul respectiv. Astfel, după anul 2000, capitalul străin s-a concentrat mai mult în Regiunile București-Ilfov, Vest, Nord-Vest, Centru, fapt ce a avut un efect pozitiv asupra piețelor muncii din aceste regiuni, la crearea permanentă de forță de muncă calificată și la dezvoltarea serviciilor pentru afaceri (de exemplu: firmele de plasare a forței de muncă specializate).

Până în anul 2003 Regiunea București-Ilfov a atras 53,9% din totalul ISD realizate în România, întrucât capitala constituie principalul pol de atracție a investițiilor străine, fapt confirmat de numărul mare al firmelor cu participare străină la capital localizate aici. De asemenea, Portul Constanța acționează la rândul său ca un pol de atracție a investitorilor, majoritatea investițiilor străine din Regiunea Sud-Est concentrându-se în orașul Constanța.

Structura investițiilor străine directe realizate până în anul 2003 pe regiuni de dezvoltare

Regiune de dezvoltare	Valoare (mil.euro)	% în total
Nord-Est	300,8	3,0
Sud-Est	1.107,7	10,9
Sud	846,1	8,3
Sud-Vest	360,5	3,5
Vest	751,9	7,4
Nord-Vest	676,9	6,7
Centru	644,6	6,3
București-Ilfov	5.471,1	53,9
România	10.159,6	100,0

Sursa: BNR și INS – Cercetare statistică asupra Investițiilor Străine Directe în România în 2003

Celelalte șapte regiuni de dezvoltare au atras între 3,0% (Regiunea Nord-Est) și 10,9% (Regiunea Sud-Est) investiții străine. Cu toate acestea, zona vestică și nord-vestică a țării beneficiază de o pondere relativ ridicată a participării străine la capitalul firmelor, pe fondul continuării schimburilor tradiționale și al unui comportament zonal în continuă adaptare la mediul de afaceri internațional.

Disponibilitatea forței de muncă înalt calificată este un important factor al localizării investițiilor. Pe măsură ce transferul activităților productive și creative către România se intensifică, cererea de forță de muncă înalt calificată va crește. Informațiile economice de ultimă oră arată faptul că regiunile care au reușit să atragă un volum important de investiții, cum este Regiunea Vest, se confruntă deja cu dificultăți în a găsi pe piața muncii forță de muncă înalt calificată, în special în domeniile tehnic și administrativ.

În cadrul întreprinderilor, IMM-urile⁷⁰ ocupă, în fiecare an, un rol din ce în ce mai important în creșterea economică a tuturor regiunilor, prin crearea de noi locuri de muncă pentru cei disponibilizați în urma restructurării economice și îndeosebi industriale, de după 1990. Creșterea numărului salariaților în IMM este semnificativă în toate regiunile.

9.2. Disparități în gradul de ocupare a populației

Dinamica pieței muncii și a populației ocupate la nivel regional este rezultatul procesului de restructurare a economiei și al oportunităților de ocupare oferite de întreprinderile mici și mijlocii în diferitele regiuni.

Rata de ocupare a forței de muncă

Regiuni	1997	2000	2003
România	60,9	58,8	51,0
Nord-Est	64,7	64,2	54,8
Sud-Est	57,6	56,1	49,2
Sud	61,5	60,2	51,2
Sud-Vest	68,0	66,1	55,3
Vest	59,7	56,8	49,2
Nord-Vest	66,1	58,6	50,9
Centru	56,2	53,9	48,1
București-Ilfov	51,5	51,4	47,4

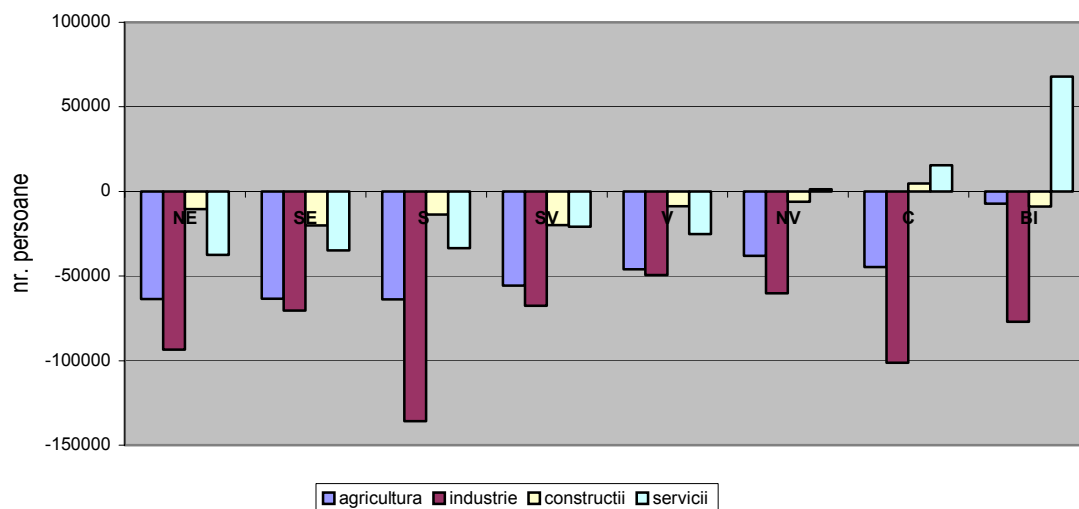
Sursa: Statistică Titorială, 2005, INS

În perioada 1997-2003, rata de ocupare a populației s-a redus în toate regiunile. Această diminuare a populației ocupate în total populație se corelează cu diminuarea locurilor de muncă în procesul restructurării economice și îndeosebi industriale, precum și cu pierderile de populație activă prin migrație externă.

Reflectând evoluțiile economiei românești, populația ocupată în agricultură și industrie a scăzut în 2003 față de 1997 în toate regiunile țării. În ceea ce privește sectorul construcțiilor se remarcă Regiunea Centru, singura din țară în care numărul persoanelor ocupate a crescut (+4,7 mii persoane), evoluția sectorului înregistrând aici o tendință pozitivă.

⁷⁰ Deoarece apar diferențe statistice dintre întreprinderi și unitățile lor locale, această secțiune se referă numai la unitățile locale active a întreprinderilor localizate în regiuni

Evoluția populației ocupate pe sectoare de activitate (1995-2003)

Sursa: Calcule pe baza Statisticii Teritoriale, 2005, INS

În aceeași perioadă (1995-2003), populația ocupată în sectorul serviciilor a scăzut. În cinci din cele opt regiuni, cele mai mari scăderi se înregistrează în Regiunile Nord-Est și Sud-Est (-37,5 mii/-34,9 mii persoane) și a crescut semnificativ populația ocupată în Regiunile București-Ilfov și Centru (+67,8 mii/+15,5 mii persoane), regiuni care atrag importante investiții străine.

Distanțarea Regiunii București-Ilfov de celelalte regiuni, din punctul de vedere al creșterii populației ocupate în servicii, se datorează creșterii rapide a sectorului afacerilor, ratei relativ înalte de cuprindere în învățământul superior, factor care sprijină creșterea serviciilor, precum și amploarei investițiilor în sectorul telecomunicațiilor.

După 1990, șomajul a crescut brusc în toate regiunile țării, dar cele mai mari rate ale șomajului au cunoscut regiunile cu economie fragilă, industrializate în anii '60-'70: Nord-Est, Sud-Est, iar cele mai mici, Regiunile București-Ilfov și Vest. În 2000, cea mai mare rată a șomajului o dețineau în continuare Regiunile Nord-Est și Sud-Est, dar în afara acestora a crescut șomajul, aproape la același nivel, în Regiunile Sud-Vest Oltenia, Vest și Centru, ca urmare a restructurării miniere și marii industrii grele, care a afectat marile întreprinderi din aceste regiuni.

Reducerea șomajului după 2000 poate fi explicată prin amploarea pensionărilor, plecărilor la muncă în străinătate, muncii în economia subterană, dar și prin faptul că cei mai mulți șomeri de lungă durată nu se mai înregistrează la oficiile forței de muncă.

Evoluția ratei șomajului pe regiuni și ani

- % -

	Nord-Est	Sud-Est	Sud	Sud-Vest	Vest	Nord-Vest	Centru	București-Ilfov
1991	4,5	4,0	2,7	3,4	2,5	3,2	1,8	1,4
1995	13,7	10,6	9,0	9,9	7,5	8,6	9,1	5,1
2000	13,2	11,4	10,4	11,6	10,4	8,5	10,3	5,8
2002	10,8	10,0	9,2	9,4	6,6	6,8	9,0	3,3
2003	9,0	8,1	8,3	9,1	7,0	5,4	8,3	2,8

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2004, INS

Rata șomajului este diferită în cadrul regiunilor, de la un județ la altul, județele din estul țării având rate mai mari ale șomajului decât cele din vest.

În anul 2003, cea mai ridicată rată a șomajului o avea Regiunea Sud-Vest (9,1%), în timp ce Regiunile Nord-Vest și Vest înregistrau cele mai scăzute rate (5,4%, respectiv 7,0%). Șomajul în Regiunea București-Ilfov este scăzut (2,8%), datorită creșterii rapide a serviciilor financiar-bancare și dezvoltării sectorului telecomunicațiilor, în care s-au creat noi locuri de muncă, în special pentru populația cu calificări înalte, a cărei pondere este mai ridicată în această regiune.

Județele cu rate mai mari ale șomajului se concentrează în câteva zone. O primă zonă este localizată în estul Moldovei, cuprinzând județele Botoșani, Iași, Vaslui și Galați; nivelul ridicat al ratei șomajului din această zonă (între 6,2 și 10,2%) este consecința unei subdezvoltări tradiționale a acestor județe, dar și restructurării industriale din ultimii ani, mai ales în cazul județelor Galați și Vaslui.

Același nivel ridicat al ratei șomajului (între 9,2 și 11,1%) se înregistrează în județele Brașov, Prahova și Ialomița. Dacă în primele două județe, tradițional industrializate, cauza principală o constituie restructurarea industriei, care a afectat mai ales industria din centrele mici și mijlocii monoindustriale, cu impact și asupra așezărilor rurale, adiacente centrelor urbane (muncitori navetiști); în cazul ultimului județ, acesta este un județ tradițional agricol și subdezvoltat, târziu industrializat, care a pierdut numeroase locuri în industrie, fiind preponderentă economia agricolă de subzistență.

O altă zonă cu șomaj ridicat (între 8 și 8,7%) cuprinde județele Gorj, Vâlcea, Olt și Teleorman, diferențierea apărând de această dată între primele două în declin industrial și ultimele două județe preponderent agricole.

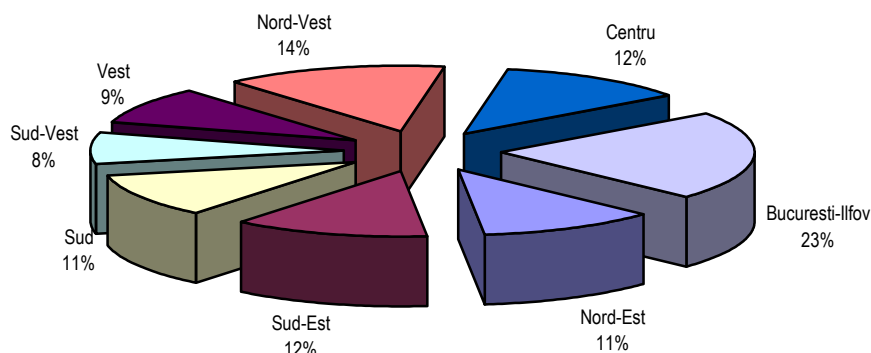
Ultima zonă identificată cuprinde județele Caraș-Severin, Hunedoara și Alba. În cazul acestora, restructurarea industriei a constituit cauza principală a nivelurilor ridicate înregistrate de rata șomajului (între 9 și 11,7%), toate având importante arii cu activități industriale tradiționale (extracția minereurilor–Alba, Hunedoara, Caraș-Severin; extracția cărbunilor–Hunedoara și Caraș-Severin; prelucrarea metalelor – Alba și Caraș-Severin).

9.3. Disparități în dezvoltarea antreprenorială

9.3.1. Întreprinderi Mici și Mijlocii

În 2003, numărul total al întreprinderilor active era de 359 399, din care 357 071 erau IMM-uri și 2 328 erau întreprinderi mari, cu peste 250 de angajați. Distribuția regională a acestor întreprinderi (vezi graficul), reliefează o concentrare masivă în Regiunea București-Ilfov, care deține aproximativ 23%, urmată de Regiunea Nord-Vest (14%).

Distribuția întreprinderilor active în regiuni, în anul 2003

Sursa: Institutul Național de Statistică

Decalajele în dezvoltarea antreprenorială a diferitelor Regiuni ale țării, măsurată prin numărul întreprinderilor la 1000 locuitori, s-au adâncit în ultimii ani. Comparativ cu media UE, în România sunt de 2,5 ori mai puține întreprinderi la 1000 locuitori, cu o distribuție inegală în cele opt Regiuni de Dezvoltare. Cu 24,34 întreprinderi/1000 locuitori, Regiunea București-Ilfov are de peste 3 ori mai multe întreprinderi, comparativ cu Regiunea Nord-Est, cea mai slab dezvoltată Regiune a țării. Cele mai spectaculoase evoluții pozitive, din punct de vedere al dezvoltării antreprenoriale, au caracterizat în ultimii ani Regiunile Vest, Nord-Vest și Centru, în timp ce situația Regiunilor Sud-Vest, Sud și Sud-Est s-a înrăutățit constant după 1997. În cazul Regiunilor Nord-Est, Sud-Est, Sud și Sud-Vest, slaba dezvoltare antreprenorială se corelează cu un grad scăzut de instruire a populației ocupate și un nivel scăzut de urbanizare. Această situație face ca cele patru regiuni să fie mai puțin atractive pentru investitori.

În perioada 1998 – 2003, evoluția IMM-urilor a fost oscilantă, dar cu un trend general pozitiv.

Evoluția numărului IMM între 1998 și 2003

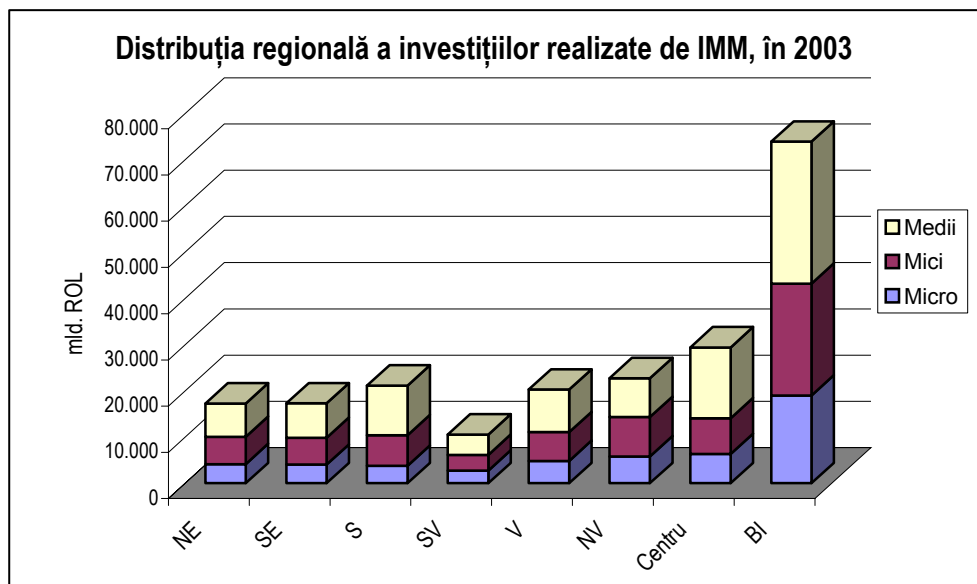
Regiuni	1998				2003				Diferență Total
	Total	%			Total	%			
		Micro	Mici	Medii		Micro	Mici	Medii	
România	320.955	90,0	7,8	2,2	357.071	87,0	10,4	2,6	36.116
Nord-Est	38.663	89,0	8,7	2,3	40.562	86,3	10,9	2,8	1.899
Sud-Est	42.568	91,3	6,7	2,0	44.266	88,1	9,4	2,5	1.698
Sud	38.301	90,7	7,3	3,0	38.917	87,2	10,0	2,8	616
Sud-Vest	29.573	91,9	6,1	2,0	28.256	89,0	8,8	2,2	-1.317
Vest	26.669	87,7	9,6	2,7	32.595	85,0	11,8	3,2	5.926
Nord-Vest	43.419	89,6	8,3	2,1	50.048	87,1	10,4	2,5	6.629
Centru	38.294	88,6	9,0	2,4	43.750	86,0	11,2	2,8	5.456
București-Ilfov	63.468	90,9	7,2	1,9	78.677	87,4	10,2	2,4	15.209

Sursa: Institutul Național de Statistică

Datorită climatului de afaceri sănătos și al facilităților fiscale (ex. taxe mici), numărul IMM a crescut în aproape toate regiunile (excepție Regiunile Sud și Sud-Vest). În cadrul IMM, micro-întreprinderile

reprezintă în toate regiunile peste 85% din total IMM, dar ponderea acestora în total IMM a scăzut, în perioada analizată, în toate Regiunile.

În 2003, IMM⁷¹ active au investit aproximativ 5,16 miliarde⁷² Euro (50% din total investiții), din care 59% au fost concentrate în 3 regiuni: Regiunea București-Ilfov (34%), Centru (14%) și Nord-Vest (11%).

Sursa: Institutul Național de Statistică

În totalul fondurilor de investiții, întreprinderile mici și mijlocii au investit 88%, în timp ce investițiile realizate de micro-întreprinderi au fost foarte mici, din cauza accesului dificil la finanțare. Investițiile IMM-ilor s-au concentrat în Regiunile București-Ilfov, Centru și Nord-Vest, regiuni care au avut cea mai mare contribuție la formarea PIB. Relevante, de asemenea, sunt și investițiile realizate de IMM, raportate la număr de locuitori. În 2003, numai IMM din trei regiuni au făcut investiții mai mari decât media națională (260 EURO) și anume: București-Ilfov 892 Euro, Centru 307 EURO și Vest 277 EURO.

9.3.2. Infrastructura de sprijinire a afacerilor

Infrastructura de sprijinire a afacerilor⁷³ include parcurile industriale, parcurile științifice și tehnologice, incubatoarele de afaceri, centrele de consultanță în afaceri, centrele de transfer tehnologic și informații, asociațiile de afaceri.

Parcuri industriale. La nivelul anului 2004, în evidența Ministerului Administrației și Internelor (MAI) erau 28 de parcuri industriale (PI), totalizând o suprafață de 1174,8 ha, din care 685,56 ha sunt "greenfield" și 489,24 ha "brownfield". Conform reglementărilor în vigoare, MAI le-a acordat titlul de „Parc Industrial” și au putut beneficia de sprijin guvernamental și local.

⁷¹ Din industrie, construcții, comerț și alte servicii

⁷² Rata de schimb 1euro= 41.117 lei vechi

⁷³ Sursă: analizele situației existente pentru Structurile de Sprijinire a Afacerilor se bazează pe date statistice, dar și pe Procesul consultativ pentru pregătirea Programului Operațional Regional, utilizarea chestionarelor și interviuri personale.

Parcuri industriale după forma de proprietate în 2004

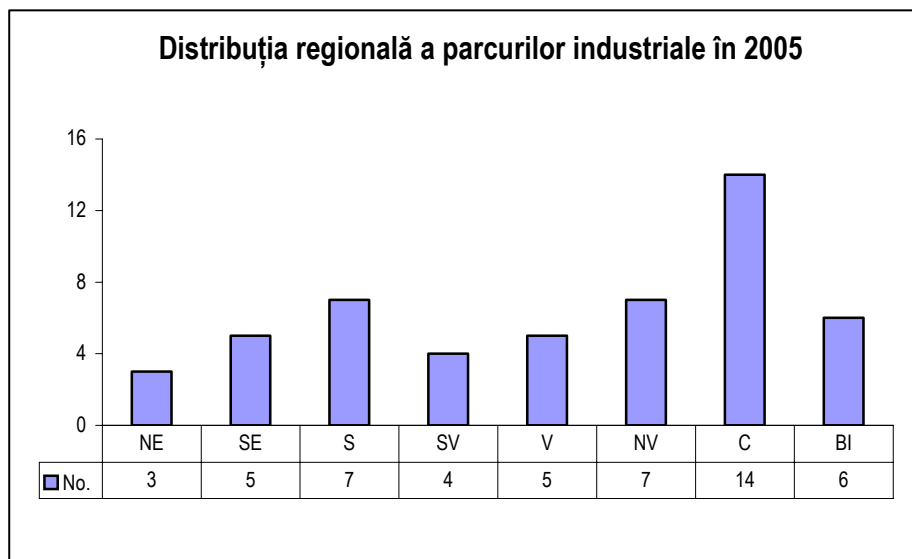
Regiuni	Total	Privat	Public	PPP*
Nord-Est	2	1	--	1
Sud-Est	2	--	1	1
Sud	9	2	7	--
Sud-Vest	1	--	1	--
Vest	1	--	1	--
Nord-Vest	2	--	2	--
Centru	9	2	6	1
București-Ilfov	2	2	--	--
TOTAL	28	7	18	3

Sursa: Ministerul Administrației și Internelor

Notă: *PPP – Parteneriat Public-Privat

Cele mai întinse PI se găsesc în Regiunile Sud și Centru (aproximativ 74% din totalul PI tip “brownfield”), dar numai 37% din suprafața lor a fost amenajată. PI din Regiunile Sud-Est, București-Ilfov și Nord-Est sunt complet amenajate. Patru parcuri industriale din Regiunile Nord-Vest, Vest și Sud-Est sunt complet neamenajate.

Cercetarea realizată la jumătatea anului 2005 în cadrul unui proiect de Asistență Tehnică (Program Phare) a identificat 52 de parcuri industriale, a căror distribuție regională este prezentată în graficul de mai jos. Parcuri industriale sunt în toate regiunile, dar cele mai numeroase se află în regiunile cu industrii tradiționale, respectiv Regiunile Sud și Centru.

Sursa: Ministerul Integrării Europene

Numai 40% din PI sunt operaționale în totalitate, 25% sunt parțial operaționale și 35% nu sunt încă operaționale, deoarece sunt în curs de amenajare sau sunt probleme de proprietate asupra terenului, care trebuie rezolvate. Parcurile industriale sunt bine localizate în apropierea șoselelor naționale (la o distanță în medie mai mică de 4 km) și a gărilor (la o distanță în medie mai mică de 3 km).

Parcurile industriale acoperă o gamă largă a industriilor, ca cea a lemnului, chimiei și petrochimiei, procesarea oțelului, eco și agro-turism, logistică, construcție, TIC, tehnologii de vârf, biotehnologie, construcții navale, servicii, electronice și electro-tehnologii, industrie ușoară și altele.

Incubatoare de afaceri. La nivelul anului 2003 existau 19 incubatoare de afaceri operaționale în România, care asigurau spații de activitate pentru aproximativ 400 de firme. Cele mai multe dintre aceste incubatoare sunt active în Regiunile Sud-Vest și Centru (47% din totalul incubatoarelor de afaceri active). Numărul firmelor incubate în aceste 2 regiuni este relativ limitat, comparativ cu Regiunile Nord-Est, Sud-Est și Nord-Vest, unde firmele incubate dețin 61% din totalul afacerilor beneficiare de serviciile incubatorului de afaceri.

Serviciile cel mai des folosite de chiriași și/sau firmele licențiate sunt serviciile de consultanță, serviciile de instruire și servicii de secretariat.

Rata de supraviețuire a incubatoarelor (raportul dintre numărul firmelor încă în activitate și total firme) este mare (93%), ceea ce demonstrează eficacitatea acestor structuri de sprijinire a afacerilor în crearea de afaceri durabile, competitive.

Distribuția teritorială a incubatoarelor de afaceri pe regiuni de dezvoltare în 2003

Regiuni	Nr. incubatoare active	Nr. firme incubate	Nr. firme incubate/ incubator	Incubatoare de afaceri ce vor fi înființate
România	19	400	21,05	20
Nord-Est	3	118	39,3	1
Sud-Est	2	65	32,5	0
Sud	2	37	18,5	2
Sud-Vest	5	56	11,2	1
Vest	0	0	0,0	8
Nord-Vest	1	64	64,0	5
Centru	4	19	4,8	3
București-Ilfov	2	41	20,5	0

Sursa: ANIMMC – “Raportul anual pe IMM în România în 2003”

Incubatoarele de afaceri din regiuni asistă IMM active în următoarele domenii de afaceri: producție de îmbrăcăminte și țesături, electronice, design, alimente, echipamente de gaz, părți de construcții și oțel, service auto, tipăritură, servicii manuale și publicitate.

Locuri de muncă realizate în incubatoarele de afaceri în 2003

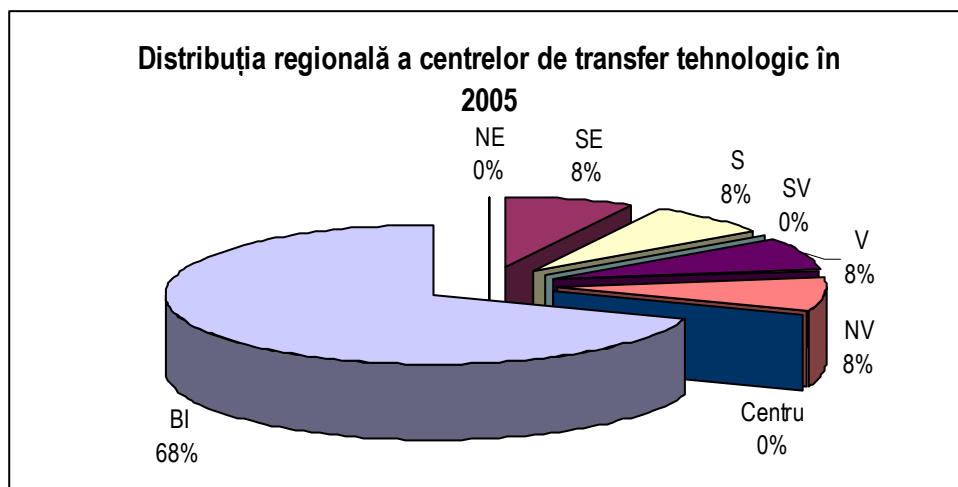
Regiuni	România	NE	SE	S	SV	V	NV	C	BI
Nr. de locuri de muncă – total	1.902	270	603	80	266	0	200	255	228
Nr. de locuri de muncă/incubator	100,1	90,0	301,5	40,0	53,2	0,0	200,0	63,8	114,0

Sursa: ANIMMC

Cele 19 incubatoare de afaceri care funcționau în 2003 au creat peste 1.900 de noi locuri de muncă, dintre care 603 numai în Regiunea Sud-Est.

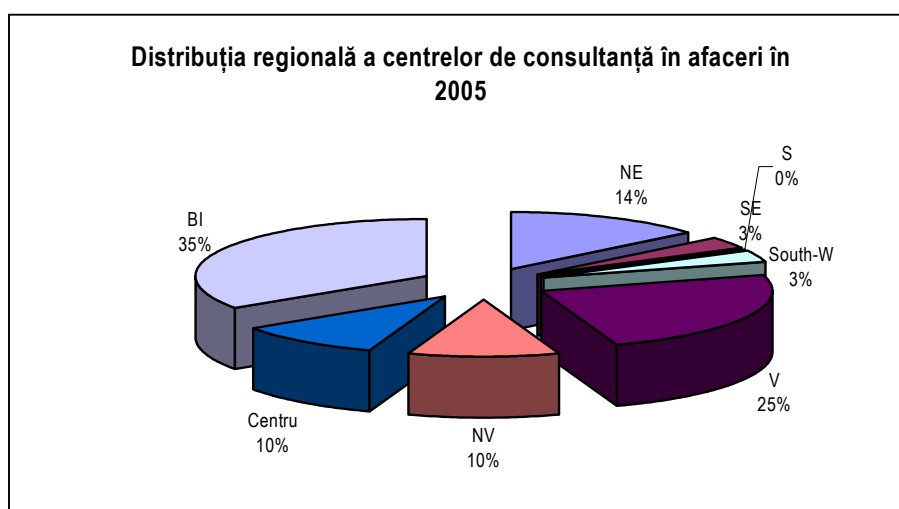
Incubatoarele de afaceri se confruntă cu probleme cum sunt: accesul dificil la finanțare, calitatea slabă a infrastructurii (incluzând infrastructura TIC), lipsa spațiilor de construcție, strategii de promovare ineficiente, lipsa certificării de calitate și lipsa resurselor umane calificate.

Centrele de Transfer Tehnologic (13)⁷⁴ sunt puțin dezvoltate în România, în trei regiuni neexistând nici un astfel de centru.

*Parcurile științifice și tehnologice*⁷⁵. În România există numai 7 astfel de parcuri, repartizate neechilibrat pe cele opt regiuni, dar numai trei sunt funcționale (Galați, Iași și Brașov). Celelalte 4 nu sunt încă funcționale din diferite motive, cum sunt: găsirea de rezidenți (Parcul Științific TIM din Timișoara), probleme de organizare și amenajare a spațiului (MINIATECH-RO București), lipsa finanțării și sprijinul autorităților locale (SOFITEX Brăila) și probleme de consorțiu (CyberLAB Slobozia).

*Centrele de Consultanță în Afaceri*⁷⁶ sunt în număr de 29, repartizate neechilibrat pe cele opt regiuni, conform diagramei alăturată. Problemele majore ale acestor centre sunt legate de infrastructură, forță de muncă calificată, lipsa cunoștințelor în identificarea nevoilor de afaceri și costuri mari de operare, acces greu la finanțare. Distribuția regională a Centrelor de Consultanță în Afaceri arată o concentrare în acele regiuni care au o activitate antreprenorială foarte intensă (ex. Regiunile București-Ilfov, Vest și Centru).

⁷⁴ Studiu realizat de MIE în cadrul Programului PHARE , contract nr. RO 2002/000-586.05.01.04.02.02, pe bază de chestionare și interviuri.

⁷⁵ Idem

⁷⁶ Idem

9.4. Diferențe în accesul la infrastructura de transport

Una din cauzele principale ale disparităților de dezvoltare inter și intra-regionale este dată de accesul diferit al regiunilor la infrastructura de transport județeană, națională și internațională și de calitatea necorespunzătoare a acesteia.

Regiunile care beneficiază de un acces mai bun la infrastructura de transport sunt Regiunile București-Ilfov, Centru, Sud-Muntenia și Vest. Regiunea București-Ilfov concentrează aeroporturile cu cel mai intens trafic internațional și național. Regiunea Centru are câteva noduri importante de cale ferată, prin care se realizează legătura României cu Europa Centrală și de Vest. Regiunea Sud-Muntenia, cu o rețea de drumuri naționale în mare parte modernizată, este traversată de patru drumuri internaționale, având un acces bun la rețeaua națională și internațională de drumuri. Regiunea Vest asigură tranzitul feroviar și rutier spre vestul Europei și prin modernizarea aeroporturilor din Timișoara și Arad contribuie la diversificarea centrelor nodale de transport.

Printre regiunile cu acces limitat la infrastructura de transport este și Regiunea Nord-Est. În cadrul acestei regiuni, județul Botoșani are 18,7% drumuri din pământ, nepracticabile. Rețeaua de cale ferată a regiunii se situează sub nivelul mediu național din punct de vedere al lungimii tronsoanelor și al dotării tehnice.

La nivel intra-regional, rețeaua de transport inadecvată împiedică dezvoltarea orașelor mici și mijlocii, a comunelor și a satelor. Multe zone dispun de rețele rutiere de transport între localități foarte slab dezvoltate (de exemplu, satele din Delta Dunării), determinând chiar izolarea unor localități.

Transportul rutier

Resursele financiare limitate au fost îndreptate, în principal, spre reabilitarea rețelei de drumuri naționale, neglijându-se atât valoric cât și calitativ rețeaua de drumuri adiacente județene/comunale.

Rețeaua de drumuri publice din România, pe regiuni, în perioada 1995-2003

Regiunea	Drumuri publice total (km)	% Drumuri publice nemodernizate	Drumuri naționale (km)	% Drumuri naționale ne modernizate (km)	Drumuri județene și comunale (km)	% Drumuri județene și comunale ne modernizate/ (km)	Densitatea drumurilor publice (pe 100 km ² teritoriu)
Nord-Est	13.345	76,5	2.601	11,8	10.744	92,1	36,2
Sud-Est	10.648	81,2	1.804	0,5	8.844	96,8	29,8
Sud	11.805	72,1	2.515	2,4	9.290	91,0	34,3
Sud-Vest	10.480	68,3	1.983	15,99	8.497	80,5	35,9
Vest	10.192	74,5	1.881	7,8	8.311	89,6	31,8
Nord-Vest	11.569	72,1	1.942	13,2	9.627	84,0	33,9
Centru	10.112	77,0	2.127	6,3	7.985	95,8	29,7
București-Ilfov	850	49,2	269	0,8	581	71,6	46,7

Sursa: Institutul Național de Statistică

Ponderea drumurilor modernizate în regiuni este scăzută, ceea ce are consecințe negative în atragerea unor largi teritorii în activități economice productive, limitând atât desfacerea produselor agricole în centrele urbane, cât și posibilitatea ca zonele cu potențial agroturistic să fie atrase în circuitul economic național (ex. zona subcarpatică a Munteniei și Olteniei, podișul Mehedinți, Munții Apuseni).

Principalele probleme ale rețelei de drumuri publice de la nivel regional sunt reprezentate de capacitatea insuficientă de a prelua traficul greu și vehiculele de mare tonaj (în special în Regiunile București-Ilfov, Nord-Vest și Vest), de lipsa autostrăzilor, de iluminatul și marcajele realizate necorespunzător, care conduc la micșorarea vitezei de rulare, creșterea timpului călătoriilor și consumul foarte mare de combustibil. Aceste cauze relevă necesitatea extinderii și îmbunătățirii căilor de centură (ring road), astfel încât acestea să preia din excesul de trafic al drumurilor publice existente. La acestea se adaugă pasajele rutiere necorespunzătoare aflate la intersecția dintre rețeaua de drumuri și rețeaua de căi ferate.

Aproape jumătate din totalul drumurilor modernizate se află într-o stare avansată de uzură datorită exploataării intensive a drumurilor ce fac legătura între orașe și polii de dezvoltare din regiune, zonele de graniță și cu celelalte regiuni.

Transportul feroviar

În anul 2003 rețeaua de căi ferate din România avea 11.077 km, dintre care 3.965 km (35,80%) sunt electrificați și 2.965 km (26,77%) sunt linii duble. Densitatea căilor ferate în exploatare este de aproximativ 46,2 km/ 1000 km², sub media țărilor din UE (65 km/1000 km²). Pe regiuni, rețeaua de căi ferate este relativ echilibrată și așa cum se poate vedea din tabel, nu s-a extins în ultimii ani.

Rețeaua operațională de căi ferate, pe regiuni

Regiunea	Lungimea căilor ferate total (km)						Densitatea căi ferate / 1000 km ² pe teritoriu la sfârșitul anului 2003
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	
Nord-Est	1.505	1.507	1.506	1.506	1.506	1.506	40.9
Sud-Est	1.326	1.327	1.329	1.329	1.329	1.362	38.1
Sud	1.671	1.699	1.699	1.699	1.699	1.713	49.7
Sud-Vest	983	1.001	1.001	1.001	1.001	997	34.1
Vest	2.010	2.010	2.011	2.011	2.011	2.009	62.7
Nord-Vest	1.659	1.645	1.645	1.645	1.645	1.638	48.0
Centru	1.534	1.470	1.470	1.470	1.457	1.509	44.3
București-Ilfov	322	322	354	354	354	343	188.4
România	11.010	10.981	11.015	11.015	11.002	11.077	46.5

Sursa: Institutul Național de Statistică

Lipsa resurselor financiare a condus la reduceri drastice ale sumelor pentru întreținerea infrastructurii și refacerea materialului rulant (învechit și insuficient cantitativ și calitativ), fapt ce a condus la o degradare semnificativă a transportului feroviar atât din punct de vedere al calității, cât și al siguranței, infrastructura feroviară a României situându-se sub standardele europene.

Transportul aerian

În România există 17 aeroporturi, cele mai importante fiind Aeroportul Internațional „Henri Coandă” București (cca 80% din traficul total), Aeroportul „Aurel Vlaicu” Băneasa, Timișoara, Constanța. În ultimii ani a sporit traficul și pe aeroporturile din Cluj, Sibiu și Arad, Constanța rămânând doar cu legături internaționale charter.

9.5. Infrastructura socială

9.5.1. Infrastructura spitalicească

Clădirile spitalicești în România au o vechime între 50–100 ani și chiar mai vechi, cele mai multe fără a dispune de expertize seismice. În Regiunea Sud-Vest și Regiunea Nord-Vest majoritatea clădirilor (94% /86%) nu au autorizație de funcționare, ceea ce afectează calitatea serviciilor oferite și siguranța pacienților spitalizați. Cererile de retrocedare a spitalelor, înregistrate cu precădere în Transilvania și în partea vestică, exterioară arcului carpatic, pun în pericol continuarea activităților medicale în clădirile respective. În acest context, necesarul de reabilitare estimat procentual la nivelul fiecărui spital analizat variază între 5,89% (Sud-Vest) și 36,12% (Nord-Vest).

Situația spitalelor pe regiuni de dezvoltare

Regiune	Nr. clădiri spitalicești	% spitale >100 ani	% spitale >50 ani	% spitale fără autorizație de funcționare	% spitale fără expertize seismice	% spitale revendicate	Estimare necesar reabilitare ⁷⁷ %
NE	136	29	29	61	8	6	17,05
SE	71	30	34	55	4	6	6,45
S	101	18	54	66	5	5	9,03
SV	48	25	46	94	2	4	5,89
V	106	17	43	70	17	16	16,93
NV	125	19	54	86	17	14	36,12
C	221	33	35	22	73	11	8,49
BI ⁷⁸	29		65				

Sursa: Ministerul Sănătății, 2005

Echipamentele care deserveșc serviciile de sănătate sunt vechi și/sau au durata de funcționare depășită, cu excepția câtorva investiții externe recente. Acest fapt, corelat cu infrastructura deteriorată, conduce la o lipsă de eficiență generalizată a sistemului.

Distribuția echipamentelor și a necesarului pe regiuni de dezvoltare

Reg	Locuitori (nr)	Nr echipam. CT (2004)	Estimare necesar echipam. CT	Nr. echipam RMN (2004)	Estimare necesar aparate RMN	Nr aparate angio-grafie cardiacă (2004)	Estimare necesar aparate angio-grafie cardiacă	Estimare necesar echipam. radio-terapie (telecobalt)	Nr aparate accelerator liniar (2004)	Estimare necesar aparate radio-terapie (accelerator liniar)
NE	3.738.601	8	21	2	12	1	12	2	1	5
SE	2.850.318	8	16	1	9	0	10	1	2	4
S	3.342.042	6	19	0	10	0	11	2	0	4
SV	2.317.636	4	13	1	7	1	8	1	1	3
V	1.939.514	9	11	3	6	2	6	1	1	3
NV	2.738.461	6	15	3	9	2	9	1	3	4
C	2.539.160	7	14	3	8	1	8	1	3	3
BI	2.207.596	27	12	11	7	14	7	1	5	3
Total	21.673.328	75	120	24	68	21	72	11	16	29

Sursa: "Planificarea și reglementarea sistemului de servicii de sănătate" 2004

⁷⁷ Fără a lua în considerare Regiunea București-Ilfov.

⁷⁸ În ceea ce privește Regiunea București-Ilfov, datele furnizate acoperă numai municipiul București, respectiv 29 dintre spitale, dintre care peste 65% au o vechime mai mare de 50 ani, iar 20% o vechime mai mare de 20 ani. Sunt necesare reabilitări, precum și expertize seismice, reparații etc.

Lipsa acută de echipamente la nivelul fiecărei regiuni de dezvoltare se datorează și faptului că spitalele sunt în administrația consiliilor locale, care abia fac față necesarului financiar pentru reabilitare sau reparații ale utilităților.

Sistemul medical de urgență operează prin intermediul spitalelor de urgență și departamentelor de urgență de la nivelul fiecărui județ, în cadrul spitalelor județene, al serviciilor de ambulanță și al serviciilor de tip SMURD. În prezent există 38 de spitale de urgență, insuficient echipate pentru a răspunde cerințelor celor opt regiuni, având o infrastructură precară și echipamente vechi și uzate.

Sistemul de ambulanță se concentrează cu precădere în zonele urbane cu un timp mediu de răspuns de 15 minute, în zonele rurale timpul de răspuns variind în medie între 30 și 45 minute.

Sistemul de ambulanță (B&C) pe regiuni de dezvoltare⁷⁹

Regiune de dezvoltare	Nr. total ambulanțe B și C	Ambulanțe tip C	Ambulanțe tip B	Populație (mil. loc.)	Nr. ambulanțe B și C/100 000 loc
București-Ilfov	60	27	27	2.219.200	2,70
Centru	113	25	88	2.625.783	4,30
Nord-Est	48	10	38	3.802.008	1,26
Nord-Vest	74	11	63	2.834.538	2,61
Sud-Vest	43	13	30	2.430.953	1,77
Sud	77	17	60	3.478.277	2,21
Sud-Est	65	21	44	2.904.514	2,24
Vest	49	10	39	2.012.241	2,44
Total România	529	134	389	2.230.751	2,37

Sursa: Ministerul Sănătății, 2005 (datele sunt furnizate la nivelul anului 2004)

Regiunea Centru are cea mai bună acoperire la nivel de țară. Regiunea cu cel mai mic număr de ambulanțe la 100.000 locuitori este Nord-Est, unde accesul către zonele rurale este împiedicat și de calitatea proastă a infrastructurii rutiere. O regiune problematică este Sud-Vest, unde numărul mic de ambulanțe/100.000 locuitori se combină cu cel mai scăzut număr de paturi de spital/1000 locuitori.

În acest context, pe parcursul ultimilor 15 ani, în 8 județe, respectiv 5 regiuni de dezvoltare, s-au dezvoltat structuri complementare–SMURD–(Structuri Mobile de Urgență, Resuscitare și Descarcerare). Acestea acționează în cazul urgențelor grave ca structuri integrate între serviciile de pompieri județene și spitalele județene, fiind cofinanțate de autoritățile locale (spitalele furnizează personal medical specializat, iar serviciile de pompieri personal paramedical și tehnic), după modelul mai multor state europene. În aceeași idee de colaborare, între structurile Ministerului Administrației și Internelor, autoritățile locale și structurile de sănătate funcționează trei baze aeriene cu personal tehnic asigurat de unitatea de aviație a Ministerului Administrației și Internelor, la nivelul a trei regiuni de dezvoltare: București-Ilfov, Centru și Nord-Est.

9.5.2. Infrastructura de educație

Situația infrastructurii școlare rămâne precară, cu toate eforturile bugetare făcute de România și a numeroaselor programe cu finanțare de la UE (fonduri de preaderare) și Banca Mondială. Gradul de uzură al construcțiilor și al utilităților de bază rămâne o problemă nesoluționată și prin urmare necesită lucrări de reabilitare, modernizare și consolidare.

⁷⁹ În România există 3.020 ambulanțe funcționale de tip A1 și A2,B,C și alte mijloace de transport neclasificate și fără echipamentul de dotare necesar, conform clasificării CEN UE 1789. Numai 529 ambulanțe sunt de tip B (intervenții prim ajutor) și C (resuscitare).

Principala problemă a infrastructurii de învățământ o reprezintă lipsa de siguranță în exploatare datorită avariilor provocate de cutremure dar și a vechimii clădirilor. O parte din clădiri au fost construite în secolul al XVIII-lea, unele concepute inițial a avea altă destinație, transformate și amenajate ulterior cu o structură de rezistență și conformare funcțională prezentând deficiențe majore. Doar 43% din totalul unităților școlare au fost construite după 1960.

Din datele furnizate de MEdC, în anul 2004 peste 70% dintre unitățile de învățământ preuniversitar necesită reabilitări, cele mai importante investiții fiind necesare în Regiunea Nord-Est (90,8%), la polul opus situându-se Regiunea București-Ilfov cu un necesar de reabilitare de 32,92%.

Dotarea cu calculatoare este de asemenea redusă, procentele nedepășind 35%, cu excepția Regiunii București-Ilfov, unde școlile sunt dotate cu laboratoare de informatică în proporție de 38,88%. Prin programe guvernamentale, până în anul 2004, școlile au fost dotate cu 37.150 calculatoare, 1.510 servere și au fost create 1.510 rețele informatice; totodată au fost conectate la internet 600 de școli.

Dotarea și echiparea reprezintă o problemă specială a școlilor din mediul rural. Din punct de vedere tehnico-edilitar situația cea mai gravă este în mediului rural, unde încă mai funcționează 43 unități, fără curent electric și 2805 fără nici o sursă de apă. Mobilierul școlar este doar în proporție de 28% în stare bună. Din punct de vedere al dotărilor cu mijloace de învățământ situația este foarte proastă situându-se între 5-10% pentru învățământul preșcolar, gimnazial și profesional și între 15-20% pentru cel liceal.

9.5.3. Infrastructura pentru servicii sociale

Serviciile de asistență socială sunt acordate prin intermediul unor instituții care în anul 2004 cuprindeau: cantine de ajutor social (183), cămine pentru persoanele vârstnice (20), centre de reabilitare și recuperare pentru adulți (44), centre de zi de recuperare pentru copiii cu handicap (89), centre de plasament (1369), etc., precum și prin diferite institute de învățământ speciale – grădinițe, școli, licee, școli profesionale, centre de reeducare. De asemenea, în vederea formării profesionale (continue) a adulților funcționează 6 centre regionale și 20 centre județene (în cadrul Agențiilor Județene de Ocupare a Forței de Muncă).

Insuficiența fondurilor alocate sistemului instituțional și unităților de servicii sociale limitează activitatea pentru care acestea au fost create. Majoritatea clădirilor care adăpostesc aceste instituții necesită reabilitarea și/sau construirea unor noi unități precum și investiții în asigurarea utilităților pentru toate centrele de asistență socială.

9.5.4. Infrastructura de siguranță publică pentru situații de urgență, dezastre naturale și tehnologice

România este o țară cu risc ridicat în caz de dezastru (cutremure, inundații, etc.). O evaluare a serviciilor pentru situații de urgență⁸⁰ a evidențiat faptul că acestea nu au capacitatea de a gestiona accidente majore din două motive: infrastructura bazelor operative este deteriorată sau inexistentă, iar echipamentele au durată de utilizare depășită, cu repercusiuni asupra capacității de a face față eficient unui accident major.

În ceea ce privește dotările cu echipamente, gradul de asigurare cu autospeciale pentru munca operativă este în prezent de doar 44,7%. Regiunile Sud și Sud-Est nu au nici o autospecială pentru evacuarea fumului și a gazelor și pentru iluminat, iar Regiunea Vest nu are în dotare nici o autospecială pentru intervenție și salvare de la înălțime. Situații similare sunt identificate și în cazul altor dotări ale unităților de

⁸⁰ TAIEX, 2004.

intervenție: aparatele de respirat cu aer comprimat pentru intervenții reprezintă numai aproximativ 50% din necesar, iar gradul de asigurare cu substanță stingătoare este de sub 50% atât în cazul pulberilor cât și în cazul spumogenului lichid. Din totalul vehiculelor, doar 1,4% au o durată de funcționare mai mică de 6 ani, aceasta fiind perioada normală de funcționare. Cu excepția echipajelor SMURD, cu baze în doar 8 județe din țară, nu mai există alte echipe specializate pentru intervenții de prim-ajutor care să poată sprijini supraviețuirea accidentaților (30% din intervențiile SMURD la nivel național au fost realizate de unitatea SMURD localizată în județul Mureș). Această situație prezintă un risc important din punct de vedere al capacității de salvare de vieți omenești.

9.6. Infrastructura în domeniul turismului

Toate cele opt Regiuni ale țării dispun de un valoros potențial pentru dezvoltarea turismului, dar, în prezent (2003), contribuția turismului la creșterea economiei naționale este încă redusă (2,19%⁸¹ din PIB).

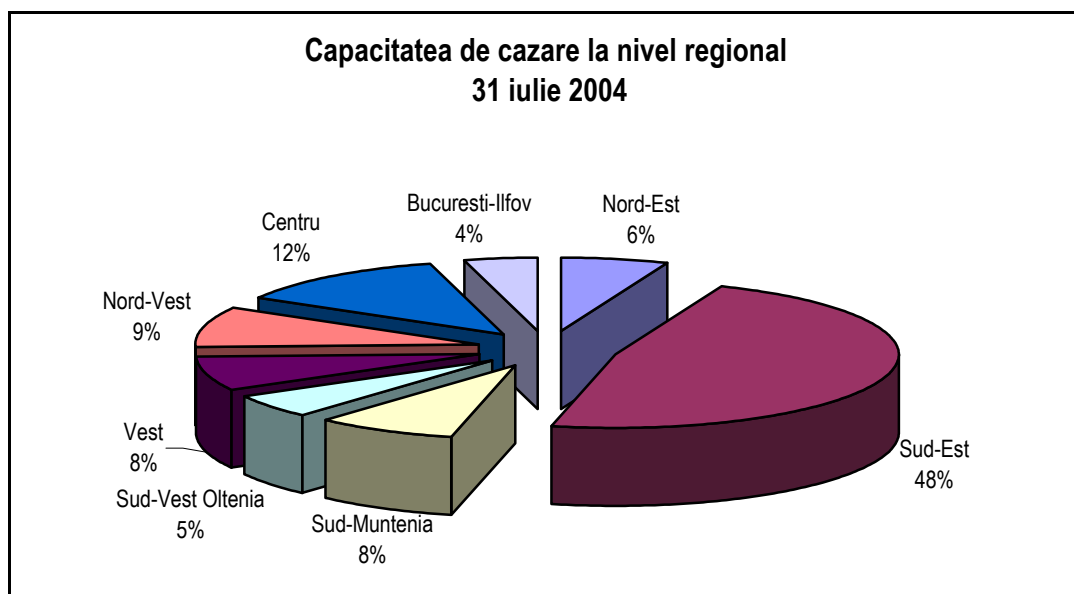
Regiunile dețin un potențial turistic însemnat din punct de vedere al cadrului natural, cultural și istoric. Diferențele de la o regiune la alta în ce privește valorificarea potențialului lor turistic sunt determinate atât de condițiile istorice de dezvoltare a acestora, cât și de infrastructura generală a țării, fapt care a împiedicat, deseori, dezvoltarea unor zone de mare atractivitate și a facilitat altele. Un exemplu în această direcție îl constituie evoluția Văii Prahovei, în comparație cu culoarul Rucăr-Bran, cât și cu Valea superioară a Buzăului.

Datele statistice indică o creștere a interesului față de atracțiile turistice românești, lucru demonstrat de numărul ridicat al sosirilor în structurile de cazare turistică după anul 2000. Astfel, în anul 2004 numărul turiștilor a ajuns la 5,638 milioane (24,1% străini). Numărul înnoptărilor a crescut în aceeași perioadă cu 5,11% ajungând la 18,5 milioane. De asemenea, s-a înregistrat o creștere însemnată a înnoptărilor turiștilor străini-3,33 milioane (2004), ceea ce reprezintă un spor de 55,6% față de anul 2000.

Infrastructura turismului a cunoscut modificări majore după 1990. Astfel, în 2004 capacitatea de cazare existentă era cu 21,8% mai scăzută, decât în anul 1991. Deși redusă cantitativ, aceasta s-a îmbunătățit calitativ, aspect reliefat de studiul efectuat⁸². La nivelul 2004, aproximativ 42,7% din capacitatea de cazare turistică a României se regăsește în stațiunile de pe litoralul Mării Negre (care în fapt nu este valorificat decât 2-3 luni/an), 16,3% în București și reședințele de județ (exceptând Tulcea), 15,7% în stațiunile balneoclimaterice, 0,8% în Delta Dunării și 12,9% în alte destinații turistice.

⁸¹ Comisia Națională de Prognoză.

⁸² Studiul a fost elaborat în cadrul programului Phare RO2002/000-586.05.01.04.02.02, prin proiectul "Dezvoltarea de scheme pentru Programul Operațional Regional".

Sursa: INS - „Capacitatea de cazare existentă la 31 iulie 2004”

Este știut faptul că existența unei capacități de cazare ridicate nu atrage în mod automat și o activitate turistică, iar diferențele mari din acest punct de vedere între regiuni, pot fi explicate atât de preferințele consumatorilor, cât și de facilitățile infrastructurale existente, diferențiat distribuite. Se poate aprecia, însă, că regiunile au capacitatea unei dezvoltări turistice sensibil mai echilibrate decât cea existentă, cu toate că este de așteptat ca și în perioada următoare să continue a se dezvolta turistic zona litorală a Mării Negre și Delta Dunării, precum și arealele carpatice și subcarpatice.

Evoluția pe Regiuni a principalilor indicatori din domeniul turismului reliefează diferențele regionale, atât în atragerea turiștilor, cât și în ce privește utilizarea capacităților de cazare, în contextul declinului masiv, după 1990, al activităților turistice, ceea ce a condus la diminuarea drastică a numărului turiștilor și a capacității de cazare pe ansamblul țării.

Evoluția principalilor indicatori în turism între 1993 - 2004

Regiunea	Capacitatea de cazare 2004 (locuri)	Capacitatea de cazare I/2004 vs.1993 (%)	Înnoptări 2004 (mii)	Înnoptări I/2004 vs.1993 (%)	Sosiri 2004 (mii)	Sosiri I/2004 vs.1993 (%)
Nord-Est	17.183	-18,6	1.172,2	-46,13	479,5	-48,1
Sud-Est	130.854	-6,05	5.107,6	-33,2	1.031,0	-26,3
Sud-Muntenia	22.494	-4,3	1.387,4	-46,9	437,1	-51,06
Sud-Vest Oltenia	13.936	-22,77	1.282,2	-38,0	274,2	-52,39
Vest	21.066	-9,72	1.529,2	-27,2	412,9	-41,5
Nord-Vest	24.576	+5,21	1.754,6	-35,35	541,9	-48,57
Centru	34.365	-2,49	2.077,8	-40,9	756,7	-35,75
București-Ilfov	11.467	+25,55	1.005,3	-47,6	539,5	-34,6
România	275.941	-5,83	15.316,3	-38,1	4.473,2	-40,8

Sursa: Institutul Național de Statistică

9.7. Disparități în dezvoltarea urbană a regiunilor

La nivelul anului 2003, populația urbană a României reprezenta 53,4% din populația țării, ceea ce plasează România în rândul țărilor cele mai slab urbanizate din Europa.

Un relativ echilibru între ponderea populației urbane și rurale caracteriza structura așezărilor urbane și rurale la nivel național în anul 2003. Gradul de urbanizare în România variază de la o regiune la alta, fiind corelat cu nivelul general de dezvoltare al fiecărei regiuni. În Regiunile Nord-Est, Sud și Sud-Vest, având un grad general redus de dezvoltare, ponderea populației urbane este sub 50% (cea mai mică fiind în Sud-40,7% și Nord-Est-40,8%), în celelalte cinci regiuni aceasta depășește 50%. Cel mai ridicat procent al populației urbane se înregistrează în București-Ilfov-88,8% (datorită prezenței capitalei) și Vest-61,7%.

Ca rezultat al evoluțiilor economice, sociale și istorice, populația urbană din partea de vest și centrală a țării a atins o pondere relativ ridicată în aceste regiuni (Regiunile Vest și Centru), comparativ cu Regiunile Nord-Est, Sud și Sud-Vest, predominant rurale. Regiunea Sud-Est, unde densitatea populației este mai degrabă mică, concentrează un număr mare de locuitori în câteva mari orașe, cum ar fi Constanța, Galați sau Brăila.

Populația regională, pe medii în 2003

Regiuni de dezvoltare	Populația totală (nr. pers.)	Urban (nr. pers.)	% populația urbană în total populație	Rural (nr. pers.)	% populația rurală în total populație
Nord-Est	3.743.242	1.526.407	40,77	2.216.835	59,23
Sud-Est	2.867.936	1.584.806	55,25	1.283.130	44,75
Sud	3.374.916	1.371.613	40,64	2.003.303	59,36
Sud-Vest	2.341.074	1.047.051	44,72	1.294.023	55,28
Vest	1.954.713	1.206.429	61,72	748.284	38,28
Nord-Vest	2.755.931	1.409.501	51,14	1.346.430	48,86
Centru	2.546.639	1.498.796	58,85	1.047.843	41,15
București-Ilfov	2.210.342	1.964.132	88,86	246.210	11,14

Sursa: Statistică Teritorială, 2004, INS

Rețeaua urbană a României cuprindea, în anul 2003, 276 de orașe⁸³ cu o populație de 11.600.157 locuitori.

57% din populația urbană a României trăiește în 25 de orașe cu o populație de peste 100.000 de locuitori. În cadrul acestora se detașează București care concentrează singur 16,6% din populația urbană, procent care evidențiază fenomenul de hipertrofiere a capitalei în raport cu următorul oraș ca mărime a populației (1.959.615 locuitori în București față de doar 313.444 în Iași).

Orașele cu o populație cuprinsă între 20.000 și 100.000 de locuitori formează segmentul median al ierarhiei urbane și cuprinde 80 de orașe a căror populație reprezintă 28,5% din populația urbană. Orașele mici (sub 20.000 de locuitori) deși sunt mai numeroase (164), concentrează doar 14,6% din totalul populației urbane din cauza faptului că majoritatea au mai puțin de 10.000 de locuitori, obținând statutul urban în ultimele decenii, iar multe au infrastructură și dotări edilitare insuficient dezvoltate sau inexistente.

Distribuția orașelor, după mărime și regiuni de dezvoltare

⁸³ Numărul orașelor la 31 Decembrie 2003.

Regiuni de dezvoltare		NE	SE	S	SV	V	NV	C	BI	TOTAL
An	Categorie									
1994	< 20000	13	20	26	20	23	22	27	1	152
	20000-99999	14	8	15	9	10	10	18	0	84
	100000<	5	5	2	3	2	4	3	1	25
	TOTAL									
1999	< 20000	13	20	26	19	24	22	29	1	154
	20000-99999	14	9	15	10	10	9	18	0	85
	100000<	5	4	2	3	2	4	3	1	24
	TOTAL									
2002	< 20000	13	22	27	22	25	22	29	1	161
	20000-99999	14	6	14	8	10	9	18	1	80
	100000<	5	5	2	3	2	4	3	1	25
	TOTAL									
2003	< 20000	13	22	27	23	25	22	31	1	164
	20000-99999	14	6	14	8	10	9	18	1	80
	100000<	5	5	2	3	2	4	3	1	25
	TOTAL									

Sursa: Anuarul Statistic al României, 1996, 2001, 2003, 2004

Distribuția orașelor pe regiuni de dezvoltare indică o concentrare mai numeroasă a acestora în regiunile Centru (55 orașe), regiune care înglobează o mare parte a provinciei istorice Transilvania, provincie cu o rețea urbană veche și bine structurată și Sud (43 orașe), regiune cu cel mai mare număr de județe (7).

Distribuția orașelor și municipiilor, pe regiuni de dezvoltare în 2005

Regiuni	Numărul orașelor și municipiilor	Municipii
România	276	103
Nord-Est	34	17
Sud-Est	33	11
Sud	43	16
Sud-Vest	35	11
Vest	38	12
Nord-Vest	35	15
Centru	55	20
București-Ilfov	3	1

Sursa: Statistică Teritorială 2005, INS

Cu toate acestea, există o distribuție teritorială relativ echilibrată a orașelor mari în cadrul țării. Cele mai importante centre urbane regionale, sub aspectul mărimii demografice, sunt: Iași - 314.444 locuitori (Nord-Est), Constanța - 309.965 locuitori, Galați - 300.211 locuitori, Brăila - 221.369 locuitori (Sud-Est), Ploiești - 236.724 locuitori (Sud), Craiova - 300.843 locuitori (Sud-Vest), Timișoara - 308.019 locuitori (Vest), Cluj-Napoca 294.906 locuitori, Oradea - 208.805 locuitori (Nord-Vest), Brașov - 286.371 locuitori (Centru) și București - 1.929.615 locuitori (București-Ilfov).

Majoritatea orașelor cu peste 100.000 de locuitori, care ar fi trebuit să se comporte ca piloni de bază ai rețelei naționale de localități, au înregistrat scăderi semnificative de populație. Acest declin demografic a determinat diminuarea rolului și funcțiilor pe care aceste orașe trebuiau să le joace în teritoriu și, implicit, a afectat potențialul de creștere economică al zonei sale de influență. Cele mai importante descreșteri de

⁸⁴ Numărul orașelor la 1 Iulie 2003.

populație s-au înregistrat în Bacău (rata medie anuală de creștere a populației în perioada 1990-2002 a fost de -0,6%) și Iași (-1,1%) în Regiunea Nord-Est, Brașov (-2,0) și Sibiu (-1,6%) în Regiunea Centru, Brăila (-0,9%) și Constanța (-1,1%) în Regiunea Sud-Est, Timișoara (-1,1%) și Arad (-1,4%) în Regiunea Vest, Satu-Mare (-1,3%) în Regiunea Nord-Vest.

Deși România are o rețea urbană densă, multe centre urbane având potențial de creștere ce ar putea contribui la o dezvoltare regională echilibrată, există puține legături economice între centrele urbane și zonele înconjurătoare, deoarece modul lor de dezvoltare a fost conceput independent unul de altul. Mai mult, în toate regiunile țării există orașe mici și mijlocii monoindustriale care tind să se decupleze de la procesul de creștere economică. De asemenea, sistemul de transport urban nu este totdeauna propice întăririi relațiilor și contractelor dintre județe. Ca rezultat, nici azi nu se poate spune că există o piață regională a forței de muncă, ceea ce explică de ce un șoc pe piața muncii într-un oraș monoindustrial a condus deseori la migrația forței de muncă spre zonele rurale din același județ, unde desfășoară o activitate de subsistență. Migrația spre alte centre urbane, de nivel superior, în cadrul aceleiași regiuni a fost mult mai mică.

Evoluții demo-economice urbane

După anul 1990, restructurarea economică cu efecte asupra scăderii nivelului de trai, emigrarea populației fertile, abrogarea legii privind interzicerea avorturilor, retrocedarea terenurilor agricole a determinat o evoluție demografică constant defavorabilă orașelor României. Scăderea natalității, menținerea unei mortalități ridicate, reorientarea fluxurilor migrației dinspre mediul urban spre cel rural sunt procese definitorii în plan demografic după anul 1990.

Populația din mediul urban la nivelul întregii țări a avut o evoluție descendentă după 1990 scăzând de la 12.608.844 locuitori în 1990 (54,3%) la 11.600.157 în anul 2003 (53,4%).

Pe categorii de mărime a orașelor în perioada 1992-2002, dinamica populației urbane evidențiază o creștere ușoară a populației orașelor mici și o scădere a populației tuturor celorlalte categorii de orașe, o scădere mai accentuată înregistrându-se în cadrul orașelor mijlocii.

Reducerea numărului populației a fost determinată de scăderea natalității în mediul urban de la 12,9‰ în 1990, la 8,7‰ în 2003 și de creșterea mortalității urbane de la 8,2‰ în 1990, la 9,7‰ în 2003, fenomene care au condus la scăderea sporului natural de la 4,7‰ (1990) la -1,0‰ (2003).

O altă cauză a scăderii populației urbane o reprezintă schimbarea direcției dominante a fluxurilor migrației pe medii. Astfel, dacă în 1992 fluxurile dominante erau pe direcția rural-urban (39,2%), în 2003 situația s-a schimbat radical, fluxurile urban-rural (30,2%) fiind cele dominante.

Structura fluxurilor migrației, pe medii

	-(%)											
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Rural-Urban	39,2	35,0	30,4	25,1	24,6	22,6	21,9	21,0	19,5	24,5	22,4	23,1
Urban-Urban	24,3	25,3	25,6	26,1	27,4	25,0	26,0	26,5	23,7	27,5	25,8	27,3
Rural-Rural	22,7	25,0	25,5	27,9	24,5	25,6	23,5	21,7	23,0	20,0	21,6	19,3
Urban-Rural	13,7	14,6	18,4	20,8	23,4	26,8	28,5	30,7	33,8	27,9	30,1	30,2

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2004, INS

Măsurile de restructurare a întreprinderilor din orașe, și concomitent creșterea șomajului, scumpirea costurilor locuințelor și utilităților publice, restituirea terenurilor agricole au fost numai câteva din fenomenele ce au contribuit la creșterea constantă a numărului persoanelor care au plecat din orașe.

De asemenea, diminuarea numărului locurilor de muncă din urban și salariile mici au determinat deplasări masive ale populației spre alte țări. Dacă la începutul anilor '90 orașele din vestul țării și București au fost principalele areale de recrutare, ulterior fenomenul s-a extins și în cazul orașelor mici și mijlocii, pentru ca în ultimii ani, procesul să se generalizeze și în mediul rural. Aceste fenomene au făcut ca în unele regiuni investitorii să aibă probleme în recrutarea de forță de muncă înalt calificată (de exemplu: Timișoara, Arad, Oradea, București, etc.).

Piața muncii din România s-a confruntat în ultimii 15 ani cu o serie de probleme determinate în principal de restructurarea economică. Trecerea de la o economie centralizată la economia de piață a fost un proces dificil care a condus la reducerea drastică numărului populației ocupate, îndeosebi a salariaților, și la creșterea șomajului.

Restructurarea industrială a afectat în primul rând orașele monoindustriale mici și mijlocii, a căror dezvoltare era legată în cea mai mare măsură de industria respectivă. Și orașele mari, dispunând de întinse platforme industriale, au fost afectate de restructurarea industrială, dar procesul de degradare a vieții urbane a fost mai lent. Închiderea sau privatizarea întreprinderilor au dus la reducerea numărului locurilor de muncă și la disponibilizarea unui număr important de salariați, cu consecințe negative asupra veniturilor populației și calității vieții în mediul urban.

Orașele mari, cu o structură mai diversificată a activităților economice, au putut amortiza mai ușor șocul restructurării industriei, utilizând forța de muncă disponibilizată din industrie în sectorul serviciilor, sector subdimensionat înainte de 1990. Orașele mijlocii și mici, însă, dependente de una sau două întreprinderi industriale, au fost puternic afectate de închiderea sau diminuarea activităților acestor întreprinderi, având drept consecință scăderea ocupării și implicit, creșterea șomajului.

Pe ansamblul mediului urban al țării, rata de ocupare a scăzut continuu începând cu anul 1997, când înregistra o valoare de 54,3%, ajungând în anul 2003 la 47,5%. În același timp, rata șomajului a crescut de la o valoare de 8,5% în 1997 la 11,2% în anul 2002. Creșterea economică din ultimii ani, s-a reflectat în scăderea ratei șomajului până la 9,5% în 2003.

Analiza regională a pieței muncii în mediul urban pentru anul 2003 relevă disparități generate de oportunitățile diferite de dezvoltare. Rata de ocupare în mediul urban al celor opt regiuni de dezvoltare indică valori superioare pentru Regiunile Centru (48,6%), Sud (48,6%), Nord-Vest (48,3%) și București-Ilfov (48,0%), cea mai mică rata a ocupării înregistrându-se în Regiunea Nord-Est (45,4%).

Rata de ocupare în mediul urban, pe regiuni

Regiuni/Anii	1997	2000	2001	2002	2003
România	54,3	49,8	49,2	47,3	47,5
Nord-Est	52,2	49,6	47,8	44,8	45,4
Sud-Est	51,5	46,6	46,1	45,3	46,1
Sud	56,0	51,6	51,7	48,4	48,6
Sud-Vest	58,8	50,4	51,8	47,2	47,2
Vest	53,8	49,2	48,9	48,0	47,4
Nord-Vest	59,4	50,7	50,3	48,1	48,3
Centru	53,5	50,2	50,4	48,0	48,6
București-Ilfov	51,9	50,7	47,4	48,5	48,0

Sursa: Statistică teritorială, 2005, Ancheta forței de muncă în gospodării (AMIGO), INS

În ceea ce privește *rata șomajului* în mediul urban al regiunilor se constată rate scăzute în partea de vest a țării, în regiunile Vest (6,8%), Nord-Vest (8,2%), precum și în Regiunea București-Ilfov (8,5%). Cea mai ridicată rată a șomajului s-a înregistrat în orașele Regiunii Sud-Vest (11,1%). Ratele șomajului mai scăzute din regiunile vestice ale țării sunt determinate parțial și de numărul mai ridicat al celor plecați la lucru în străinătate din orașele acestor regiuni. În ultimii ani, acest fenomen caracterizează tot mai mult și orașele din Regiunea Nord-Est, care rămâne însă cu o rată ridicată a șomajului. Fenomenul de emigrare a populației apte de muncă influențează nivelul ratei șomajului, în sensul că cei plecați la muncă în străinătate ar fi mărit numărul șomerilor din regiunile de origine, respectiv Nord-Est, Sud-Est, Sud și Sud-Vest.

Rata șomajului BIM în mediul urban, pe regiuni

Regiuni	1997	2000	2001	2002	2003
România	8,5	11,2	10,4	11,2	9,5
Nord-Est	15,7	13,3	12,4	12,7	10,7
Sud-Est	9,5	14,2	12,8	13,4	10,8
Sud	8,4	12,1	9,6	13,5	10,9
Sud-Vest	8,1	12,8	13,0	12,5	11,1
Vest	7,7	9,9	8,0	8,5	6,8
Nord-Vest	6,2	10,8	10,4	10,5	8,2
Centru	6,9	10,3	8,8	10,9	9,1
București-Ilfov	5,5	7,2	8,8	8,5	8,5

Sursa: Statistică teritorială, 2005, Ancheta forței de muncă în gospodăria (AMIGO), INS

Structura populației ocupate pe sectoare de activitate ale economiei naționale în mediul urban evidențiază pentru anul 2003 următoarea configurație: 4,8% în agricultură, 42,5% în sectorul industriei și construcțiilor, respectiv 52,7% în servicii. Procentul încă ridicat al populației urbane ocupate în agricultură, se datorează faptului că majoritatea așezărilor declarate orașe în ultimele decenii aveau o pondere ridicată a forței de muncă care lucra în agricultură. După 1990, ca urmare a restructurării industriei din aceste orașe noi, o mare parte a populației disponibilizate și-a reluat ocupațiile agricole.

Pentru perioada 1999-2003, analiza relevă o scădere a populației ocupate în agricultură (6,6% în 1999 față de 4,8% în 2003), în paralel cu creșterea ocupării în sectorul serviciilor (52,7% în 2003 față de 49,7% în 1999), fenomen caracteristic economiilor dezvoltate. Totuși, nivelul actual al populației ocupate în sectorul serviciilor este încă insuficient comparativ cu orașele europene. Sectorul secundar (industrie și construcții), s-a menținut la un nivel ridicat îndeosebi pe baza construcțiilor, aflat într-o dinamică explozivă.

Structura populației ocupate pe sectoare de activitate ale economiei naționale, pe medii

	1999	2000	2001	2002	2003
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Agricultura	41,8	42,8	42,3	36,4	35,7
Industrie și construcții	27,6	26,2	26,2	29,5	29,8
Servicii	30,6	31,0	31,5	34,1	34,5
Urban	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Agricultura	6,6	6,8	6,4	4,4	4,8
Industrie și construcții	43,7	41,6	41,9	43,0	42,5
Servicii	49,7	51,6	51,7	52,6	52,7
Rural	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Agricultura	73,3	74,5	74,1	68,3	67,3
Industrie și construcții	13,1	12,6	12,3	16,0	16,9
Servicii	13,6	12,9	13,6	15,7	15,8

Sursa: Statistică teritorială, 2005, INS

Infrastructura edilitară urbană și de transport

Dotarea orașelor cu infrastructură de bază reprezintă o importantă precondiție pentru dezvoltarea durabilă a acestora și are, de asemenea, implicații asupra gradului de atractivitate al acestora. Astfel, din totalul celor 276 de orașe cât înregistra rețeaua urbană a României în anul 2003, un număr de 182 de localități urbane (66%) aveau sisteme de distribuție a gazelor naturale și doar în 158 de orașe (57%) se distribuia energie termică.

Dotarea orașelor cu utilități publice în 2003

Regiuni	Numărul orașelor și municipiilor	Orașe și municipii în care se distribuie energie termică	Orașe și municipii în care se distribuie gaze naturale	Orașe și municipii cu instalații de alimentare cu apă potabilă
România	276	158	182	276
Nord-Est	34	24	22	34
Sud-Est	33	21	15	33
Sud	43	24	30	43
Sud-Vest	35	18	17	35
Vest	38	24	28	38
Nord-Vest	35	14	20	35
Centru	55	30	47	55
București-Ilfov	3	3	3	3

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2004, INS

Pe categorii de orașe analiza dotării infrastructurale pentru orașele României evidențiază o mai bună echipare a orașelor mari (peste 100.000 de locuitori), comparativ cu cele din partea inferioară a ierarhiei urbane.

Astfel, 54% din locuințele din orașele cu o populație mai mică de 30.000 de locuitori erau conectate la sistemul de canalizare, comparativ cu 93% din locuințele din orașele cu o populație mai mare de 200.000 de locuitori. Pe regiuni, procentele variază între 73% în Regiunea Sud și 94% în București-Ilfov.

În ceea ce privește procentul locuințelor conectate la sistemul de energie termică se observă aceeași discrepanță: 18% în orașele sub 30.000 de locuitori, 53% în cele cu o populație cuprinsă între 30.000 și 100.000 de locuitori, respectiv 77% în orașele cu peste 200.000 de locuitori. Pe regiuni, cele mai slab dotate sunt orașele din Regiunea Nord-Vest (40% din locuințe sunt conectate la sistemul de energie termică) și Centru (44%), iar cele mai bine echipate sunt cele din Regiunea București-Ilfov (79%).

Dotarea locuințelor cu utilități publice, în mediul urban în 2002

Categorii de orașe	Locuințe cu acces la apa în locuință	Locuințe cu canalizare din rețea	Locuințe cu termoficare	Locuințe racordate la gaze naturale
peste 200.000 locuitori	95	93	77	81
100-200.000 locuitori	94	91	66	93
30-100.000 locuitori	88	82	53	71
sub 30.000 locuitori	69	54	18	56
Total urban	94	91	71	75

Sursa: Diagnoza locuirii: lipsa unei locuințe și locuirea în condiții precare, ICCV, 2004

O situație asemănătoare se înregistrează în cazul locuințelor conectate la rețeaua de distribuție a gazelor naturale, unde procentul variază de la 56% pentru orașele cu o populație mai mică de 30.000 de locuitori,

la 93% în cele cu o populație cuprinsă între 100.000 și 200.000 de locuitori. Între regiuni, se remarcă Regiunea Centru, unde 96% dintre locuințele urbane au acces la rețeaua de distribuție a gazelor naturale.

Dotarea locuințelor din mediul urban cu utilități publice, pe regiuni de dezvoltare în 2002

-%-

Regiuni de dezvoltare	Locuințe cu canalizare din rețea	Locuințe cu termoficare	Locuințe racordate la gaze naturale
Nord-Est	82	64	82
Sud-Est	82	63	52
Sud	73	51	76
Sud-Vest	75	58	63
Vest	80	50	69
Nord-Vest	82	40	66
Centru	82	44	96
București-Ilfov	94	79	89

Sursa: Diagnoza locuirii: lipsa unei locuințe și locuirea în condiții precare, ICCV, 2004

Acest procent foarte ridicat se datorează numeroaselor exploatari de gaz metan existente pe teritoriul regiunii, care furnizează gaz metan chiar și în unele localități rurale. Urmează regiunile București-Ilfov (89%) și Nord-Est (82%) spre care se îndreaptă principalele gazoducte din Podișul Transilvaniei (Regiunea Centru). Cele mai mici ponderi se înregistrează în regiunile Sud-Est (52%) și Sud-Vest (63%), situate periferic față de resursele de gaz metan din centrul României.

Un procent mai ridicat se înregistrează în cazul locuințelor urbane conectate la rețeaua de alimentare cu apă (rece), 94% dintre acestea având acces la apă în locuință.

Deși orașele și municipiile românești sunt prevăzute cu utilități, multe dintre ele sunt nefuncționale sau caracterizate printr-o uzură fizică și morală avansată, principala cauză fiind reducerea drastică a investițiilor publice realizate de către autoritățile locale pentru întreținerea și modernizarea acestora. Un număr ridicat de orașe mici și mijlocii din România întâmpină dificultăți în asigurarea serviciilor publice urbane de utilități, lipsa acestora constituind un impediment în elaborarea unor strategii pentru atragerea investițiilor și stimularea micilor întreprinzători.

Sistemul de străzi reprezintă un element de o deosebită importanță pentru structura unui oraș. El asigură accesul populației la bunuri și servicii, la piața muncii și zonele recreaționale și poate contribui la înflorirea economiilor locale. Pe de altă parte, traficul generat are un impact semnificativ asupra calității vieții în orașe, prin efectele sale negative asupra mediului și sănătății populației. Nivelul înalt de congestie ce caracterizează îndeosebi orașele mari are consecințe și asupra creșterii economice, prin simplul fapt că afectează mobilitatea în interiorul orașelor. Prin urmare, o rețea stradală bine structurată și cu un înalt grad de modernizare reprezintă o condiție esențială pentru dezvoltarea orașelor.

Gradul de modernizare a străzilor orașenești variază regional, oscilând în jurul mediei naționale care este de 59,7% - străzi modernizate. Cel mai mic procent de străzi orașenești modernizate se înregistrează în regiunea București-Ilfov, doar 47,3%. Situația poate fi explicată prin faptul că în majoritatea cartierelor periferice ale Bucureștiului ponderea străzilor nemodernizate este ridicată, iar în celelalte două orașe ale regiunii doar străzile principale sunt modernizate.

Lungimea străzilor orășenești în 2003

Regiuni	Total (km)	Modernizate	% modernizate
România	23.441	14.009	59,7
Nord-Est	3.199	1.786	55,8
Sud-Est	2.854	1.969	69,0
Sud	3.347	1.951	58,3
Sud-Vest	2.340	1.496	63,9
Vest	2.954	1.903	64,4
Nord-Vest	3.108	1.816	58,4
Centru	3.686	2.163	58,7
București-Ilfov	1.953	925	47,3

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2004, INS

Regiunea Sud-Est are o pondere ridicată de străzi orășenești modernizate (aproximativ 70%), ca urmare a faptului că în această regiune ponderea orașelor mari (cu număr mai mare de străzi modernizate) în numărul total de orașe este mai ridicată.

În celelalte regiuni, ponderea este cuprinsă între 55,8% (Regiunea Nord-Est) și 64,4% (Regiunea Vest), cifre care reflectă situația precară a infrastructurii urbane de transport, cu efecte negative atât asupra gradului de atracție a investițiilor, cât și a calității vieții populației urbane.

Transportul public urban are un rol deosebit în viața unui oraș prin asigurarea legăturilor între diferitele zone funcționale, între zonele rezidențiale și cele industriale, recreaționale și cultural-administrative ale acestuia. Transportul public reprezintă și un element de echitate socială prin aceea că poate facilita accesul populațiilor din zonele dezavantajate ale orașelor la serviciile de interes general și, de asemenea, afectează într-o măsură mai mică calitatea mediului.

Analiza transportului urban de pasageri la nivel național relevă o scădere a numărului vehiculelor în inventar la toate tipurile de mijloace de transport, cu precădere în ceea ce privește numărul tramvaielor (numărul vagoanelor), care s-au redus de la 2.374 în 1990 la 1.798 în 2003. Pentru autobuze și troleibuze, scăderea numărului acestora s-a înregistrat după anul 1995 și a urmat creșterii din perioada 1990-1995.

Ca pondere însă, se înregistrează o ușoară creștere a autobuzelor în totalul mijloacelor de transport ecologic în comun, de la 63,3% în 1990 la 67,2% în 2003. În schimb, scade ponderea tramvaielor cu 4,7%, în timp ce troleibuzele se mențin în jurul valorii de 10%.

Reducerea numărului mijloacelor de transport a fost determinată de scăderea populației urbane, de restructurările industriale care au dus la închiderea a numeroase platforme industriale și la disponibilizarea unui număr important de salariați și ca urmare la diminuarea legăturile de transport între zonele rezidențiale și cele industriale ale orașelor, precum și de apariția unor companii particulare de transport public care folosesc mijloace de transport de capacitate redusă (microbuze).

În ceea ce privește numărul pasagerilor transportați se observă creșterea numărului persoanelor transportate cu tramvaiele, deși numărul acestor mijloace de transport a scăzut, de asemenea, scăderea numărului celor care au folosit ca mijloace de transport autobuzele și troleibuzele.

Cu toate că introducerea troleibuzelor și tramvaielor reprezintă un mijloc de scădere a poluării atmosferice, lipsa investițiilor în rețele și învechirea mijloacelor de transport determină scăderea ponderii acestora în totalul mijloacelor de transport, la nivel național.

Structura mijloacelor de transport public urban prezintă evoluții mai complexe la nivel regional. În acest sens, cele 8 regiuni de dezvoltare din România pot fi împărțite în două categorii, în funcție de evoluția structurii parcului de transport urban în perioada 1990-2003.

În prima categorie sunt cuprinse regiunile Sud-Est, Vest, Nord-Vest și Centru. Acestea sunt caracterizate, pe de-o parte de creșterea ponderii autobuzelor în totalul mijloacelor de transport, cu procente cuprinse între 5,5% (Regiunea Centru) și 13% (Regiunea Sud-Est). De cealaltă parte, s-a înregistrat o scădere a ponderii numărului de tramvaie cu 6-9% (Nord-Vest și Vest) și a troleibuzelor cu 7-9% (Sud-Est și Centru).

Cea de-a doua categorie (Nord-Est, Sud și Sud-Vest) este caracterizată de scăderi ale ponderii numărului de autobuze (9,6% în Nord-Est) și creșterea ponderii tramvaielor (5,8% în Sud) și a troleibuzelor (5,3% - Nord-Est).

Se remarcă astfel că, regiunile din prima categorie sunt cele în care predomină relieful deluros și montan, majoritatea orașelor având o topografie accidentată, fapt care determină creșterea costurilor de construcție și întreținere a infrastructurii necesare funcționării tramvaielor și troleibuzelor. Ca urmare, se preferă autobuzele pentru realizarea transportului public urban, acestea folosind infrastructura rutieră existentă, fără a necesita infrastructuri suplimentare. În cea de-a doua categorie sunt regiuni cu mari suprafețe plane (de câmpie), topografia orașelor fiind astfel favorabilă infrastructurilor speciale necesare tramvaielor și troleibuzelor, de unde și creșterea ponderii acestor tipuri de mijloace de transport public urban.

O situație aparte prezintă Regiunea București-Ilfov, singura regiune cu metrou ca mijloc de transport (62,2 km cale dublă în 2004). În evoluția ponderii mijloacelor de transport este de remarcat creșterea numărului autobuzelor cu 10,4%, al troleibuzelor cu 3,3%, în timp ce ponderea tramvaielor a scăzut cu 13,7%. Această evoluție poate fi pusă pe seama problemelor pe care le creează infrastructura pentru tramvaie și prezența acestora în traficul oricum congestionat al capitalei, precum și costurilor ridicate de întreținere a infrastructurii specifice. De asemenea, pentru rezolvarea problemelor de transport public urban al București, accentul este pus pe creșterea lungimii rețelei de metrou.

Probleme cheie

- Creșterea disparităților de dezvoltare între Regiunea București-Ilfov și celelalte Regiuni;
- Dezvoltare neechilibrată între estul și vestul țării, respectiv între Regiunile Nord-Est, Sud-Est, Sud, Sud-Vest și Regiunile Vest, Nord-Vest, Centru;
- Subdezvoltarea cronică este concentrată în Regiunea Nord-Est, la granița cu Moldova și în Regiunea Sud, de-a lungul Dunării;
- Existența unor importante disparități intraregionale care reflectă structura mozaicală a dezvoltării economice: în interiorul Regiunilor coexistă zone subdezvoltate cu zone relativ dezvoltate;
- Declinul masiv al orașelor mici și mijlocii, îndeosebi al orașelor mono industriale, generat de restructurarea industrială;
- Grad scăzut de atractivitate a majorității Regiunilor;
- Declinul socio-economic a numeroase centre urbane mari și diminuarea rolului lor în dezvoltarea arealelor adiacente.

10. COOPERAREA TERITORIALĂ EUROPEANĂ

În prezent, România se confruntă cu o slabă dezvoltare și integrare socio-economică a zonelor de graniță, precum și cu o relativ slabă participare a regiunilor României în cadrul programelor de cooperare între diferitele regiuni europene.

Elementele următoare oferă o idee generală asupra situației curente în zonele de graniță ale României:

- Existența unor râuri ce străbat zona de graniță, cum ar fi Dunărea, Tisa, Mureș, Criș, Prut (comerț internațional, poluarea transfrontieră a râurilor, inundații, managementul apelor) și Marea Neagră;
- Nivel de dezvoltare scăzut al zonelor de graniță NUTS III comparativ cu media națională (cu excepția zonei de graniță România-Ungaria);
- Caracter rural în care agricultura este predominantă, iar nivelul altor activități economice este mult mai scăzut; manifestarea unor puternice tradiții locale;
- Peisaj variat, mediu natural în general bine conservat, păduri și resurse naturale cu important potențial de dezvoltare turistică;
- Depopulare și îmbătrânirea populației situate în zonele de graniță, în special în zonele din sud și est; populație multietnică în partea de vest;
- Accesibilitate limitată și standard de viață redus datorat infrastructurii subdezvoltate (drumuri, sistemul de aprovizionare cu apă, sisteme de canalizare, ITC) și servicii sociale;
- Centre de afaceri și inovare și concentrate în centrele urbane ale zonelor de graniță (Iasi, Oradea, Arad, Timișoara, Craiova, Galați);
- Legături și parteneriate încheiate între instituții, județe și regiuni, incluzând Euroregiunile.

România a fost declarată țară eligibilă în cadrul programelor de cooperare transfrontalieră odată cu intrarea în vigoare a Regulamentului CE Nr. 2760/98. Acest regulament a definit zonele eligibile, de nivel NUTS III, și anume: 7 județe la granița între România și Bulgaria și 4 județe la granița între România și Ungaria.

Programele finanțate prin Phare – Cooperare transfrontalieră reprezintă programe anuale omogene de sprijinire a procesului de integrare a României în Uniunea Europeană. Pentru implementarea acestor programe au fost elaborate documente comune de programare care prezintă domeniile eligibile de cooperare, analizele economice și strategiile de dezvoltare, prioritățile și măsurile ce urmează a fi finanțate, etc. Prioritățile prevăzute în programe acoperă următoarele domenii: infrastructura de transport, protecția mediului, dezvoltarea economică.

Relația România-Bulgaria

Cea mai mare parte a graniței dintre cele două state, în lungime totală de 631,3 km o constituie fluviul Dunărea (470,0 km), partea terestră măsurând 139,1 km., iar pe o lungime de 22,2 km existând graniță la Marea Neagră. Geografic, granița fluvială ridică problema majoră a îmbunătățirii accesibilității (la ora actuală există doar podul din zona Giurgiu - Ruse). Similitudinile privind evoluția post comunistă, precum și contextul politic european – cele două țări candidează concomitent pentru aderare la Uniunea Europeană – induc oportunități și constrângeri asemănătoare.

La nivel teritorial, relația bilaterală dintre România și Bulgaria are o perspectivă avansată de evoluție prin dezvoltarea proiectului de realizare a unui nou pod în zona Calafat - Vidin. Implicațiile spațiale ale amplasării podului se vor reflecta într-o regenerare a teritoriului adiacent zonei de contact (urbanizarea zonei, dezvoltarea unor activități economice noi, turism, îmbunătățirea calității mediului natural, protecția patrimoniului construit).

Județele implicate la granița România-Bulgaria sunt:

- Pe partea română: Mehedinți, Dolj, Olt, Teleorman, Giurgiu, Călărași, Constanța;
- Pe partea bulgară: Vidin, Vratza, Montana, Veliko Târnovo, Pleven, Ruse, Silistra, Dobrich.

De fiecare parte a graniței, județele menționate sunt încadrate în trei regiuni de dezvoltare NUTS II. Suprafața totală a zonei de graniță este de 69.250 km², iar populația de 5,33 milioane locuitori. În perioada 1999-2002 cooperarea între România și Bulgaria a beneficiat de fonduri Phare de 29 mil. euro.

Relația România-Ungaria

Granița dintre aceste două state totalizează 448 km., din care 415,8 reprezintă granița terestră, iar 32,2 km. reprezintă granița fluvială (Mureș, Criș, Someș). Faptul că o mare parte a graniței este terestră conferă o deosebită permeabilitate relațiilor transfrontaliere, luând în considerare posibilitatea existenței mai multor puncte de trecere a frontierei.

Județele implicate la granița România-Ungaria sunt:

- Pe partea română: Satu Mare, Bihor, Arad, Timiș;
- Pe partea ungară: Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar, Békés, Csongrád.

De fiecare parte a graniței, cele două județe nordice aparțin unei regiuni NUTS II (în România, Regiunile Nord-Vest și Vest), în timp ce cele două sudice fac parte dintr-o altă regiune, fiind astfel implicate în acest proces 4 regiuni de dezvoltare. Suprafața totală a zonei de graniță este de 50.455 km², iar populația de 4,12 milioane de locuitori. În perioada 1996-2002, cooperarea transfrontalieră România-Ungaria a fost finanțată din fonduri PHARE CBC în valoare de 23 mil. euro.

Acest program de cooperare este în prezent integrat cu programul Ungaria-Serbia în vederea creării unui program trilateral (deși cooperarea România-Serbia se desfășoară separat, sub Instrumentul de Pre-Aderare). Acest program a înregistrat progrese considerabile, cu peste 400 de aplicații de proiecte în prima rundă.

În perspectiva ENPI (Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat) de sprijinire a cooperării transfrontaliere, transnaționale și interregionale, care va fi realizat începând cu anul 2007, pe baza Comunicării Comisiei din iulie 2003 intitulat „Deschiderea drumului spre Noul Instrument privind Vecinătatea”, au fost lansate Programele de Vecinătate 2004-2006, de-a lungul granițelor externe ale viitoarei Uniunii Europene lărgite. Politica europeană privind vecinătatea va întări actualele forme de cooperare regională și subregională și va furniza cadrul privind viitoarea lor dezvoltare.

Relația România-Serbia&Muntenegro

Granița dintre țări măsoară 546,4 km. și este parțial terestră (256,8 km.) și parțial fluvială (Dunărea – 289,6 km.). Relațiile bilaterale transfrontaliere sunt marcate pozitiv de un nivel relativ ridicat de dezvoltare economică al teritoriilor din vecinătatea graniței, fapt relevat și de un important grad de urbanizare pe teritoriile ambelor țări. Punctele slabe ale relației sunt determinate de gravele prejudicii aduse infrastructurilor tehnice de pe teritoriul din Serbia și Muntenegro de bombardamentele din timpul războiului din Iugoslavia, dar și de o lipsă de coordonare inter - instituțională.

Relația România-Moldova

Granița dintre România și Moldova măsoară 681,3 km. și urmărește cursul râului Prut, fiind inclusă între două puncte de contact cu Ucraina.

Elemente determinante complexe de natură politică, dar mai ales economică nu au putut depăși, în ultimul deceniu, facilitățile tradițiilor istorice, culturale, lingvistice. Ariile din vecinătatea graniței sunt, deopotrivă, arii cu un nivel economic destul de scăzut și cu o rată relativ ridicată a șomajului. De asemenea, situația protecției mediului reclamă amplificarea măsurilor protective ale ecosistemelor și peisajelor, precum și măsuri de prevenire a riscurilor naturale (inundații, alunecări de terenuri).

Din punct de vedere al infrastructurilor de transport se remarcă necesitatea îmbunătățirii calității acestora, îndeosebi a relațiilor feroviare, unde trebuie rezolvată problema diferențelor de ecartament ale liniilor care le deservește.

Relația România-Ucraina

Granița cu Ucraina măsoară 649,4 km. din care granița terestră este de 273,8 km., cea fluvială (Tisa, Prut, Dunărea) este de 343,9 km., iar cea maritimă (Marea Neagră) este de 31,7 km.

Relațiile transfrontaliere dintre cele două state au repere importante pe fondul așezării geografice. Ambele țări fac parte din bazinul Tisa, din mega - regiunea „Carpatică”, au o relație directă cu rezervația naturală a Deltei Dunării și au zone litorale la Marea Neagră.

În perioada 2007-2013, ca viitor stat membru, România va fi implicată în următoarele programe de cooperare teritorială:

a) programe de cooperare transfrontalieră

- la granițele interne ale UE: cu Ungaria și Bulgaria;
- la granițele externe ale UE: Instrument de Pre-Aderare cu Serbia&Munteșnegru, Instrument European de Vecinătate și Parteneriat cu Ucraina și Moldova.

b) programe de cooperare transnațională - spațiul Dunăre-Balcani (CADSES Sud).

c) cooperare interregională - rețele tematice și schimb de know-how și experiență.

11. CAPACITATEA ADMINISTRATIVĂ

România se apropie de data aderării la UE, parcurgând tranziția de la o planificare centralizată spre economia de piață și convergență cu practicile și standardele Uniunii Europene. Administrația publică românească a cunoscut în ultimii 15 ani un proces de transformare radicală, de la o administrație publică specifică unui regim totalitar spre una potrivită unui regim democratic. Noi instituții și reglementări au fost promovate, inclusiv cu ajutorul fondurilor de pre-aderare ale UE și ale altor donori, în scopul de a restructura administrația și de a o eficientiza. Instituțiile statului au înregistrat progrese semnificative în modernizarea fundamentelor legislative și administrative ale funcționării sectorului public, acesta fiind pregătit să-și asume obligațiile de stat membru al UE.

În anul 2004, Guvernul român a elaborat Strategia actualizată de accelerare a reformei administrației publice, document agreat și de Comisia Europeană.

Totuși, aceste progrese nu sunt suficiente, Comisia Europeană⁸⁵ solicitând punerea unui accent sporit pe întărirea capacității administrative pentru aderare. Nevoia investițiilor în capacitatea administrativă este recunoscută prin Orientările strategice comunitare pentru coeziune, în care capacitatea administrativă și buna guvernare („good governance”) constituie una dintre principalele priorități ale perioadei 2007-2013⁸⁶.

11.1. Administrația publică

11.1.1. Administrația publică centrală

Constituția României reglementează în art. 102 rolul și structura Guvernului. Acesta asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice. În îndeplinirea atribuțiilor sale, Guvernul cooperează cu organisme sociale interesate.

În perioada 1990-2005 structura Guvernului a cunoscut o serie de modificări privind numărul, rolul și atribuțiile ministerelor, agențiilor guvernamentale și celorlalte organe de specialitate ale administrației publice centrale. În prezent, Guvernul României cuprinde 15 ministere. Aparatul de lucru al Guvernului este alcătuit din Cancelaria Primului-Ministru, Secretariatul General al Guvernului, departamente și alte asemenea structuri organizatorice cu atribuții specifice stabilite prin hotărâre a Guvernului. În subordinea Guvernului funcționează un număr de 23 de instituții.

În scopul elaborării, integrării, corelării și monitorizării de politici, Guvernul a adoptat Hotărârea nr. 750/2005 privind constituirea consiliilor interministeriale permanente. Actul reglementează constituirea a 11 consilii interministeriale permanente, organisme cu rol consultativ, fără personalitate juridică. În domeniul administrației publice a fost constituit *Consiliul interministerial pentru administrație și funcție publică, descentralizare, comunități locale*.

Managementul instituțiilor publice a fost în principal unul politic, neglijându-se importanța planificării și managementului strategic ca instrumente manageriale. Unele inițiative locale au fost întreprinse spre dezvoltarea unor planuri și strategii, dar rezultatele sunt greu de estimat. Introducerea administratorului public în administrația locală ar putea fi un pas spre întărirea capacității manageriale. Totuși, cultura organizațională din administrația publică se caracterizează prin accentul pe îndeplinirea sarcinilor curente, o viziune sau o strategie comună lipsind⁸⁷.

⁸⁵ Raportul Comisiei Europene privind progresele înregistrate de România în procesul de aderare, octombrie 2005.

⁸⁶ Strengthening institutional capacity and efficiency of public administrations and public services in the next programming period (2007-2013) – DG Employment and Social Affairs.

⁸⁷ Centrul de Cercetare în Administrația Publică, *Cultura organizațională în administrația publică*, 2005.

11.1.2. Administrația publică locală

Constituția României și Legea nr. 215/2001 privind administrația publică locală reglementează modul de organizare și de funcționare a autorităților administrației publice locale. Astfel, în art. 120, 121 și 122 din Constituție se prevede că „administrația publică din unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile descentralizării, autonomiei locale și deconcentrării serviciilor publice. Autoritățile administrației publice, prin care se realizează autonomia locală în comune și orașe, sunt consiliile locale alese și primarii aleși, în condițiile legii. Consiliul județean este autoritatea administrației publice pentru coordonarea consiliilor comunale și orașenești, în vederea realizării serviciilor publice de interes județean.”

În prezent, în România funcționează 41 de consilii județene, Consiliul General al Municipiului București și 6 consilii locale de sector, 314 consilii locale orașenești și 2.852 consilii locale comunale. Consiliile locale și consiliile județene sunt autorități deliberative, iar primarii sunt autorități executive.

Recent, în Raportul privind progresele înregistrate de România în procesul de aderare, pe anul 2005, Comisia Europeană a semnalat lipsuri semnificative privind capacitatea administrativă la nivel local, care, dacă nu sunt eliminate, ar putea reprezenta o amenințare serioasă la realizarea cu succes a descentralizării financiare. Acest aspect este direct legat de reforma funcției publice și a dezvoltării unei capacități sporite de instruire la nivel regional prin Centrele Regionale de Training.

Comisia Europeană s-a axat, în mod explicit, pe structurile și mecanismele care sunt implicate în accesarea fondurilor structurale. Aceasta își exprimă îngrijorarea privind posibilitățile României de a beneficia de aderarea la Uniunea Europeană, menționând că: (a) există o lipsă de claritate în alocarea responsabilităților și a resurselor financiare între nivelele administrative; (b) legislația privind descentralizarea, instituția prefectului și finanțele publice locale, deși sunt în proces de amendare, nu aduc până în prezent soluții concludente.

Continuă să existe o mare necesitate de a dezvolta capacitatea administrativă în ceea ce privește gestionarea programelor de dezvoltare în România. Capitolul 21 privind „Politica regională și coordonarea instrumentelor structurale” menționează că Statele Membre “trebuie să aibă structurile instituționale adecvate, operaționale, în vederea asigurării unei implementări corecte și eficiente atât din punct de vedere al managementului cât și al procedurilor financiare”. De asemenea, bugetarea multianuală pe programe este în continuare necesară, ca și un anumit grad de flexibilitate în managementul acesteia, iar mecanismele de cofinanțare la nivel local ar trebui clarificate. Procedurile de monitorizare și evaluare sunt insuficiente, iar participarea actorilor locali și regionali este necesară.

Aceste concluzii sunt, în general, confirmate și de către alte studii, incluzându-le pe cele derulate cu Banca Mondială. Astfel, există un consens conform căruia situația curentă evidențiată la nivelele locale impune constrângeri referitoare la capacitatea de absorbție, astfel:

- *Mecanisme, structuri, resurse pentru planificarea dezvoltării locale și a pregătirii proiectelor incomplete sau absente.* Mecanismele partenoriale, în cadrul cărora se întrunesc diverșii actori interesați pentru a planifica în mod coerent și integrat acțiunile sunt, de asemenea, o cerință importantă a “bunei guvernări” și a implicării societății civile în procesul de creștere economică și a creării de locuri de muncă.
- *Interes, cunoștințe, experiență limitată/neechilibrată atât a aleșilor locali, cât și a celor numiți pentru dezvoltarea politicilor și a planificării strategice pentru investiții și pentru cunoașterea procedurilor UE.* Acest lucru se întâmplă, deși numărul de proiecte derulate de UNDP și USAID este considerabil în domeniu. Procedurile CE sunt considerate a fi prea complexe de către cei de la nivel local care implementează proiecte.

- Adicional complexității procedurilor donorilor, *actualul sistem național/intern bugetar* creează o stare de incertitudine.
- Din punct de vedere structural, *guvernarea locală este complexă*, cu multe niveluri: comune, orașe, municipii, prefecturi, consilii județene și regiuni de dezvoltare. Dezbaterile actuale referitoare la descentralizare, încă neconcludente, se adaugă la incertitudinea ce se referă la neclarificarea responsabilităților și a competențelor atât între diferitele autorități alese, cât și între acestea și structurile deconcentrate. Apar, de asemenea, competențe care lipsesc sau nu sunt alocate.

11.1.3. Resursele umane

Legea nr. 188/1999 privind Statutul funcționarilor publici și legislația secundară adoptată în temeiul acesteia au constituit, până în aprilie 2003, o primă etapă în dezvoltarea legislativă a domeniului funcției publice și funcționarilor publici. Cadrul legal în domeniul funcției publice și al funcționarilor publici a fost îmbunătățit prin adoptarea Legii nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea funcțiilor publice, a demnităților publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, care modifică și completează, printre altele, și Legea nr. 188/1999.

Situația comparativă a funcționarilor publici în anii 2003 – 2005

	2003		2004		2005	
	Număr	%	Număr	%	Număr	%
NUMĂR PERSOANE						
Total funcții publice, din care:	110.426	100,00	112.847	100,00	107.058	100,00
Ocupate	97.142	87,97	94.576	83,81	91.546	85,51
Vacante	13.284	12,03	18.271	16,19	15.512	14,49
În administrația publică centrală	65.497	59,31	62.707	55,57	53.312	58,24
În administrația publică locală	44.929	40,69	50.140	44,43	38.234	41,76
Bărbați	31.507	32,43	32.453	34,31	30.489	33,30
Femei	62.635	64,48	62.123	65,69	61.057	66,70
Înalți funcționari	310	0,28	246	0,22	181	0,20
Funcții de conducere	11.824	10,71	12.267	10,87	10.838	11,84
Funcții de execuție	98.292	89,01	100.334	88,91	80.527	87,96

Sursa: Agenția Națională a Funcționarilor Publici

Recrutarea

Intrarea în corpul funcționarilor publici se face numai prin concurs organizat de autoritatea sau instituția publică interesată.

Deși sfera de recrutare este largă, numeroase studii au relevat faptul că mai mult de jumătate din funcționarii publici care lucrează la ora actuală în administrația publică provin din cadrul întreprinderilor industriale de stat sau particulare restructurate. Din această cauză se poate constata prezența masivă a inginerilor în sistemul administrativ.

Profesionalizarea funcționarilor publici

Datele statistice privind profesionalizarea funcționarilor publici ne prezintă o imagine extrem de favorabilă: la finele anului 2004 peste 75% din totalul funcționarilor publici ocupați în administrația publică centrală, peste 58% din totalul funcționarilor publici din serviciile deconcentrate și aproape jumătate din numărul funcționarilor publici din administrația locală aveau studii superioare de lungă durată. Și mai îmbucurător este faptul că se remarcă o creștere anuală a procentului de funcționari publici cu studii superioare de lungă durată, creșterea fiind mai accentuată tocmai la instituțiile publice care duc lipsă de resurse umane

bine pregătite (creștere de aproape 7% în cazul serviciilor deconcentrate și cca. 3,5% în cazul administrației publice locale).

Totuși, ca orice statistică, aceste date trebuie privite și interpretate cu discernământ: din cauza recrutării defectuoase, un procent ridicat de funcționari publici au studii de bază necorespunzătoare funcțiilor pe care le dețin. În această perspectivă, deși administrația publică românească dispune de resurse umane valoroase, profesionalizarea corpului funcționarilor publici încă nu se ridică la nivelul așteptat.

Promovarea

În cadrul instituțiilor administrației publice, legislația în vigoare nu permite promovarea persoanelor deja angajate, acest proces putând fi întreprins numai prin concurs la care pot participa toți cei care doresc și au calitățile cerute pentru funcția publică vacantă. Din acest motiv nu există o carieră reală și “promovările” sunt efectuate prin stabilirea condițiilor de concurs, astfel încât acestea să favorizeze candidatul a cărui promovare este dorită de instituție.

Perfecționarea

Funcționarii publici sunt obligați să urmeze forme de perfecționare profesională, organizate de Institutul Național de Administrație sau alte instituții abilitate potrivit legii, a căror durată cumulată este de minimum 7 zile pe an.

Totuși, diferite studii au relevat faptul că aproape jumătate din totalul funcționarilor publici nu au absolvit nici măcar un curs de perfecționare, cca. 23% au absolvit un singur curs de perfecționare, și doar aproximativ 14% au participat la două astfel de cursuri.

Salarizarea

În perioada 2003 - 2005 salariul mediu din administrația publică s-a situat la nivelul și puțin peste nivelul salariului mediu pe economie. Este de remarcat faptul că există diferențe salariale semnificative între diferitele niveluri și instituții administrative.

Salarizarea funcționarilor publici în perioada 2003-2005

- lei vechi-

	2003	2004	2005
Administrația publică centrală	8.507.211	9.282.789	9.625.595
Servicii publice deconcentrate	6.231.131	6.865.750	7.289.486
Prefecturi	--	8.373.329	--
Consilii județene	--	8.571.699	8.674.777
Administrația publică locală	6.267.978	5.726.039	6.175.274
Total	7.001.605	7.763.921	7.941.283

Sursa: Agenția Națională a Funcționarilor Publici

Mobilitatea

Mobilitatea în corpul funcționarilor publici este destul de scăzută, dinamica anuală în cadrul diferitelor categorii de funcționari variază între -0,97 și +1,76%. Acest aspect relevă o stabilitate satisfăcătoare a resurselor umane. Este important de menționat și faptul că mobilitatea cea mai crescută (+1,76%) se remarcă în rândul funcționarilor publici debutanți, ceea ce înseamnă o tendință de întinerire a resurselor umane din administrația publică.

Mobilitatea în corpul funcționarilor publici în perioada 2003-2004

Indicator sintetic	2003	2004	Rată
Numărul total al funcțiilor publice	110.426	112.847	+ 1,02%
Funcționari publici debutanți	3.566	6.286	+ 1,76%
Funcționari publici definitiv	106.860	106.561	- 0,99%
Numărul total al funcțiilor publice ocupate	94.142	94.576	- 0,97%
Funcționari publici femei	62.635	62.123	- 0,99%
Funcționari publici bărbați	31.507	32.453	+1,03%
Numărul total al funcțiilor publice ocupate din administrația publică centrală	60.459	62.707	+1,03%
Numărul total al funcțiilor publice ocupate din administrația publică locală	36.683	50.140	+ 1,36%
Înalti funcționari publici	310	246	- 0,79%
Funcționari publici de conducere	11.824	12.267	+1,03%
Funcționari publici de execuție	98.292	100.334	+1,02%

Sursa: Agenția Națională a Funcționarilor Publici

11.1.4. Formularea de politici publice

Primul act normativ prin care a fost reglementată metodologia elaborării actelor normative este Legea nr. 24/2000, cu modificările și completările ulterioare.

În anul 2003, prin Decizia Primului Ministru nr. 258/2003 a fost creată Unitatea de Politici Publice, în subordinea Secretariatului General al Guvernului. Principalele atribuții ale UPP au vizat întărirea capacității guvernului de formulare, implementare și monitorizare coordonată a politicilor publice la nivel central și întărirea capacității administrative și manageriale a Guvernului. În 2005 s-a înființat Comitetul interministerial pentru coordonarea politicilor publice și a fost adoptată HG nr. 775/2005 pentru aprobarea Regulamentului privind procedurile de elaborare, monitorizare și evaluare a politicilor publice la nivel central, care va intra în vigoare la data de 1 ianuarie 2006.

Lipsa unui management modern al politicilor publice în România este o preocupare veche a CE, OECD/Sigma, Băncii Mondiale și DFID. Un raport recent al Sigma face o serie de observații cu privire la funcțiile de monitorizare de la nivelul central al administrației, coerența cadrului de formulare a politicilor, consultarea interministerială, capacitățile de coordonare și strategice. Cunoștințele în aceste domenii sunt noi și este necesară formare pentru ducerea la bun sfârșit a reformei în managementul politicilor. Dezvoltarea formulării și managementului politicilor va spori convergența mai multor inițiative de modernizare prin joncțiunea cu reforma procesului bugetar din perspectiva multi-anuală, inclusiv managementul cheltuielilor publice, și prin susținerea introducerii planificării strategice și a monitorizării în ministere și sisteme de management al performanței pe bază de competență în ce privește managementul și evaluarea personalului.

De asemenea, administrația publică românească este tributară raționalității juridice, care pune un accent deosebit pe proceduri extrem de detaliate și pe respectarea lor. Calitatea slabă a reglementărilor sau schimbările politice duc la un înalt grad de instabilitate legislativă.

11.1.5. Descentralizarea serviciilor publice

În cadrul procesului de reformă a administrației publice un domeniu prioritar îl reprezintă acela al serviciilor și utilităților publice. Organizarea serviciilor și utilităților publice se axează în principal pe continuarea procesului de descentralizare a serviciilor publice de bază: educație, sănătate, asistența socială, utilități și transporturi, precum și pe repartizarea competențelor în vederea asigurării serviciilor publice de interes local, printr-o mai bună departajare administrativă și financiară între serviciile publice oferite cetățenilor.

În acest sens, un pas important în continuarea procesului de descentralizare constă în introducerea în proiectul de lege privind descentralizarea a unui nou capitol destinat competențelor exercitate de către autoritățile administrației publice locale, fie ele exclusive, partajate sau delegate.

Procesul de transfer al competențelor de la nivelul administrației publice centrale la cel al administrației publice locale necesită o perioadă relativ lungă de timp și resurse umane și logistice adecvate.

Până în prezent, descentralizarea serviciilor s-a realizat în lipsa unei alocări corespunzătoare a resurselor. Trecerea responsabilităților din sarcina directă a guvernului către autoritățile administrației locale a generat probleme reale de utilizare a veniturilor proprii și așa considerate a fi insuficiente. Consultările dintre autorități au fost, de cele mai multe ori, superficiale.

Reprezentanții autorităților județene au subliniat că descentralizarea constituie în primul rând o problemă financiară, care ține de resursele disponibile, admitând, în același timp, că această problemă ține și de resursele umane, de experiență, de pregătirea și de abilitățile membrilor autorităților locale cărora le revine, tocmai din perspectiva descentralizării, întreaga responsabilitate⁸⁸.

Descentralizarea/deconcentrarea a fost și rămâne o componentă esențială pe agenda Reformei Administrației Publice (RAP). În timp ce cadrul legal existent vizează creșterea autonomiei locale, în practică, probleme legate de transparență sau venituri locale continuă să fie o provocare. Un nou cadru legal pentru descentralizare, parte din pachetul de legi pentru administrație publică, este în dezbatere publică.

11.1.6. Informatizarea administrației publice

Extinderea tehnologiei informației și a comunicațiilor în sectorul administrației publice devine, în era societății informaționale, indispensabilă în managementul dezvoltării locale, regionale și naționale.

Reglementările în vigoare (HG nr. 1007/2001 privind strategia de informatizare a administrației publice) vizează, în mod exclusiv, aspectele asociate generic în termenul de e-administrație, care se referă la utilizarea metodelor specifice tehnologiei informaționale în modernizarea administrației.

Evoluțiile din ultimii ani indică o creștere semnificativă în valori absolute, de la un an la altul, a tuturor indicatorilor specifici urmăriți în statistica națională.

Principali indicatori statistici privind informatizarea administrației publice

Indicatori	2001	2002	2003
Specialiști TIC (persoane)	6.988	8.096	10.662
Număr de echipamente	98.434	122.165	162.284
Număr de PC conectate la Internet	36.357	84.482	86.856
Număr utilizatori Internet (persoane)	16.910	30.875	46.296
Ponderea numărului instituțiilor cu conexiune Internet în total instituții (cu excepția consiliilor locale comunale) (%)	54	80	93
Ponderea investițiilor și cheltuielilor pentru produse și servicii TIC în valoarea totală a investițiilor și cheltuielilor (%)	22,6	47,5	51,9
Investiții și cheltuieli pentru produse TIC (mld. lei)	1.275	4.768	6.056

Sursa: Institutul Național de Statistică

De asemenea, se constată o dinamică mai mare a sectorului administrației publice, în cei trei ani de analiză, față de cel economic și financiar, rezultantă a necesităților sectorului.

⁸⁸ Institutul de politici publice: Bugete locale între teorie și practică, București, 2001.

Evoluția informatizării din administrația publică față de sectorul economic și financiar

Indicatori	2002/2001	2003/2002
Număr de specialiști TIC - sectorul economic și financiar	105,9	119,9
- sectorul administrație publică	115,8	131,7
Număr de echipamente - sectorul economic și financiar	121,9	123,8
- sectorul administrație publică	124,1	132,8
Număr de PC conectate la Internet - sectorul economic și financiar	147,4	148,6
- sectorul administrație publică	232,4	102,8
Număr utilizatori Internet (persoane) - sectorul economic și financiar	145,0	110,6
- sectorul administrație publică	125,1	150,0
Ponderea numărului întreprinderilor cu conexiune la Internet în total întreprinderi active (%) - sectorul economic și financiar	127,9	115,4
- sectorul administrație publică	148,1	116,2
Investiții și cheltuieli pentru produse TIC (mld. lei) - sectorul economic și financiar	-	140,6
- sectorul administrație publică	374,0	127,0

Sursa: Institutul Național de Statistică

Cu toate acestea, conform unei cercetări realizate de Unitatea Centrală pentru Reforma Administrației Publice din MAI în anul 2002⁸⁹, în vederea evaluării capacității administrative a instituțiilor publice ale administrației centrale și locale (ministere, prefecturi și consilii județene) au reieșit următoarele, în ceea ce privește dotarea respectivelor instituții:

- Analiza calitativă arată că 35% dintre ministere dispun de o bază logistică foarte bună, 18% - bună, 35% - satisfăcătoare și 12% - nesatisfăcătoare. În ceea ce privește posibilitatea de lucru în rețea, 29% dintre subiecți au condiții foarte bune, 12% au condiții bune, 6% satisfăcătoare, iar 12% nu lucrează în rețea;
- Resursele de funcționare ale prefecturilor sunt nesatisfăcătoare, în procent de 60%; dotarea cu faxuri/calculatoare/linii telefonice este, în general, deficitară în raport cu necesitățile;
- Tehnica de calcul se regăsește la nivelul fiecărei prefecturi, mai ales sub formă de calculatoare; sunt probleme, însă, în ceea ce privește uzura lor morală, utilizarea programelor moderne, existența și accesul la comunicarea electronică. De asemenea, posibilitățile de lucru în rețea sunt nesatisfăcătoare.

11.1.7. Administrația în relația cu cetățeanul și societatea civilă

Barometrele de opinie publică arată că părerile cetățenilor despre administrația publică sunt negative. Au încredere în guvern doar 30% dintre cetățeni, iar în primării 43%. Activitatea guvernului în diferite sectoare este percepută ca fiind slabă, în toate cazurile fiind mai mulți cetățeni nemulțumiți decât cei mulțumiți, cel mai prost fiind cotate activitatea în domeniile locurilor de muncă, sănătății și nivelului de trai. S-ar putea, totuși, ca cetățenii să aprecieze pozitiv anumite servicii ale administrației publice, mai ales pe cele mai apropiate de ei (opinia mai bună față de primării tinde să demonstreze acest lucru). 78% dintre cetățeni apreciază corupția ca un fenomen generalizat la nivelul administrației. Indicele de percepție a corupției în 2005 este 3,00⁹⁰ (față de media UE-25 de 6,66 sau media UE-15 de 7,73), ceea ce ne situează pe poziția 85 din 159 de țări.

⁸⁹ UCRAP: analiza stadiului actual al procesului de modernizare a administrației publice, București, 2002.

⁹⁰ Transparency International Romania.

11.2. Sistemul judiciar

Sistemul judiciar a suferit transformări semnificative în perioada 1990-2005, manifestate în special prin necesitatea asigurării unui act de justiție independent și eficient care să asigure un mediu favorabil stabilității juridice și care să ofere siguranță dezvoltării unui mediu de afaceri competitiv și stabil.

Principiile, structura și modul de organizare a sistemului judiciar român sunt consacrate în Constituția României și în pachetul legislativ privind reforma justiției (Legea nr. 303 privind statutul magistraților, Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară și Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii).

În anul 2003, Constituția României a fost revizuită în scopul armonizării dispozițiilor sale cu exigențele de la nivel european privind independența sistemului judiciar și a magistraților. De asemenea, au fost introduse garanții suplimentare pentru respectarea drepturilor omului în procesul de realizare a actului de justiție.

În cadrul procesului de reformă a sistemului judiciar român, un pas important l-a reprezentat intrarea în vigoare în septembrie 2004 a pachetului legislativ privind reforma sistemului judiciar. Deși prevederile celor 3 legi adoptate în iulie 2004 au stabilit bazele reformei sistemului judiciar, implementarea acestora a demonstrat faptul că sunt necesare modificări pentru îmbunătățirea eficienței sistemului judiciar. De aceea, în luna iunie 2005, a fost adoptată Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției, precum și unele măsuri adiacente, aducând modificări celor trei legi adoptate în 2004.

Reformarea sistemului judiciar a continuat cu adoptarea în luna martie 2005, prin HG nr. 232/2005, a Strategiei de reformă a sistemului judiciar (2005–2007) și a Planului de Acțiune aferent, documente de bază în acest proces, care au evidențiat obiectivele și măsurile necesare pentru realizarea unui sistem judiciar independent, imparțial, credibil și eficient.

Principalele direcții de acțiune care stau la baza Strategiei sunt următoarele: garantarea independenței justiției, asigurarea calității și eficienței actului de justiție, asigurarea transparenței actului de justiție, responsabilizarea sistemului judiciar, garantarea accesului liber la justiție, eficientizarea justiției pentru minori, consolidarea mediului de afaceri, consolidarea cadrului instituțional și legislativ în domeniul cooperării judiciare internaționale, îmbunătățirea condițiilor de detenție, protecția victimelor și reintegrarea socială a infractorilor, prevenirea și combaterea corupției din sistemul judiciar.

11.3. Domeniul ordinii publice

Potrivit analizei-diagnostic realizată în cadrul Strategiei actualizate⁹¹ au rezultat următoarele:

- capacitatea mare de adaptare a structurilor funcționale la schimbările și la cerințele mediului socioeconomic, precum și la obiectivele naționale impuse de integrarea europeană și de statutul de membru al Alianței Nord-Atlantice - NATO;
- elaborarea și promovarea actelor normative, în conformitate cu standardele Uniunii Europene și cu acquisul comunitar;
- creșterea gradului de transparență în relațiile publice;
- adoptarea și implementarea unor noi instrumente și metode moderne de management;
- relații active cu instituțiile similare din alte țări și cu organismele internaționale de profil;
- mediu de lucru organizat și disciplinat;

⁹¹ Strategia actualizată din 14 aprilie 2005 privind reforma instituțională a Ministerului Administrației și Internelor în perioada 2005-2006.

- posibilități multiple de pregătire și perfecționare profesională;
- număr insuficient de personal în cadrul structurilor operative, fapt ce diminuează capacitatea de acțiune a structurilor de ordine publică;
- întârzierea aplicării unora dintre măsurile de reformă stabilite;
- întârzierea adoptării și introducerii în dotare a unor metode și mijloace moderne pentru managementul crizelor în timp real;
- lipsa evaluărilor riscului de criminalitate în comunitățile locale;
- disfuncționalități în asigurarea cu mijloace materiale și financiare.

Probleme cheie

- Calitatea proceselor de adoptare a legilor și reglementărilor;
- Proceduri administrative complicate care se modifică în permanență;
- Probleme structurale și procedurale – cum ar fi slaba coordonare, fluxuri de informații, proceduri greoaie, netransparență și, în consecință, capacitate limitată de a implementa politicile;
- Coordonarea politicilor între diferitele ministere și agenții este încă destul de slabă;
- Insuficienta descentralizare administrativă și financiară;
- Lipsa unei capacități de planificare și de management strategic;
- Capacitate administrativă redusă a autorităților administrației publice locale de a derula competențe specifice;
- Slaba dezvoltare a resurselor umane, în raport cu exigențele actuale și viitoare;
- Relația cu cetățeanul și societatea civilă;
- Capacitate diminuată de acțiune a structurilor de ordine publică;
- Risc de criminalitate în comunitățile locale;
- Managementul crizelor în timp real.

12. SITUAȚIA DEZVOLTĂRII SPAȚIALE

12.1. Amenajarea teritoriului României

Activitatea de amenajare a teritoriului este reglementată în prezent în România de Legea nr. 350 / 2001 privind urbanismul și amenajarea teritoriului care specifică următoarele:

- **scopul** de bază al amenajării teritoriului îl constituie armonizarea la nivelul întregului teritoriu a politicilor economice, sociale, ecologice și culturale, stabilite la nivel național și local pentru asigurarea echilibrului în dezvoltarea diferitelor zone ale țării, urmărindu-se creșterea coeziunii și eficienței relațiilor economice și sociale dintre acestea
- **obiectivele** principale ale amenajării teritoriului sunt: dezvoltarea economică și socială echilibrată a regiunilor și zonelor, cu respectarea specificului acestora; îmbunătățirea calității vieții oamenilor și colectivităților umane; gestionarea responsabilă a resurselor naturale și protecția mediului; utilizarea rațională a teritoriului
- planul de amenajare a teritoriului național are **caracter director** și reprezintă sinteza programelor strategice sectoriale pe termen mediu și lung pentru întreg teritoriul țării
- planul de amenajare a teritoriului național este compus din **secțiuni specializate**.

România dispune în prezent de următoarele secțiuni ale *Planului de Amenajare a Teritoriului Național (PATN)* aprobate prin lege: Secțiunea I, **Căi de comunicație**, aprobată prin Legea nr.71/1996 (în reactualizare); Secțiunea a II-a, **Apa**, aprobată prin Legea nr.171/1997; Secțiunea a III-a, **Zone protejate**, aprobată prin Legea nr. 5/2000; Secțiunea a IV-a, **Rețeaua de localități**, aprobată prin Legea nr. 351/2001; Secțiunea a V-a, **Zone de risc natural**, aprobată prin Legea 575/2001. Urmează ca, până la sfârșitul anului 2006, să fie finalizate secțiunile privind turismul și educația și pregătite cele care vor decurge din Conceptul Național Strategic de Dezvoltare Spațială a României și Reintegrare în Structurile Europene, în curs de elaborare.

PATN trasează liniile directoare în elaborarea planurilor de amenajare a teritoriului la nivel regional și local, a planurilor generale de urbanism; pe de altă parte, sintetizează și armonizează nevoile regionale și locale cu liniile directoare la nivel național. Referitor la *planurile de amenajare regionale (PATR)*, până în prezent au fost întocmite doar cele ale Regiunilor N-E și S-V. În schimb, sunt finalizate toate *planurile de amenajare a teritoriului județelor (PATJ)* precum și *planurile urbanistice generale (PUG)* ale municipiilor, orașelor și comunelor, o parte din acestea fiind realizate în viziune strategică (București, Iași, Cluj, Timișoara, Constanța, Târgu Mureș, Oradea, Baia Mare). Viziunea strategică lărgeste perspectiva temporală a planurilor de dezvoltare spațială și asigură alinierea obiectivelor și a investițiilor publice care le susțin pe termen scurt, mediu și lung. Pentru teritoriile care prezintă probleme speciale au fost realizate sau sunt în curs de elaborare planuri zonale de amenajare a teritoriului sau planuri pentru zone transfrontaliere, intercomunale, periurbane, turistice, zone miniere în conversie etc.

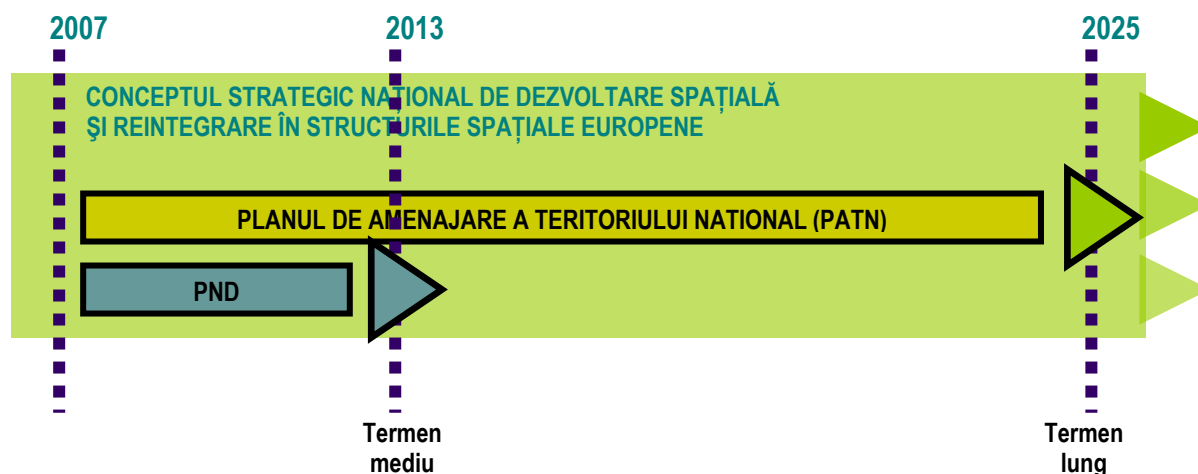
De asemenea, este în curs de elaborare strategia de dezvoltare spațială națională, care va conduce la: formularea unui model metodologic de abordare strategică a dezvoltării spațiale a României; propunerea de înscriere a dezvoltării spațiale a României în cadrul definit de obiectivele și opțiunile politice ale Uniunii Europene; schițarea unui concept strategic ca obiectiv fundamental și a cinci obiective strategice de dezvoltare spațială pe termen lung – anul 2025; fundamentarea propunerii de elaborare și elaborarea cadrului-conținut pentru *Planul Director de Amenajare a Teritoriului României (PDATR)* pentru corelarea strategiilor de dezvoltare spațială a regiunilor și a secțiunilor PATN; evidențierea implicațiilor și reactualizarea și elaborarea noilor secțiuni PATN în contextul PDATR.

Politica României în domeniul amenajării teritoriului și urbanismului a fost relativ neglijată până în acest moment, dacă se analizează programele și prioritățile politice asumate anterior, faptul că acest domeniu nu face parte din acquisul comunitar ce trebuie implementat în mod prioritar de către România și deci nu

este monitorizat de către UE, lipsa unei coordonări la nivel național, slăbiciunile structurale ale instituțiilor centrale și locale cu competențe în acest domeniu. Eforturile în domeniu ar trebui intensificate în perspectiva integrării, având în vedere prioritățile stabilite deja de către UE în ceea ce privește coeziunea teritorială și dezvoltarea urbană, în special pentru perioada de după 2007. Atât în perioada de pre-aderare dar mai ales după integrarea efectivă în UE, România este nevoită să-și adapteze cadrul instituțional și politicile publice în vederea realizării acestor obiective. Având în vedere stadiul actual al progreselor României în domeniile coeziunii teritoriale și politicilor urbane corelate cu procesul mai larg de integrare, se impune într-o primă etapă, clarificarea conceptelor utilizate în aceste două domenii, informarea și implicarea tuturor actorilor în vederea alinierii la standardele europene în domeniu.

În octombrie 2005 a fost inițiată și aprobată de către Guvernul României elaborarea *Conceptului strategic de dezvoltare spațială a României și reintegrare în structurile spațiale europene (2007-2025)*; acest concept structurează și cadrul instituțional aferent. Liniile directoare ale Conceptului strategic de dezvoltare spațială urmăresc orientarea eforturilor naționale pentru o Românie capabilă să își definească și asume dezvoltarea viitoare și rolul pe care îl poate juca în UE și la nivel internațional, pe baza utilizării, dezvoltării și consolidării potențialului propriu. Acest concept va integra următoarele documente: Planul Național de Dezvoltare 2007-2013; Sistemul Planurilor de amenajare a teritoriului național cuprinzând: Planul de Amenajare a Teritoriului Național; Planurile de Amenajare a Teritoriului Regiunilor aflate în proces; Planurile de Amenajare a Teritoriului Zonelor (microregiunilor) aflate în etapa de inițiere; Planurile de Amenajare a Teritoriului Județelor; Angajamentele României în cadrul relațiilor internaționale bi și multilaterale privind cooperarea în coordonarea planurilor spațiale.

Raportul în desfășurarea temporală a acestor relații în contextul asigurării coeziunii teritoriale este cel descris în schema de mai jos:

12.2. Cadrul definitiv pentru dezvoltarea spațială a României

12.2.1. Premisele evoluției pe termen lung

Estimarea preliminară a **evoluției pe termen lung a României, exigență obligatorie a dezvoltării durabile** a UE (Hanovra 2000) este racordată la principiile Schemei de Dezvoltare a Spațiului Comunitar, document adoptat în cadrul Uniunii Europene în 1999 și la Principiile Directoare pentru o Dezvoltare Teritorială Durabilă a Continentului European, adoptat în cadrul Consiliului European în anul 2000. Planificarea dezvoltării spațiale ia de asemenea în considerare eforturile de planificare și investiționale publice care de cele mai multe ori au impact pe termen lung, chiar în condițiile în care sunt implementate pe termen mediu. Este și cazul eforturilor investiționale pe care România le va face pe baza PND 2007-2013, al căror impact este luat în considerare în planificarea spațială atât pe termen mediu cât și lung. În

acest context sunt considerate în perspectivă largă (2007-2025) următoarele argumente: evoluția populației și a resurselor de muncă; dezvoltarea științifică și tehnologică; evoluția sectoarelor de activitate; dezvoltarea spațială.

Implicațiile spațiale ale proceselor care decurg din deciziile privind dezvoltarea României și reintegrarea în structurile europene privesc aspecte legate de: dezvoltarea corelată la scara teritoriului național și regional a rețelelor de poli de dezvoltare, a polilor complementari, a activităților stimulative pentru dezvoltarea economică și socială, organizarea cooperării pentru recuperarea dezechilibrelor în dezvoltarea regională, între zonele urbanizate și cele rurale, abordarea sistemică a problemelor de mediu, organizarea accesibilității interne și racordarea la sistemele europene și internaționale.

Aceste demersuri se realizează în vederea asigurării coeziunii teritoriale la scara regională, transnațională și interregională și se bazează pe programarea investițiilor și a intervențiilor publice pe termen mediu și lung în dezvoltarea teritorială și locală; pe de altă parte, eforturile publice în dezvoltare teritorială durabilă se bazează pe capacitatea națională de a genera venituri și angajarea națională în procese și investiții pe termen lung.

12.2.2. Perspectivă privind evoluția populației și a resurselor de muncă

Ultima „Viziune prospectivă asupra populației României în secolul 21”⁹² pornește de la realitatea că între anii 1992 și 2002 populația României a scăzut cu 1,1 milioane de locuitori. Deși informațiile asupra mișcării naturale și migratorii de după 1989 au arătat un incontestabil declin demografic, surprinzătoare sunt dimensiunea scăderii și, mai ales, contribuția pe care a avut-o migrația externă la adâncirea deteriorării situației demografice a țării. În contextul declinului demografic, deosebit de grave sunt profunzimea deteriorării structurii pe vârste a populației și implicațiile acestei deteriorări din perspectiva resurselor de muncă. Redresarea fenomenelor demografice defavorabile presupune structurarea și aplicarea unor politici coerente în acest sens, dar rezultatele nu vor fi evidente decât pe termen lung.

Pentru abordarea strategică preliminară a dezvoltării spațiale, a fost reținută din studiile demografice varianta medie a evoluției populației pentru anul 2025, variantă care estimează un număr de 21,4 milioane locuitori (cu o proiecție de 20,3 milioane locuitori pentru 2050⁹³), în condițiile scăderii cu preponderență a populației tinere și a celei apte de muncă în detrimentul creșterii gradului general de dependență. Fluctuațiile pronunțate ale populației pe grupe de vârstă influențează direct volumul resurselor umane, mediu și superior pregătite, cerute de tehnologiile avansate și de creșterea rolului cercetării și dezvoltării în procesele economice, mai ales în condițiile scăderii drastice a populației tinere, estimată pe termen mediu și lung. Un alt fenomen alarmant îl constituie scăderea numărului de elevi de liceu și a studenților care provin din zonele rurale; alături de acesta se situează efectele migrației forței de muncă, în special a celei înalt calificate.

Implicații spațiale. Se anticipează astfel că, în mod similar cu ceea ce furnizează experiența țărilor europene, scăderea numărului de locuitori sau menținerea relativ staționară a acestuia nu va limita extinderea teritoriului ocupat de localități și de infrastructura tehnică. În plus, aproape în toate localitățile care se vor dezvolta ca aglomerații, ritmul de creștere al populației orașului principal va fi întrecut în mod semnificativ de cel al populației din restul componentelor aglomerației. De asemenea, deplasările teritoriale ale forței de muncă vor viza oportunitățile de dezvoltare conectate la realitățile și dinamica pieței, la eforturile publice de a facilita condițiile dezvoltării, un cadru de viață atrăgător, accesibilitate adecvată. Extinderea în continuare a terenului ocupat cu construcții și amenajări se va datora următoarelor motive: ridicarea nivelului de trai care va duce la creșterea gradului de confort al locuințelor în 2025 la nivelul

⁹² Sursa: Academia Română, Institutul Național de Cercetări Economice, Centrul de Cercetări Demografice „Vladimir Trebici”, „Anul 2050: Va ajunge populația României la mai puțin de 16 milioane de locuitori?”.

⁹³ Sursa: pentru anul 2000 - INS (2001); pentru ceilalți ani – proiecții Centrul de Cercetări Demografice.

mediu actual din țările UE (1 pers./cameră și min. 15 mp. locuibili/ locuitor), la apariția celei de a doua și chiar a treia locuințe/gospodărie; creșterea gradului de motorizare; orientarea preferințelor de construire a locuințelor către zone rezidențiale cu densități reduse și un cadru natural nepoluat și cu peisaj atractiv; creșterea suprafețelor destinate serviciilor și spațiilor plantate publice; creșterea suprafețelor aferente noilor forme de activități de producție și distribuție; compensarea conversiei funcționale a unor suprafețe de teren din intravilan; reducerea densităților excesive din zonele rezidențiale realizate în anii '80 care generează efecte sociale negative.

În prezent, România are nevoie de o viziune integratoare a acestor aspecte, viziune care să conducă la o abordare concertată în vederea pregătirii condițiilor care să sprijine atât dezvoltarea durabilă națională cât și competitivitatea în context european și internațional. Politicile care se adresează creșterii demografice, educației, creșterii numărului de studenți, pregătirii forței de muncă înalt calificate, reținerea acestora, îmbunătățirii serviciilor de adecvare, de dinamizare a adaptării forței de muncă la cerințele pieții, au reflectare directă și consecințe în planificarea spațială și a investițiilor publice de sprijin pentru:

- crearea condițiilor pentru amplasarea și funcționarea serviciilor legate de stimularea creșterii demografice, de educație, de asigurare a sănătății publice, precum și a celor privind educarea, dezvoltarea, diversificarea și orientarea forței de muncă; un loc special îl ocupă forța de muncă înalt calificată de ale cărei performanțe se leagă în mod direct nivelul PIB;
- atragerea și reținerea forței de muncă înalt calificate prin: valorificarea terenurilor libere și restructurabile din intravilanul localităților, diversificarea și îmbunătățirea stocului de locuințe, recuperarea zonelor rezidențiale insalubre, asigurarea calității vieții, a unui mediu local și rural atrăgător, accesibilitate și servicii decente, reabilitarea zonelor istorice și cu semnificație culturală, menținerea culoarelor verzi în spațiul construit al localităților și a centurilor verzi în jurul acestora;
- identificarea potențialului local de dezvoltare economică, a competențelor definitorii locale, planificarea și diversificarea activităților economice la nivel local și regional, rezervarea amplasamentelor adecvate, asigurarea serviciilor aferente necesare, reabilitarea zonelor abandonate pentru a deveni atractive pentru noi investiții;
- o bună cooperare între orașe și comunele din aria de influență imediată în toate planurile.

12.2.3. Perspectivele privind dezvoltarea științifică și tehnologică

În perioada actuală a globalizării, dependența dezvoltării economice de binomul cercetare-dezvoltare a reconfigurat practic modul de relaționare dintre diferitele componente ale procesului de producție și, odată cu aceasta, a condus la structurarea de „poli ai inteligenței” cu localizări strategice, organizați în rețele internaționale legate informatizat. Practic, nici un domeniu de activitate, dintre care semnificativ de multe sunt foarte noi, nu se mai poate dispensa de rezultatele cercetărilor aplicative și fundamentale și de mijloacele de difuzare și aplicare a acestora, necesitând astfel implicarea unei forțe de muncă înalt pregătite și deci a unui învățământ superior dinamic și interactiv cu cerințele pieței. Importanța strategică a cercetării dar și costurile ridicate au menținut-o preponderent în responsabilitatea guvernamentală⁹⁴.

„Foamea” de inteligență a țărilor puternic dezvoltate și emigrarea inteligențelor din țările slab și mediu dezvoltate sunt fenomene evidente, ultimul provocat de lipsa de resurse și de strategii de dezvoltare ale țărilor în cauză. Condiționarea dezvoltării științifice și tehnologice de cea a învățământului superior este reflectată de strategiile în domeniu ale țărilor intrate mai târziu în UE. Țările din ultimele două valuri de aderare la UE și unele țări candidate sau din afara UE au dezvoltat în mod semnificativ învățământul superior, peste indicele din vechile membre UE, din următoarele considerente:

⁹⁴ În Franța 50% din cercetarea se află în sectorul public și constituie prin lege un instrument de echilibrare a dezvoltării teritoriului național în special prin susținerea unor noi centre de cercetare.

- pregătirea pentru a face față competiției comunitare prin elaborarea strategiilor de dezvoltare bazate pe competențe-cheie și prin susținerea sectorului de cercetare ca factor-cheie al dezvoltării;
- creșterea numărului de studenți și de cercetători și îmbunătățirea raportului studenți-cercetători;
- amânarea intrării tinerilor pe piața muncii în perioada de adaptare la noul context de membru UE;
- compensarea migrației de inteligență și a forței de muncă înalt calificate.

Se consideră că este oportun ca evoluția învățământului superior și a cercetării, esențială ca factor al dezvoltării, să țină seama de următorii parametri pentru anul 2025:

- creșterea învățământului superior spre un indice de 3.000 – 3.500 studenți la 100.000 locuitori (cu toate implicațiile în dezvoltarea învățământului preuniversitar/liceal prin internate și burse, atât pentru a se evita reflectarea declinului demografic al populației tinere prin scăderea numărului de studenți, cât și creșterea șanselor elevilor din mediul rural de a accede la liceu și apoi învățământul superior;
- susținerea cercetării și coborârea raportului studenți/cercetători în intervalul 15,0–18,0 (19,2 în 1999)⁹⁵;
- dezvoltarea învățământului superior și a cercetării, în special în capitală și în centrele regionale cu perspective de metropolizare, cu precădere în forme moderne, în cooperare cu parcuri științifice și tehnologice urmărindu-se conectarea acestora la rețeaua internațională actuală.

Implicațiile spațiale ale dezvoltării științifice și tehnologice se referă la relaționarea și localizarea programelor specifice de cercetare, dezvoltare, tehnologie și privesc reflectarea acestora în planificarea spațială la nivel local, regional, național și racordarea la contextul european și internațional. Planificarea spațială durabilă are în vedere integrarea aspectelor privind dezvoltarea științifică și tehnologică în structurile spațiale ale localizării forței de muncă, centrelor universitare, resurselor materiale, polilor de dezvoltare, sistemelor piețelor și ale sistemelor de accesibilitate aferente.

În prezent sunt luate în considerare următoarele tipuri de politici spațiale integrate:

- crearea de centre puternice („porturi ale inteligenței”) și dezvoltarea centrelor de dezvoltare existente, orientate pe domeniile care asigură competitivitatea României, conectate internațional; acestea sunt amplasate în principal în capitală și centrele regionale dar și în unele centre specializate;
- asigurarea localizării echilibrate la scara teritoriului național a învățământului superior și cercetării;
- corelarea acestora cu dezvoltarea serviciilor și dotărilor aferente, cu amplasarea parcurilor științifice și tehnologice, relaționarea acestora cu facilitățile de comunicare și acces la informații în condițiile asigurării accesibilității și echipării tehnice necesare. Aceasta presupune necesitatea unei abordări strategice integrate, a cooperării interinstituționale legate de aceasta, precum și a unor sisteme de finanțare proiectate adecvat. Într-o primă fază, coordonarea și integrarea acestora este necesar să întărească armătura polilor și culoarelor urbanizate la scară regională și națională.

12.2.4. Perspectivele privind evoluția sectoarelor de activitate

Din perspectiva evoluției sectoarelor de activitate, planificarea dezvoltării spațiale și asigurarea coeziunii teritoriale iau în considerare: procesele de restructurare sectorială și procesul de urbanizare și relația urban-rural, în condițiile identificării competențelor-cheie și asigurării competitivității României în UE.

Procesul de **restructurare sectorială**, în stadiul actual, ridică o suită substanțială de probleme cu impact asupra dezvoltării spațiale la nivelele inter-sectorial și intra-sectorial.

⁹⁵ Indicele care se referă la numărul de studenți/cercetători nu este în general utilizat dar poate da, în cazul unor comparații, informații indirecte privind nivelul de implicare a cercetării și învățământului superior în procesele de dezvoltare

Restructurarea inter-sectorială presupune reducerea inevitabilă a activilor ocupați în sectorul primar (agricultură, silvicultură, pescuit), scăderea sau, în cazuri speciale, creșterea⁹⁶ moderată a sectorului secundar (industrie și construcții) și creșterea accentuată a sectorului terțiar (serviciile dintre care cea mai mare parte o reprezintă „producția abstractă”).

Restructurarea intra-sectorială conduce în sectoarele primar, secundar și terțiar la modificări importante:

- sectorul primar: schimbarea raportului dintre agricultura de subzistență și cea de producție; constituirea unor lanțuri/clustere axate pe producție, procesare, transport, servicii specifice asociate, cercetare, export, cu ierarhizarea unor centre principale „porturi agro-industriale” sau „porturi verzi” de conectare la fluxurile internaționale; adoptarea sistemelor de informatizare a agriculturii necesară pentru subvenționarea fermelor, compatibile cu sisteme UE funcționale; adaptarea la exigențele agriculturii periurbane; dezvoltarea agriculturii ecologice etc.;
- sectorul secundar: încheierea procesului de privatizare; atragerea investitorilor pentru o re-industrializare moderată, pe baza noilor tehnologii și în sisteme moderne de organizare (parcuri de activități); conversia fostelor platforme industriale, pe baza potențialului existent și cerințelor pieței, cu susținerea zonelor economice relevante și formarea clusterelor pentru produse competitive și de excelență;
- sectorul terțiar: privilegierea emergenței „industrii serviciilor” ca activitate de producție abstractă; susținerea cercetării și învățământului superior; dezvoltarea serviciilor publice la nivel european; dezvoltarea turismului în sistem cluster la scară teritorială.

Procesul de urbanizare reflectă evoluția structurii activităților economice către terțiarizarea economiei, iar strategiile spațiale de urbanizare urmăresc facilitarea acestui deziderat, crearea condițiilor spațiale specifice pentru orientarea către economia bazată pe cunoaștere. Dinamizarea procesului de urbanizare este un factor important în cadrul strategiilor spațiale care urmăresc crearea, la scară teritorială, a condițiilor favorabile de trecere de la statutul rural la cel urban pe două căi:

- areal, în jurul municipiilor și orașelor prin constituirea aglomerațiilor urbane și
- vectorial, prin privilegierea constituirii coridoarelor urbanizate în lungul principalelor căi de transporturi trans-europene și naționale, pornind de la nodurile strategice inter-modale și inter-rang.

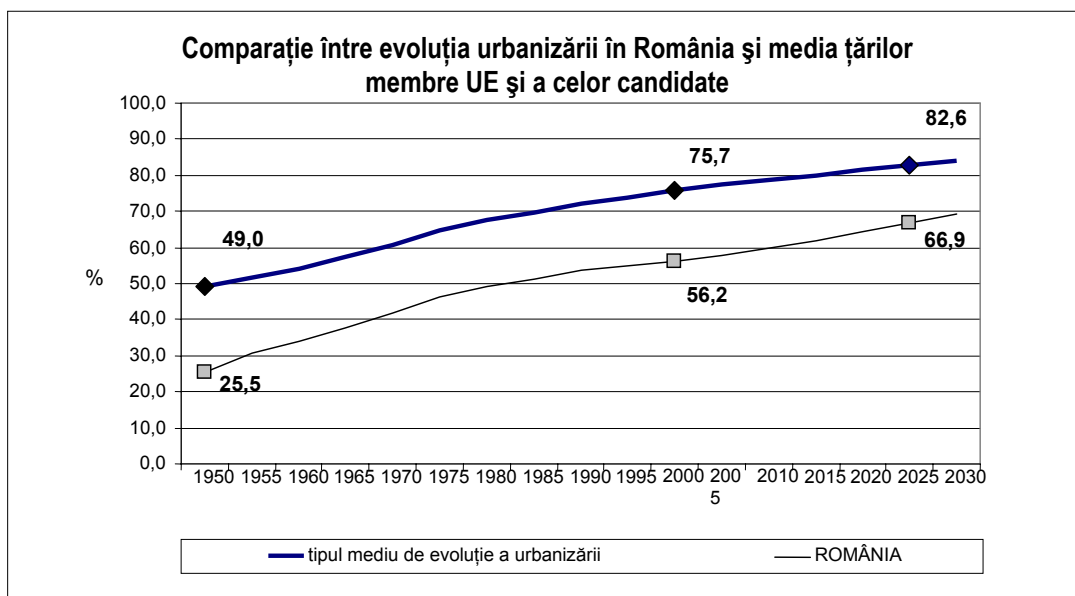
Dinamica urbanizării, anticipată de ONU, plasează țara noastră în grupul țărilor având un ritm relativ constant. În privința evoluției urbanizării, sunt disponibile două prognoze efectuate la interval de un deceniu de ONU pentru anii 2025-2030. Comparativ, între cele două prognoze privind ponderea populației urbane, se constată o diferență semnificativă:

- estimare din 1991⁹⁷ - % populație urbană în 2025 = 72,3%
- estimare din 2000⁹⁸ - % populație urbană în 2025 = 66,9%, deci cu 6,4% mai redusă.

⁹⁶ „Re-industrializarea” este un proces apărut după 1995 în țări ca Spania care au înregistrat o cădere dramatică a sectorului secundar imediat după intrare lor în UE

⁹⁷ World Urbanization Prospects 1990 - Department of International Economic and Social Affairs, UN, New York, 1991

⁹⁸ONU - Divizia de Statistică, 2000

Sursa: MTCT, pe baza datelor ONU

Este estimat că România va înregistra, odată cu restructurarea sectorială, o creștere accentuată a urbanizării (ca ritm peste media categoriei țărilor din care face parte), de la 56,2% în anul 2000 la 66,9% în anul 2025. Această creștere va însemna modificarea statutului de locuitor rural în cel de locuitor urban a peste 1,1 milioane locuitori (din care marea majoritate vor rămâne în localitățile lor care își vor schimba statutul din sat în oraș).

Evoluția probabilă a populației urbane în România în intervalul 2000 – 2025

	2000		2025		Diferența	
	Mii loc.	%	Mii loc.	%	Mii loc.	%
Populație totală	23.435	100,0	21.377	100,0	- 2.058	- 8,8%
Populație urbană	13.194	56,2	14.301	66,9	+1.107	+8,4%
Populație rurală	10.241	43,8	7.076	33,1	-3.165	-30,9%

Creșterea ponderii populației urbane și respectiv scăderea populației rurale reprezintă de fapt, pe fondul scăderii între anii 2000 și 2025 a populației totale de peste 2 milioane locuitori (-8,8%), o creștere a populației cu statut urban de 1,107 milioane locuitori (+8,4%) și o scădere a populației cu statut rural de 3,165 milioane locuitori (-30,9%). În stadiul de urbanizare în care se află țara noastră, creșterea în continuare a ponderii populației urbane se va putea produce atât prin transformarea unor localități rurale în localități urbane, odată cu restructurarea sectorială, cât și prin migrație rural-urban. Scara de mărime a acestor procese poate fi mai bine apreciată privind comparativ următoarele date care au numai un caracter demonstrativ:

- ritmul mediu anual al schimbării statutului de la „sătean” la „orășean” în următorii 24 ani este de 46.125 locuitori/an (depășește cu puțin nr. mediu de locuitori ai unei localități urbane din România);
- echivalentul în număr de localități de mărime medie actuală a creșterii populației urbane cu 1,107 milioane locuitori pentru întreaga perioadă de 24 ani este de: 659 localități medii (urbane și rurale) sau 24 localități urbane medii sau 1451 localități rurale medii.

Criteriile de stabilire a statutului de urban sau rural al unei localități vor trebui să fie stabilite în țara noastră în același mod cu cel din țările Uniunii Europene (EUROSTAT); astfel, în funcție de ponderea populației care trăiește din venituri agricole, localitățile urbane vor avea sub 20% populație cu venituri agricole, localitățile aflate în tranziție de la rural la urban între 20 – 40%, iar localitățile rurale, peste 40% din

populație cu venituri agricole. Aceasta va fi destul de dificil, în condițiile în care în țara noastră înregistrările statistice și Registrul Comerțului pun în evidență numai locurile de muncă de pe teritoriul fiecărei localități, nu și ocupația locuitorilor navetiști. Pe de altă parte, procesele social-economice și politice din ultimele decenii au transformat deja în urban statutul multor localități rurale din imediata vecinătate a marilor orașe pe cu totul alte criterii; aceste schimbări nu sunt de natură să sprijine o dezvoltare durabilă reală.

Factorul competitivitate este analizat în legătură cu amplasarea teritorială a combinațiilor de activități economice, resurse și servicii de dezvoltare competitive și cu potențial competitiv, precum și cu evoluția structurii sectoarelor economice; sunt luate în considerare aspectele privind distribuția spațială a avantajelor competitive, a polilor și zonelor competitive și sprijinirea funcționării acestora pentru a atinge indicatorii europeni specifici.

Implicațiile spațiale se referă la pregătirea suportului strategic de planuri/scheme directe privind amenajarea teritoriului național, aferente apariției unor noi forme de agregare și specializare a activităților din cadrul celor trei sectoare: necesitatea identificării rețelei naționale de centre de importanță internațională pentru procesarea și distribuția produselor agricole; constituirea unui sistem de cooperare a comunelor rurale cu centrele lor urbane de mici dimensiuni și complementare ca servicii, ca partener de dialog cu statul, regiunea sau aglomerațiile urbane în programele vizând dezvoltarea; precizarea ariilor de dezvoltare economică și a profilului acestora, concentrări de activități de cercetare-dezvoltare și învățământ superior (parcuri științifice și tehnologice, poli ai inteligenței), concentrări de parcuri industriale sau de mari industrii, constituirea platformelor logistice cu rol regional-european sau național, concentrări de funcțiuni metropolitane de anvergură internațională și regional-europeană. Dezvoltarea rețelei principale de centre de servicii și industrie de vârf a ținut seama de pachete specifice de criterii și indicatori privind accesibilitatea, resursele, serviciile, conexiunile, nivelul de dotare al localităților, raportul cu piețele de desfacere, calitatea cadrului natural, a cadrului construit; prestigiul, forța de iradiere culturală, atractivitatea pentru turismul cultural, existența unor perspective create de decizii de importanță strategică la nivel național pe termen mediu și lung, manifestarea unui spirit inovator al administrației locale și a capacității de parteneriat public-public, public-privat, public-privat-comunitate etc. Având în vedere tendințele generale de evoluție a țărilor europene, pentru țara noastră se ridică suplimentar următoarele probleme:

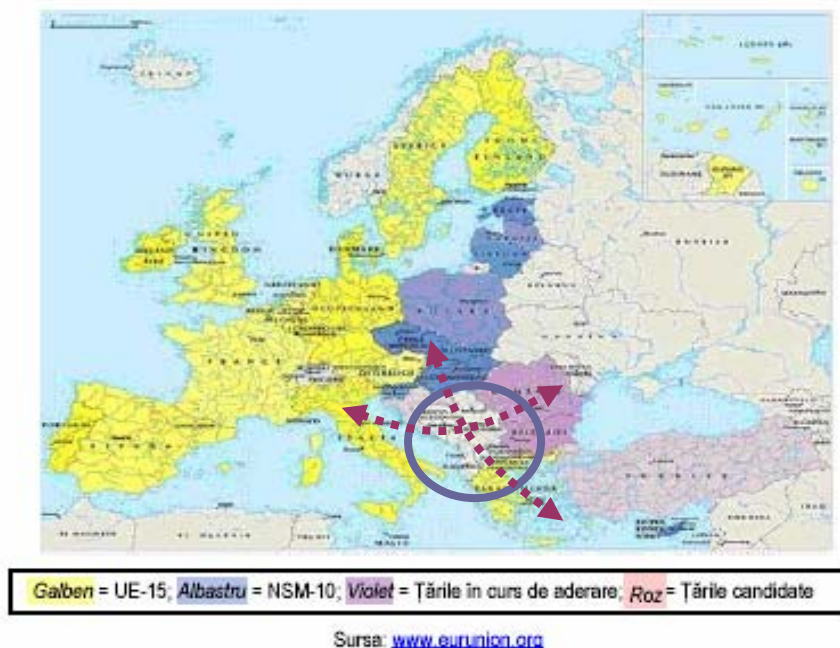
- necesitatea de a se găsi modalități de scurt-circuitare a unor etape, inclusiv prin anticiparea comportamentului spațial al activităților induse de restructurarea sectorială;
- evitarea unor consecințe spațiale negative ale proceselor actuale de dezvoltare apărute, din lipsa corelării dintre politicile economice, sociale și spațiale.

12.2.5. Perspectivele privind dezvoltarea spațială

Viziunea asupra dezvoltării spațiale pe care o denotă o serie de studii și de planuri de amenajare teritorială pentru Uniunea Europeană (15) și pentru unele dintre țările candidate⁹⁹, se întemeiază pe integrarea următoarelor aspecte în continuă dinamică: zonele de dezvoltare spațială, structurante pentru politicile de dezvoltare spațială a Uniunii Europene și a țărilor candidate; rețeaua europeană de metropole și centre trans-naționale, naționale și regionale; rețeaua europeană de coridoare și linii de forță; noile relații dintre urban și rural; valorificarea peisajului natural și cultural. Pentru țara noastră, echivalențele și diferențele în raport cu fiecare dintre anticipările privind dezvoltarea spațială pe termen lung din țările membre și candidate UE specificate mai sus, țin seama de implicațiile spațiale pe care evoluția demografică, a științei și tehnologiei și a restructurării sectoriale este probabil să le impună.

Spațial vorbind, imaginea României în context european este dată de poziția sa de articulație nord-sud și est-vest și de potențialul de relaționare intercontinentală.

⁹⁹ Studiul se bazează pe documentarea anterioară anului 2004, în care a avut loc ultimul val al aderării.

România este prezentă la scară europeană prin următoarele caracteristici spațiale, conform studiilor ESPON: două arii metropolitane: București și Timișoara; 12 arii funcționale urbane între 150.000 – 320.000 locuitori cu rol național și, în cele mai multe cazuri, de importanță transnațională de diferite grade; 45 arii funcționale urbane de importanță regională și locală (lipsește 7 municipii). Întârzierea conturării concepției strategice de dezvoltare spațială a României pe termen lung face ca, în diferite documente și studii privind Europa, situația țării noastre să fie foarte diferit percepută și în necorelare cu potențialul real. Aceasta creează o viziune spațială diferită față de studiile ESPON care reduc rolul coridoarelor 4 și 7, neluând în considerare nici importanța terminalului lor estic, portul Constanța. Astfel de variante sunt: România se află pe o axă majoră europeană est-vest; nu contează în sistemul liniilor de forță; se situează pe axa nord-sud baltic-danubiană; este în afara ariei de interes; este ocolită de relațiile est-vest.

Se impune un concept național de dezvoltare strategică spațială care, în conformitate cu principiile de la Hanovra, să susțină rolul de rețea regională între est-vest și nord-sud și de conector între Europa, Orientul Apropiat, Africa și Asia.

Probleme cheie

- Nevoia dezvoltării pe baza conceptului strategic de dezvoltare spațială a României a unui plan director de dezvoltare care să integreze aspectele sectoriale, spațiale la scară regională, trans-națională pe termen mediu și lung și inter-regională în spiritul coeziunii teritoriale și al corelării cu viziunea integrată de dezvoltare a UE;
- Necesitatea integrării reale a planurilor strategice, sectoriale și spațiale de dezvoltare a României pe termen mediu (2007-2013) și lung (2007-2025) în vederea maximizării impactului investițiilor naționale și structurale;
- Nevoia redresării nivelului scăzut de urbanizare și modernizării spațiului rural prin măsuri de dezvoltare a accesibilității, echipării, serviciilor și calității generale a vieții;
- Dezvoltarea și detalierea cadrului legislativ, instituțional și tehnic în sprijinul planificării spațiale a României, la standardele UE;
- Dezvoltarea capacității de planificare spațială și asigurare a coeziunii teritoriale la nivelul regiunilor;
- Necesitatea dezvoltării cooperării și participării în planificarea spațială și asigurarea coeziunii teritoriale.